

Григорій ГОНЧАРУК

КОМІНТЕРНІВСЬКЕ:

історія і сучасність

(1802—2002 роки)

Науково-популярний нарис

Одеса
«Астропринт»
2002

ББК 63.3(4Ук-40д-5Ком)

Г657

УДК 94(477.74-22)

Книга ставить за мету глибше висвітлити історичне минуле селища міського типу, районного центру Комінтернівського Одеської області за 200 років його існування. Особлива увага на її сторінках приділяється сучасним реформаторським процесам, формуванню нової психології селянина — власника землі, прогресивним формам господарювання, започаткуванню нових національних традицій, звичаїв, обрядів.

Розрахована на читача-хлібороба, інтелігенцію, учнів, студентів, вчених-істориків.

Рецензенти:

доктор історичних наук, професор *Г. К. Парієнко*,

доктор історичних наук, професор *С. А. Цвілюк*

Літературний редактор *О. Г. Білоус*

Г 1805080000—125 Без оголош.
549—2002

ISBN 966-549-809-6

© Г. І. Гончарук, 2002

Вступ

У незалежній Україні все помітніше відбуваються процеси відродження народних традицій, звичаїв, мови, культури, духовності. В цьому ряду ознак формування повновартості нації стоять відновлення поваги до старших поколінь, до минулого, до історії держави взагалі і історії свого краю зокрема.

На пам'яті тих, хто на власній долі відчув радянський спосіб життя, збереглися намагання тодішньої влади формувати ненависть до попередніх соціально-економічних формацій, до класу поміщиків, капіталістів, куркулів, прихильників національних святинь тощо. Дітям прищеплювався для наслідування “подвиг” Павки Морозова, який доніс карним органам на свого батька, що начебто не підтримував політику Комуністичної партії. Розстріли, репресії, психушки, звільнення з посад, доведення цькуванням в засобах масової інформації до інфаркту міокарда, інсульту судин головного мозку тощо тих сміливців, які наважувалися сказати історичну правду про минуле українського народу, свого краю, добре слово про його мову, культуру, звичаї. Навіть сьогодні, на дванадцятому році незалежності України, зустрічаються публікації, повні ненависті до всього українського, особливо до героїчних сторінок історії нашого народу, його багатой і щедрої душі. Звичайно, автори цих публікацій не є справжніми українцями. Вони або самі, або їх батьки вирушали в Україну “на ловлю счастья и чинов”, що щедро роздавалися радянським режимом.

Всупереч відвертим і таємним недругам незалежної України закономірності очищення, оновлення, відродження українського менталітету нестримні. З чисельних сотень років забуття, гноблення, насмішок, паплюження встає у всій красі українська громадянська свідомість, пробивається крізь товщу імперських ідеологічних

завалів історичне мислення, найкращі покликання української душі. Ростає, міцніє інтерес до своєї родовідної, до минулого свого краю, історії держави. Свідченням здорової зацікавленості історією маємо, зокрема, і рішення керівництва селища міського типу Комінтернівського Одеської області, якому виповнилося 200 років, висвітлити його біографію з урахуванням останніх досягнень вітчизняної історії та залученням значної кількості додаткових документів та інших матеріалів.

Енциклопедична література дає такі відомості про цей населений пункт: Комінтернівське (до 1933 року містечко Антонове-Кодинцево¹, до 1965 року м. Комінтернівське) – селище міського типу, районний центр і центр однойменної селищної Ради, який підпорядковані села Вовківське, Зоринове, Шевченка, Шевченків Кут. Розташоване за 50 км. Від Одеси і за 16 км. Від залізничної станції Кремідовка. Через Комінтернівське проходить автомагістраль Одеса-Київ...

Намагання керівництва Комінтернівського глибше вивчати минуле свого селища не випадкове. Воно продиктоване свого роду соціальним запитом земляків. В останні роки у місцевій газеті “Слава хлібороба” з’являється все більше матеріалів, що свідчать про намагання комінтернівців, особливо молоді, глибше зазирнути в свою родовідну. Учениця 11-Б класу Комінтернівської ЗОШ I-III ступенів (сьогодні студентка Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова) Анна Некрашук опублікувала чудовий нарис “Село моє, для мене ти єдине...”, в якому, зокрема, не приховує свого намагання хоч на буденному рівні глянути на свої місця події минулого свого селища. Наведемо деякі думки Ані: “Серед

¹ Російськомовна інтерпретація – Антоно-Кодинцево.

українського степу, неподалік Тилигульського лиману, на трасі Одеса-Київ знаходиться моє село – Комінтернівське.

Моє село... Село, в якому народилася і живу ось уже повних шістнадцять років. З розповідей моїх батьків, дідуся і бабусі, вчителів дізналася, що час виникнення нашого поселення припадає на другу половину XVIII століття. Першими поселенцями на цій землі були греки Кутузи, нащадки яких живуть в селищі і нині. Тому і назване воно було Кутузівкою. Після закінчення російсько-турецької війни землі Причорномор'я почали захоплювати окремі поміщики. Нинішні наші землі привласнив собі поміщик Карнагоров, і село стало називатись його прізвищем. Офіційно ж населений пункт як кріпацьке село зареєстровано в 1802 році, коли поміщик Полтавської губернії А. Кодинцев купив його у попереднього власника. Весною того ж таки року він переселив сюди і частину своїх кріпаків Білашів, Моргунів, Цебренків, Зайченків, Бриленків, Литовченків та інших. З цього часу село стало носити назву Антонове-Кодинцеве, а з 1818 року, коли тут було споруджено церкву, воно вже вважалось містечком, у якому налічувалося 64 двори, 515 жителів.”²

Історичне мислення учениці у даному випадку сформовано в основному на спогадах старших поколінь. Спогади, хоч і представляють інтерес для дослідника, але наука історія має свої закони: вона, зокрема, вимагає абсолютизувати дату виникнення поселення з часу появи його свідчень. На жаль, поки що не знайдені документи ні про поселення названих греків, ні про переіменування його в Карнагорове, хоч остання назва згадується в деяких офіційних документах без прив'язування до конкретної дати. Про це ще буде сказано.

Перший історичний нарис про Комінтернівське, що претендує на наукове висвітлення минулого селища, опублікований у енциклопедичному виданні “Історія міст і сіл Української РСР” у 1967 році. Його автор І. С. Бережной.³ Ним виконана певна пошукова робота, зібрано чимало цікавих документів, висвітлені окремі сюжети з історичного минулого Комінтернівського. Хотів того І. С. Бережной чи ні, але він не міг не заполітизувати результати своїх досліджень. На те були вагомні причини: сама методологія, якою він користувався, була заполітизована, а сам автор виконував теж політичне замовлення, за яким мусив “історично довести” те, що все, що пов’язане з діяльністю і періодом панування Комуністичної партії це добре, а що було до цього, те вороже селянству. В тексті пропонованої книги дається аналіз здобуткам І. С. Бережного, використані його вдалі знахідки.

Певний інтерес дослідника викликають журналістські матеріали, особливо нариси, присвячені окремим постатям, що в минулому чи сьогодні зробили чимало для розвитку цього населеного пункту чи добробуту земляків. Прізвища авторів-журналістів і їхні кращі творчі досягнення наводяться в тексті книги.

Одне слово, маємо підстави сказати, що історіографія селища міського типу Комінтернівського бідна. Вона очікує подальшого розвитку.

Джерельну базу даної книги склали документи, що зберігаються в Одеському державному архіві, в тому числі матеріали партійних фондів, документи і матеріали, що зберігаються у фондах Комінтернівського районного державного архіву, газет центрального, обласного та районного рівнів.

² Слава хлібороба, газета Комінтернівської районної ради – 2001. – 4 квітня.

Окрему групу джерел складають підготовлені земськими чиновниками статистичні дані чи нариси про селянське землеволодіння й господарський розвиток в Херсонській губернії, про статистику руху населення Одеського повіту тощо. Серед них у даному разі викликають інтерес “Материалы по оценке земель Херсонской губернии”, в яких містяться коротенькі нариси заселення земель повітів Херсонської губернії, у тому числі і Одеського повіту⁴, де знаходимо згадку про Антонове-Кодинцеве, а також “Список населенных мест Херсонской губернии и статистические данные о каждом поселении”⁵. Тут же знаходяться відомості про Одеський повіт та, зокрема, про об’єкт нашого дослідження⁶. Певну цінність для дослідження складають відомості про стратегічний для військових і важливий для поштового зв’язку шляху Одеса-Вознесенськ, що пролягав біля об’єкту вивчення. Це матеріали географії і статистики Росії, що зібрані офіцерами генерального штабу, та видання “Новоросійського календаря”. Вони дають уявлення про стан дороги та поштової станції Кодинцеве. До цієї групи джерел можна віднести описання церковів⁷, в якому знаходимо згадку про спорудження церкви в Антонове-Кодинцевому.

Два видання – “Книга Памяти Украины. Одесская область”⁸ і “Одесский мартеролог”⁹ складають джерела сумної теми. Перше – містить короткі дані про загиблих і тих, що пропали без вісти в роки Великої Вітчизняної війни, а друге – про репресованих за радянських часів. Суттєвим недоліком другого видання є те, що в ньому називаються тільки жертви терору, а імена катів замовчуються.

³ Історія міст і сіл Української РСР. Одеська область. – К.: Головна редакція Української радянської енциклопедії АН УРСР, 1967. – С.532-542.

⁴ Материалы для оценки земель Херсонской губернии. – т.1. Одесский уезд. – Херсон: Типография Н.О.Ващенко, 1883.

⁵ Список населенных мест Херсонской губернии и статистические данные о каждом поселении. – Херсон, 1896.

⁶ Шмидт А. Материалы для географии и статистики России, собранные офицерами генерального штаба. Херсонская губерния. – СПб, 1863. – Ч. 1. – С. 259, 263; Новороссийский календарь на 1840 год. Городская типография. 1839. – С. 23.

⁷ Гавриил А.Х. и Т. Хронологико-историческое описание церквей епархии Херсонской и Таврической // Записки Одесского общества истории и древностей. – т.2. – Отд.1. – Одесса, 1848.

⁸ Книга Памяти Украины. Одесская область. – Т.5. Измаильский район, Килийский район, Кодымский район, Коминтерновский район, Котовский район. – Одесса: Аспект, 1994.

⁹ Одесский мартеролог. – т.1. – Одесса: ОКФА, 1997.

200-річна історія селища Комінтернівського має свої періоди. Їх можна визначити за низкою ознак. Але, на наш погляд, головною фактологічною базою періодизації мусимо назвати соціально-економічні стосунки серед жителів, в основі яких перебуває ставлення до землі. Саме земля впродовж двох століть існування Комінтернівського була як головним джерелом існування його жителів, так і найважливішим чинником їх статусу. Роки війни і революцій мали особливі умови існування комінтернівців, тому і ввійшли в історію селища особливими періодами.

Тож якими найхарактернішими періодами структурується історія Комінтернівського? Перший період – з 1802 до 1861 року – час кріпосної залежності. Селяни були власністю поміщика і цим визначався їх безправний, важкий матеріальний і громадянський стан.

Другий період – з 1861 до 1917 року. Це період відносної вільності селян, а фактично суттєвої залежності від тих самих поміщиків, власністю яких вони були раніше.

Третій період охопив 1917-1920 роки. Це українська визвольна революція, більшовицька революція і війна радянської Росії проти України, що намагалася стати незалежною.

Період четвертий – з 1920 до червня 1941 року. Це час найжорстокішого антилюдського експерименту, коли під гаслами союзу робітників і селян останніх позбавили землі, перетворили їх у напіврабів імперської радянської системи, організували голодомори 1921-1922 років, 1932-1933 років і страшний політичний терор, що мав за мету знищити український генофонд.

П'ятий період – власне роки Великої Вітчизняної війни. Комінтернівці, як і всі жителі України, розраховувалися життям кращих своїх синів і дочок за божевільні ідеї московських політиків,

які бажали світової соціалістичної революції, а точніше світового панування та аналогічні ідеї і мету правителів фашистської Німеччини.

Шостий період охоплює 1945-1953 роки. Він мало чим відрізняється від довоєнного періоду, навіть люди пережили страшний голод 1946-1947 років.

З 1953 року, після смерті ката українського народу Йосифа Сталіна, і до 1991 року можна назвати сьомим періодом поверхової лібералізації ставлення держави до селян при збереженні державної власності на землю і матеріально-правового закріпачення селян.

Завершальному періоду двохсотлітньої історії селища, очевидно, не зовсім зручно привласнювати порядковий номер і тим самим ставити його в один ряд з іншими. Він якісно відрізняється від усіх попередніх. Він особливий. По-перше, цей період визначається політичною незалежністю України. А по-друге, його зміст стосовно соціально-економічних відносин серед селян складає формування приватної власності на землю і засоби виробництва. Ці процеси так чи інакше розпочалися після проголошення України незалежною, точніше, 24 серпня 1991 року і продовжуються сьогодні. Значними поштовхами у розвитку нових відносин на селі стали укази Президента України Л. Д. Кучми про прискорення розпаювання землі і майна. Особливо важливу роль в цьому напрямку відіграв його Указ “Про невідкладні заходи щодо реформування аграрного сектору економіки” від 3 грудня 1999 року. Пізніше, у 2001 році, Верховною Радою України був прийнятий “Земельний кодекс України”, що вступив в дію з 1 січня 2002 року. Ці документи склали економічно-правову основу справедливого розподілу землі між селянами і функціонуванню різних форм власності на землю – приватної, колективної та орендної. Реалізація

названих документів прослідковується і в житті хліборобів Комінтернівського, однойменного району.

Зважаючи на докорінні зміни в стосунках між селянами, що формуються в незалежній Україні у завершальний період 200-річної історії Комінтернівського, можемо умовно вважати цей період початком справжньої історії української держави і її селян, а всі інші періоди – сумною передісторією селища.

Поки що не вдалося встановити точної дати заснування Комінтернівського. Сесія Комінтернівської селищної ради депутатів трудящих на своєму засіданні 7 січня 1972 року встановила 25 травня дату заснування, але підстав для такого рішення не навела.¹⁰ Очевидно, число назване довільно. І невдало з точки зору організації польових робіт: не міг поміщик полтавської губернії, який придбав землю, переселяти селян в кінці весни, відриваючи їх від доглядання й збирання врожаю за попереднім місцем мешкання. Це по-перше. А по-друге, що робити селянам все літо на новій землі, можливо не засіяній? Ні врожай збирати, ні орати, ні сіяти. Залишається один аргумент: селяни мусили влітку облаштовувати садиби. Але якщо житлом у них були землянки, як це стверджують деякі знахідки, то їх будувати все літо нераціонально для самого поміщика, який мав нести значні збитки від переселення селян.

Як би там не було, але 25 травня як день заснування селища відмічався у наступні ювілеї, особливо гучно у 1997 році. Тобто ця дата начебто де-юре і де-факто була прийнята населенням. Але дату святкування 200-річчя довелося перенести на 28 вересня 2002 року. Це зробив голова районної державної адміністрації Віталій Громлюк. Мотивував він своє рішення тим, що з обласного бюджету та інших джерел фінансування не надійшли необхідні заплановані на

благоустрій та будівництво кошти, що обумовило виконання лише третини запланованих робіт по благоустрою селища.¹¹ Як на автора, то у вересні селянину святкування зручніше, ніж весною, бо курчат він рахує саме восени.

При написанні цієї книги ставилося за мету в науково-популярній формі висвітлити головні події історичного минулого життя населення Комінтернівського, показати рівень сільськогосподарського виробництва, соціально-економічні відносини та матеріальний і культурницький стан хліборобів. У зв'язку з тим, що, на думку дослідника, радикальні зміни ставлення селян до землі відбуваються лише в незалежній Україні, то логічним буде головну увагу зосередити саме на процесах реформування агропромислового комплексу, показати тих сміливців, хто першими вирішили стати на ризикований шлях формування ринкових стосунків, розповісти про відродження чудової української душі селянина, поваги до добрих традицій і звичаїв минулого, народження нових свят й глибокої шани до загиблих за долю Батьківщини й безвинно закатованих чи репресованих радянським режимом.

Теоретичною та методологічною основою дослідження є наукові принципи пізнання та вивчення суспільних процесів. Серед них, перед усім, - принцип історизму, який вимагає кожне явище розглядати як процес ставлення та розвитку з урахуванням конкретно-історичної ситуації, у взаємозв'язку з іншими процесами, та науковий принцип системності, який диктує розглядати течію життя за певними закономірностями, що притаманні сільському господарству.

¹⁰ Комінтернівський районний державний архів, ф.1, оп.1., арк.259.

¹¹ Слава хлібороба. – 2002. – 15 травня.

Основними методами дослідження виступають: хронологічний, порівняльно-історичний, ретроспективний та кількісний методи, що забезпечують комплексне вивчення зазначеної історико-політичної проблеми.

Історія Комінтернівського вивчалася не ізольовано, а в тісному зв'язку з життям району, центром якого селище є, і відповідно впливає на життя інших населених пунктів, що входять в юрисдикцію району.

При збиранні матеріалу, формуванні джерельної бази автору допомагали, сприяли чимало посадових осіб: від перших керівних осіб району, багатьох керівників різних підрозділів райдержадміністрації й районної ради до керівників районних закладів та селищної ради. Цілеспрямовану роботу з пошуку документів з конкретної теми здійснювали кандидати історичних наук, доценти Тарас Гончарук, Інна Кривдіна, Тетяна Тхоржевська, аспірантка Алла Федорова та редактор газети “Слава хлібороба” Світлана Курилюк.

Фотографії, наведені в книзі, належать персонажам книги, або зацікавленим особам, а також Геннадію Гарбузову.

Основними труднощами під час написання книги був фактор дефіциту часу – двохсотлітню історію слід писати роками, а не впродовж декількох місяців.

Частина перша *ПІД ВЛАДОЮ ІМПЕРІЇ.*

У поміщицькій власності

Власне історія селища міського типу Комінтернівське розпочинається разом з початком XIX століття. Та як свідчать археологічні джерела, перші поселенці тут жили ще у кам'яному віці – найстародавнішому періоді розвитку людства, коли знаряддя і зброя виготовлялися з каменю, дерева та кісті.¹² Вони займалися мисливством, рибальством, а пізніше - землеробством й тваринництвом.

У VIII-VII віках до нової ери тут перебували племена Північного Причорномор'я - кімерійці. яких витіснили войовничі племена скіфів (VII в. до н. е. – III в. до н. е.), головним заняттям яких було землеробство, тваринництво, обробка металів, торгівля. Їм на зміну прийшли сармати (об'єднання кочових племен) у III ст. до н. е., а скіфи розчинилися серед інших племен. Сармати займались тваринництвом, аж поки у IV ст. н. е. не були розгромлені гунами – кочовими племенами зі Сходу.

Пізніша доля земель Північного Причорномор'я пов'язана з господарюванням тут слов'янських племен і народів та їх держави - Київської Русі. Татаро-монгольське панування закінчилося польсько-литовським, на зміну якому прийшло турецьке.

На початку XVI століття південні землі Російської держави та південно-західні території Речі Посполитої, що межували з володіннями Туреччини і Кримського ханства, почали заселяти

¹² Згідно карти пам'ятників Комінтернівського району за станом на травень 1984 року довідаємося наступне: пункти знахідок кам'яного віку: Комінтернівське I на Північ від селища у верхов'ях річки Малий Аджалик; Комінтернівське II на схилах берега балки – правого притоку річки Малий Аджалик, що впадає в останню проти околиці селища, на мисі, створеному балкою-притоком.

українські, російські й білоруські селяни, що втікали від кріпосного рабства, знуцання шляхти. У середині XVI століття утворилася Запорізька Січ - військовий центр українського козацтва з величезними територіями козаків, що прилягали до володінь Туреччини та Кримського ханства. Після возз'єднання України з Росією, що відбулося після Переяславської ради 1654 року, на Північному Причорномор'ї створилася нова кордонна ситуація – землі Росії межували виключно з територіями Туреччини та Кримського ханства.

Історик В. Загоруйко вважає, що корінними поселенцями краю на той час тут були запорізькі козаки, що створювали чисельні господарства – зимівники. У них вони тримали велику рогату худобу, коней, вівці, пасіки, обробляли землю, вирощували сади, запасалися сіном для худоби, “засівали поле різним хлібом”, займалися ловлею в степах і лісах звірів, а в річках риби, “отчего довольно большую прибыль получают”. До зимівників не входили окремі землянки та курені, які будували вздовж рік. У них розташовувалися риболовецькі заводи. Прикордонні запорізькі команди теж займалися рибальством.¹³

На рубежі XVIII і XIX століть, після звільнення від Порти Османської українського Північного Причорномор'я російськими військами й запорозькими козаками етнічна карта краю була складною. Тут залишилися колишні громадяни Османії: молдавани, татари, цигани і навіть турки. Але значну частину населення склали українці. Це колишні запорожці, втікачі-кріпаки з різних

¹³ В.Загоруйко. По страницам истории Одессы и Одесщины. Выпуск первый. Одесское областное издательство, 1957. – С. 18-23.

районів, особливо з польської частини України.¹⁴ Козаки, які відмовились переселитись на Кубань, змушені були приписатися до якоїсь соціальної групи, насамперед, вони ставали державними селянами.

Землі між Дніпром і Бугом, вивільнені козаками, відправленими на Кубань, чи то продавали, чи то роздавали людям поміщицьких прошарку за особливі, переважно військові, заслуги. Скупі відомості з тих часів наводять на думку, що саме в цей час з'явився в степах біля Тілігульського лиману (на південний схід) зі своїми селянами-кріпаками з'явився поміщик з Полтавщини, який дав тутешньому поселенню своє ім'я та прізвище Антоново-Кодинцеве.

Згідно з даними “Малоросійського родословника” В. Л. Мадзалевського серед полтавських поміщиків дійсно був Антон Іванович Кодинець, онук Кирила Кодинця (Лукамського городового отамана (1699, 1704)... знатного, військового товариша (1721)), який заснував старшинсько-поміщицький рід.

Назвемо деякі відомості про Антона Кодинця. Антон Іванович Кодинець¹⁵ народився близько 1741 року. Дружина його Софія Василівна Сахно-Устимовна, донька військового товариша. Читачу буде цікаво знати, що брат Антона Кодинця Никифор Іванович був одружений на доньці полкового есаула Степаниді Степанівні Кир'яковій (Кириченко), рідній сестрі першого одеського

¹⁴ Невичерпні джерела пам'яті. Серія збірок наукових статей, матеріалів та публікацій. Том III. Хаджибей – Одеса та українське козацтво (1415-1797 роки) до 210-ї річниці штурму Хаджибейського замку. – Одеса: ОКФА, 1999. – С.188.

¹⁵ Українське прізвище Кодинець під впливом кампанії зросійщення прізвищ та назв стало Кодинцев. Підставою для такого висновку служить поміщицький родовід Полтавської губернії, який знає Кодинців, а не знає Кодинцев.

“градоначальника” (поліцмейстера) Григорія Степановича Кир’якова.¹⁶

З 1759 року Антон Іванович перебував на військовій службі: з 1765 року – компанейський сотник; 18 січня 1772 року призначений Второзенковським сотником, яким прослужив до 22 вересня 1782 року, коли був підвищений у бунчукові товариші. З 1784 року Антон Іванович став предводителем дворянства Городиського повіту, а в 1792 році – колежським асесором.¹⁷

Джерела свідчать, що А. І. Кодинцев купив землю, на якій заснував майбутнє село, у поміщика Колмогорова (Холмогорова). Якщо вірити цим даним, тоді суперечливим є дублююча назва Антоново-Кодинцевого – Колмогорове, що зустрічається в деяких документах. Це наводить на думку, що на придбаній Антоном Кодинцевим землі вже було якесь поселення з назвою Колмогорове. Як свідчать документи, в Одеському повіті було не більше двох-трьох десятків поселень, заснованих переселенцями з внутрішніх губерній кріпосниками, в тому числі й Антоном Кодинцем.¹⁸

Роком виникнення власне Антоново-Кодинцевого перші дослідники його історії вважають 1802 рік. Взяті це твердження з “Хронологико-исторического описания церквей епархии Херсонской и Таврической” Гавриила, архимандрита Херсонского и Таврического, який, зокрема, писав: “В 1818 г. (возникла церковь) села Антоново-Кодинцево Одесского уезда. Варваринская, каменная

¹⁶ Мадзалецький В.Л. Малоросійський родословник. – С.381.

¹⁷ Там само.

¹⁸ Матеріали для оцінки земель Херсонської області. – т.ы. Одеський уезд. – Херсон: Тип. Н.О.Ващенко, 1883. – 385. – С.51.

церковь построена иждивением владельца сего села, которое существует не раньше как с 1802 года”.¹⁹

Як бачимо, швидше за все отець Гавриїл навів рік заснування села по пам’яті чи з усної інформації не менше ніж через 46 років після його виникнення. Можемо дякувати святому отцеві за визначення року заснування села, але абсолютизувати цю дату не маємо підстав, тим більше, що сам автор “Описания” не продемонстрував твердої впевненості у своєму твердженні.²⁰

Поява в селі церкви сприяла переведенню Антоново-Кодинцевого у 1818 році в статус містечка.²¹ В цей час тут налічувалося понад сто дворів і постійно проживало кілька

¹⁹ Записки Одесского общества истории и древностей. – т.2. – Отд.1., Одесса, 1848. – С.192.

²⁰ У «Материалах для оценки земель Херсонской губернии», стверджуючи про невідповідність у народному уявленні Антоново-Кодинцевого статусу містечка, зокрема, говориться: «...Так, например, можно указать... Антоново-Кодинцево, которое утратило свое значение местечка и зовется просто селом; даже и самое официальное название редко употребляется народом, чаще-же всего его зовут Колногорово (искаженная фамилия одного из прежних владельцев Холмогорова)...» (Материалы для оценки земель херсонской губернии. – Херсон, 1883. – т.1. – С.26-27). Про попередню назву Антонова-Кодинцева – Колнагорово йдеться також в «Приложении» - С.34.

²¹ У вищезгаданому документі наводиться визначення містечка: «обыкновенно под именем местечек разумеются такие поселения, в которых, кроме церкви, имеются торговые заведения и существуют базары и ярмарки в определенные дни, сроки, на что в прежние времена выдавались администрацией особые документы. Получить такое право было весьма важно для всякого владельца, так как помимо дохода с торговых заведений, лавок, погребов, заезжих дворов, трактиров и т.п., владелец извлекал и извлекает доходы с приезжающих на базар или ярмарку...» (Там само. – С.26-27).

ремісників. Офіційно Антоново-Кодинцеве вважалося містечком з 1849 року. Тоді в ньому налічувалося 515 мешканців.²²

Розташоване біля дороги Одеса-Вознесенськ, Антоново-Кодинцеве відносно швидко розвивалося. Але зростання ролі навколишніх містечок Янівки, Северинівки, Березівки не могло не позначитись негативно на ролі Антоново-Кодинцевого.

На поштовій дорозі поблизу Антоново-Кодинцева було влаштовано станцію, яка отримала назву "Кодинцева". Відстань від Кодинцевої до найближчої станції в бік Одеси - Буялицької - складала 17 верст; до найближчої станції в бік Вознесенська - Покровської - 15,5 верст; а від Одеси до Кодинцевої по поштовій дорозі треба було їхати 42 версти. На станції мусили бути необхідні приміщення, службовці та, обов'язково, коні. У 1860-х рр. кількість коней на Кодинцевій дорівнювала 22; а "щорічне утримання призначене від уряду" для цієї станції складало 1333 карбованців асигнаціями (при достатній кількості коней, Кодинцева серед інших станцій Вознесенської дороги коштувала державі найменше і візникам тут, очевидно, платили небагато).²³

Стан Вознесенської поштової дороги був не найкращим. "Дорога везде отменно гориста" - так досить лаконічно було її охарактеризовано у "Новоросійському календарі" на 1840 рік.²⁴ Як відзначав А. Шмідт: "у 1840 році Херсонська будівельна комісія розпочала покращення транзитних шляхів, проводячи зріз косогорів та підйомів, планування та будівництво, де треба, перил". Серед інших комісією було "поліпшено" і дорогу з Одеси до Вознесенську. Однак навіть після ремонту ця дорога на відрізку від Південного Бугу до Одеси мала 26 балок та річок, які в період паводку часто робили "переїзд через них вельми важким", тоді як "зроблені споруди" були "не завжди зручними для проїзду".²⁵

Поштові дороги досить часто співпадали з "найважливішими торговельними або так званими чумацькими трактами". Вознесенська дорога не була виключенням. По ній у 1860-х рр. "йдуть до Одеси транспорти з хлібом, салом, вовною та горілкою" з півночі Херсонської губернії та Полтавщини, окрім того "цим трактом привозять до Одеси з Київської губернії хліб та дерев'яні

²² Материалы для оценки земель Херсонской губернии, т. 1, Одесский уезд. Приложение, С. 34-35.

²³ Шмидт А. Материалы для географии и статистики России, собранные офицерами генерального штаба. Херсонская губерния. – СПб., 1863. – Ч. 1. – С. 259-163.

²⁴ Новороссийский телеграф на ????? год. – Одесса, ?????.

²⁵ Шмидт А. Вказана праці. – Ч. 1. – С. 259, 269.

вироби", "а з Одеси відправляються... різного роду бакалійні товари та вина", які поширювалися по всій Україні аж до Харківщини.²⁶ Транспорти з купецькими товарами та чумацькі валки, що проходили повз Антоново-Кодинцево, мали сприяти розвитку дрібної торгівлі та ремесла.

Маємо скупі відомості про соціальний стан селян містечку; вони відпрацьовували на поміщика в основному по три, а нерідко – і по шість днів на тиждень.²⁷ Зате знаходимо інше: у сусідньому селі і містечку Курисове-Покровське (тепер селище Петрівка) від українського поміщика підполковника Увана Куриса з 1795 по 1811 рік втекло 79 поселян, а потім в різні роки ще 110 чоловік.²⁸

Отже, навіть скупі відомості про заснування означеного поселення дають можливість стверджувати, що воно з'явилося в результаті визвольних та міграційних процесів в українському Причорномор'ї, освоєння тутешніх земель. Засновником його був Антон Іванович Кодинець (Кодинець). Його родовід сягає корінням, очевидно, до козацької старшини, пізніше – поміщиків. Сам Антон Іванович зробив певний внесок в освоєння нашого краю. Площа земель, що відносилася до села, була чималою. Про це дізнаємося далі. Людина освічена й поважна, він мріяв про духовність населення. Про це свідчить, зокрема, збудована ним Варваринська церква.

Бідні, але вільні

Земельна реформа 1861 року значно змінила аграрні й соціальні відносини на селі. Звільнення селян від кріпосної залежності й наділення їх землею підвищило громадське значення самого виробника, надало можливість формуватися йому як

²⁶ Шмидт А. Вказана праці. – Ч. 1. – С. 269, 270.

²⁷ История городов и сел Украинской ССР. Одесская область. – С. 533.

²⁸ В. Загоруйко. По страницам истории Одессы и Одесщины. – С. 51-52.

господарю на власній землі, розкрити свої творчі й фізичні сили, в значній мірі користуватися результатами своєї праці. Хоч ще тривалий час селяни змушені були трудитися на поміщика, та головне – вони отримали землю. У 1870 році в Антоново-Кодинцевому налічувалося 166 ревізьких душ²⁹, яким належало 803 десятини землі, що в середньому виходило 4,5-5 десятин³⁰ на кожну душу чоловічої статі. У 1873 році село налічувало 200 дворів. Але тяглової сили й великої рогатої худоби було недостатньо. Достатньо сказати, що на все село налічувалося 114 волів, 57 корів та 68 коней. А це означало, що майже половина селянських дворів не мала волів, дві третини – корів, коней. За умов неможливості обробляти землю селяни змушені були здавати її в оренду, а самі йти в найми до поміщиків або молодих сільських капіталістів. Поряд з “безлошадними” були заможні господарі, які мали по парі або більше волів, дві-три корови та стільки ж коней.

Селяни, які могли обробляти більше землі, ніж було у них, орендували її у багатіїв. Десятина орної землі коштувала 3 крб. 50 коп. орендної плати, сінокоосу – 3-5 крб. Ті, кому доводилося наймати вигін під пасовисько, платили землевласнику по 2 крб. сріблом від голови худоби. Існувала також така форма оренди, як засів поміщицької землі. За це належало віддати власнику четверту копу³¹ від урожаю.

Маємо відомості про кількісні показники різних податків мешканців міста. Подушна плата мала розмір 1 крб. 60 коп. (разом з

²⁹ «Ревізька душа» - одиниця обліку чоловічого населення податкових станів в Росії 18 – 1-й пол. 19 ст. для обкладання його подушним податком. Кожна «Р.д.» вважалась існуючою до наступної ревізії (перепису) навіть у разі смерті чоловіка.

³⁰ Десятина – руська одиниця земельної площі, що дорівнює 1,09 га.

села – 265 крб. 60 коп.). На казенні земські повинності селяни платили по 67 коп. з душі (всього 94 крб. 62 коп.). У 1879 році загальна сума податей дорівнювала 204 крб. Та викупні платежі – 525 крб. 62 коп. Таким чином 166 ревізьких душ вносили в казну 1090 крб. Такі виплати для багатьох були непосильними. Заборгованість (недоїмки) зростали, селяни ставали неспроможними платити, залишали свої хати й шли до міста на заробітки.

На злиднях селян багатіли інші. Серед них – поміщик Бутенко, якому належало 715 десятин землі, брати Дончеви – 500 десятин, Є. Шаповаленко – 700 десятини, Келер – 1400 десятин, І. Шаповаленко – 1192 десятини. Вони старанно стягували з селян “четверту копу”.

І все ж розвиток капіталістичних відносин, з одного боку, а з іншого, - розташування на великому, так званому поштовому шляху, або військово-транспортному тракті, що зв’язував Одесу з Вознесенськом, сприяли хоч і повільному, але зростанню Антоново-Кодинцевого у демографічному відношенні.

Наведемо порівняння деяких соціально-господарських показників:

за 1882 рік ³²	початку 1890-х років ³³
дворів – 133	дворів - 141
мешканців – 665	мешканців - 785
чоловіків – 349	чоловіків - 389
жінок – 316	жінок – 396

³¹ Копа – стіжок із 60 снопів хліба, складених колосками усередину й прикритим одним снопом зверху.

³² Матеріали для оцінки земель Херсонської губернії. – Т.1.

Одеський уезд. – Херсон: Типографія Н.О.Ващенко, 1883. – С.34.

³³ Список населених мест Херсонской губернии и статистические данные о каждом поселении. - Херсон: Издание Городского статистического комитета, 1896. – С.298.

Як бачимо, спостерігався ріст чисельності населення. Особливо жінок.

Відбувалися також культурно-освітні зміни. У 70-х роках у містечку було дві школи. Перша з них, однокласна церковнопарафіяльна, почала працювати ще 1862 року: в ній навчалось 8 учнів-хлопчиків. А друга, двокласна земська школа, відкрилася в 1878 році. За даними 1896 року в школах тоді навчалось 67 учнів (41 хлопчик і 26 дівчаток). Пізніше, у 1904 році була відкрита бібліотека, що стала центром культурного життя як жителів Антоново-Кодинцевого, так і навколишніх сіл.

Згідно з даними ревізії 1882 року в містечку було 655 православних та 10 осіб іудейського віросповідання. А також називались представники двох національностей – малороси і євреї.³⁴ Знаходимо й інші цікаві відомості: перебували у шлюбі – чоловіків – 134, жінок – 134, холостих – чоловіків – 207, жінок 169, овдовілих – чоловіків – 8, жінок – 13, тих що знали грамоту – чоловіків – 16, жінок – 2, хліборобів – 638, торгівельників – 23. Зате вакціонованих було 613 душ.³⁵

Не зайве сказати, що в 1890-х роках містечко вже мало волосне правління, земську поштову станцію, дві лавки, дві корчми, зв'язок зі станцією залізниці та пароплавною пристанню.³⁶ А ще у 1882 році відзначалося, що у містечку нараховувалося шість парових двигунів, що належали поселенцям.³⁷

³⁴ Материалы для оценки земель Херсонской губернии. – Т.1.

Одесский уезд. – Херсон: Типография Н.О.Ващенко, 1883. – С.34.

³⁵ Ястержебский И. А. Очерки статистики движения населения Херсонской губернии. Одесский уезд // Сборник Херсонского земства. – 1883. - № 2. Приложение.

³⁶ Список населенных мест Херсонской губернии и статистические данные о каждом поселении... - С.228.

³⁷ Материалы для оценки земель Херсонской губернии. – Т.1.

Одесский уезд. – Херсон: Типография Н.О.Ващенко, 1883. – С.34.

Вже на початку 80-х років XIX століття Антоново-Кодинцеве значиться в документах як волосне село. Всього у Херсонській губернії було 202 волості. З них 34 - в Одеському повіті, куди входила і Антоново-Кодинцевська волость. У середині 90-х років XIX століття ця волость мала площу 465 кв. верстви. До неї входили 52 населених пункти з 5846 душами населення обох статей. Волость належала до другого стану³⁸ - одного з двох, що були в Одеському повіті (стан другий).

Отже, маємо підстави зазначити: у пореформений час містечко Антоново-Кодинцеве зазнало суттєвих соціально-економічних і культурно-освітніх змін. Жителі отримали землю. Частина з них зуміла добротню організувати свої господарства: вони самі обробляли землю і здавали в оренду. Частина селян, що не спромоглася вести на належному рівні господарство, здавала свою землю в оренду чи, розорившись, залишала містечко й вирушала на заробітки. У містечку виникли школи, бібліотека, з'явилися необхідні управлінські атрибути волосного центру.

З тривою в нове століття

Початок XX століття виявився тривожним для Російської імперії. Внутрішні економічні, соціальні, політичні, національні суперечності загострювалися. Життєвий рівень населення падав. Зате швидкими темпами зростав революційний рух. Переконливим свідченням політичної активізації населення стало виникнення політичних партій різного спрямування: лівих, правих, монархічних, національних, яка розгортала агітаційно-пропагандистську роботу серед населення.

³⁸ У царській Росії адміністративно-поліцейський поділ повіту.

Містечко Антоново-Кодинцеве теж опинилося у вірі революційних процесів. Бо населення не було вдоволене своїм життям. Ось як описує матеріальне становище людей дослідник: “Саме містечко мало досить непривабливий вигляд. Більшість селян жила в землянках з земляною покрівлею, де росли трави і бур’ян. Навколо хатин не було ні огорожі, ні дерев”³⁹.

Зручним виявилось містечко і для поширення серед його мешканців революційних ідей. По-перше, воно було близько до Одеси, де, як відомо, виникла у 1875 році перша в Російській імперії політична організація “Південноросійський Союз визволення робітничого класу”. По-друге, вихідці з містечка, що працювали в місті, в каменоломнях мали зв’язки з одеськими робітниками перебували під їхнім агітаційним впливом. Більше того, згаданий дослідник відмічає, що до Антоново-Кодинцевого “часто приїздили агітатори з Одеси”.⁴⁰

Серед найактивніших структур політичних партій, що поширювали свій вплив на жителів містечка був Одеський комітет РСДРП.⁴¹ Про це свідчить той факт, що у серпні 1904 року на околиці Антоново-Кодинцевого жандарми знайшли революційні видання саме згаданої партії.

Таким чином містечко опинилось серед населених пунктів Одеського повіту, де відмічалися суттєві заворушення під час першої революції 1905-1907 років в Росії. 13 червня 1905 року помічник голови Одеського повітового управління доповідав департаментові жандармського управління про направлення трьох рот солдатів для придушення виступів селян: “Докладываю при

³⁹ Історія міст і сіл. Одеська область. – С.533.

⁴⁰ Там само.

⁴¹ РСДРП – Російська соціал-демократична робітничка партія

этом, что главными очагами беспорядков являются м. Севериновка и окрестности; окрестности Курилово-Покровской и Антоново-Кодинцевской волостей”.⁴²

У додатку до донесення йшлося про характер дій активістів села. Зокрема, повідомлялося, що вони силоміць забирають робітників з економії приватних власників, позбавляють їх можливості виконувати всілякі роботи, змушують залишати худобу догляду; виставляють непомірні вимоги щодо підвищення заробітної плати, погрожують повним розгромом економіки.⁴³

Головною вимогою селян Антоново-Кодинцевого було повернення поміщицької землі. З цією метою вони влаштовували мітинги. Місцеві вчителі К. Т. Івасенко та І. Ф. Дончев були їх організаторами. На один з таких мітингів, що відбувся 21 листопада 1905 року, прибуло близько 500 селян з усієї волості. На ньому виступили Івасенко і Дончев, чимало селян. Одностайно прийняли резолюцію, в якій засуджували антинародна політика царського уряду, переслідування кращих борців за свободу, військова авантюра на Далекому Сході.⁴⁴

Вимоги віддати поміщицькі землі тим хто їх обробляє, тривали у містечку і в грудні 1905 року.⁴⁵

Згаданий вище дослідник стверджує, що селянський рух в Антоново-Кодинцевому не вщухав і в роки спаду революції. Наведемо його докази повніше:

“У травні 1907 року охранка заарештувала і вислала до Архангельської губернії керівників цього руху, серед них учителя К.

⁴² Революция 1905-1907 гг. в Украине. Сборник документов и материалов. – К.: Политиздат, 1955. – Т.2. – Ч.1. – С.313.

⁴³ Там само.

⁴⁴ Там само. – С.276-278.

⁴⁵ Там само.

Т. Івасенка. Восени 1907 року тут знову посилювався селянський рух. Наприкінці жовтня 1907 року в Антоново-Кодинцеве повернувся колишній місцевий житель Д. П. Белаш, робітник Одеських головних залізничних майстерень. Незабаром Белаш організував гурток і залучив до нього революційно налаштованих селян – П. І. Моргуна, Ф. І. Моргуна, П. М. Гуду та уродженця села, студента Одеського університету С. М. Банаку. Вони стали ядром підпільного гуртка, який налічував близько 30 чоловік. Підпільники дістали вогнепальну зброю, облаштували друкарню і за допомогою саморобного гумового шрифту почали випускати листівки. На одній із сходок вони вирішили створити революційний комітет і бойову дружину. Один з підпільників Г. А. Ветушкін збирав серед селян Антоново-Кодинцевого та сусідніх сіл гроші на революційні цілі, розповсюджував нелегальні видання, які доставляли в село В. Марфенко та Г. Зайченко. Активним учасником селянського руху був і селянин П. Т. Груздь. Він у травні 1907 року розповсюджував серед селян листівки під назвою “Письмо от русских крестьян к царю Николаю II”. Підпільник П. М. Гуда зібрав гроші для допомоги сім’ї вчителя Івасенка, висланого до Архангельської губернії. Проте гурток проіснував недовго. Про його діяльність дізналась поліція і 23 лютого 1908 року, після повальних обшуків, заарештувала 27 його учасників. Усіх їх забрали до одеської в’язниці. Через місяць керівника групи Д. П. Белаша і 13 активних підпільників – П. М. Горового, П. І. Моргуна, Ф. І. Моргуна, М. П. Белаша, Т. І. Янчева, Г. А. Ветушкіна та інших вислали на п’ять років до Архангельської і Вологодської губерній.

Малоземелля і безземелля штовхали селян на нові протести проти існуючого ладу. Як і раніше, містечко залишали цілі сім’ї,

поповнюючи лави пролетарів Одеси, Миколаєва. Дехто переселявся за Урал.

Число жителів у містечку на 1910 рік порівняно з 1896 роком зменшилось до 700 чоловік, хоч кількість селянських дворів дещо збільшилась. Внаслідок столипінської реформи зросла кількість безземельних і малоземельних господарств. Землі на один двір припадало по 2-2,5 десятини, а орендна плата значно підвищилась.⁴⁶

Отже, початок ХХ століття для жителів Антоново-Кодинцевого, як і для всієї Російської імперії, ознаменувався боротьбою за свої права, соціально-економічну справедливість. У містечку мали місце антиурядові виступи з вимогами не тільки розподілу поміщицької землі, але й проти існуючого імперського ладу. Столипінська земельна реформа хоч і прискорила розвиток капіталістичних відносин, але призвела до подальшого розшарування населення, збільшення числа безземельних і малоземельних селян, зменшення кількості мешканців Антоново-Кодинцевого.

Криваві роки війни й революції

Ледве встигли повернутися із заслання учасники виступів проти царату у 1905-1907 роках, як на жителів Антоново-Кодинцевого звалилася нова біда, теж викликана політикою імперського уряду – перша світова війна. Чоловіків призовного віку забрали на фронт. Головною робочою силою залишились жінки і старі. Різде зменшення чоловічої статі послабило господарства селян, які часто змушені були віддавати свої земельні наділи в оренду.

Про складні умови господарювання свідчить, зокрема, лист вчителя, тимчасово виконуючого обов'язки волосного комісара, до селянської секції Одеської Ради робітничих депутатів 23

⁴⁶ Історія міст і сіл Української РСР. Одеська область. – С.534.

березня 1917 року. У ньому повідомлялося, що весняна сівба під загрозою. “Рабочей силы недостаточно, не хватает ни рабочих рук, ни лошадей. По поручению волосного митинга от 19 марта прошу секцию возбудить перед надлежащим начальством ходатайство об отпуске на 10 дней означенные рабочие силы в том количестве, какое будет возможно”.⁴⁷ Сподіваючись на допомогу військових, у листі містилось прохання повідомити адресу, на яку можна відправити великодні пасхальні подарунки, що призначалися для діючої армії.

Не розв’язала аграрного питання, селянських проблем і Лютнева буржуазно-демократична революція. Жовтнева революція захопила селян своїми гаслами: “Мир - народам”, “Землю - селянам”, “Заводи й фабрики - робітникам”. Заклик більшовиків до розподілу поміщицької землі знайшов відгук серед селян Антоново-Кодинцевого. Вже в січні 1918 року вони розгромили маєтки землевласників й приступили до розподілу землі. У містечку на деякий час була встановлена радянська влада, ліквідоване волосне правління і утворена Рада селянських депутатів. Але вже в березні 1918 року Антоново-Кодинцеве захопили австро-німецькі війська. Був встановлений жорстокий окупаційний режим. Разом з окупантами повернулися у містечко поміщики і відібрали у селян землю та інвентар.⁴⁸

Місцеві активісти, переважно ті, що повернулися з фронту, у серпні 1918 року організували партійний осередок і сільський ревком.⁴⁹ Особливо активним провідником радянсько-комуністичних ідей у містечку був Іван Юхимович Овчаренко. Його життєвий шлях нагадує важку долю чи не більшості хлопців Антоново-Кодинцевого часів війни й революцій. Народився він у 1881 році у багатодітній сім’ї поміщицького батрака. Коли йому було три роки, залишився без батька. У дитинстві пас чужих свиней на Каїрському хуторі, був підпасичем табуна коней, служив батраком, працював на підприємствах Одеси муляром, штукатуром, пічником, кочегаром, матросом, у каменоломні. У роки війни став підпрапорщиком, а в 1917 році, “в разгар Октябрьской революции”, був звільнений з армії у чині прапорщика запасу. Нагороджений Георгіївським Хрестом усіх 4 ступенів і медалями.

⁴⁷ Державний архів Одеської області. – Ф.Р-3829. – Оп.1. – Спр.114. – Арк.2.

⁴⁸ Історія міст і сіл. Одеська область. – С.535.

⁴⁹ Там само.

Повернувшись у рідне село, І. Ю. Овчаренко став на бік борців за радянську владу. Він ввійшов до складу районного Анатолієво-Тузлівського ревкому. “Тогда я начал организовывать и формировать отряд красных партизан из сознательных крестьян по поручению моих товарищей, где и был избран начальником отряда красных партизан”⁵⁰, - писав Іван Овчаренко. Це сталося 19 грудня 1918 року.⁵¹

Підпільники містечка у листопаді 1918 року обеззброїли гетьманську варту, захопивши два кулемета, близько 50 гвинтівок, 45 коней. А коли батальйон карателів направився в село, підпільники спочатку пропустили їх, потім оточили і теж обеззброїли.

Ось як описується одна з ситуацій того часу в історії міст і сіл: “Наприкінці грудня стало відомо, що в містечко має прибути французька військова місія. На вимогу місії в Антоново-Кодинцевому було скликано волосний з’їзд. До нього ретельно готувались і більшовики. Для виступу на з’їзді виділили ораторів з місцевих жителів - більшовиків І. Є. Фоменка, С. П. Захарченка, С. Ф. Цебрєнка”.⁵²

Маємо свідчення, що на цей з’їзд, крім французької військової місії, прибув представник Директорії, “петлюрівського уряду”, який виступив з промовою про рідну, самостійну Україну, “але нічого не сказав про землю і владу. Представник місії заявив, що союзні війська прибули на Україну, щоб допомогти населенню подолати анархію та підтримати “законний” уряд. На його запитання, яку владу хоче мати населення, присутні тут селяни відповіли одноставно: “Радянську”. Далі виступили І. Є. Фоменко, С. П. Захарченко та інші. Їх відповіді представникам місії звелися до головного: “Ми вас на Україну не кликали, і чим швидше ви повернетесь до Франції, тим скоріше тут настане порядок”. Місія поїхала ні з чим.”⁵³

Стосунки з петлюрівцями були непростішими. Як свідчать документи, Анатолійово-Тузлівським підпільно-революційний комітет направив делегацію до штабу петлюрівських військ, яка

⁵⁰ Державний архів Одеської області. – Ф.Р-5074. – Оп.1. – Спр.3408.

⁵¹ Див. посвідчення громадянина Овчаренко І.Ю. в тому, що його було обрано начальником Кодинцевського партизанського загону 19 грудня 1918 року. Державний архів Одеської області. – Ф.Р-5074. – Оп.1. – Спр.3408. – Арк.10.

⁵² Історія міст і сіл. – С.535.

⁵³ Там само.

уклала угоду з комісаром Одеської Військової Ради, доктором Іваном Луценком про спільні дії.⁵⁴ Згідно з цією угодою відділ постачання петлюрівських військ 21 грудня направив нову делегацію до штабу петлюрівських військ на станцію Роздільна з проханням прискорити відправку зброї. Петлюрівці зважили на прохання. А коли 7 січня 1919 року у згаданий РВК надійшов наказ виступити проти петлюрівських військ, то загони Антоново-Кодинцівської волості відмовились брати участь у боях, посиляючись на те, що у них недостатньо зброї.⁵⁵

Не менш складними були стосунки з отаманом Першої Задніпровської радянської бригади, з лютого 1919 року – начальником 6-ї радянської дивізії Матвієм (Миколою) Олександровичем Григор'євим. Коли 5 квітня 1919 року було отримано донесення, що білі наступають на Антоново-Кодинцеве, то загін спільно з 15-им полком григорівської дивізії брав участь у звільненні містечка.⁵⁶ Але коли Григор'єв, наказав надіслати один батальйон 403-го стрілецького полку в його розпорядження, командири відмовились виконувати його наказ.⁵⁷ На початку квітня Тілігуло-Березанський загін (полк), в який влилися партизани Антоново-Кодинцевого, форсував Тілігульський лиман і брав участь у визволенні Одеси.⁵⁸

Відомостей про жителів Антоново-Кодинцевого, які загинули, пропали без вісті немає. Маємо дані, що не всі селяни підтримували радянську владу. Тільки за один місяць на початку 1921 року повернулось у волость 99 дезертирів, з яких 34 добровільно прийшли з повинною, а решта були затримані.⁵⁹ Відомо, також, що понад 70 колишніх партизанів із Антоново-Кодинцевого під командуванням І. Ю. Овчаренка билися з ворогами Радянської влади у складі 403-го Тілігуло-Березанського стрілецького полку Червоної Армії. За участь у прориві кільця білогвардійських банд та банд Заболотного в районі Київ-Житомир ревійськрада південної групи військ 12-ї армії серед інших нагородила І. Ю. Овчаренка золотим годинником з написом “Красному герою”.

⁵⁴ Енциклопедія українознавства. Т.4. Перевидання в Україні. – Львів, 1994. – С.1386.

⁵⁵ ДАОО. – Ф.2. – Оп.1. – Спр.290. – Арк.7-8.

⁵⁶ Там само. – Арк. 13.

⁵⁷ Там само. – Арк.18.

⁵⁸ Красные партизаны на Одещине в 1918-1919 гг. – С.49.

⁵⁹ ДАОО. – Ф.Р-599. – Оп.1. – Спр.235. – Арк.9.

До 50-річчя Радянської влади районна газета “Слава хлібороба” публікувала матеріали, в яких, зокрема, наводяться додаткові свідчення про події в роки революції, громадської війни. Не маючи можливості перевірити їх достовірність документально, наведемо їх дослівно: “До революції в селі Комінтернівському була церква і дві початкові школи – земська і церковно-приходська. Два поміщики – Сила і Данчев тримали в своїх руках всі навколишні землі. Хто з селян виступав проти самодержавства, того висилали в північні райони країни. Але вони не припиняли боротьби. Вже в 1917 році була створена революційна група підпільників, яку очолював Дмитро Михайлович Зайченко і Степан Платонович Захарченко. Вони пізніше очолили волревком.

В 1919 році, коли село захопили білогвардійці, багато прихильників Радянської влади було заарештовано і катовано. Серед них – учасників підпілля Івана Хоменка, Григорія Зайченка, Олексія Зайченка, Івана Тасніченка та ін. У відповідь на це бідняки створювали партизанські загони. Ними керували Іван Овчаренко і Дмитро Зайченко. Учасники партизанських загонів билися з біляками насмерть і перемогли.

Вже в 1920 році колишні поміщицькі поденщики створили комуну і назвали її “Добрий початок”. В 1929 році вона стала сільгоспартіллю ім. Комінтерну. Першим головою її був Нестор Головка”.⁶⁰

Відомо, що після визволення містечка 7 лютого 1920 року і встановлення Радянської влади, відновив діяльність військово-революційний комітет на чолі з С. Ф. Цебренком (колишній червоноармієць перших більшовицьких частин на Україні), а у березні відновився партосередок. Головою партосередку було обрано І. Ю. Овчаренка, а секретарем - А. А. Рожкова. Восени 1920 року партосередок 3 члени і 7 кандидатів у члени партії. 1 квітня 1920 року було створено волвиконком. У кінці 1920 – на початку 1921 року сформувалась комсомольська організація. Цікавою формою активізації жіночого руху був жіночий відділ, який об’єднував 10 делегаток. На їхньому рахунку чимало добрих справ; контроль за роботою лікарні, організація літературного гуртка з лекторською групою, сприяння відкриттю дитячого садка восени 1920 року, ініціювання ліквідації неписьменності.⁶¹

⁶⁰ Слава хлібороба. – 1966. - 3 листопада.

⁶¹ ДАОО. – Ф.599. – Оп.1. – Спр.235. – Арк. 1-8.

Наведені факти, документи свідчать про те, що мешканці Антоново-Кодинцевого у 1914-1920 роках пережили значні трагічні й драматичні події. Втягнуті у міждержавні і міжкласові криваві сутички, бої прості селяни стали жертвами, розмінною монетою у великих ігрищах політичних сил.

Настраждавшись від поміщиків, царських чиновників, бідні, роздягнуті й голодні селяни легко повірили демагогічним гаслам більшовиків й активно почали їх підтримувати. Соціальне підґрунтя сприяло успішній роботі комуністів серед жителів містечка. Залишилось для них велике питання: чи справдяться надії тих, хто повірив у комуністичне щастя?

Обмануті надії

Бідні селяни повірили лозунгам більшовиків про соціальну справедливість, рівність, підтримали у своїй масі радянську владу.

На Україні за прикладом Росії, де ще у 1918-1919 роках існували комітети бідноти (пізніше їх не було), згідно із законом ВУЦВК від 9 травня 1920 року були створені комітети незаможних селян, скорочена назва - комнезами. До їх повноважень входило збирати на селі продрозверстку (відбирання залишків хліба) та розкуркулювати багатші господарства, залишаючи 25 відсотків збіжжя для власного споживання комнезамівців. У протоколі зборів селян 22 липня 1920 року говориться: “Мы граждане-бедняки с. Антоново-Кодынцева той же волости Одесского уезда собрались на общее собрание в количестве 12 человек под председательством Наума Мартыненко при секретаре Федоре Марченко.

Слушали: доклад т. Зайченко об организации комитета незаможных селян.

Постановили: организовать таковой.

Выборы председателя, товарища председателя и секретаря.

Избранными оказались: председателем Наум Мартыненко, товарищем Зайченко Иван и секретарем Марченко Федор”⁶².

Комнезам Антоново-Кодинцівської волості на початку 1921 року складався з шести осіб (троє чоловіків і три жінки, з них 1 -

⁶² ДАОО. – Ф.Р-2199. – Оп.1. – Спр.2. – Арк3.

комуніст). Їм разом належало, вочевидь, відібраної у заможних селян 24 десятини землі.⁶³

Значне матеріальне заохочення стимулювало розширення комітетів незаможних селян: помітно збільшувалася їх чисельність. Уже на кінець 1921 року Антоново-Кодинцівський комнезам нараховував 46 членів (45 чоловіків і 6 жінок; 1 комуніст, 20 співчуваючих; 40 українців і 1 росіянин).⁶⁴

Майновий стан членів комнезаму був таким: безземельних – 12, мали до 3 десятин землі – 8, більше 3 десятин – 26 чоловіків.⁶⁵ Тобто це були батраки, бідняки й середняки. Але внаслідок того, що всі землі у заможних відбирали, члени комнезаму поліпшували своє матеріальне становище.

Вже влітку 1921 року у всіх 13 селах волості функціонували КНС. Загальна кількість членів волосного комнезаму сіл Антоново-Кодинцевської волості складала 810 осіб (420 чоловіків і 390 жінок), з них грамотних – 502, комуністів та співчуваючих – 40. Їм належало 2800 десятин землі, тобто близько 3,7 десятини на кожного члена КНС.⁶⁶

Під час НЕПу комнезамами залучали до організації товариств сільськогосподарської допомоги, керівництва кооперації тощо. З початком примусової колективізації комнезамами знову відродилися. У березні 1930 року в Антоново-Кодинцевому нараховувалося 120 членів комнезамів. Партія вимагала, щоб вони показували приклад вступу до колгоспів. А коли члени комнезамів не виявили бажання віддавати власну землю і майно, то на початку 1931 були ліквідовані.

Усі три основні керуючі і організуючі структури – партійний осередок, ревком та КНС спільними зусиллями налагоджували боротьбу з бандитизмом (у 1921 році не спостерігалось бандитських нальотів на волость). У волості нараховувалось 35 міліціонерів, з яких половина у самому містечку. Владні органи стверджували, що такої кількості міліції достатньо для забезпечення громадського порядку.

Комітети незаможних селян брали участь у вирішенні різноманітних питань. У серпні 1920 року вони перевірили списки селян, взяли на облік землю. Були сформовані комісії з розподілу

⁶³ ДАОО. – Ф.Р-599. – Оп.1.- Спр.235. – Арк7.

⁶⁴ ДАОО. – Ф.Р-2199. – Оп.1. – Спр.8. – Арк.2.

⁶⁵ Там само.

⁶⁶ ДАОО. – Ф.Р.-599. – Оп.1. – Спр.8. – Арк.2.

землі. Комнезами приділяли увагу сім'ям червоноармійців: грошову допомогу було виділено – 105 сім'ям, продовольчу – 45, речами – 121, засівом полів – 46 сім'ям.⁶⁷

Місцева влада активно переймалася й духовними проблемами селян. Дві початкові школи (земська і церковна), що були в Антоново-Кодинцевому в 1920 році, об'єднали в одну трудову школу, в якій налічувалось 150 дітей. З Одеси надходили газети і література. 29 березня 1920 року було відкрито Народний будинок, в жовтні – сільбуд з селянським театром. Місцеві аматори ставили п'єси української класики. Наприкінці 1920 року бібліотеку містечка перетворили у волосну. Вона обслуговувала читачів з інших сіл. У волості було 13 хат-читалень. В містечку функціонував дитячий будинок.⁶⁸

Та повернемося до земельного питання. Зусиллями сільської Ради, яка була обрана 19 січня 1921 року і перебрала повноваження ревкому та КНС, зрештою була завершена робота по соціалістичному землеустрою. А саме: конфіскували землі у місцевих поміщиків Келлера, Дончева, братів Кузнецових та інших. На кожного їдця приходилося по 2,5 десятини землі. Було остаточно розподілено сільською владою господарський інвентар. Економічний відділ виконкому Одеської Ради селянських депутатів ще в травні 1920 року відкрив в Антоново-Кодинцевому майстерню, яка мала відповідне устаткування та інвентар.

Здавалося, селянин отримав все, що йому потрібно для успішного господарювання, виробництва сільгосппродукції: землю, інвентар, пункти з ліквідації неграмотності, тощо. Але його надіям на краще життя не судилося збутися. Чому? По-перше, все забирала продрозкладка (насильницьке відбирання сільгосппродуктів, передусім, у заможних селян). А це позбавляло людей стимулу до виробництва надлишків зерна. З цього приводу маємо сумний документ саме з Антоново-Кодинцевого. Не зважаючи на те, що у 1920 році селяни зібрали щедрий урожай, їх фактично залишили без хліба. Як це сталося, дізнаємося зі скупих відомостей своерідної анкети, на запитання на початку 1921 року відповідав голова волревкому Вознюк.

Питання: “Скільки положено на волость по разверстке до 1-го августа с. г. (до похода на кулака) зернопродуктов в пудах?”

⁶⁷ ДАОО. – Ф.Р.-599. – Оп.1. – Спр.235. – Арк.6.

⁶⁸ ДАОО. – Ф.Р.-599. – Оп.1. – Спр.235. – Арк.6; Історія міст і сіл... - С.537.

Відповідь: “103868 пудов.”⁶⁹

Питання: “приходилось ли применять репрессивные меры для выполнения продразверстки и какие?”

Відповідь: “Брали заложников”.

Питання: “Процент увеличения выполнения разверстки в результате этих мер?”

Відповідь: “Увеличился на 2%”.⁷⁰

Скупі відповіді голови волревкому свідчать про те, що репресивні заходи - брати у заручники членів сім'ї - підвищили тільки на два відсотки насильницький збір хліба, якого вже не було в селах волості. Навіть драконівські методи допомогли заготовити тільки третину хліба від запланованого за продрозкладкою. Селян же залишили без хліба. Наслідком був голод.

З'їзду сількомнезамівців Антоново-Кодинцевської волості 17 січня 1922 року констатував, що проведено облік голодуючого населення, задіяно невелику кількість продуктів і зерна з повітового центру для голодуючих, створено три їдальні в селах Антоново-Кодинцеве, Любополь і Кордон на 800 чоловік.

Пограбування селян державою було не єдиним лихом для них. Вони мусили нести гужову (підводну) повинність. В середньому область вимагала виділяти до 300 підвід. Знаходимо у названому документі ще й таке:

Питання: “Как население относилось к нарядам на работы?”

Відповідь: “Сочувственно”.

Фактичне ухиляння голови волревкому від прямої відповіді (добре, погано чи байдуже) свідчить про те, що він не міг сказати погано, бо боявся, а сказати “з радістю” – то занадто було брехливо. Крім зазначених утисків з боку влади слід додати мобілізацію чоловіків на військові збори.

Але й названі біди не вичерпували характеристики важкого життя селян. У документах знаходимо твердження, що у волості мали місце епідемії тифу й скарлатини. У селах спалахували захворювання худоби на сибірку та ящур.⁷¹

⁶⁹ Пуд – руська міра ваги, що дорівнює 16,3 кг.

⁷⁰ ДАОО. – Ф.Р.=599. – Оп.1. – Спр.235. – Арк.9.

⁷¹ Там само.

Посилення соціального гніту селян супроводжувалося посиленням демагогічної партійно-радянської пропаганди. Вона була покликана, як складова політика партії, з одного боку, приховувати справжню мету пограбування селян, а з іншого, - утверджувати у трудящих надію на те, що труднощі тимчасові й терпіти їх варто заради кращого майбутнього. Під час виборів до сільських Рад депутат С. П. Захарченко, виступаючи (19 січня 1921 року) з доповіддю про вибори до Рад і радянське будівництво, закликав селян зміцнювати радянську владу. Збори виборців у своїй резолюції записали:

1. Вітати партію більшовиків-комуністів, на прапорі якої проголошено: “Повне звільнення трудящих мас усього світу від гніту і насильства”;

2. Zobov'язуємося твердо і неухильно стати на підтримку Радянської влади в її важкій роботі по встановленню революційного порядку і ліквідації економічної розрухи в країні без чого нормальне життя трудящих є неможливим;

3. Надіслати гарячий привіт братам червоноармійцям, які своїм життям і кров'ю завоювали всі політичні та громадські права незаможному селянству.⁷²

Отже у перші роки Радянської влади селяни переконалися в тому, що їх ошукали: з одного боку, начебто розділили землю між бідними селянами, майже порівну на кожного їдця, а з іншого, - відібрали вирощений урожай 1920 року, залишивши хліборобів без насіння і будь-яких запасів для прожиття.

В умовах нової економічної політики

Неврожайний 1921 рік селяни зустріли виснаженими продрозкладкою. До того ж сільські господарства були позбавлені будь-якого матеріального стимулу. Голод призвів до різкого погіршення фізичного стану людей, а відсутність фуражу – до загибелі худоби. Вже на початку 1922 року у всіх селах Антоново-Кодинцевської волості було всього 727 коней. Держава, яка відібрала у селян останній хліб, залишила селян наодинці зі

⁷² Історія міст і сіл... - С.537.

штучно підготовленим лихом. Хоча пізніше дещо допомогла селянам посівним матеріалом.

По всій Україні розпочалися селянські виступи. Політика воєнного комунізму, що призвела до руйнації націоналізовану економіку і торгівлю (ринку було заборонено, приватна торгівля каралась), повністю збанкрутувала. З ініціативи В. І. Леніна на X з'їзді Російської Комуністичної партії більшовиків (березень 1921 року) на зміну воєнному комунізму було проголошено нову економічну політику (НЕП). Це означало, що радянська влада, зберігаючи командні висоти (важку промисловість, транспорт, банки, землю та її надра), йшла на поступки населенню: допускались приватна ініціатива в сільському господарстві, легкій промисловості та торгівлі. Прозрозкладку, що існувала за воєнного комунізму (конфіскація без відшкодування всієї продукції, крім мінімуму на прохарчування) була замінена продовольчим податком, а решту продукції дозволялось продавати на вільному ринку; згодом і продподаток перевели з натурального на грошове обчислення⁷³.

Уявлення про реакцію на впровадження нової економічної політики на селі частково дає протокол з'їзду сільнезаможників Антоново-Кодинцевської волості від 17 січня 1922(23) року. У президії Н. Петров, Н. Головков, В. Андрійчук.

Порядок денний:

- 1) Доповідь волкомнезаму та волвиконкому;
- 2) Роль і завдання КНС в умовах нової економічної політики;
- 3) Участь комнезаму в продподатковій роботі;
- 4) Роль і завдання КНС у колективізації і кооперації;
- 5) Вибори на повітовий з'їзд і вибори президії волкомнезаму.

З першого питання з'їзд визнав роботу волкомнезаму незадовільною, а діяльність волвиконкому задовільною; з другого питання ухвалили: з'їзд комнезамівців Антоново-Кодинцевської волості вважає, що нова економічна політика в цілому достатньо правильна, тільки за побудови економполітики можна привітати здоровий глузд наших центровиків Робітничо-селянської влади; необхідна найактивніша участь у підтримці сільського виробника, бо "без производительности наше пролетарское государство безусловно пойдёт к падежу. Мы, незаможные селяне, обязуемся

⁷³ Див. Енциклопедія українознавства. –Т.5. – Львів, 1996. – С.1754.

наше сельское хозяйство поставит на должную высоту и бдительно следит за ведением всей производительности”.⁷⁴

Та не слід сприймати результати НЕПу, як бажані для всіх селян. Восени 1926 року до секретної частини Одеського окружного комітету КП(б)У надійшли повідомлення про політико-економічний стан міста, села, округу. В цьому документі маємо відомості з Антоново-Кодинцевого. Тут, зокрема, говориться, що до єдиного сільгосподатку з самого початку виявили негативне ставлення переважно заможний середняк і куркулі. Під час роз'яснювальної кампанії виступи середняків зводились до того, що при низькому врожаї не можна оподатковувати селян за ставками, що були встановлені при хорошому врожаї. Податок слід призначати відповідно до врожаю. Читаємо в документах: “Характерно такое демагогическое заявление одного середняка в том же селе на собрании: “Соввласть и партия, видя рост сельского хозяйства и вместе с тем отсталость промышленности, боится чтобы крестьянство не окрепло и не вышло из-под влияния рабочего класса и партии. Поэтому правительство тяжестью налога решило приостановить рост сельского хозяйства”.⁷⁵ Цей документ свідчить про те, що середняк неоднозначно сприймав єдиний продподаток для селян.

Перехід до НЕПу призвів до позитивних зрушень на селі. У 1922 році відбулося укрупнення волостей Одеського повіту. Антоново-Кодинцевську волость було перейменовано на Комінтернівську. У зв'язку з ліквідацією Херсонської губернії і утворенням округів з поділом на райони у березні 1923 року було створено і Комінтернівський район з центром у Антоново-Кодинцевому.

Відбувалися помітні зміни у сільському господарстві. У лютому 1923 року в Антоново-Кодинцевому було організовано сільськогосподарське кредитне товариство. У 1925 році Комінтернівське сільськогосподарське товариство отримало перший трактор “Фордзон”, що стало першим кроком механізованої ефективної допомоги біднякам в обробці землі. Поліпшувалася агрокультура сільського виробництва. Восени 1923 року згідно з постановою Всеукраїнського агроз'їзду в містечку було створене агрономічне районне управління, в якому працював агроном, зоотехнік та інші фахівці. Значну допомогу у

⁷⁴ ДАОО.

⁷⁵ ДАОО (партійний). – Ф.7. – Оп.1-а. – Спр.11.

ремонті сільськогосподарських знарядь надавали селянам шефи. Шефами Комінтернівського району були одеські заводи: верстатобудівний ім. Леніна та цукрорафінадний ім. Благоєва.

На краще змінювався районний центр. Легальна торгівля, активізація сільськогосподарського виробництва давали можливість громадянам збирати кошти для благоустрою, будівництва. На місці глиняних хат з солом'яними дахами виростили кам'яні будинки, криті черепицею. Містечко росло. З'являлися нові вулиці.⁷⁶ Пожвавішала робота районного народного будинку та сільбуду. Перша кіноустановка стала працювати вже у 1925 році. Майже 200 мешканців містечка відвідували два сільськогосподарські, два політичні та два драматичні гуртки, що працювали при сільбуді. Хоровий гурток у лютому 1929 року удостоївся честі виступати з цікавою різноманітною програмою в Одеському державному драматичному театрі (тепер музично-драматичний театр ім. Василя Василька), Будинку преси та на заводах міста. Значних результатів було досягнуто у ліквідації неписьменності. На 1 січня 1927 року в Антоново-Кодинцевому залишалось всього 7 чоловік неписьменних. У 1924-1925 роках книжковий фонд бібліотеки зріс до тисячі томів. Її відвідували 145 постійних читачів. У 1928 році на прохання селян початкову трудову школу було реорганізовано у семирічну.

Отже, можемо констатувати: нова економічна політика значно активізувала життя селян. Зросла зацікавленість виробника у збільшенні виробництва зерна, примноженню поголів'я худоби, легалізувалася торгівля. Влада пробувала надавати допомогу сільськогосподарським товариствам грішми, насінням, машинами, налагодженням ремонту. Поліпшилась культурно-освітня робота у містечку. Була ліквідована неписьменність. Та чи надовго посміхнулось сонечко кращого життя селянинові?

В умовах колективізації, голоду та репресій

Фундаментальна література тлумачить поняття колективізації як переведення сільського господарства з приватно-капіталістичного на колективно-соціалістичний спосіб виробництва. Ідея колективізації з'явилася давно в соціалістичному та кооперативному рухах. Вчення марксизму

⁷⁶ Див. Історія міст і сіл... - С.538.

створило з неї своє програмове положення. Правда Ф. Енгельс бачив колективізацію як цілком добровільний і повільний процес. Партія більшовиків в Росії запрограмувала колективізацію сільського господарства одразу після Жовтневої революції.

В Україні перші колективні сільськогосподарські були створені ще у 1919 році. Вони називалися комунами. Основними принципами, зокрема, були: усупільнення всіх засобів виробництва, включно з домашнім господарством, колективна праця й розподіл доходів не за працею, а за потребами. В Україні комуни організовувалися на базі колишніх поміщицьких та монастирських маєтків, складалися, головним чином, з робітників і користувалися значною підтримкою держави.

Показово, що перший з'їзд сільськогосподарських колективів відбувся в Одесі вже в лютому 1921 року. А декрет ВУЦВК 9 серпня 1922 року заохочував добровільну колективізацію значними пільгами. Слід зазначити, що Володимир Ленін у своєму кооперативному плані хотів бачити поступову колективізацію сільського господарства шляхом розвитку всіх родів кооперації, в тому числі кооперації машинних дворів, що здатні економічно заохотити селян до спільного обробітку землі. Вже у 1921 році в Україні існувало 193 колгоспи, яким 2,9 % землі⁷⁷.

В Антоново-Кодинцевому перший спільний обробіток землі можна віднести до весни 1922 року. На з'їзді сільських незаможників Комінтернівської волості 12 березня 1922 року було ухвалено таке рішення: “Заслушав доклад [Волревкома]; а так же принимая во внимание то, что ввиду полного неурожая в прошлом 20-м году, постиг полный голод отчего имеется большой недостаток скота для обработки полей, но учитывая необходимость провести засев, мы, незаможное селянство, постановили: производить засев общественной запашкой”⁷⁸.

Хто допомагав незаможникам організуватися для виконання окремих робіт, можемо дізнатися з протоколу № 27, (1928 року) засідання Комінтернівського райкому КП(б)У. На доповідь секретаря Антоново-Кодинцевського партосередку райком ухвалив: “Зауважити, що досягнення, які маються в галузі землеустрою, організація бідняцької групи по суспільній обробці

⁷⁷ Енциклопедія українознавства. Т.3. Перевидання в Україні. – Львів, 1994. – С.1078-1094.

⁷⁸ Державний архів Одеської області, ф. Р-2199, оп. 1, спр. 8, арк. л.6.

землі, вилучення окремого клину для безкінної бідноти, проводилась головним чином за рахунок окружних і районних робітників, але без участі бюро осередку”.⁷⁹

Пропагандистська підготовка до колективізації у Комінтернівському районі розпочалася ще в першій половині 20-х років. В Антоновому-Кодинцевому на спеціальних курсах селянам читалися лекції про перевагу колективного ведення господарства. Шефи згаданих вище одеських заводів “невтомно агітували селян переходити на шлях колективного господарювання”.⁸⁰ У 1927-1928 роках при допомозі сільськогосподарського кредитного товариства та каси взаємодопомоги була здійснена спільна оранка землі, що було наочним прикладом переваги колективної праці. 1929 рік можна вважати добою боротьби влади за колективізацію господарств селян Антоново-Кодинцевого. Навесні тут було організовано чотири ТСОЗи.⁸¹ Красномовні їхні назви: “Смерть куркулям”, “Шлях до соціалізму”, “Незаможник” і “Комінтерн”. Але з причин охоплення незначного відсотку селянських господарств (в Україні ледве 1,3%) вони проіснували недовго. В жовтні того-таки року розпочалася суспільна колективізація, в основу якої була покладена форма господарювання - сільськогосподарська артіль або інакше – колгосп⁸². “Головний сенс існування К. (колгоспів – Г. Г.) в советській економічній системі полягає в творенні ними максимального великого, безплатного капіталу для держави,

⁷⁹ Державний архів Одеської області (партійний), ф.7, оп.7-1, спр. 1675, арк. 77.

⁸⁰ Історія міст і сіл... - С.538.

⁸¹ ТСОЗи – товариства спільної обробки землі, одна з форм колективізації. ТСОЗи організовувалися на принципі добровільності для спільної обробки усупільненої землі. Реманент залишався у приватній власності, хоч спільно ним користувалися. ТСОЗи будували діяльність на основі статуту 1924 року, який вимагав розподіл прибутків відповідно до зданої землі, вкладеної праці та засобів виробництва. На придбання реманенту залишалася частина прибутків.

⁸² Колгосп (колективне господарство; офіційно – сільськогосподарська артіль) - від 1930 року в Україні форма організації сільськогосподарського виробництва. Її принципи: групоусупільненою, без права виділення власністю на головні засоби виробництва (крім землі, що належить державі), колективна праця з індивідуальним розподілом прибутків натурою та грошми.

потрібного їй для розбудови важкої промисловості, озброєння армії та утримання бюрократії. Знаючи попит на сільськогосподарську продукцію в країні й за кордоном, держава визначає К. одночасно максимальний розмір заготівель і мінімальні заготівельні ціни. Заготівельні ціни з погляду держави є коштами, які слід заощаджувати, зводячи їх до мінімуму; перепродує ж держава заготовлювану в К. продукцію за максимально високими продажними цінами, які є її прибутком”.⁸³

За планом першої п'ятирічки (1929-1933 рр.) в Україні передбачалося довести колективізацію сільського господарства до 25 відсотків. Однак, грандіозні завдання індустріалізації народного господарства, що вимагали величезних коштів, призвели до того, була розпочата насильницька колективізація у сільському господарстві.

Про те, як створювався колгосп у Антоново-Кодинцевому свідчать результати дослідження радянської історіографії, яка в райдужних барвах змальовувала процес колективізації. Згадаємо і про те, що й чому замовчувалося в літературі радянських часів. Читаємо: “Заслухавши доповідь працівника райпарткому про колективний шлях господарювання, селяни вирішили ознайомитися із Статутом сільськогосподарської артіль та організувати екскурсію до сусідніх артіль. У жовтні 1929 року на загальних зборах селян знову обговорювалися питання про об'єднання дрібних ТСОЗів Антоново-Кодинцевого в одне колективне господарство, а в листопаді розпочався запис добровольців до колгоспу. В січні 1930 року сільська Рада мала повний список членів колгоспу. З цього часу сільськогосподарська артіль “Комінтерн” розпочала своє фактичне існування. В ній об'єдналися 288 господарств, було усупільнено 1699 десятин землі, 301 голову робочої худоби, 2260 пудів пшениці, 4230 пудів ячменю тощо. В організації артіль виняткову роль відіграли комуністи, колишні партизани, учасники громадянської війни І. В. Овчаренко, П. Г. Марченко, І. Ф. Захарченко, Д. М. Зайченко. В 1933-34 рр. колгосп очолював колишній партизан С. Бриленко, а в 1936 році головою правління обрали комуніста С. І. Сураєва. Спочатку артіль була економічно слабким господарством, але вже в 1935-1936 рр. три чверті всіх робіт у рільництві виконувалися машинами. Зразки

⁸³ Енциклопедія українознавства. Т.3. Перевидання в Україні. – Львів, 1994. – С.1074-1075.

високопродуктивної праці показували трактористи бригади І. Харченка з Комінтернівської МТС. Механізатор цієї бригади С. Н. Головка щодня орав по 16-17 га, а за весь сезон обробив 1143 га землі та заощадив 812 кг пального. Він виробив 800 трудоднів, на які одержав 2400 крб. грішми та 3190 кг хліба.

У 1937 році колгоспники зібрали пересічно на всій площі майже по 14 центнерів з гектара зернових (по району 8,5 ц). Загальний валовий прибуток того року досяг 300 тис. крб., колгоспники одержали на трудодень по 6 кг зерна та по 2 крб. 50 коп. грішми.⁸⁴

Читаць, вочевидь, звернув увагу на низку обставин. По-перше, організаторами колгоспів були комуністи як райкому партії, так і місцеві. По-друге, про головний принцип колективізації сільського господарства – добровільність – сказано не повно. Чому? Про це дізнаємося далі. По-третє, зовсім не згадується одне з головних джерел матеріальної основи колгоспу – майно, зерно, худоба, реманент ліквідованих заможних господарств – куркульських. По-четверте, згаданий автор змушений визнати, що спочатку артіль була економічно слабким господарством. Як найкращі досягнення наводяться результати врожаю 1937 року – пересічно майже по 14 центнерів з гектара зернових (порівняйте з досягненням 2001 року – 41ц з га). По-п'яте, зовсім не згадується про методи хлібозаготівель, розкуркулювання й репресії.

Сумна доля спіткала селян, яких називали куркулями. Цей термін був застосований радянською владою для визначення заможних селян або інакше – сільської буржуазії. Розрізняють три типи куркулів: дореволюційні, радянські куркулі, що з'явилися після революції 1917 року при сприянні влади; куркулі лише за назвою, а в дійсності – маса середняків і бідняків, що чинили опір колективізації.⁸⁵

Згідно з рішенням I з'їзду Комітетів Незаможних Селян (18 жовтня 1929 року) господарство дореволюційних куркулів ліквідовувалося як поміщицьке, майно конфісковувалося, а самих куркулів виганяли з села, фізично ліквідовували тих куркулів, які брали активну участь у боротьбі проти радянської влади.

⁸⁴ Історія міст і сіл... - С.538-539.

⁸⁵ Енциклопедія українознавства. Т.4. Перевидання в Україні. – Львів, 1994. – С.1241.

Нова економічна політика дала змогу з'явитися новій генерації куркулів. Однак, їхня кількість була значно меншою (3-4% від всіх сільських господарств в Україні), ніж кількість дореволюційних куркулів (8,2%).

Перехід до швидких темпів індустріалізації Радянського Союзу викликав потребу збільшити експорт сільськогосподарської продукції, а на одержані гроші купувати за кордоном машини та устаткування. Зрозуміло, що цю продукцію могли дати тільки високопродуктивні куркульські господарства. У 1927 році партія проголосила наступ на куркулів хлібозаготівлями та податками. Вже в наступному році куркулі були змушені продавати за низькими цінами до 35 відсотків свого врожаю і сплачувати 45 відсотків усього податку, що призначався на село. А з переходом до колективізації сільського господарства, щоб уникнути опору куркуля, партія вирішила перейти від політики обмеження до політики ліквідації куркульства як класу на базі суцільної колективізації. Розкуркулювання здійснювалося в основному комнезами за такою технологією: місцева влада призначала велику норму хлібозаготівель, або податків; коли куркуль неспроможний був виконати ці вимоги, озброєні бригади конфісковували його майно й продавали за безцінь під приводом покриття боргів господаря. Одних куркулів вигнали з села, або вони самі втекли, в багатьох випадках їх було депортовано, а то й розстріляно.⁸⁶

Пізніше, навесні 1931 року, коли примусова колективізація після восьмимісячної перерви відновилася, до куркулів зараховували вже й середняків ("підкуркульників"), а також тих, хто не погоджувався вступити до колгоспу. Цих селян чекала ще гірша доля, ніж куркулів: їх ліквідовували одночасно з проведенням колективізації - арештовували й висилали до концтаборів.⁸⁷

Не обійшла біда стороною і заможних селян Комінтернівського району і, зрозуміло, райцентру. В селах району було розкуркулено 51 сім'ю. Кожна в середньому складалася з п'яти осіб. Отже, постраждало близько 255 жителів. Депортованих, тобто тих, кого примусово висилали до віддалених місцевостей на заслання спочатку на 10 років, а потім спеціальним

⁸⁶ Там само. – С.1242.

⁸⁷ Там само.

декретом термін підвищувався до 20 і 25 років, нараховувалося 55 сімей, або 221 житель району.⁸⁸

У Антоново-Кодинцевому були розкуркулені шість осіб Це І.І.Білаш, В.П.Година, Н.П.Година, Д.Р. Жиріяк, К.П.Кутузакі, М.М.Омельченко. Пізніше з'ясували, що В.П.Година, якого було розкуркулено у 1928 році, не був куркулем. Його господарство було середняцьким: двоє коней, корова, будинок, садок. Та все це вилучили на користь держави за невиконання завдання хлібозаготівлі. Василь Пантелеймонович покинув рідне містечко, влаштувався робітником на у селі Степанівці, але 5 березня 1938 року був заарештований за начебто контрреволюційну діяльність, а 7 квітня 1938 року рішенням “трійки” при УНКВС по Одеській області був засуджений до страти, розстріляний 25 квітня того ж року. Реабілітований 19 грудня 1957 року президією Одеського обласного суду.⁸⁹

Така сама доля спіткала середняка Івана Івановича Білаша, жителя Антоново-Кодинцевого, та багатьох інших мешканців району так званих куркулів і “підкуркульників”. Сьогодні вони реабілітовані як особи, що неправильно, незаслужено були звинувачені, відновлені у правах. 16 з них і зараз проживають у Комінтернівському районі.

Поряд з примусовою колективізацією та фізичним знищенням найкращих виробничників проводилися примусові заготівлі сільсько-господарських продуктів. Згідно з нормами, встановленими в Москві, у 1931 році в УСССР забрали більше третини врожаю, а в 1932 році - половину. Жахливим наслідком цього став небачений голод. Якщо у 1921-1922 роках він був викликаний неврожаєм і соціально-політичними обставинами в Україні, то у 1932-1933 роках його фактично було організовано господарчо-політичними діями партії та уряду.

Намагаючись приховати жахливий стан на селі, викликаний голодом, Москва звеліла знищувати документальні свідчення про це страшне соціальне лихо. У державних архівах майже не збереглося статистичних відомостей про стан та наслідки голодомору. Але знайдені матеріали вражають уяву про антилюдську політику влади.

⁸⁸ Архівний відділ Комінтернівської райдержадміністрації, ф. , оп. , спр. , арк.

⁸⁹ Там само.

Голод – це була своєрідна помста партії селянству України, що чинило опір колективізації. Не зважаючи на те, що у 1932 році врожай хліба в Україні був вищим ніж у 1928 році, у зв'язку з посиленими заготівлями хліба населення голодувало вже навесні 1932 року. І так тривало до того часу, аж поки у 1933 році не було зібрано новий урожай. Селяни вимушені були вживати різні сурогати, лободу, кропиву тощо. Були зафіксовані випадки канібалізму. Держава не тільки не допомагала селянам, але позбавила їх можливості міжнародної допомоги. Не зазнав жахів голоду тільки незначний відсоток населення – привілейовані сільські комуністи і службовці. Для них було налагоджене харчове постачання.⁹⁰

Деяке уявлення про соціальну катастрофу комінтернівців під час голодомору 1932-1933 років дає уривок зі спогадів Ніни Мазуренко, жительки селища, які були опубліковані в районній газеті. “Згадую свою бабусю Юлю Пилипівну Мазуренко, яка на своєму віку пережила революцію, колективізацію, війну і три голодовки. Мабуть, через те щоразу, краючи хлібину, вона набожно змītала крихти в натруджену долоню й підносила її до рота. Цей жест вартий десяти статей про бережливе ставлення до хліба, та ціну людської праці. А наша бабуся знала ціну всьому.

У своїх неповних сорок років вона залишилася з п'ятьма дітьми вдруге вдовою. Та навіть у голодний тридцять третій вберегла своїх дітей. Останніми крихтами ділилася й з сусідськими дітьми. Не дала вмерти і їм. У цьому допомагала їй життєва мудрість, доброта й віра в Бога. Семеро нас, її онуків, на все життя запам'ятали прості бабусині уроки, засновані на глибокій християнській моралі, доброті й людяності. Закарбувалися у пам'яті і розповіді, які часто переповідала бабуся довгими зимовими вечорами. Слухаючи, ми ніби вирушали в подорож на Великомихайлівщину в село Пейчове Одеської області, де раніше жила уся наша родина.

Восени тридцять другого року продрозверстка, яка була запроваджена в Україні, забирала у селян усе збіжжя. “Забрали навіть квасолі з горщика, що стояв на печі”, - розповідала бабуся. Ніхто не звертав увагу на дітей, жінок, що залишались в зиму без жмені крупи в хаті, не кажучи вже про хліб. Нашу родину, як розповідали потім і мама, й тітка, від голодної смерті врятувала схованка. Цей запас зерна став рятівним і для сусідської сім'ї.

⁹⁰ Енциклопедія українознавства. – Т.2. Перевидання в Україні. – Львів, 1993. – С.405-406.

Відчуваючи недобре, на свій страх і ризик бабуся з двома дівчатами, своєю мамою й тіткою, за одну ніч вирили яму, в яку опустили діжечку й засипали її вщерть зерном, та ще приховали там трохи качанів кукурудзи. А в попіл, що збирали за хатою, бабуся висипала дрібненьку картоплю.

Голодні зимові дні тягнулися довго й переносилися важко. Міцні морози скували землю так, що непомітно добратися до ями було неможливо. Зберігаючи сили, більш лежали на теплій печі. Лише по обіді палила бабуся піч, приставляла до вогню горщика з водою. А на гарячу черінь висипала лічені зернята кукурудзи, потім ділила порівну між усіма дітьми. Та ще пила лише гарячий кип'яток. Оце була уся їжа на цілий день. А в неділю варила рідкий куліш та ділила порівну скибочки печеного буряка.

А в сусіда Охтемона Куменюка почали пухнути ноги. Дядько Охтемон – вдівець, років з п'ять як бідував з трьома синами-підлітками. Та не пожаліли й його, зібрали все під мітлу. Хлопці такі худі, немов живі скелети, лише великі очі блищали з печі, пригадувала мама.

Бабуся відміряла тоді декілька пригорщів мішанки й послала віднести найменшу Анюту, просила попередити, щоб лише не видали нас. Побачивши торбинку з крупою, дядько заплакав, й почав цілувати дівчинці руки.

Тієї зими від “сибірки” в колгоспі попадали коні. Люди вночі розрили скотомогильник й рознесли дохлу конину по хатах. Злиденне село було сумне й не веселе, не те, що пісень, не було чути навіть голосної розмови. А весною в селі почали з'являтися прихожани, люди аж з центральних областей України. Ішли голодні, в надії виміняти бодай склянку квасолі, ячи якоїсь крупи-мішанки.

В нашій сім'ї довго зберігався домотканий лляний рушник з довгими сірими китицями. Хто зна, чи повернулася та молодиця додому, чи донесла той вузлик дорогоцінного зерна, а чи вмерла десь при дорозі, як тисячі їй подібних? Не було кому у той час їх хоронити. Вже потім звозили ті останки до однієї ями і один великий хрест поставили у кінці цвинтаря.

А коли почалися роботи в полі, потяглися люди, хто ще міг ходити, до колгоспу, бо там раз у день варили куліш, давали тим, хто працював.

Ось така вона гірка, трагічна, лише одна із сторінок нашої історії”.⁹¹

Починаючи з 19 січня 1933 року обов’язкові поставки сільськогосподарської продукції державі здійснювалася за іншими, м’якшими нормами. Так, у 1933-1934 роках норма обов’язкових поставок зерна дорівнювала 3,1 центнера з гектара планового посіву в колгоспах, що не обслуговувалися машино-тракторними станціями (МТС) і по 2,5 центнера з га для тих, що обслуговувалися МТС. У 1935 році ці норми відповідно були 2,4 і 2,3 центнера, а з 1936 і до 1940 року – 2,4 і 2,0 центнери. Щодо натуроплати за роботу МТС, то вона складала: у 1933 році – 20 відсотків від врожаю, у 1933-1938 роках – в середньому 125 кг з 1 га зернових, у 1939-1953 роках натуроплата залежала від урожайності й дорівнювала в середньому 185 кг зерна з 1 га.⁹²

Обов’язкові поставки сільськогосподарської продукції, крім зерна, включали також картоплю, свиней, велику рогату худобу, вівці, птицю, молоко, масло, яйця. Наприклад, у 1933-1940 роках обов’язкові норми молока державі становили від колгоспної корови – 470 літрів, від приватної - 110 літрів.

Платила ж держава за це мізерний відсоток від собівартості. Впродовж 1933-1954 років ціни були незмінні і становили за центнер (в карбованцях): пшениці – 9,65, картоплі – 10, свиней – 60, великої рогатої худоби і овець – 30, птиці – 90, масла – 250, яєць (за 100 штук) – 4 карбованці.⁹³

Установлюючи такі низькі ціни за сільськогосподарську продукцію і продаючи міському населенню та за кордон цю продукцію по значно вищих цінах, держава привласнювала значну частину результатів праці селян, експлуатувала їх. 1000-відсоткові прибутки з цієї легальної спекуляції надходили до державної скарбниці Радянського Союзу у формі податку з обігу й витрачались на індустріалізацію, озброєння та оплату бюрократії.⁹⁴

У драматично-трагічному стані опинилися комуністи - найактивніші провідники політики партії на селі. Якщо для селян

⁹¹ Слава хлібороба. – 2000. – 25 листопада.

⁹² Енциклопедія українознавства. – Т.2. Перевидання в Україні. – Львів, 1993. – С.405-406.

⁹³ Там само.

⁹⁴ Там само. – С.710-711.

України були придумані продрозкладка, продподаток, розкуркулення, голодомор і репресії, то для комуністів –чистки.

Відомо, що Комуністична партія більшовиків України стала при владі виключно з допомогою окупаційної російської армії. Спершу вона була нечисельною. На першому з'їзді 5-12 липня 1918 року КП(б)У нараховувала 4,4 тисячі членів і кандидатів в члени партії. У 1920 році українці становили в ній лише 19 відсотків. Переважали росіяни та євреї. Але, навіть складаючи меншість в партії, комуністи-українці у межах можливого відстоювали інтереси України, викликаючи люту Москву. У 1920 році за те, що КП(б)У не хотіла ділити поміщицьку землю між селянами, а намагалася примусово перетворити маєтки на радгоспи і комуни, виникла робітнича опозиція, яка на IV з'їзді захопила провід у свої руки та скасувала політику воєнного комунізму. Робоча опозиція була адміністративно скасована ЦК РКП (б).

Проукраїнськи налаштовані комуністи, як могли, так відстоювали інтереси Батьківщини. Як відомо, з 1922-23 Й.Сталін і ЦК РКП(б) знову виступили зі своєю старою пропозицією - ліквідувати УРСР та інші радянські республіки і віднести їх на правах автономних республік до складу РСФСР. Політбюро ЦК КП(б)У цю пропозицію відхилило, а українські делегати в Москві на чолі із М.Скрипником, Г.Гриньком і О.Шумським, здобувши підтримку комуністів інших республік та переконавши В.І.Леніна, перемогли російських шовіністів і зберегли УРСР, хоч змушені були погодитися на створення СРСР.⁹⁵

Тимчасова політика ВКП(б) у 1920 – на початку 30-х років, здійснювана ЦК КП(б)У й урядом УРСР з метою зміцнення радянської влади в Україні методом поступок у вигляді запровадження української мови, преси, культури, визнання української мови як державної мови республіки, це, доречі, увійшло до історії як українізація, призвела до нового конфлікту в партії. Активізація українського фактору (перехід шкіл, вищих навчальних закладів, преси, театрів тощо на українську мову, збільшення українського прошарку в партійних та адміністративних апаратах та інше) суперечило великодержавним прагненням ВКП(б). Результат боротьби з українізацією мав сумні наслідки для українських комуністів. У 1926-1928 роках було виключено з КП(б)У 36 300 членів, або 12,5 відсотка усього складу партії. У 1929-1930 роках було виключено з партії 26 700

⁹⁵ Енциклопедія українознавства. – т.3. Перевидання в Україні. – Львів, 1994. – С.1099.

членів, яких почали заарештовувати, а під час голоду 1932-1933 років виключено ще 51 000 членів партії.

Впродовж боротьби з українізацією з КП(б)У було виключено й репресовано 46 відсотків її складу порівняно з 1929 роком, в тому числі й 49 відсотків членів ЦК КП(б)У. У 1934 році до КП(б)У було прийнято чимало нових членів. Хоч число українців зросло в КП(б)У до 60 відсотків, проте це вже були переважно кар'єристи, що погоджувалися з кожною вказівкою ЦК ВКП(б).

Українізацію було припинено у січні 1933 року. Усі діячі українізації були ліквідовані, деякі заповдіяли собі смерть. Швидкими темпами набирала обертів русифікація.

Готуючись до війни з Німеччиною та Японією, Й.Сталін у 1936-1938 роках вирішив заздалегідь винищити усіх “потенційних дворушників”, які могли б стати “зрадниками”. В результаті розстрілів та репресій уже цілком лояльна КП(б)У в 1936 році втратила 45 000 членів, а у 1937-1938 роках – 162 000 комуністів, або 50 відсотків наявного складу. Протягом другої половини 1937 року був розстріляний майже весь склад ЦК КП(б)У і уряд УРСР. Партія остаточно втратила всі зв'язки з народом.⁹⁶

Становище в партійній організації України знайшло своє відображення і у комінтернівському партосередку. Кампанії партійних чисток потребували негативних оцінок діяльності осередку в цілому й конкретних осіб, які начебто винні у провалі політики партії на селі. У “Выводах и предложениях по работе партячейки в артели «Коминтерн» (1933-1934 гг.)” наводиться чимала низка недоліків діяльності місцевих комуністів. Ось деякі з них: плинність членів партії безпосередньо на виробництві; відсутність керівництва з боку колишнього секретаря Комльова, який не забезпечив розстановки партійно-комсомольських сил на вирішальних ділянках виробництва; абсолютна відсутність організації колгоспного активу спричинила зрив підготовки до збиральної кампанії; політика масової роботи була майже відсутньою, що призвело до відставання початку косовиці; чисельні постанови партії і уряду не виконуються; осередок нараховував 50 чоловік активу, але роботи з ним ніякої не проводилось; осередок не керував змаганням; не зважаючи на те, що було у наявності 50 ударників і 37 премійованих, мало місце шкідництво й проникнення куркульського впливу на колгосп; у конторі сидів куркуль; у кладовій – спекулянт; були такі заяви:

⁹⁶ Там само.

“Кидайте роботу, бо все одно, хліб не ваш буде”, і вся бригада піддалась цьому куркульському настрою; велика кількість прогулів, не зважаючи на те, що 37 чоловік виключено з колгоспів; робота серед жінок не велась; комсомольського впливу не відчувалось; колгоспна газета та листівки мало відмічали недоліків в роботі осередку і колгоспу, виходили нерегулярно; осередок і колгосп звикли до щорічного невиконання хлібозаготівель.⁹⁷

У числених протоколах комісії по чистці партійних організацій Комінтернівського району у 1933 році називаються причини виключення з партії. Серед них – відмова працювати в колгоспі, дворушництво, яке проявилось у тому, що комуніст знав про спекулянта і не заявив про це керівництву, приховування хліба під час заготівельної кампанії; не виконання розпоряджень осередку і політвідділу про перехід на роботу до іншого колгоспу; буржуазне переродження, що проявилось у небажанні виключати куркулів з колгоспів; соціально чужий елемент тощо.⁹⁸ Чимало з виключених з партії було репресовано.

Ще жорстокіше обходились з комуністами, передусім, керівним складом партійних організацій, під час чистки у 1936-1938 роках. До них застосовували переважно вищу міру покарання – розстріл, багаторічне ув’язнення в тюрмі, заслання. Їх діти, батьки вважалися рідними ворогів народу.

Отже, кінець 20-х – 30-ті роки були для українського народу, включаючи мешканців Комінтернівського району й районного центру Антоново-Кодинцевого жахливими. Насильницька колективізація, голодомор, репресії, ліквідували матеріальні й політичні умови для стимулювання трудової активності селян, що намітились у попередні роки нової економічної політики. Сам НЕП був припинений, перестав існувати.

Колективізація сільського господарства супроводжувалась ліквідацією найпродуктивнішого виробника, у своєму роді професіонала, що дістав ганебне політичне прізвисько куркуль. Під час розкуркулення зазнали репресій і так звані підкуркульники, середняки, які так чи інакше не задовольняли владу своїм ставленням до неї. Результатом такої політики стало падіння врожайності, зриви планів хлібозаготівель. Самі хлібозаготівлі здійснювалися за мізерними цінами, що майже в

⁹⁷ ДАОО ф.60 оп.1., – спр. 11 – арк.109.

⁹⁸ ДАОО Ф.60 – оп.1., спр.11 – арк. 6, 10, 18, 20, 26, 114.

1000 разів були меншими від собівартості сільськогосподарської продукції. Різниця між заготівельними й роздрібними цінами, що їх диктувала держава стала суттєвим джерелом гігантської індустріалізації, озброєння, утримання держапарату.

Примусова колективізація, що значно знизила виробництво продуктів харчування, ліквідація високопродуктивних верств села – куркулів та заможних середняків, помста партії за успіхи українізації, інші чинники призвели до небаченого голоду серед селянства. Історія України такого голодомору, який був у 1932-1933 роках, не знала.

Піднявши до статусу державної політики репресії й розстріли громадян, партія не могла не використовувати злочинні методи у внутрішньопартійному житті. Чистки партії з наступними репресивними заходами були наймасовішими, найжорстокішими саме в 30-ті роки. Тоді було репресовано (розстріляно чи заслано) і 315 жителів Комінтернівського району.⁹⁹

Хоча слід визнати, що успіхи індустріалізації мали позитивний вплив на сільськогосподарське виробництво. У колгоспах з'явилася техніка радянського виробництва: трактори, молотарки, парові двигуни, плуги, сіялки тощо. Виробництво сільгосппродукції стало раціональнішим, урожаї підвищилися.

I знову війна

У передвоєнні роки склалися умови для поліпшення життя селян. Зростала механізація праці хлібороба, підвищувалась врожайність.

Оновлявся побут колгоспників. У 1940 році на благоустрій Комінтернівського було асигновано 86 тис.крб. Було відремонтовано 100 будинків, забруковано вулиці, здійснено капітальний ремонт електростанції. Більше уваги держава приділяла освіті й культурі. Середньою освітою були охоплені всі діти шкільного віку. Як і раніше, у клубі колгоспу “Комінтерн” функціонували хорівий, драматичний, музично-літературний гуртки. Тут практикували диспути, читацькі конференції, а також слухали лекції на різні літературні теми. Значно зріс книжковий

⁹⁹ Одесский мартиролог. – Т.1. – Одесса: ОКФА, 1997. – С.752.

фонд районної бібліотеки. Він нараховував до 10 тис. примірників книжок. Свою бібліотеку мала школа.¹⁰⁰

Але не судилося селянам радіти дещо кращій долі. Насувалвся війна.

Уже на другий день після нападу фашистських військ на Радянський Союз, тобто 23 червня 1941 року, жителі Комінтернівського зібралися на мітинг, на якому висловили готовність взяти участь у захисті Батьківщини. Негайно розпочався запис добровольців та була організована мобілізація чоловіків призовного віку до Червоної Армії. У районі було оголошено воєнний стан. На фронт з району пішло 3244 чоловіка.

Комінтернівці створили два батальйони. Перший – винищувальний – налічував 100 чоловік і мав призначення забезпечити охорону села, криниць, шляхів, готувався до відсічі ворожим парашутистам. Командиром його став місцевий колгоспник Д.Я.Манжос. Другий батальйон чи дружина народного ополчення – фортифікаційний – нараховував 240 чоловік. Його завданням було споруджувати кулеметні гнізда, копати протитанкові рови тощо. Його очолив З.А.Ромашенко. Коли німецькі війська наблизились до Комінтернівського, обидва батальйони відступили до Одеси, де влилися в лави захисників міста. Це було наприкінці липня. Ще раніше, в середині липня, колгосп “Комінтерн” розпочав евакуацію худоби та техніки в радянський тил. Але наступ німецько-румунських військ, які 12 серпня 1941 року зайняли Комінтернівське, завадив завершити евакуацію.¹⁰¹

Попередній дослідник історії містечка стверджує, що на вимогу окупантів всім комуністам і комсомольцям в триденний термін треба було з'явитися до комендатури для реєстрації. Але ніхто не пішов. Фашисти забрали й закатували у в'язниці прикутого хворобою до ліжка комуніста П.В.Онищенка, а депутата сільради Л.Моргуна розстріляли. Тих, хто виявляв навіть незначний опір, ув'язнювали, катували. Але документів чи інших свідчень про факти опору не знайдено.

Зате маємо докази про, м'яко кажучи, непатріотичну поведінку деяких комуністів. Згідно з довідкою Комінтернівського райкому КП(б)У за січень 1947 року з'ясовується: залишалось на окупованій території без спеціального

¹⁰⁰ Історія міст і сіл.. – С.539.

¹⁰¹ Там само.

призначення 87 комуністів, з них померли чи вбиті 8 комуністів, зареєструвалися в РК КП(б)У 55 чоловік. З них виключено з партії райкомом і підтверджено обкомом КП(б)У 45 комуністів. Знищили свої партійні квитки 33 комуністи. У підпільних організаціях брала участь або наодинці чинили опір - нуль комуністів. Зареєструвалося в поліції і гестапо¹⁰² 45 комуністів. Відмовилися від належності до Комуністичної партії 2 комуністи. Призвано до Червоної Армії 7 комуністів, що залишалися на окупованій території. Добровільно пішли з німцями 6 комуністів.¹⁰³ Підписав довідку секретар Комінтернівського РК КП(б)У Афонін. Як бачимо, чимало комуністів не дорожило своєю належністю до ВКП(б), не поспішало захищати Батьківщину, а були й такі, що пішли служити фашистській Німеччині.

За 32 місяці румунського порядку господарство в районі занепало. Та особливої руйнації йому було завдано під час відходу окупантів під натиском військ 3-го Українського фронту під командуванням генерала армії Ф.І.Толбухіна. Чужинці руйнували все, що могли. За неповними даними, вони завдали збитки району на 115 млн.крб.

5 квітня 1944 року Комінтернівське було визволене радянськими військами.

Золоту сторінку до історії району вписали земляки, що стали на захист Батьківщини. До складу діючої армії впродовж 1944 року пішло 5100 жителів району. Вони визволяли від фашистів Одещину, Молдову, країни Східної і Центральної Європи. Чимало з них дійшло до лігва фашизму – Берліна. Серед них - уродженець Комінтернівського району гвардії лейтенант Олександр Васильович Подавашкін, командир танкової роти 65-ї гвардійської бригади 9-го танкового корпусу. Він з боями дійшов до столиці Німеччини, але особливо відзначився з 14 квітня по 3 травня 1945 року. Його рота знищила 90 фугасників, близько 600 гітлерівців, зберігши при цьому воїнів і техніку роти. О.В.Подавашкіну було присвоєно звання Героя Радянського Союзу. Такого ж звання був удостоєний земляк з села Северинівка (тепер Іванівський район), Іван Тихонович Авелічев. Він загинув у бою 19 квітня 1945 року і похований у місті Нойдорф (Німеччина).

¹⁰² Гестапо – таємна державна поліція фашистської Німеччини.

¹⁰³ ДАОО ф.60 оп.2. спр. 163, арк.2.

Воїни-комінтернівці добросовісно воювали, виявляючи хоробрість, доблесть, героїзм. 1250 з них нагороджено бойовими орденами і медалями. Та чимало не повернулося із поля бою. На великих просторах від Волги до Берліна розкидані могили жителів Комінтернівського району. 2480 земляків загинуло чи пропало без вісти. 143 синів, батьків, земляків не дочекалися й жителі районного центру. Серед них 130 українців, 10 росіян, один молдаванин і один єврей. Шістьох воїнів втратили родини Моргунів, вісім – родини Цебренків... багато з війни повернулося додому інвалідами. У 1941-му і 1944-му роках, тобто при захисті й визволенні району, загинуло 438 радянських воїнів. У 27 місцях поховань (16 братських і 11 одиночних могилах) покоїться їх прах.¹⁰⁴

Учасники Великої Вітчизняної війни, що залишилися живими сьогодні є членами Комінтернівської районної Ради ветеранів. Про її роботу, про увагу до них та про шанування пам'яті загиблих буде сказано далі.

Отже, друга світова війна стала найсумнішою главою в історії України взагалі та містечка Комінтернівського зокрема.

За час свого існування селище не знало страшнішої трагедії. Нема таких терезів, щоб зважити горе людське, завдане війною.

В історичній літературі, присвяченій Великій Вітчизняній війні зроблено чимало наукових та ненаукових висновків. В ній лише не знаходимо рецептів, як розрадити скорботу мамері, дружини, дитини, спричинену війною...

Долаючи розруху й голод

Важко описати умови життя українського народу взагалі і жителів Комінтернівського зокрема, в яких вони опинилися після війни. Зруйновані адміністративні й культурно-побутові споруди, пограбований колгосп не йшли ні в які порівняння з найстрашнішою трагедією війни: додому не повернулося багато чоловіків. Хтось сказав: трагедія війни не тільки в тому, що гинуть люди, але ще в тому, що гинуть кращі люди. Колгосп "Комінтерн" після війни недорахувався більше ста молодих,

¹⁰⁴ Книга пам'яті України. Одеська область. – т.5. – Одеса: Аспект, 1994. – С.404-514.

фізично сильних, чоловіків. Головна турбота по відновленню колгоспу, вирощуванню хліба лягла на плечі жінок і дівчат.

Комінтернівцям неабияк пощастило в тім, що військова частина, яка визволяла містечко, подарувала колгоспу два трактори, що значно полегшило виконання важких сільськогосподарських робіт. В одній з публікацій, присвяченій історії Комінтернівського, стверджується, що значна заслуга у налагоджуванні господарства належала обраному голові колгоспу, колишньому партизанові, активному учаснику боротьби за владу Рад на Одещині А.Г.Воробйову, але джерела такої інформації не наводяться. Зустрічаються відомості, що у 1944 році були засіяні лани, а також про те, що тільки у 1949 році за допомогою МТС було відновлено довоєнну посівну площу.¹⁰⁵

Післявоєнна розруха й страшна засуха стали головними причинами голоду у східних та південних областях України у 1946-1947 роках. Хоч, як у 1932-1933 роках, радянська статистика й засоби масової інформації не вели обліку жертв голоду, та сучасники тієї трагедії свідчать про справді велику біду, що спіткала передусім сільське населення. Правда, на відміну від голоду тридцятих років, цього разу держава допомагала колгоспам фуражем, насінням, а тим колгоспникам, хто був на постійній роботі, нехитрими пайками – 100 грамів хліба на день.

Але працьовиті комінтернівці, переборюючи труднощі й лихоліття, виявляли дива трудового героїзму. Вже у 1949 році за економічними та виробничими показниками колгосп “Комінтерн” вийшов на одне з перших місць області й був занесений на обласну Дошку пошани.¹⁰⁶

Коротенький висновок може бути таким: долаючи важкі наслідки, переборюючи голод жителі містечка Комінтернівського знайшли в собі сили не тільки відновити господарство колгоспу, але і вийти на пердові виробничі рубежі в області.

В умовах послаблення державного тиску

Героїчні зусилля селян, що були виявленні при подоланні важких наслідків війни й голоду, не могли довго триматися на ентузіазмі. Примусова система заготівлі сільськогосподарської

¹⁰⁵ Історія міст і сіл... - С.540.

¹⁰⁶ Там само.

продукції, що супроводжувалася грабіжницьки низькими закупівельними цінами, гасила у колгоспників ініціативу, обмежувала, гальмувала розвиток сільгоспвиробництва. Більше того, нераціональний розподіл норм поставок та натуроплати, що здійснювався без урахування особливостей кожного господарства, призводив до того, що одні колгоспи штучно багатіли, а інші постійно перебували у злиднях. Важкі умови існування присадибних господарств, коли навіть кожне фруктове дерево чи кущ винограду обкладалися податком, призвели до занепаду особистого господарства селян.

Після смерті Йосипа Сталіна (1953 р.) першим секретарем ЦК КПРС (1953-1964 рр.), став Микита Хрущов. Керівництво держави почало шукати шляхи підйому сільського господарства, але в межах колгоспного ладу. 1 січня 1958 року було скасовано усі обов'язкові поставки з присадибних ділянок, а через три місяці у зв'язку з реформою машино-тракторних станцій була скасована натуральна оплата. З 1 липня 1958 року реформуванню підлягали також обов'язкові поставки. Відтоді усі форми колгоспних заготівель сільськогосподарської продукції були скасовані, а натомість вводили державні закупки, які все-ж залишалися примусовими. Були підвищені закупівельні ціни, хоч вони були значно нижчими собівартості продукції. Держава від монопольного перепродажу заготівельної сільськогосподарської продукції одержувала значний зиск. Колгоспники, продаючи державі продукції за невідповідними собівартості цінами, фактично сплачували ренту за користування державною землею.¹⁰⁷

Було здійснено укрупнення колгоспів. Цей захід торкнувся й колгоспу "Комінтерн". У 1957 році він був об'єднаний з сусідньою артілью і став називатися ім.ХХ з'їзду КПРС.

Вжиті заходи щодо зменшення заготівельного тиску дали певний поштовх розвитку активності селян у 1956-1959 роках. Колгосп двічі був учасником Всесоюзної сільськогосподарської виставки та стабільно займав перші місця в районному соціалістичному змаганні. Голова правління колгоспу А.Г.Воробйов, краща свинарка артіль В.М.Підопригора, агроном колгоспу Л.О.Рябухіна за успіхи у сільськогосподарському виробництві були удостоєні високих урядових нагород.¹⁰⁸ Газети тих років з захопленням описують зміни на краще у містечку.

¹⁰⁷ Енциклопедія українознавства. – Т.2. – С.711.

¹⁰⁸ Історія міст і сіл... - С.540.

Один з таких матеріалів, присвячений виборам до вищого законодавчого органу СРСР, опублікований 20 лютого 1958 року в газеті “Чорноморська комуна” наводимо його повністю.

“Яскраві зміни сталися на Комсомольській вулиці с.Комінтернівського за час, що минув від попередніх виборів до Верховної Ради СРСР. Змінився її зовнішній вигляд, вона прикрасилась новими добротними будівлями, зеленим вбранням.

Весною і, особливо, восени, тут було таке болото, що ні проїхати, ні пройти. Позаторік вулицю замостили і вкрили асфальтом. На сотні метрів простяглася асфальтова стрічка тротуару. Обабіч дороги дві алеї молодих дерев. Весною вони є справжньою прикрасою районного центру.

На Комсомольській вулиці минулої осені був зданий в експлуатацію кращий Будинок культури колгоспу ім.ХХ партз’їзду. В передвиборні дні в гості до хліборобів артїлі приїхав колектив обласного пересувного театру ім.Ленінського комсомолу, який показав виставу “Шельменко-денщик”. Збагатилася вулиця новими торгівельними точками. Привертають увагу добротні будівлі універсального магазину, пекарні, чайної. А там, де вулиця вливається в автомагістраль Одеса-Київ, торік стали до ладу велика овочева база та магазин – продовольчий і господарчих товарів. поряд з продмагом райспоживспілка споруджує чотириквартирний будинок для працівників торгівлі.

Виконуючи наказ виборців, виконком районної Ради депутатів трудящих широко розгорнув будівництво культурно-побутових закладів. Поряд з універсамом виріс гарний будинок готелю, а напроти нього – перукарня, баня. Минулого літа на цій вулиці районний відділ культури спорудив літній кінотеатр, поряд посаджено молодий сквер. Справжньою гордістю жителів буде великий Палац культури, який тепер споруджується на Комсомольській вулиці. Зал для глядачів розрахований на 450 місць. Просторі фойє, численні кімнати для гурткової роботи, для відпочинку, малий зал розплановані так, щоб створити найкращі умови для культурних розваг трудящих. Велика сцена буде цілком придатна і для виступів гуртків художньої самодіяльності, і для вистав професійних театральних колективів.

На другому поверсі розмістяться районна бібліотека для дорослих і окрема для дітей, читальний зал. Спорудження Палацу культури здійснює міжколгоспна Рада по будівництву на селі. Нинішня зима майже не заважає будівельникам. Змагаючись за гідну зустріч дня виборів до Верховної Ради СРСР, вони

докладають всіх сил щоб кожної зміни перевиконувати графік робіт.

Відповідно до побажань трудящих, записаних у наказах своїм депутатам, до Комінтернівського вже підтягнута лінія високої напруги. Незабаром по високовольтних лініях сюди з Одеси подаватиметься електроенергія для культурно-побутових і виробничих потреб.

Ми розповіли про вулицю Комсомольську. За чотири роки, що минули від попередніх виборів, на її будівництво та впорядкування держава затратила більше 2 млн.крб. Та хіба ця вулиця є винятком? Великі зміни сталися і на інших вулицях. Куди не глянеш – навкруги нові добротні кам'яні будинки під шифером, черепицею, з великими вікнами, надвірними спорудами. Глянеш на околиці села – і там красиві добрі будівлі нової лікарні. А ще далі – ціле тваринницьке містечко. Воно теж електрифіковане, має водопровід, силосні споруди, засоби механізації праці, на іншій околиці села – прекрасні виноградники, сади. Хто проїздить мимо колгоспних садів і виноградників, вирощених за останні роки, захоплюється красою і майстерністю їх посадки.

У колгоспі було чимало самовідданих трудівників. Районне товариство з поширення наукових і політичних знань видало листівку про досвід роботи городньої бригади колгоспу ім.Комінтерну, яку очолював Федір Андрійович Литовченко. В ній докладно розповідалося, як городники під його керівництвом домагалися вирощення високого врожаю. У 1955 році бригада на всій площі зібрала по 105 цнт. овочів, а помідори видали по 235 цнт. з гектара.¹⁰⁹

На знімку члени городньої бригади під керівництвом Федора Литовченка.

Районна газета “Перемога” надала слово ланковій колгоспу Я.Якимович і вмістила її фотографію. На кожному жінку чи дівчину її ланки припадало понад 10 гектарів просапних. Ланка збирала щедрі врожаї. Наприклад, кожен гектар гібридної кукурудзи видав по 30 центнерів. Особливо ретельно працювали Тамара Бриленко, Валя Мельниченко, Люба Гопаченко, Марія Котвицька.¹¹⁰

Серед працюючих сімей особливо авторитетною була сім'я Миколи Андрійовича і Віри Платонівни Дробот. Чоловік

¹⁰⁹ Перемога. – 1956. - 12 квітня.

¹¹⁰ Прапор Перемоги. – 1957. – 17 жовтня.

працював їздовим, бригадиром, а потім завідуючим током. Був здібним організатором і дбайливим господарником. Дружина трудилася дояркою. У змаганні бригадирних доярок посідала перше місце. Син Василь після служби в армії став трактористом. Систематично перевиконував змінні норми, не допускаючи порушень правил агротехніки. Доньки Ніна і Людмила після закінчення семирічки залишилися у рідному колгоспі, пішли на різні роботи. Вони заробляли багато трудоднів.¹¹¹ Сім'я Дробота одержала за 1957 рік 17 тис. карбованців і близько чотирьох тонн зерна. Майже стільки заробила сім'я Семененка.¹¹² Пізніше, у 1967 році славна сім'я Дроботів поповнилась новим трактористом: після закінчення восьмирічки і курсів механізаторів приєднався до трударів наймолодший Дробот – Павло. Про нього теж добре писала районна газета.¹¹³

У 1958 році головою колгоспу було обрано М.А.Томашевського. Партійна організація на той час нараховувала 43 комуністи, комсомольська - 47 членів ВЛКСМ. Колгосп брав участь у змаганні за право називатись колективом комуністичної праці. Для лідера в районі артіль мала солідну матеріально-технічну базу: 32 трактори, 8 комбайнів, 18 вантажних автомашин тощо. Але звання комуністичного в цілому колгосп не добився. Зате добився цього почесного звання у 1964 році колектив свиноферми за успіхи, досягнуті у виробництві м'яса. Спеціалізуючись головним чином на виробництві свинини, колгосп приділяв значну увагу цій галузі. У 1963 році на свинофермі відгодували 4 тис. свиней, пізніше 10 свинарів щороку відгодовували 5 тис. свиней.

Крім свинарства, колгосп профілювався і на інших видах продукції. Розгортаючи ще у 1953 році будівництво тваринницьких приміщень, зокрема, корівника на 500 голів та великого пташника, на околиці було закладено тваринницьке містечко, яке у 1959-1966 роках перетворилося на справжню індустріальну фабрику м'яса. У 1966 році тваринники виробили по 265 цнт. молока і по 118 цнт. м'яса на 100 га угідь. В артілі нараховувалось 1770 голів великої рогатої худоби, з них 750 корів.

¹¹¹ Прапор перемоги. – 1957. – 22 вересня.

¹¹² Прапор перемоги. – 1958. – 16 березня.

¹¹³ Слава хлібороба (Ленінське плем'я, газета у газеті). – 1970. – 30 квітня.

50-річчя радянської влади колгосп ім.ХХ з'їзду КПСС зустрів економічно потужним багатогалузевим господарством. Він мав 6246 га землі, з них 4661 га орної. Господарству належало 38 тракторів, 18 комбайнів, 24 вантажних автомашини, тут були ремонтна майстерня та інші обслуговуючі підприємства. Пишався колгосп великим загonom спеціалістів сільського господарства, зокрема, механізаторів широкого профілю. Це дало змогу отримувати стабільні врожаї. У 1966 році колгосп одержав по 25 цнт. зерна з гектара, в тому числі озимої пшениці по 33 цнт. А механізований загін В.Рибаченка досяг рекордної відмітки – 38 цнт. озимої пшениці з гектара.

Певні здобутки мав колгосп у розведенні риби. Сотні центнерів різної риби, в тому числі і дзеркального коропа, щороку виловлювали у тутешніх ставках, площа яких сягала 64 гектарів.

Радували колгоспники жителів містечка досягненнями у садівництві та виноградарстві. Зокрема, у 1966 році було зібрано по 110 центнерів яблук ранніх та пізніх сортів з гектара.¹¹⁴

Публікації тих років захоплююче повідомляли про високу оплату праці колгоспників. На жаль, в цих матеріалах зустрічаються суперечливості. Наприклад, у книзі “Історія міст і сіл...” знаходимо такі твердження: “За 1956 рік колгосп одержав від усіх галузей господарства понад 3 млн.крб. доходу. Порівняно з попереднім, людино-день¹¹⁵ став удвоє вагомим. Колгоспники одержали на трудовень¹¹⁶ по 7 крб. грішми і по 2 кг хліба...”¹¹⁷

У цьому ж таки виданні на наступній сторінці знаходимо таке: “Успішний розвиток позначився на зростанні артільних доходів. У 1966 році їх сума досягла понад 1 млн. 300 тис.крб., тільки на оплату праці колгоспників виділено 668 тис.крб., оплата одного людино-дня - 4 крб.86коп. – одна з найвищих в області.”¹¹⁸

¹¹⁴ Історія міст і сіл... - С.239-241.

¹¹⁵ Людино-день – одиниця обліку робочого часу. До нього враховувалося: відпрацьований час (явка робітника на роботу, незалежно від фактично відпрацьованого часу, цілоденний простой, неявка на роботу з різних причин (відпустка та інше), святкові та вихідні дні) (Див. БСЭ).

¹¹⁶ Трудовень – міра витрат праці колгоспників у спеціальному господарстві та їх дольової участі в розподіленні доходів. Застосовувалась у колгоспах у 1930-1966 роках.

¹¹⁷ Історія міст і сіл... - С.540.

¹¹⁸ Там само. – С.541.

Порівнюючи ці цифри, губишся у здогадах. По-перше, автор витратив чимало зусиль, щоб показати розвиток господарства за названі 10 років і зростання прибуткової частини господарства. А цифри свідчать про інше: у 1956 році доходи склали 3 млн.крб., в 1966 році тільки 1 млн.300 тис. При цьому слід пам'ятати, що господарство значно збільшилося за рахунок об'єднання (1957 рік) з сусідньою артілью. По-друге, не витримує критики порівняння оплати праці: у першому випадку називається 7крб. і 2 кг хліба на трудовень чи людино-день, у другому - тільки 4 крб.86коп. При цьому підкреслюється, що ця оплата була однією з найбільших в області.

Напрошується висновок: які ж йе біли здобутки, коли більше ніж вдвічі зменшились загальні прибутки господарства і майже в два рази зменшилася оплата праці колгоспників.

Якщо вираховувати сумарний прибуток членів артілі, то кожен колгоспник десь на місяць міг отримати 150 карбованців, або 1500 крб. на рік. Але при цьому слід мати на увазі наступне: такі гроші міг заробити селянин, який перебував на постійній роботі в колгоспі (механізатор, свинар, доярка тощо). Основна кількість колгоспників, яка працювала на сезонних роботах (прополка, шаровка, жнива тощо), не могла заробити навіть третини від названої суми.

Про те, що можна було купити на отримані в колгоспі гроші і хто і як розподіляв споживчі товари, буде сказано далі.

За п'ятдесят років радянської влади досягнення найкращих показників у розвитку містечка припадає на останні 10 років. У 1957 році було відкрито побутовий комбінат і промкомбінат зі столярним, залізобетонних виробів, швейним та іншими цехами, цехом залізобетонних виробів, а у 1954-1958 роках на місці 80 знесених мазанок збудовано добротні будинки, вкриті шифером і черепицею, на вулицях Центральній, Мічуріна та Комсомольській прокладено водопровід. В роки семирічки¹¹⁹ Комінтернівське було повністю електрифіковане і радіофіковане. Було заасфальтовано вулиці, висаджено чимало декоративних і фруктових дерев. А всього в 1957-1967 роках у Комінтернівському споруджено 200 будинків, з них шість двоповерхових, переобладнано понад сто будинків, до них прокладено водопровід, природний газ. Тут з'явилися нові

¹¹⁹ Семирічний план – план розвитку народного господарства на 1959-1965 роки. Починаючи з 1929 року були п'ятирічні плани розвитку господарства СРСР.

вулиці: 9 Січня, 8 Березня, Суворова, ім.ХХ з'їзду КПРС та інші.¹²⁰ Перетворення у містечку були предметом уваги обласної преси. “Чорноморська комуна”, зокрема, писала:

“Подивіться на райцентр Комінтернівське сьогодні. Село будується, добротні житлові будинки ростуть як гриби, – з гордістю каже голова місцевого колгоспу ім.ХХ партз'їзду КПРС тов.Томашевський. І це справді так. За останні два роки в селі виросли п'ять нових вулиць – Садова, Мічуріна, Колгоспна, Будівельна і ім. 1 Травня. На кожній з них індивідуальні забудовники вже спорудили 50 і більше кам'яних будинків під черепицею і шифером. Вони повністю витіснили з райцентру старі халупки, криті соломою.

Ось простора, потопаюча в зелені вулиця Садова. Нещодавно її новоселами стали колгоспники і механізатори – Федір Чекерес, Микола Беспалько, Сергій Воробйов, Іван Коломієць, робітники Володимир Никитенко, Василь Марченко.

Побували і на Будівельній. Тут споруджено два двоповерхові будинки на 16 квартир, поліклініка і амбулаторія. Завершуються малярні роботи у великому будинку, де незабаром розміститься дитячий садок.

Багато змін сталося і в медичному обслуговуванні населення. В Комінтернівській лікарні працює 15 досвідчених лікарів. З ініціативи головного лікаря – хірурга т. Грубника створені три спеціальні кабінети – рентгенологічний, зубопротезний і електролікувальний. Тут же організовано і грязелікування.¹²¹

Комінтернівці мали мережу торговельних підприємств. Серед них – універмаг, магазини з продажу продуктових і господарських товарів, пекарню й комбінат побутового обслуговування.

Економічні, господарські перетворення призвели до зміни соціального складу населення. У містечку працювало 1199 робітників і службовців, серед них – 43 вчителі, 22 лікарі, 14 працівників культосвітніх установ тощо. Досягнення жителів

¹²⁰ Історія міст і сіл...С.

¹²¹ Чорноморська комуна. – 1960. –26 травня.

призвели до зміни статусу Комінтернівського.¹²² 3 травня 1965 року воно стало селищем міського типу.¹²³

У другій половині 60-х років продовжувалися позитивні тенденції розвитку господарства. У ювілейному 1967 році комінтернівці отримали 25 цнт. зернових з га, а механізований загін комуніста М.Цимбалюка зібрав на площі 400 га по 32,9 цнт. озимої пшениці з гектара. До 7330 цнт. проти 5300 цнт. зросло виробництво м'яса. У 1970 році колгосп ім.ХХ з'їзду КПРС порівняно з 1966 роком на 105 відсотків збільшив виробництво пшениці, на 136,5 відсотків – соняшника, на 120,6 відсотка – молока, на 177,2 відсотка – фруктів, по інших видах сільськогосподарської продукції показники були значно нижчі – від 87,0 до 46,3 відсотка.¹²⁴ Заробітна плата тваринників пересічно складала 120 крб., а грошові доходи колгоспу 1670 тис.крб., з яких 680 тис.крб. відраховано на зарплату колгоспникам, а решту – на розширення громадського господарства.

В ювілейному році 70 колгоспників отримали премії, 40 – санаторно-курортні путівки. Широко практикувалося моральне заохочення: колгоспу ім.ХХ з'їзду КПРС було вручено пам'ятний Червоний прапор райкому партії та райвиконкому, а імена голови правління М.А.Томашевського, секретаря партійної організації В.М.Пушкова, голови місцевої профспілки П.О.Голуба, секретаря комсомольської організації М.Г.Шульги, ланкового механізованої ланки П.І.Заболотного, тракториста Ю.М.Цебрєнка, свинарки В.М.Підпригори занесено до Книги трудової слави району.¹²⁵

Неабиякі досягнення мали комінтернівці у сфері охорони здоров'я. Районна лікарня була розрахована на 100 ліжок. В ній, як уже згадувалося, працювало 22 лікарів та 57 осіб з середньою медичною освітою. До того, що було сказано про улюбленця

¹²² Там само.

¹²³ Селище міського типу – населений пункт в СРСР. Такі пункти були трьох видів: 1) селища міського типу робітничі, що були при крупних заводах, будівлях та мали не менше 3 тис.жителів; 2) селища міського типу курортні, що розташовувалися в місцевостях лікувального значення, з населенням 2 тис.чол.; 3) селища міського типу дачне – місце літнього відпочинку міських жителів, в яких не більше 25 відсотків дорослого населення постійно зайнято сільським господарством (БСЭ).

¹²⁴ Архів Комінтернівської райдержадміністрації. – Ф.34. – Оп.1. – Спр.149. – Арк.3.

¹²⁵ Там само.

населення хірурга, випускника Одеського медичного інституту В.М.Грубника, який за 20 років здійснив сотні складних операцій, слід додати: він у червні 1964 року захистив дисертацію на здобуття вченого ступеню кандидата медичних наук, став піонером у лікуванні бронхіальної астми хірургічним методом. До Комінтернівської лікарні на лікування звертались хворі з Вінниці, Києва, Одеси, Харкова та багатьох інших міст. У 1966 році за наукові й практичні досягнення в галузі лікування хірургічних хвороб В.М.Грубник був удостоєний найвищої урядової нагороди – ордена Леніна.¹²⁶

Продовжувався розвиток освіти й культури. Назавжди зникла неписьменність. В селищі працювали середня й музична школи. Для юнаків і дівчат, що працювали, були відкриті вечірня й заочна середні школи. У двох районних бібліотеках налічувалося 22 тисячі та в шкільній – біля 14 тис. книжок. У ювілейному році комінтернівці передплачували 2502 примірники газет і 1747 журналів, в середньому кожна сім'я передплачувала 2-3 видання. У будинку культури працювало 12 гуртків художньої самодіяльності.¹²⁷

70-ті роки комінтернівці відзначали завершенням будівництва хлібзаводу, хірургічного корпусу лікарні, двоповерхового готелю, дитячого садка, раймагу, колгоспного консервного заводу.¹²⁸

Жителі Комінтернівського свято шанують пам'ять про тих, хто загинув, захищаючи Батьківщину. На знак глибокої поваги до них у центрі селища виросло два обеліска – радянським воїнам та своїм землякам, рідним і близьким, які загинули у боях в роки Великої Вітчизняної війни. В історико-краєзнавчому музеї, який було відкрито у 1969 році, були розгорнуті експозиції “Наш край в далекому минулому”, “В роки громадянської війни”, “В роки Великої Вітчизняної війни” тощо. Було споруджено також пам'ятник засновнику Комуністичної партії і Радянської держави В.І.Леніну.¹²⁹ Про долю пам'ятника буде сказано далі.

Джерела свідчать про те, що чимала заслуга у досягненні успіхів трудівників Комінтернівського й району належить районній та селмщній Радам депутатів трудящих, їх постійно діючим комісіям. У зазначені роки селищну раду очолювали

¹²⁶ Там само.

¹²⁷ Там само. – С.541.

¹²⁸ Там само. – С.542.

¹²⁹ Там само.

І.Ф.Кутізакі (1944-1951), М.С.Вайда (1951 - 1955), Д.В.Ячменьов (1955-1966), Ю.Г.Цебрєнко (1967-1968), М.О.Бондарєнко (1969-1971). Райрадою керували О.Я.Соболькін, М.В.Мосєвнїн, С.В.Голинський, М.П.Грек, І.О.Карук.

Наведені цифри і факти схиляють до низки висновків. Серед них –маємо незаперечні докази того, що зменшення державного тиску на селянство значно активізувало його трудову діяльність. Перехід до більш раціональних заготівель сільськогосподарської продукції, відміна натуроплати МТС, реформа МТС, відміна поборів з присадибних ділянок, садів та виноградників, підвищення цін на сільськогосподарську продукцію, перехід від трудодня, що був жорсткою формою експлуатації праці колгоспників, до гарантованої грошової оплати людино-дня та інше дозволяло селянам сформувати колгоспні механізовані загони (сільськогосподарську техніку, кадри механізаторів), започаткувати такі галузі, як свинарство, тваринництво, садівництво, виноградарство, збирати небачені раніше врожаї зерна, особливо озимої пшениці тощо.

Гроші від прибутків відраховувалися для оплати праці колгоспників, резерву та подальшого розвитку головних галузей господарства, на благоустрій, поліпшення побуту членів артїлі. Поряд з матеріальним практикувалося й моральне стимулювання виробничої активності селян.

Кращим стало Комінтернівське. Розвиток виробничих та обслуговуючих структур призвів до збільшення кількості робітників і службовців. Жителі містечка багато будувало.

Поліпшилися стан освіти, культурного життя районного центру. Комінтернівці шанували пам'ять загиблих воїнів, особливо земляків, які захищали Батьківщину.

В умовах застою

У жовтні 1964 року було звільнено від посади Першого секретаря ЦК КПРС, голову Ради Міністрів СРСР Микиту Сергійовича Хрущова, з яким була пов'язана ціла епоха в історії Радянського Союзу, що увійшла в літопис під назвою “відлига”.

Очолив керівництво партії й держави Л.І.Брежнєв, з ім'ям якого пов'язана інша епоха історії СРСР- епоха застою. Вже у 1963 році СРСР почав закуповувати зерно за кордоном. У березні 1965 року було розпочато реформу в сільському господарстві:

було встановлено постійний план закупівель зерна на шість років для всіх колгоспів і радгоспів; підвищені ціни на пшеницю, жито, гречку та інші зернові культури, соняшник, продукцію тваринництва; за здану продукцію понад план встановлювалася надбавка – 50 відсотків основної закупівельної ціни; здійснено перехід до гарантованої грошової оплати праці колгоспників за кінцевими результатами господарської діяльності.

Але реформа не досягла мети – суттєвих змін в аграрній політиці не відбувалося: як і раніше, керівництво здійснювалося на основі директивності та жорсткої регламентації.

Негативні тенденції у розвитку сільського господарства посилювалися. На початку 80-х років була здійснена чергова зміна системи управління сільським господарством. У 1982 році було розроблено Продовольчу програму. Утворено основні та районні агропромислові об'єднання, єдине Міністерство сільського господарства з метою координації діяльності трьох структурних ланок агропромислового комплексу (АПК). Центральним органом управління АПК став союзно-республіканський агропромисловий комітет.

Впродовж 70-80-х років головні зусилля спрямовувались на подальшу індустріалізацію сільського господарства. Значно зросла частка капіталовкладень у сільське господарство (27-28%) у загальній їх структурі. Але власні вклади колгоспників зменшилися на 15 відсотків. Збільшилися до 35,4 % витрати на машини, устаткування. У результаті основні виробничі фонди зросли у 2,5 рази. Значна частина у їхній структурі належала будівлям та спорудам (66%). Збільшилися тракторний і комбайновий парки. Індустріальний рівень виробництва підвищувався за рахунок електрифікації, хімізації, меліорації. Істотні зміни відбулися у рівні механізації аграрного сектора у загальнорічному обчисленні вона підвищилася у 2,1 рази.¹³⁰

Названі та інші зміни, хоч і дали певні результати, але не змінили його статусу сільськогосподарського виробництва, як найбільш економічно слабкої, занедбані ланки господарського організму. Це тому підтвердження: середньорічні темпи зростання валової продукції сільського господарства знизилися з 3,9% у 1966 – 1970 роках до 1,1 % у 1981 – 1985 роках; національний доход в сільському господарстві зменшився за 1966-1985 роки на 23 відсотки. Рентабельність падала: у 1985 році вона становила 17

¹³⁰ Б.Д.Лановик, З.М.Матисякевич, Р.М.Матейко. Економічна історія України і світу / За ред.Б.Д.Лановика. – К.: Вікар, 1999. – С.678-679.

відсотків у колгоспах і 15 відсотків у радгоспах проти 42,1 відсотка у 1966 році. На 57,3 відсотків знизилась фондовіддача у 1970-1985 роках. На 35-150 відсотків подорожчали техніка, будівельні матеріали, нафтопродукти, що постачалися сільському господарству. У 2-3 рази була нижчою, ніж в економічно розвинених країнах, продуктивність у рослинництві та тваринництві.¹³¹

Фактично аграрні реформи не призвели до зміни керівництва сільським господарством. Як і раніше, воно здійснювалося старими формами і методами господарювання, усталеним стилем роботи партійних і радянських органів.

Та незважаючи на це, у зазначений період, переборюючи труднощі об'єктивного й суб'єктивного характеру, жителі Комінтернівського й району, завдяки своїй працьовитості та бажанню краще жити мали незаперечні успіхи. У 1975 році у районному центрі вступив в дію комбікормовий завод, продуктивністю 15 тис.тонн комбікормів на рік, а також хлібзавод, потужністю 26,2 тонн хліба на добу. Створений у 1957 році міжколгоспбуд за роки дев'ятої п'ятирічки (1970-1975) спорудив цегельний завод, два гуртожитки, Будинок піонерів, дитячий комбінат, фруктовосховище, 32 тваринницькі приміщення. А в 1973 році у Комінтернівську почав працювати пункт з переробки молока, вершків та сиру.

Тенденції, посилення з одного боку, індустріалізації сільськогосподарського виробництва, а з іншого, - зменшення продуктивності праці, що спостерігалась у країні, були властиві й господарствам району. Приріст виробництва зерна 61 відсоток у дев'ятій п'ятирічці було стався в основному за рахунок розширення посівних площ з 40,2 тис.га (у восьмій п'ятирічці) до 45,6 тис.га та ростом урожайності з 26 цнт. до 28,4 цнт.

Серед зернових культур провідними були озима пшениця, кукурудза та горох. Якщо у згадані роки врожайність пшениці виросла на 1,4 відсотки, а кукурудзи на 2 відсотки, то врожайність гороху зменшилася на 5 відсотків. Позитивний приріст зерна кукурудзи по району забезпечувався, в основному (збільшення урожайності цієї культури на 20 відсотків) колективами колгоспів ім.ХХ з'їзду КПРС (Комінтернівське), "За комунізм", ім.Шевченка, Комінтернівської та Сербської птахофабрик.

¹³¹ Там само. – С.680-681.

Поряд з вірадрними відомостями про досягнення колективів знаходимо і сумні показники. У колгоспах ім.Суворова, “Перемога Жовтня”, ім.Щорса знизилась урожайність зернових взагалі, що призвело до відставання цих господарств за усіма економічними показниками. А у колгоспах “Перемога Жовтня”, ім.Щорса, ім.Чапаєва, ім.Дзержинського, радгоспі “Одеський” врожайність кукурудзи впала нижче рівня восьмої п’ятирічки.

З узагальнюючих показників галузі рослинництва стало очевидним, що врожайність у всіх сільськогосподарських культур в роки дев’ятої п’ятирічки виросла тільки на 12,5 відсотків, середньорічні темпи зростання врожайності склали всього 2,8 відсотка. Як свідчать документи, такі темпи росту не задовольняли ні райком партії, ні виконком районної Ради народних депутатів, ні обласні органи.

Дещо ліпша ситуація спостерігалась у птахівництві. Валове виробництво м’яса зростало значними темпами на птахофабриках та у відгодівельних радгоспах. Виробництво яєць зросло в два рази у господарствах, які отримували дотацію комбікормів з державних ресурсів. Зростання ж виробництва м’яса у колгоспах гальмувала слабка кормова база. Середньодобовий приріст молодняка великої рогатої худоби фактично залишався на рівні восьмої п’ятирічки.

Як свідчать документи, продуктивність праці зростала темпами, накресленими директивами ХХІУ з’їзду КПРС, тільки на птахофабриках.

Негативні тенденції в сільському господарстві, що проявилися в роки дев’ятої п’ятирічки, продовжували поглиблюватися в наступні роки.

Десята п’ятирічка зберегла негативні тенденції у сфері продуктивності сільського господарства, що спостерігалися у попередні роки як в цілому по Україні, так і в Комінтернівському районі зокрема.

До окремих позитивних економічних явищ маємо віднести будівництво на території району, поблизу села Григорівки, припортового заводу та порту Южний. Хоча територія припортового заводу була передана в адміністративне підпорядкування Суворовського району м.Одеси, але жителі Комінтернівського, всього району брали активну участь у його спорудженні. Швидкими темпами велось будівництво Чорноморської птахофабрики, були розширені виробничі

потужності Комінтернівської, Кіровської птахофабрик, реконструювались приміщення Новомиколаївської, Сербської птахофабрик і птахорадгоспу ім.Свердлова. У районному центрі була збудована інкубаторна станція, тут же, в колгоспі ім.ХХ з'їзду КПРС, були розширені потужності з вирощування качок.

Окремі колективи, механізовані загони досягали значних результатів у виробництві. Найкращих показників за роки десятої п'ятирічки у сільськогосподарському виробництві комінтернівці добились у 1977 році. Тоді врожайність по району склала 30 цнт. з гектара, а виробництво м'яса сігнуло 11,3 тис.тонн, що на 0,3 тис.тонн перевищувало показники 1975 року.

Не зважаючи на зниження темпів виробництва зерна, м'яса та іншої продукції в районі спостерігалось посилення політико-масової роботи. Особливої інтенсивності набувала політико-виховна діяльність під час підготовки до ювілеїв - 50-річчя Великої Жовтневої революції, 100-річчя від дня народження В.І.Леніна, 50-річчя Радянської Армії, 40-річчя перемоги Радянського Союзу в Великій Вітчизняній війні та інших дат.

Широко використовувались різні форми морального заохочення: найкращих відзначали урядовими нагородами, колективам, що брали участь у соціалістичному змаганні за комуністичне ставлення до праці, присвоювали звання ударників комуністичної праці, а окремим трудівникам звання "Почесний колгоспник", "Майстер золоті руки". У роки дев'ятої п'ятирічки деякими господарствами за рішенням правлінь практикувалася видача пенсій ветеранам колгоспного ладу, передовикам виробництва пенсійного віку.

У засобах масової інформації називали імена тих механізаторів, які виявили бажання брати участь у русі за виконання, крім своєї виробничої норми, ще норми "за того парня", що віддав життя у війні з фашизмом.

Під час святкування ювілеїв перемоги у Великій Вітчизняній війні в райцентрі, селах району організовували урочисті збори, мітинги, у клубах, бібліотеках – тематичні вечори, кінофестивали, зустрічі з учасниками війни.

Широко пропагувалось наставництво, що передбачало шефство досвідчених механізаторів над молодими.

У 70-ті роки показувала зразки високопродуктивної праці сім'я Миколи Серафимовича Довбенка, який на збиранні врожаю виборював перше місце в колгоспі і змагався з найдосвідченішими

механізаторами району. Комбайнер Довбенко мав своїм помічником сина, а зерно відвозив брат. Подружжя Леонід Павлович і Валентина Степанівна Сотники ударно працювали у тваринництві.

Серед комінтернівців в пошані були ударник комуністичної праці водій Володимир Терентійович Зайченко, свинарка Людмила Йосипівна Зіновкіна¹³², тракторист Леонід Іванович Шевченко, який разом з іншими кавалерами орденів Трудової Слави, звернувся із закликом до трудівників району включитися у змагання на честь ХХУ з'їзду КПРС¹³³, доярка Ганна Олексіївна Наклицька.¹³⁴

Як і раніше, не сходили з газетних шпальт імена бригадира другої тракторної бригади цього ж таки колгоспу ім.ХХ з'їзду КПРС Івана Андрійовича Дробота та членів його бригади – трактористів Миколи Педченка, Івана Обращенка, комбайнерів Івана Конєва, Миколи Безпалька, слюсаря Дмитра Забарова та інших учнів бригадира – механізаторів Василя Омельченка, Миколи Правдивого, Василя Моргуна, Василя Дробота.¹³⁵

У травні 1971 року районна газета “Слава хлібороба” назвала імена славної плеяди трударів-комінтернівців, які були відмічені урядовими нагородами. Серед них: орденем Трудового Червоного Прапора – ланкові колгоспу Василь Миколайович Дробот, Микола Павлович Ілечко, Наталія Сидорівна Пригаріна, голова колгоспу Микола Адамович Томашевський, бригадир Михайло Іванович Цебелюк; орденем “Знак пошани” - ланковий колгоспу Володимир Васильович Михальченко, доярка Ганна Олександрівна Наклицька; медаллю “За трудову доблесть” – доярка Марія Іванівна Ігольник, заступник голови колгоспу Володимир Миколайович Пушков; медаллю “За трудову відзнаку” - тракторист Олександр Павлович Ілечко.

У середині 80-х років засоби масової інформації пропагували нові методи організації використання техніки та праці механізаторів на обробці й вирощуванні всіх зернових культур і соняшника. В колгоспі застосовували так званий поточно-цикловий метод, при якому весь річний обсяг механізованих робіт був розбитий на окремі, найбільш характерні

¹³² Слава хлібороба. – 1975. – 16 грудня.

¹³³ Слава хлібороба. – 1975. – 20 вересня.

¹³⁴ Слава хлібороба. – 1975. – 21 січня.

¹³⁵ Слава хлібороба. – 1971. – 2 листопада.

види праці (цикли) і роботи виконувалися не одночасно, а поточно, одна за іншою.

Газети стверджували, що новий приплив трудової і політичної активності викликав опублікований в ЗМІ проект ЦК КПРС “Основні напрямки розвитку СРСР на 1981-1985 і на період до 1990 року”. Трудівники Комінтернівського і району начебто палко підтримали цей документ, “висловили одностайну підтримку ленінській внутрішній і зовнішній політиці КПРС і радянської держави. Обговорення проекту супроводжувалося прийняттям соціалістичних зобов’язань трудовими колективами, окремими колгоспниками й робітниками”.¹³⁶

Множилися форми соціалістичного змагання, посилювалася агітаційно-пропагандистська робота. До політичного виховання трудящих залучали кращих, найавторитетніших людей. Наведемо приклад з партійно-ідеологічної діяльності агітатора колгоспу імені XX з’їзду КПРС М.С.Довбенка. Газета “Слава хлібороба” надрукувала статтю “На пульсі життя” про досвід його роботи. Тут, зокрема, писалось: “Нині набагато зросла культура людей, їх освіченість. Агітатор повинен повсякчас бути у вирі подій, мати солідний запас знань і вміти їх дохідливо, з пристрасстю, емоційно донести до широкої аудиторії. І головне – бути людиною передових поглядів, володіти майстерністю переконувати людей, запалювати їх, розкривати перспективи майбутнього. А ще агітатор сам повинен бути прикладом у роботі, побуті, сім’ї.

Все це притаманне начальнику механізованого загону колгоспу імені XX з’їзду КПРС, делегату ХХІУ з’їзду партії, лауреату Державної премії УРСР, члену обкому партії, агітатору Миколі Серафимовичу Довбенку, кавалеру орденів “Знак пошани”, Трудового Червоного Прапора, медалей, студенту-заочнику сільськогосподарського інституту. Кожної п’ятниці, а то і частіше, проводить Микола Серафимович бесіди, щоб донести до хліборобів полум’яне слово партії, обмінятися думками з цього чи іншого питання, важливої проблеми сьогодення”.¹³⁷

Агітував Микола Довбенко за виконання плану одинадцятої п’ятирічки – забезпечити середню врожайність з кожного гектара 34,7 центнера, в тому числі озимої пшениці по 35,8 центнера, кукурудзи – 50 центнерів, соняшника – 23 центнери. Агітатор

¹³⁶ Див. Архів Комінтернівської районної адміністрації. – Ф. – Оп. – Спр. - Арк.

¹³⁷ Слава хлібороба. – 1985. – 25 липня.

закликав підвищити продуктивність праці на 1,5 відсотка, економити на виробництві одиниці продукції проти планових лімітів на 0,5 процента, просив механізаторів виконати соціалістичні зобов'язання та ще закликав зробити багато іншого.

Очевидно слово агітаторів доходило до колгоспників. Більшість з них сумлінно ставилася до своїх обов'язків. Серед кращих газета називала керівників комбайнових екіпажів Ф.Репета, В.Рябошапку, А.Бешетя, П.Капелюшного, О.Довбенка, а також механізаторів Б.Довбенка та Д.Ковальчука.¹³⁸

Агроном колгоспу Л.Л.Рябухіна із задоволенням говорила про три тисячогектарне поле довбенківців, яке і в бездощів'я видавало по 34 центнери з гектара. Вона підкреслила, що у механізованому загоні усі справжні герої, але першими серед них вона назвала молодих ентузіастів Віктора Германа і Миколу Довбенка, ветеранів В.Рябошапку і Л.Баралова.¹³⁹

Писали газети про успіхи доярок Зінаїди Василівни Сербіної, Марії Адольфівни Пастернак, якій довірили очолити одну з ланок операторів машинного доїння. Вона за самовіддану працю була нагороджена кількома почесними грамотами та цінними подарунками. Про Пастернак завідуючий фермою № 2 колгоспу імені ХХ з'їзду КПРС, зокрема, писав: "Нині у нашому колгоспі запрацював зелений конвеєр і худобі стали задавати трав'яну масу. Кожний кілограм її старається використати економно, з найбільшою віддачею. Безумовно, це добре вплине на одержання нею високих виробничих показників. Адже вона прагне гідно зустріти черговий з'їзд партії. По тому, з якою наполегливістю і завзяттям зараз трудиться доярка, переконуєшся, що її наміри втіляться в життя".¹⁴⁰

Завідуючий фермою № 1 П.І.Сус добре говорив про правофлангову п'ятирічки, одну з кращих доярок колгоспу Ганну Лукашівну Гуменюк: "Не пам'ятаю жодного випадку, щоб ця доярка запізнилася на роботу бодай на хвилину.. А вже корів обходить – любо глянути. Завжди вони в неї вчасно нагодовані, напоєні, вчищені. Одне слово, любить вона свою професію. А це багато важить".¹⁴¹

¹³⁸ Слава хлібороба. – 1982. – 20 липня.

¹³⁹ Слава хлібороба. – 1985. – 29 січня.

¹⁴⁰ Слава хлібороба. – 1985. – 11 червня.

¹⁴¹ Слава хлібороба. – 1985. – 6 квітня.

Наведені приклади свідчать про сумлінну працю багатьох колгоспників, самовідданість механізаторів, доярок, працівників інших галузей селянського господарства. Але і вони своєю жертвеною працею не могли подолати труднощів, викликаних колгоспним ладом, при якому творча ініціатива у більшості була відсутня, стимулювання, переважно моральне не могло подолати пасивності колгоспників. Які переможні реляції не писали агітатори й партійні керівники, результати виконання планів одинадцятої п'ятирічки були сумними. Із “Звітної доповіді голови правління про роботу правління колгоспу за 1985 рік” дізнаємося про наступне: порівняно з 1984 роком обсяг валового приросту всіх видів продукції знизився на 336 тис.крб., у тому числі по рослинництву на 294 тис.крб. і по тваринництву на 42 тис.крб.

Не радісними були й інші показники. За рік вироблено тільки 7264 тонн зерна, що на 2750 тонн нижче плану. У цілому продуктивність праці знизилась на 7,2 відсотка проти минулорічної. Рентабельність по господарству складала 10,4 відсотки, в тому числі по рослинництву – 64 відсотки, а тваринництво взагалі було збитковим.

У доповіді відмічалось, що отриманий прибуток у 248 тис.крб. досягнутий завдяки наполегливій праці колгоспників.¹⁴²

Читач звернув увагу, що наведені цифри подані у порівнянні з 1984 роком, який начебто був кращим. Однак газетна інформація свідчить про невеселі результати й того року. Тут знаходимо: тваринництво в колгоспі не стало рентабельним. У корівниках переважає ручна праця – відсутні доїльні апарати й кормороздавачі. Навіть на фермі № 2, де доїння механізоване, продукція дуже дорога через низьку продуктивність корів. Дорого обходилося колгоспові виробництво качатини. Одна з причин цього – значний падіж молодняка птиці. Через перетримування поголів'я на відгодівлі було допущено перевитрату 410 тонн концкормів.

Голову правління докоряли за негативну точку зору щодо використання допоміжної продукції для поповнення каси. Мовляв, не хлібом єдиним живе людина, їй, крім хліба і м'яса, потрібні ще овочі й фрукти, кавуни і дині. Позаштатний кореспондент газети “Слава хлібороба”, зокрема, писав: “Якщо говорити образно, то Миколу Адамовича мешканці райцентру буквально носили б на руках, коли б він відкрив у селищі хоча б

¹⁴² Архівний відділ Комінтернівської райдержадміністрації, ф.4., оп.1. спр.262. арк. 2-3.

один ларьок з продажу ранніх огірків, зеленої цибулі, редиски, петрушки і шавлю, вирощених у теплицях. У її спорудженні йому б допомагали всією громадою... чималі прибутки мали б дати і 76 гектарів саду. Але, крім збитків, нічого іншого з них не одержують. Плянґація давно занедбана, її нічим не обробляють, не обприскують дерева. Тож бур'яни і плодoжерка почувають себе мов у раю...

Колгосп має 100-гектарну зрошувальну ділянку, але успішним вирощуванням овочів похвалитися не може. Їх урожаю торік вистачило лише, щоб на 50 процентів виконати план продажу”.¹⁴³

Вивчаючи щорічні звітні доповіді голови правління колгоспу ім. XX з'їзду КПРС, знаходиш цифри, факти, що свідчать про посилення негативних тенденцій у сільському господарстві. Наприклад, поряд з виконанням державних планів реалізації зерна, м'яса, молока у 1987 році (за двома показниками господарство не виконало плану постачання державі: соняшника реалізовано на 44,8 відсотки, фруктів – 47,7 відсотки до плану) знаходимої таке: порівняно з 1986 роком обсяг валового виробництва всіх видів продукції зменшився на 173 тис.крб., у тваринництві - на 80 тис.крб. Не кращими були досягнення комінтернівців і в наступні роки.

Головами колгоспу ім. XX з'їзду КПРС в надзвичайно важких умовах загнивання радянської системи працювали: Микола Адамович Томашевський (1959-1985 роки) та Микола Семенович Гузь (1985-1996 роки). Головами селищної ради були: Іван Андрійович Гапоненко (1971-1982 роки), Станіслав Григорович Таратунін та Михайло Іванович Димченко (1982-1990 роки).

В різні роки названого періоду на посаді голови Комінтернівської районної ради перебували: Михайло Павлович Гречек, Іван Олексійович Кадук, Михайло Олексійович Загороднюк, Йосип Якович Сичук, Артем Олександрович Фомічов, Віталій Васильович Громлюк.

За згадані роки розвивалися, зміцнювалися різні структури районного центру. Збагачувалися фонди бібліотек, працював Будинок культури. Збільшилась кількість учнів середньої школи. Зміцнів колектив вчителів. Значно поліпшила свою роботу

¹⁴³ Слава хлібороба. – 1985. – 29 січня.

відкрита ще у 1963 році дитяча музична школа з класу гри на народних інструментах та фортепіано.

Районна газета “Слава хлібороба” опублікувала чудовий нарис про старшу телефоністку райвідділу зв’язку, ударницю комуністичної праці Марію Семенівну Забарову, портрет якої тривалий час перебував на районній Дошці пошани. Не було такого свята, коли б Марію Семенівну не нагороджували цінним подарунком, грошовою премією, грамотою. А на ознаменування 100-річчя з дня народження В.І.Леніна її було відзначено ювілейною медаллю за доблесний труд.

Одним з найкращих своїх досягнень Марія Семенівна вважала своїх вдячних учениць: і тих, хто поруч працював, і тих, хто трудився в різних містах і не забував про свою улюблену учительку. В Комінтернівському райвузлі тоді працювали професіонали, підготовлені М.С.Забаровою: Ліда Ритикова, Аня Вайда, Люба Мацан, Таня Невоїт, Катя Цап, Галина Каратаєва.¹⁴⁴

Чимало теплих слів подяки заслужили вчителі, працівники бібліотеки, культури тощо. Про них буде сказано далі.

Пишалися жителі району досягненнями у роботі Героя Соціалістичної Праці, хлібороба ...Соболева (Комінтернівське) та Героя Соціалістичної Праці, доярки ... Горбатюк (Сербка).

Значна увага приділялась учасникам Великої Вітчизняної війни. Практикувались зустрічі ветеранів з керівництвом району, селища. Колишнім воїнам вручали квіти, грамоти, подарунки. Не забували про загиблих. Споруджений у 1957 році пам’ятник загиблим у Великій Вітчизняній війні (скульптори Стадник, Петро Іванович Кравченко) у 1975 році був реконструйований. На ньому викарбувані прізвища 120 воїнів-земляків та 35 воїнів-визволителів Комінтернівського, що загинули 5 квітня 1944 року. 3 грудня 1987 року був заснований клуб ветеранів, який з червня 1989 року очолює М.П.Дмитришин.

Отже, маємо підстави стверджувати: у 70-ті роки радянська система господарювання у сільському господарстві стала проявляти ознаки серйозної кризи. Не зважаючи на зусилля держави забезпечити стабільний розвиток сільськогосподарського виробництва, валовий продукт зменшувався, СРСР розпочав закупівлю зерна за кордоном, рентабельність виробництва, як основний економічний показник, невблаганно падала.

¹⁴⁴ Слава хлібороба. – 1970. – 14 травня.

У 80-ті роки були здійснені заходи щодо реформування управління сільськогосподарським виробництвом, розроблено продовольчу програму, створені агропромислові комплекси, посилювалася індустріалізація сільського господарства, зростала оплата праці колгоспників, навіть швидшими темпами, ніж робітників та службовців. Зріс річний прибуток сім'ї від особистого підсобного господарства тощо. Проте негативні тенденції у розвитку сільського господарства посилювалися. Досягнення в аграрному секторі не змінили його статусу, як найбільш занедбаній ланки господарського організму країни.

Загальні тенденції сільського господарства країни не могли, звісно, обійти комінтернівців. Окремі загони механізаторів, деякі доярки, тваринники тощо демонстрували самовідданість у праці. Керівники району, селища, колгоспу при всій їх відданості своєму покликанню не могли зупинити стихію негативних процесів. Поряд з підвищенням зарплатні, зростанням асигнувань на освіту та культуру, функціонуванням пенсійної системи широко застосовувалося моральне стимулювання: урядові нагороди, місцеві відзнаки, вшанування кращих трудівників тощо.

Однак, неймовірні зусилля передовиків колгоспного ладу виявилися не спроможними зупинити катастрофу, що насувалася. Героїзм праці багатьох селян не міг зупинити волонтаристської суті ладу, що нехтував творчою ініціативою мас, гнобив, нищив, відмовляв в почуттях гідності хлібороба, їх праві на власну думку. Загибель такого ладу була справою недалекого майбутнього.

Частина друга

Батьківщина незалежна

Перші труднощі

XX століття – час загибелі імперій. Вслід за розвалом імперії Романових, Габсбургів і Оттоманів, що стався після першої світової війни, вимушена відмова Великобританії, Франції та інших європейських держав від своїх заморських володінь після другої світової війни, дійшла черга загибелі останньої імперії, що називалась Союзом Радянських Соціалістичних Республік.

Спроби генерального секретаря ЦК КПРС Михайла Горбачова модернізувати радянську систему шляхом перебудови її окремих галузей призвели до зворотних результатів. Проголошення плюралізму думок і гласності в політиці при однопартійній системі стало початком викриття партійно-радянських злочинів у минулому та нищівної критики діючого керівництва. Прогнила соціально-політична будівля СРСР захиталася. Україна була наріжним каменем цієї будівлі. Від її політичної позиції багато в чому залежала подальша доля імперії.

Вже на початку 1991 році партійні структури опинилися в депресивному, кризовому стані. Ситуація потребувала змін. Про це

свідчить виступ керуючого справами райвиконкому Віталія Громлюка на пленумі Комінтернівської районної партійної організації у січні 1991 року. Він, зокрема, сказав: "...Сьогодні, на

жаль, доводиться відзначити, що за період, який минув після попередньої партконференції, стан справ погіршився. В районі останнім часом вкоренилися такі явища, як протегування, підлабузництво, лицемірство. Використовуючи це, деякі кадри добиваються успіху. І, навпаки, прямота, відвертість, принциповість сьогодні не цінуються. Побоювання сказати прямо у вічі правду, дати оцінку роботі є однією з головних причин кризи і в нашій партії, і в державі...»¹⁴⁵

Хоч за роки радянської влади Україна мала низку здобутків, але можливість критики відразу ж вісвітила вади занепадаючої економіки, зниження життєвого рівня, наслідки чорнобильської катастрофи, забруднення атмосфери, загибель річок, отруєння земель, злочини сталінізму у 20-30-ті роки, позбавлення громадянських прав, придушення національної свідомості, культури, мови тощо.

Стало очевидним, що горбачовська перебудова не тільки не відновила довіри до політики партії і не спонукала бюрократію до реформістських дій, а, навпаки, стала загрожувати інтересам партійного апарату, який робив все можливе, щоб перешкоджати реформам, гласності. Консервативні дії партійної системи в Україні на чолі з першим секретарем КПУ Володимиром Щербицьким активізували проукраїнськи налаштовану інтелігенцію. Під тиском новостворених громадсько-політичних угруповань 24 серпня 1991 року Верховна Рада України майже одностайно проголосила Акт про незалежність України. А 1 грудня того ж року український народ на всеукраїнському референдумі підтримав Акт незалежності. Здійснилася багатовічна мрія українців. В той-таки день першим Президентом України біло обрано Леоніда Макаровича Кравчука.

¹⁴⁵ Слава хлібороба. – 1991. – 26 січня.

7-8 грудня лідери України, Росії та Білорусії на своїй зустрічі заявили про розпуск Радянського Союзу і про утворення Співдружності Незалежних Держав (СНД).

Разом з усім українським народом громадяни Комінтернівського та району рішуче підтримали проголошення незалежності Батьківщини.

На час незалежницьких політичних процесів Комінтернівське нараховувало 5,4 тис. жителів (район – 68,2 тис. чол.).¹⁴⁶ Серед різних верств населення політично найактивнішою була інтелігенція. 22 листопада 1991 року відбулися збори інтелігенції району. У них взяли участь 132 особи з різних міст, сіл і селищ. Відбулася ділова розмова з питання ролі інтелігенції району з розбудові незалежної України. Збори прийняли звернення до мешканців району про необхідність активної участі кожного у формуванні самостійної держави.¹⁴⁷

У Комінтернівському була здійснена передача колишнього будинку райкому партії музичній школі. У грудні 1991 року 43 делегати установчої конференції створили районну організацію Соціалістичної партії України. А газета “Слава хлібороба” подала матеріал про конференцію під назвою “Є така партія!”, за аналогією висловлення Володимира Леніна у 1917 році про готовність комуністів взяти владу в свої руки.

У районі і центрі швидкими темпами формувались кооперативи. На 1 вересня 1991 року нараховувалося 32 кооперативи. З них п'ять спеціалізувалися з випуску товарів

¹⁴⁶ Географічна енциклопедія України. – т.2. – К.: Українська радянська енциклопедія, 1990. – С.479.

¹⁴⁷ Слава хлібороба. – 1991. – 30 листопада.

народного споживання, п'ять – з сільськогосподарських робіт, 16 – з будівельних робіт та інші.¹⁴⁸

Ще навесні 1991 року, скориставшись Указом Президента СРСР від 15.01.1991 року “Про першочергові завдання реалізації земельної реформи”, та на підставі відповідних документів Верховної Ради України і Одеської обласної ради Комінтернівська районна рада створила районні, сільські і селищні земельні комісії, які провели ревізію всіх земель у районі. Були визначені земельні ділянки, які використовуються нераціонально чи не за призначенням. Було виділено в земельний запас сільським і селищним радам народних депутатів 5437,2 га землі, в тому числі для фермерських господарств – 3454,7 га, для збільшення присадибного фонду – 846,6 га, для індивідуального будівництва – 1068 га, для колективного городництва – 68,5 га.¹⁴⁹

Наведені приклади свідчать про політичну та господарську активізацію хліборобів Комінтернівщини. Створення нових політичних партій (впродовж одного року незалежності в Україні було організовано 15 партій), тимчасова заборона Комуністичної партії України, самостійне обрання шляху реформ економіки спонукали до дії творче мислення хліборобів, активізували їх господарську діяльність.

Але на шляху бажання селян змінити “надбаня” радянської системи на краще постали неочікувані явища. Уряд Вітольда Фокіна виявився нездатним до реформістських дій. Допустивши неймовірне зростання корупції і зловживань серед урядових чиновників, він значно ускладнив шлях до конструктивних перетворень. Ні представники Президента на місцях, ні міністерства, ні закони не

¹⁴⁸ Слава хлібороба. – 1991. – 9 жовтня.

¹⁴⁹ Слава хлібороба. – 1991. – 25 травня.

могли вплинути на місцеву владу, яка залишилася в руках обласних й районних рад, директорів підприємств, голів колгоспів. Саме вони, не лякаючись “беззубої влади” на горі, “грали у власну гру”.¹⁵⁰ Саме в цей час народилося поняття “кримінальна революція”. Україна швидко поповзла до прірви економічної кризи. Заробітна плата помітно втрачала свою вагу, знижуючи стимули до праці. З 1990 по 1992 рік валовий національний продукт зменшився на 14 відсотків. У 1992 році інфляція стрибнула до 2000 відсотків. Більше половини населення України опинилося нижче рівня бідності. Для порівняння – у 1989 році таких було 15 відсотків.¹⁵¹ Прокомуністична Верховна Рада та залежний від неї нерішучий уряд Вітольда Фокіна гальмували демонополізацію виробництва та приватизацію державної власності. Україна перебувала в стані економічної катастрофи. Була явна загроза перетворення її в колонію.

Низка причин призвела до глибокої кризи у сільському господарстві. Серед них – занепад промисловості, небажання селян брати у власне володіння землю (втрата селянами природного почуття власника землі - це важкий соціальний наслідок довголітнього панування колгоспної системи). Відсутність ентузіазму, впевненості селян у своїх силах, здатності впоратися з проблемами самостійної обробки землі - цьому сприяла позиція керівників колгоспів. Налякані можливістю втрати свого впливу на селян, вони всіляко протидіяли підприємництву, формуванню свідомості й почуття господаря у селянина на власній землі.

До причин гальмування реформ на селі слід віднести труднощі з придбанням необхідних машин і техніки, високі ціни на енергоресурси тощо.

¹⁵⁰ Орест Субтельний. Україна. Історія. - К.: Либідь, 1993. – С.703-706.

¹⁵¹ Там само. –С.708.

У сільському господарстві України, в тому числі й Комінтернівського району спостерігалися дві взаємовиключаючі тенденції.

Перша. Керівники одних господарств, розуміючи безперспективність колгоспного ладу й знаючи про відсутність законів, які б захищали колгоспну власність, користуючись політичним моментом, грабували колгоспне майно різними способами: продавали техніку, зерно, молоко, птицю, худобу, свині тощо, а гроші привласнювали. З них вони будували маєтки собі й дітям, купували автомобілі тощо. Друга тенденція. Частина керівників колгоспів, турбуючись про збереження колгоспного майна, робили все, щоб забезпечити життєдіяльність колективів, підтримували справними машини, техніку, гарячкувато шукали вихід з кризового становища.

Місцева влада теж виявилася не однорідною у своїй діяльності. Одні керівники району були заодно з тими головами колгоспів, які вирішили збагачуватися на нещасті селян. Інші – стали на бік тих керівників господарства, які шукали шляхів ебереження громадського майна й забезпечення виробництва сільськогосподарської продукції.

У результаті подвійних стандартів керівників господарств і місцевої влади земля України мала контрастні пейзажі: поряд з добре доглянутими полями були такі, що у високому бур'яні не помічався вершник на коні.

Де хлібороби були більш активними, вони заздалегідь, до остаточного знищення колгоспів, почали створювати агрофірми чи колективні сільськогосподарські підприємства. 26 лютого 1993 року відбулися збори уповноважених колгоспників райцентрівського колгоспу імені XX з'їзду КПРС. На порядку денному:

“Затвердження Статуту колективного сільськогосподарського підприємства агрофірми “Світанок” й вибори правління. Членами правління були обрані: О.Д.Літовченко, Г.Ф.Карпенко, М.А.Ференц, М.С.Довбенко, Д.І.Проценко, М.О. Кушнір і М.О.Слюсаренко.

З цього часу колективне господарство селища Комінтернівське, можна сказати, розпочинає свою новітню історію в незалежній Україні. Про його діяльність буде сказано далі.

У скрутному становищі жорсткої економічної, фінансової кризи чимало було зроблено для підтримання належного рівня комунального господарства райцентру, передусім забезпечення населення водою, безперебійним освітленням тощо. У лютому 1998 року голова селищної ради Микола Іванович Гавриленко доповідав на засіданні виконкому ради про налагодження постійного контролю за роботою всіх служб, торгівлі, водопостачання, електроосвітлення будинків, саночистки тощо.

Значних зусиль від депутатів та голови райради вимагало капітальне будівництво, тобто газифікація селища, спорудження додаткових водогонів та прокладення асфальтних тротуарів. Зрозуміло, що для таких робіт потрібні кошти. Селищна рада зуміла знайти спонсорів. Трохи допомогла райдержадміністрація. І ось результати: за неповні чотири роки з 36 вулиць жителі 32 вулиць отримали голубе паливо. Для цього треба було прокласти 18,6 км підземних і зовнішніх газопроводів, на що було витрачено 846 тис.гривень. Було прокладено 7,2 км водогону. 63 родини справили новосілля в нових квартирах. Чимало уваги приділялось забезпеченню ветеранів й інвалідів. Щорічно для придбання їм

картоплі за пільговими цінами витрачались по 10 тис.гривень. 106 престарілим і хворим вручали продуктові пакунки.¹⁵²

Отже, початок останнього десятиріччя ХХ століття створив передумови для докорінних змін у соціально-економічних стосунках в Україні взагалі й Комінтернівському зокрема.

Але скориставшись відсутністю відповідних законів та захисних механізмів, значна частина керівників вбачала в цих передумовах вдалу ситуацію для розкрадання колгоспного майна. До честі комінтернівців вони своєчасно і правильно оцінили суть перехідного від соціалізму до ринкових стосунків періоду, зберегли набуте спільною працею майно основних галузей господарювання, що дало їм можливість надалі мати підґрунття для розвитку сільськогосподарського виробництва за нових форм власності на землю.

Підприємництво

При всіх економічних негараздах перших десяти років існування незалежної України через товщу законодавчих, владових, матеріальних, фінансових перешкод пробивались нові форми господарювання. За своєю суттю вони були ринковими. Серед таких форм слід назвати підприємництво, яке наполегливо впроваджувалося в економіку держави.

Для полегшеного сприйняття змісту підприємництва вдамося до випробуваного дослідницького методу: прослідити народження, становлення, зміцнення й успішне функціонування якогось явища на конкретній структурі, людині. Цього разу оберемо мале приватне підприємство з райцентру Комінтернівське “Затишок” та його директора Миколу Миколайовича Вторенка. Навесні 2001 року голова Одеської облдержадміністрації С. Р. Гриневецький нагородив його Почесною грамотою губернатора за перемогу у Всеукраїнському

¹⁵² Слава хлібороба. – 1998. – 25 лютого.

конкурсі на звання “Кращий роботодавець” серед підприємств Одеської області.

Газета “Слава хлібороба” надрукувала нарис Івана Рафальського про життя і діяльність Миколи Вторенка. В ньому йшлося про важке дитинство хлопчика з “глибинки” – села Рибальського Татарбунарського району. Про його працю після закінчення Одеського автошляхового технікуму у Комінтернівській районній шляховій ремонтно-будівельній дільниці, де працював на різних інженерних посадах. З 1979 по 1982 роки за рекомендацією районної влади трудився у райпобуткомбінаті. 10 років був директором районного відділу комунального господарства. Завдяки його здібностям комунальне господарство рік у рік трималося “на плаву”...

Але по-справжньому талант господарника Миколи Вторенка розкрився в умовах незалежної України. Наведемо уривок з названого нарису “Підприємцями не народжуються”:

“Набутий раніше виробничий досвід дуже знадобився Миколі Михайловичу вже на посаді директора малого приватного підприємства “Затишок”, яке було створене з 1991 році на базі збиткових підрозділів нинішнього виробничого житлово-комунального господарства (ВЖКГ). Це готель, цех ритуальних послуг, ще кілька підсобних промислів. На баланс створеного МП перейшли також три старенькі спецавтомашини. Ось і вся, так би мовити, спадщина. І все ж була одна особлива цінність, яка перейшла до Вторенка в нову приватну структуру. Це частина комунальників – людей працюючих, чесних. Але, повірте, при такій виробничій базі не кожен підприємець став би, образно кажучи, город городити. Бо ж на яку перспективну справу тут можна було сподіватися, на який прибуток розраховувати? Це вам не бензином торгувати, чи іншим високоліквідним товаром, а займатися комунальними послугами. І взагалі, комунальні підприємства при колишній державній підтримці були майже усі збиткові. А тут ось сміливець-підприємець організовує виробничу структуру по комунальному обслуговуванню споживачів району і розраховує на її успішну роботу.

На початку створення МП ситуація вимагала від керівника справді неординарних дій щодо, образно кажучи, “розкрутки” його виробничого маховика, організації роботи в нових ринкових умовах господарювання. Перш за все директор “Затишку” заручився підтримкою банківських структур, терміново оформив кредит у відділенні АПБ “Україна”, що дало змогу придбати нові

спецавтомобілі, дещо облаштувати виробничу базу. В готелі, який наполовину пустував, довелося організувати роботу швейної майстерні, перукарні, інших структур по обслуговуванню населення. Були укладені також договори на оренду кімнат готельного приміщення деякими солідними районними службами. З часом налагодилася робота ритуального цеху. Мале підприємство почало виготовляти металеву огорожу, тротуарну плитку, виконувати різні зварювальні роботи, реалізовувати для населення, організацій саджанці плодкових та декоративних дерев, кущів. Запрацював і автопарк підприємства у складі двох асенізаційних автомобілів, сміттєзбірника, автокрана, автобуса. З кожним днем, роком МП “Затишок” завойовувало собі репутацію надійної приватної структури району, яка за будь-яких умов дня і ночі готова якісно і у зазначені терміни виконувати замовлення своїх клієнтів не лише в райцентрі, а й в різних куточках району.

Добре організована, продумана до дрібниць виробнича діяльність колективу МП забезпечила йому згодом певну фінансову стабільність. Сьогодні “Затишок” в числі тих приватних підприємств району, які не мають боргів, своєчасно сплачують усі необхідні податки, регулярно виплачують працюючим заробітну плату. Крім цього, МП продовжує вести реконструкцію і ремонт підпорядкованих будівель. Зокрема, за останні роки проведено реконструкцію автогаража, інших допоміжних приміщень. І що особливо важливо – у “Затишку”, в підприємстві порівняно невеликому за виробничими можливостями, зуміли створити до 30 робочих місць для мешканців райцентру із стабільною зарплатою, різного роду пільгами, передбаченими в колективному договорі. Тож нагорода губернатора заслужено дісталася саме Миколі Михайловичу Вторенку. Але керівник “Затишку” не вважає отриману з рук губернатора нагороду лише оцінкою його праці. За словами Вторенка, ця заслуга усього трудового колективу, який сумлінно і чесно виконує покладені на нього завдання.

З особливим піднесенням Микола Михайлович назвав прізвища працівників підприємства, на яких він вже не перший рік може покластися як на самого себе. Серед них: водії Ю. С. Горбань, В. М. Безкоровайний, С. О. Григуца, О. П. Юреско, зварювальник О. Г. Мисенко, працівники обліку Н. Д. Білобоцька, М. В. Вандрович та інші.

І директор, і очолюваний ним колектив МП не збираються зупинитися на досягнутих рубежах. Ведеться пошук нових виробничих замовлень, перспективних пропозицій щодо

розширення видів комунальних та інших послуг як на території району, так і за його межами. Скажімо, хоч би така справа. Соціальна сфера сіл, котра раніше була на балансі господарств, підприємств тепер переходить у відання місцевих органів самоврядування, які ще не в силах самотужки нести цю нелегку ношу. Тому МП “Затишок” вже сьогодні на взаємовигідних умовах готове співпрацювати в цій площині. Ця робота вже розпочинається в населених пунктах новоствореної Каїрської сільради. Багато ще є в “Затишку” нових планів і задумів. Але все, що зроблене і буде робитися, тісно пов’язане з повсякденною діяльністю здібного керівника, організатора виробництва, громадського активіста і просто, доброї людини, нашого односельця Миколи Михайловича Вторенка”.¹⁵³

Нариси про життя та нелегку діяльність маємо підстави написати про кожного підприємця. Жаль тільки, що розміри цієї книги не дозволяють розповісти про біди й успіхи кожного з них. А їх було чимало. В районі зареєстровано близько 1500 підприємств – юридичних осіб і майже 500 – фізичних осіб.

В умовах недосконалого законодавства, тіньової економіки, злочинності тощо підприємці відчули необхідність об’єднати свої зусилля для спільного вирішення загальних проблем. На початку серпня 2001 року в районі була створена Українська регіональна асоціація підприємців. Її очолив директор ТОВ “ОНІСС” Сергій Гутніков. Поряд з цим товариством з обмеженою відповідальністю до об’єднання увійшли також мале підприємство “Затишок”, яким керує вже згаданий М. М. Вторенко, а також фірма “Жоволі плюс”, очолювана В. О. Сарафановим, спільне підприємство “Імперія смаку”, керівник - В. З. Чернов, ТОВ “Агроторговий дім Комінтернівський”, очолюваний І. А. Завойчинським та ТОВ “Триес”, керівник - І. П. Солодовий.

Діяльність Асоціації підприємців будується на принципах добровільного входу і можливості вільного виходу з її складу, колегіальності у прийнятті рішень, відкритості для вступу нових членів, господарської самостійності та обов’язковості рішень Асоціації.

Серед цілей об’єднання – допомога у вирішенні питань юридичного, фінансового характеру, координація господарської діяльності учасників Асоціації без втручання в їх виробничу й комерційну діяльність. Серед функцій Асоціації – пошук потенційних партнерів для налагодження прямих контактів,

¹⁵³ Слава хлібороба. – 2001. – 28 квітня.

вивчення ринків для розвитку основних напрямків діяльності, допомога у розробці техніко-економічних обґрунтувань, установчих документів спільних підприємств та виробництв і угод з виробничої кооперації, у проведенні ділових переговорів і укладенні контактів, угод і договорів, збирання, попередня розробка і взаємне погодження комерційних пропозицій українських і закордонних об'єднань, підприємств і організацій.

У намірах керівників Асоціації також приділення уваги і сприяння реалізації і рекламі проектів, забезпечення учасників об'єднання інформацією технічних розробок промислових стандартів і промислової статистики. Планується надання послуг, що найбільш ефективно можуть надаватися на галузевому рівні, чи централізовано, зокрема таких, як юридичні консультації, допомога у здійсненні експорту, страхуванні, навчанні, обміні досвідом, кредитуванні та інше.

У полі зору Асоціації й проблеми забезпечення її учасників ринковою інформацією, пошук нових ринків збуту, сфер споживання, розробка та прийняття стандартів Асоціації з питань галузевих класифікаторів якості, надійності, з питань умов праці чи рівня класифікації працівників, з питань поведінки у відносинах із споживачами, розробка і впровадження в практику механізму взаємодії з державними і громадськими організаціями під час проведення заходів, акцій і досліджень в інтересах учасників.¹⁵⁴

Знайомлячись з основними положеннями Статуту Асоціації підприємств, читач, очевидно, шукав аналогії з діяльністю якихось структур, що функціонували в радянські часи. І, звичайно, не знайшов. Не тільки в житті, а навіть у фундаментальній радянській літературі не знаходимо самого поняття підприємець. Його боялися не тільки комуністи, але і вчені, що діяли у відповідній системі.

Радянська енциклопедична література наводить зміст економічної категорії підприємницький прибуток, але тільки в тих межах, які накреслив Карл Маркс. Визначення “підприємницький прибуток” зводилося до такої формули: частина прибутку, що залишається у функціонуючого (промисловця чи торговельника) капіталіста після виплати проценту за банківську позику.

Приклади діяльності українського підприємця й наведений зміст Статуту Асоціації підприємців свідчить про те, що суть

¹⁵⁴ Слава хлібороба. – 2001. – 1 вересня.

підприємництва значно ширша й різноманітніша, ніж повернення боргу й накручування відсотків прибутку. Будемо сподіватися, що енциклопедична література й економічні словники незалежної України у далекому майбутньому розкриють справжню суть нашого підприємництва, покажуть його патріотизм, творчість, талант й бажання приносити користь суспільству.

Фермерство

Серед нових форм господарювання на селі в незалежній Україні з'явилося фермерське господарство. Фермерство як соціально-господарський рух зародилося на початку дев'яностих років і, не зважаючи на відсутність досконалих законів і належної підтримки з боку держави, неначе насінець крізь асфальт, пробивало собі дорогу до життя.

Селяни, які відчували в собі природню потребу й сили, спроможність вести самостійно господарство, не мали ні досвіду, не знали ні традицій, навіть літератури не було в країні про ведення фермерського господарства. Радянська фундаментальна література не додавала оптимізму тим, хто наважувався спробувати своє щастя, покладаючись передусім на власні сили. Радянська енциклопедія у сумних фарбах змальовувала важке життя особливо дрібних та середніх фермерських господарств у Західній Європі та на американському континенті, які часто банкрутують. Визначення фермерського господарства зводилося до такої формули: в капіталістичних країнах сільськогосподарські підприємства 2 типів: капіталістичні фермерські господарства ведуться з застосуванням найманої праці, сімейні – переважно силами власника (фермера) та членів його сім'ї.

Безперечно, кожен з фермерів, що відбувся як самостійний господар заслуговує на окрему главу в історії району чи селища, або змістовного нарису в газеті чи журналі. Їх ризик, диявольськи важка праця гідна вивчення й популяризації. У даному випадку обмежимося тільки цифровими показниками.

У Комінтернівському районі у 1999 році функціонувало 134 фермерських господарств, за якими було закріплено 3613 гектарів землі. З цієї площі у відданні приватних господарств 3125 га, що становить близько 4 відсотків орних земель від районного показника. Крім цього, фермери мають 400 гектарів пасовищ, є у них багаторічні насадження, ягідники. У 1998 році було створено

7 нових фермерських господарств, а 4 з різних причин самоліквідувалися. На території Комінтернівської селищної ради зареєстровано 21 фермерське господарство. За кількістю це другий показник в районі. Перше місце належить Кремидівській сільраді – 22 таких господарства.

Загальнорайонний розмір земельної ділянки на кожного фермера становить 27 га.

Цікаві показники віку керівників фермерських господарств. У переважній більшості це люди працездатного віку. 70 чоловік – від 30 до 40 років, 14 – від 40 до 50 років, 31 чоловік – від 50 до 60 і старше років, 17 осіб – до 30 років.¹⁵⁵

На районній нараді за підсумками жнив 2001 року у своїй доповіді голова райдержадміністрації Віталій Васильович Громлюк констатував: фермерські господарства “Зернове” – голова Георгій Миколайович Совсун, “Гайчук” – голова Микола Петрович Гайчук, “Чайка” – голова Анатолій Андрійович Слесарук рік в рік покращують технологію виробництва сільськогосподарських культур.¹⁵⁶

Разом з відмінними успіхами деяких фермерів газетні матеріали свідчать про труднощі й значні хиби у веденні багатьох фермерських господарств. Взяти, наприклад, врожайність. По окремих культурах вона в кілька разів нижча від районного показника. Причиною цього є нехтування агротехнологією. У 1999 році лише чотири фермерських господарства купували мінеральні добрива. Більшість фермерів сіють не перевіреним в лабораторії насінням, не протруюють його. Нерідко порушують строки сівби, а коли настає час, не обробляють площі проти шкідників та бур'янів. Практично всі фермери працюють “наосліп”, навіть ті, що вносять добрива, не роблять аналізу ґрунту, не зважаючи на те, що районна агрохімлабораторія пропонує їм свої послуги в цьому питанні.

На згаданій нараді В. В. Громлюк, зокрема, сказав: “Сьогодні в районі ставиться завдання – підвищити ефективність використання земель сільськогосподарського призначення, щоб кожен гектар орної землі давав віддачу. Керівники сільгоспідприємств, фермерських господарств та орендарі повинні визначитись з розмірами земельних площ, які вони можуть ефективно використовувати, а всі інші землі повинні бути передані ефективному господареві, який буде отримувати

¹⁵⁵ Слава хлібороба. – 1999. – 13 березня.

¹⁵⁶ Слава хлібороба. – 2001. – 1 серпня.

прибуток від використання землі, утримувати її в належному вигляді та виплачувати орендну плату за її використання.”¹⁵⁷

Для більш наукового сприйняття радощів та суму фермерів наведемо нарис Ніни Волощук:

“Одвічні мрії селянина

В Комінтернівському районі фермерський рух був започаткований раніше, ніж в інших районах області. Районна рада народних депутатів ще в червні 1991 року прийняла тимчасове рішення про селянське фермерське господарство. Сьогодні в районі створено 156 фермерських господарств. У їх володінні 10404 га сільгоспугідь, в тому числі 10026 га орних земель. Середній розмір земельної ділянки разом з орендою складає 66,7 га. В минулому році валовий збір зерна склав 17 тисяч тонн з площі 5763 га в середньому по 36,7 ц/га.

З непоганими показниками завершують фермери збирання зернових і на нинішніх жнивах.

В 2001 році зареєстрована Асоціація фермерів району “Щедра нива”. Її засновниками стали п’ятдесят фермерських господарств. Головою Асоціації обрано фермера – Миколу Миколайовича Чекереса. Хоча у цій царині ще зроблено дуже мало. Та головне, що є початок і задум відродити малі села, змінити життя на краще.

Вони були першими

Тут у степу не прив’яжеш того, хто його не любить. Обох Миколів – Копка і Чекереса об’єднують не лише родинні зв’язки, а й спільна любов до землі, велике бажання працювати одноосібно, бути самому господарем.

Дух вільності передався обом, мабуть, ще від дідусів, що у свій час були розорені і вивезені з рідних місць. Тож мрія самостійно господарювати зародилася ще коли працювали в господарствах: Микола Копко водієм у радгоспі “Улянівський”, а Микола Чекерес завгаром у багатому райцентрівському колгоспі ХХ-го з’їзду. На той час заробляли хлопці непогано – на життя вистачало. Та коли вийшов Указ Президента України про

¹⁵⁷ Слава хлібороба. – 2001. – 1 серпня.

реформування села, Копко першим написав заяву про виділення йому землі, другим приніс заяву Чекерес.

Скільки довелося їм походити, пооббивати високі пороги, один Бог знає. Чи думав тоді перший керівник району, який був проти фермерського руху, що йому з часом самому доведеться впрягтися і тягти нелегкого фермерського воза. Лише завдяки своїй наполегливості вони отримали бажане. У червні 1991 року Комінтернівська районна рада народних депутатів прийняла рішення про виділення їм землі по 10 га.

Довго думали й гадали тодішні керівники, яку б їм дати ділянку. Звичайно, на непридатних землях у найглухішому закутку – нехай беруть і господарюють, коли вже такі настирливі.

Двометрові бур'яни не брала жатка, доводилося рубати руками. З хутірських хат повиходили старожили подивитися на диваків, які, засукавши рукава, стягували граблями за селом бур'яни, вибирували на пагорбах каміння.

Були й такі, що відкрито сміялись, інші заздрили. А їм сподобались одразу і земля, і хутір. Головне – тут був простір без сусідів і завидних очей. Та якою солодкою була мрія і яким нелегким потім виявився отой хліб, вирощений власними руками!

Касяни – хутір фермерський

Ми вже проминули село Улянівку й тепер розгублено дивились вперед, де за бур'янами мав бути хутір. На дорогу вивів після нічного дощичу вранішній слід “жигулів”. З лісосмуги назустріч повибігали собаки, й супроводжуючи гавкотом машину, бігли аж до самого стану. За високою металевою сіткою знаходиться фермерська техніка: чотири трактори, комбайн та інший інвентар стояв на чисто виструганому подвір'ї. Біля воріт на цепу походить вівчарка. І довкола а ні душі...

Ще донедавна тут було невеличке село Касяни. Досі видніється розмитий дощами фундамент від флігеля колишнього пана Касяна. Незайманим залишилося зо три хати, а решта – руїни.

У старенькій оселі одна на весь хутір живе літня жінка В. В. Поповська – інвалід дитинства (погано ходить). Її сусідку ще минулого літа забрали до себе діти. А Валентина Василівна не має до кого йти. Дякує жінка фермерам, а особливо Миколі Копку, який забезпечує її всім необхідним для життя: привозить воду, бо на хуторі її немає, продукти харчування, ліки, в взимку принесе

вугілля, нарубає дров. Ще не було днини, щоб Микола Миколайович не зайшов до Поповської провідати.

Адже життя на хуторі продовжується. За фермерським обійстям вже піднявся молодий садок, між деревами видніються яскраво пофарбовані вулики, по шпалері тягнеться молодий виноград, а на вигоні пасеться невеличка отара овець, двоє коней, стоять на відгодівлі й бички.

Таких як М. М. Копко і М. М.Чекерес у тридцятих роках розкуркулювали. Тепер на їхній хутір мало хто й навідується. Може воно і добре.

Це – наш спосіб життя

Особливо важкими були перші роки, від райцентру до Касянів світ неблизький. Діставатися доводилося по-різному: і на машині, і трактором, а у негоду – пішки.

Вся техніка, що тут знаходиться, зібрана своїми руками. По колгоспах тоді ще можна було щось вибрати із списаного металобрухту. Так, поволі вони спиналися на ноги, а село вмирало і від того обом боліла душа. Не одній сім'ї доводилося допомагати, щоб як належить провести в останню путь покійника.

І ось вже десять років як вони спільно господарюють на цій землі, яка стала частиною їх самих.

Миколі Копку більше до душі спокійне, розмірене життя. Тож характерна і назва його фермерського господарство “Родничок”. Любить він розводити живність, мріє про ставочок, в якому б добре почувалися б і гуси, і качки, та й самому щоб у вільний час можна було б відпочити, рибку спіймати. Але в першу чергу потрібно корівник ставити, свиней розводити. Без цього фермерське господарство не виживе.

А Микола Миколайович Чекерес виконує інші функції: дістає насіння, пальне, запчастини, думає про розширення технічної бази, розраховується з пайовиками. Люди довіряють М. Чекересу свої земельні паї. Кажуть, що розраховується фермер чесно і сповна. Можливо через те й виникають деякі непорозуміння з керівником господарства, про які розповідали нам улянівські жінки. Частина пенсіонерів села віддала свої частки, що знаходяться в Шомполах, М. М. Чекересу – і не шкодують. В минулому році отримали по три тонни чистого зерна, 250 кг насіння соняшнику, при потребі мали можливість брати першосортне борошно, власникам худоби завезли січку, виорали город.

А керівник місцевого господарства у таку спеку не дав людям навіть води, хоча з його вини не працювала свердловина. Не було чим напувати худобу, доводилося Чекересу воду брати з ставка і підвозити бочкою. А потім приїхала водовозка з Комінтернівського, з якою допомогла селищна рада.

Ремонтом другої водонапірної башти зайнявся сам Микола Чекерес. Кошти на придбання насоса збирали усім селом. Та коли довелося той насос ставити, не дав керівник обіцяного звечора трактора із стрілою. Наймали кран аж із райцентру.

- Ми все життя пропрацювали на цій землі, нашою важкою працею надбане все майно в господарстві, - розповідаючи, аж плакали пенсіонери. – Хто ж дав йому право так кривдити нас? Це помста за те, що Чекерес викупив у нас майновий пай – керівник в Улянівці... Та саме з приходом Чекереса, голови селянсько-фермерського господарства “Віраж”, пов’язують улянівці свої мрії на краще – відродження села, яке почало занепадати. І сам Микола Миколайович вірить, що малі села житимуть, вишневим цвітом відродяться на нашій землі і хутори.

- Для цього сьогодні є все, було б лише бажання працювати, - підкреслив у розмові М. М. Чекерес. – Той, хто працює, знаходить собі роботу, хто не хоче працювати - знаходить причину.

І як тут з ним не погодитися, адже фермери хутора Касяни, та й не лише вони, самотужки без сторонньої допомоги стають на ноги, допомагають людям.

В минулому році фермерське господарство “Віраж” збило щедрий врожай. Вперше за всі роки отримали непоганий прибуток, що дало можливість розширити свою технічну базу, придбати хоча й не новий, та в доброму стані комбайн, трактор і дещо із інвентаря. І сьогодні це вже не фермерське господарство в чистому вигляді, а невеличке сільськогосподарське підприємство, що має у своєму обробітку 348 га землі.

Наприкінці липня відзначатиме Микола Миколайович свій піввіковий ювілей. Тож хочеться йому побажати міцних крил і чистого неба, а ще здоров’я та впевненості у завтрашньому дні.”

Отже, можемо зробити висновок: фермерський рух в районі і в самому Комінтернівському ще не досяг свого розвитку, не посів належного йому місця в загальному обсязі сільськогосподарського виробництва, передусім у його кінцевому результаті – виробництві зерна та продуктів тваринництва.

Сільськогосподарське виробниче підприємство “Світанок”

Читачу вже відомий нелегкий шлях хліборобів районного центру за минулі 190 років. Були вони і кріпаками, і вільними, але безземельними, спробували своє щастя у радянській системі господарювання, коли переважно насильницьки відбирали здобуте на полях і фермах. Колгоспи на території селищної ради мали різні назви – “Смерть куркулям”, “Комінтерн”, ім.ХХ з’їзду КПРС та інші.

Вперше незаполітизовану назву об’єднані селяни дали своєму господарству у незалежній Україні – “Світанок”. Спочатку це символічне і поетичне ім’я носила агрофірма, а, як згадувалося вище, 23 лютого 1993 року був затверджений Статут колективного сільського господарського підприємства і обрано правління КСП “Світанок”.

Головою правління КСП було обрано голову колгоспу Миколу Семеновича Гузя, який ще у 1985 році змінив на цій посаді прославленого керівника, двічі орденоносця Миколу Адамовича Томашевського.

Перед головою постали надзвичайно важкі завдання: в умовах загальнодержавної, безвідповідальності, розкрадання колективної власності, зубожіння населення, “кримінальної революції” не тільки зберегти матеріальну базу і кадри господарства, а найголовніше - знайти у собі харизму, хист трансформувати старі форми правління в нові умови, відкинути все те, що заважало розвитку творчої ініціативи хліборобів, формуванню нової психології і моралі населення – гідності власника своєї землі.

Як це йому удалось, було чимало сказано ще при житті Миколи Семеновича. Але зараз звернемося до спогадів про славі справи керівника. Відомо, що землі Комінтернівського району

входять до зони ризикованого користування. Зокрема, науково доведено, що Комінтернівський район є районом, де погодні умови не сприяють вирощуванню такої культури, як цукровий буряк. Вже впродовж не одного десятка років ця культура не має своєї “прописки” на полях району.

Як в цій небезпечній агроситуації поступив М.С.Гузь дізнаємося із кореспонденції Івана Рафальського “Солодкий” успіх світанців” в газеті “Слава хлібороба”. Наведемо більшу частину публікації:

“Сьогодні важко встановити чому саме вже покійний голова колишньої агрофірми “Світанок” М. С. Гузь, образно кажучи, ризикнув у дев’яності роки минулого століття дати зелене світло цукровому буряку. Можливо у керівника, який раніше працював у бурякосіючих районах області, було якесь особливе ставлення до цієї солодкої культури. Одне слово, якби там не було, а і в теперішньому СВК “Світанок” рік у рік продовжують вирощувати цукровий буряк. Ростуть тут і кормові, і столові буряки. В нинішньому році загальна площа досягла 60 гектарів, з неї 47 гектарів було виділено під цукровий буряк. Забігаючи наперед скажу, що, не дивлячись на дуже засушливе літо, з кожного гектара в господарстві одержано по 290 центнерів солодких коренів.

Я запитав у голови кооперативу В. М. Ольховського про секрети вирощування цієї культури. Адже йому, як агроному за фахом, вони більше відомі, ніж будь-кому. Бо ж, коли вести мову про врожайність, то навіть в бурякосіючих регіонах країни 350-400 центнерів коренів з гектара – це вже непоганий врожай, а в СВК “Світанок” і по 300 центнерів їх одержували на круг.

- Головне, - сказав Володимир Михайлович, - криється у чіткому дотриманні технології вирощування цієї культури. В цьому

році під буряки було відведене поле з-під озимої пшениці, посіяної по пару. Тож попередник, як бачимо, був не з гірших. Витримані усі необхідні технологічні параметри з підготовки ґрунту до сівби. Немала роль у досягненні високої врожайності відводиться і висококондиційному насінню. Дрібниць тут не буває, коли плануєш на вагомий здобуток.

Вирощування цукрового буряка не обходиться без застосування ручної праці. бо сформувати відповідну густоту стояння рослин, від чого в чималій мірі залежить майбутній врожай, можливо поки що у нас вручну. Тому десь близько 80 чоловік брали участь в міжрядному обробітку, формуванні густоти рослин на плантації цукрових буряків. За сезон це робилося двічі. На міжрядному обробітку був задіяний і механізатор М. Г. Тимчишин. З усіма працівниками на обробітку, збиранні солодких коренів, а це не лише члени кооперативу, були укладені відповідні договори на оплату праці. За виконаною роботою вівся контроль. Комісія у складі головного агронома С. В. Ткаченка, голови ревізійної комісії Д. Генова, бригадира В. А. Літовченка, обліковця Т. Піскун індивідуально приймали кожен оброблену ділянку, що теж мало свій вплив на врожайність цукрових буряків.

Слід відмітити, що господарство має повний набір технічних засобів, пов'язаних з вирощуванням, збиранням цієї культури. Тож усі технологічні операції проводилися якісно в кращі агротехнічні строки. Особливо були старанні в роботі комбайнери бурякозбирального комбайна П. Ф. Капелюшний, В. Г. Фуртак, механізатори на виконанні технологічних робіт В. О. Данілін, М. К. Педченко, В. В. Патюк, М. Пономаренко, М. А. Храпіцький та інші. Найкращих показників на транспортуванні цукристої сировини на Краснознаменський переробний завод, що в Іванівському районі,

домоглися водії В. В. Шевченко, В. Й. Красновський, І. Г. Стратій, які автомобілями марки КамАЗ відповідно перевезли 525291276 тонн солодких коренів. Всього дев'ятьма автомобілями було доставлено на підприємство 1360 тонн буряків. Як зазначив головний економіст кооперативу В. М. Данилов, головна мета, яку переслідує господарство, вирощуючи цю культуру, полягає в забезпеченні трудівників дешевим цукром. Усі члени кооперативу мають змогу одержати по 50 кілограм цукру за ціною по 1 гривні за кілограм, по 25 кілограмів цукру за пільговою ціною виділяється і пенсіонерам. А щодо працівників, які безпосередньо беруть участь в обробітку та збиранні буряків, то, згідно з укладеними договорами, вони отримують по 320 кілограмів цукру за ціною по 50 копійок за кілограм. Тож в програші не залишається жоден учасник бурякової кампанії. Має певний зиск від вирощування цієї культури і кооператив. Бо ж по-іншому не може бути в ринкових умовах господарювання”.¹⁵⁸

Господарство “Світанок”, яке з 1996 року очолює Володимир Михайлович Ольховський, серед кращих у Комінтернівському районі. Достатньо сказати, що за підсумками господарювання 2001 року СВК “Світанок” зайняло третє місце в районі по валовому збору зерна – 6645 тонн, пропустивши вперед тільки ТОВ Комінтернівська птахофабрика та ТОВ ім.Суворова.¹⁵⁹

Звісно, в цих успіхах значна роль належить кадрам. І керівництво Комінтернівського району надає їх підготовці великого значення. Серед різноманітних форм підвищення професіоналізму хліборобів застосовуються семінари-заняття. Вони проводяться на базі кращих господарств, в тому числі, природньо, у СВК

¹⁵⁸ Слава хлібороба. – 2001. – 10 листопада.

¹⁵⁹ Слава хлібороба. – 2001. – 1 серпня.

“Світанок”. Про один з таких семінарів розповіла на сторінках газети “Слава хлібороба” від 3 січня 2002 року Ніна Василівна Волощук. Наведемо цю цікаву інформацію.

“...Кожне господарство має свою специфіку. Дане спеціалізується на виробництві зерна й молока, непогані прибутки дають також невеликі площі: виноградник – 16 га та 55 гектарів саду. Збережена тут майже вся виробнича база, що створювалась десятками років. Як і раніше, працюють два механізовані загони. Відвідавши перший, зерновий, що очолює В. О. Герман, учасники семінару могли лише позаздрити. Скрізь повний порядок, хоча працює стара техніка. Лише чотири нещодавно закуплені нові культиватори, а все інше ремонтується, докомплектується за короткий термін і знову входить на лінійку готовності. Шість комбайнів “Дон”, жатки, трактори – Т-150 стоять в просторому ангарі. Давно відремонтований, змащений і весь сільгоспінвентар, рівненькими рядами вишикований, чекає на весну. Навіть та техніка, що давно вже відслужила своє, зберігається у відведеному місці. Звичайно, буде порядок, коли все огорожено, закрито, тут вже не вкрадеш. А спробуй збережи, коли воно стоїть просто неба, - почула розмову з боку. Ну що тут скажеш? Хто ж винен, що розтягли у деяких господарствах не лише огорожу, а й цілі будівлі, ферми, розтягли, розпродали й техніку?

Саме проведення таких семінарів яскраво свідчить, що все залежить від людей, від керівника. Успіх можливий лише там, де ведеться робота з кадрами, завдяки високій трудовій дисципліні, яка тут панує.

- За вкрадені дві каністри солярки, - розповідає начальник механізованого загону В. О. Герман, - одного механізатора зборами

трудового колективу звільнено з роботи. Викорінене й таке зло, як пияцтво.

Вісімнадцять дружніх працюючих механізаторів обробляють 2500 гектарів орної землі, збираючи непогані врожаї. Навіть у минулому несприятливому році зібрали пшениці – 27,9, кукурудзи – 28,9, соняшнику – 23,1 ц/га. Слід зазначити і той факт, що соняшник в порівнянні з іншими господарствами висівається на невеликих площах з метою ручної обробки бур'янів. Минулорічний валовий збір зерна в господарстві склав біля п'яти тисяч тонн зерна. Середньомісячна заробітна плата механізатора, враховуючи і натуроплату, складає 750-770 грн. Де сьогодні можна заробити більше? Тож люди роботою дорожать, працюють на прибуток. А буде прибуток, буде й зарплата ще вищою, буде й нова техніка.

Багато років очолює другу кормодобувну бригаду Б.Г.Осадчук, людина, як кажуть, закохана у свою справу. Механізована бригада у своєму обробітку має 1107 га землі, вирощуючи багаторічні трави, кукурудзу на силос, зерно, горох, кормовий буряк. Забезпечує високоякісними кормами дві молочно-товарні ферми й свиноферму. Про досягнення цієї бригади свідчить той факт: в господарстві щорічно є запас кормів. Шість тисяч тонн силосу, до речі яма на 3 тисячі тонн, ще й не відкривалась. А ще сінаж, сіно, січка. Кормами забезпечене не лише громадське товариство, а й приватний сектор.

Для власних потреб також висівають цукровий буряк (а це м'ясо, жом), городину, баштан, щоб як ото у добрих хазяїв було все своє.

Є чимало тут й проблем: зношена техніка, недостатність коштів, але завдяки трудовій дисципліні, налагодженій роботі, люди живуть, працюють, отримуючи вагомий результат.

Сьогодні тваринництво є чи не однією з найпріоритетніших галузей в сільському господарстві. За висновками спеціалістів – це живий банк. Тож, маючи таку кормову базу, у кооперативі “Світанок” робиться все для його зміцнення. Поголов'я тут вже досягло рівня 90-х років, налічуючи майже 1300 голів великої рогатої худоби. З них 561 корову, 200 нетелів, мають 98 голів для

заміни дійного стада вже на цей рік. Тримають телиць й для реалізації, на продаж – худоба червоно-степової породи. Кожного дня надій молока по господарству складає на 1.100 кг більше, ніж в минулому році. Середньодобовий надій на корову становить 7,4, коли в минулому був лише 5,6. Є в господарстві й свиноферма, маточне поголів'я якої складає 111 свиноматок.

Після відвідин виробничих об'єктів учасники семінару зібралися у фойє Будинку культури господарства. Про основні напрямки, стиль і методи роботи розповів голова кооперативу “Світанок” В. М. Ольховський. Він, зокрема, сказав: - Коли ми сьогодні не забезпечимо село силосом, січкою, соломою, то багато втратимо. Бо сьогодні ми виживаємо переважно завдяки тваринництву – звідси живі гроші. Не можу сказати, що у нас все ідеально, правильно, та, на мою думку, найголовніше те, що нам вдалося зберегти господарство, і люди забезпечені роботою й отримують зарплату. Й сьогодні ми вже працюємо на прибуток. Головну роль в досягненні кінцевого результату відіграють кадри. Спеціалісти в господарстві працюють за фахом і кожен відповідає за свою ділянку. Велика увага в кооперативі приділяється й охороні праці. проводяться навчання з людьми. Сьогодні вже не можна чекати, що хтось щось дасть, час диктує нам свої умови. Тому розраховувати можемо лише самі на себе. Для більш ясній картини життя господарства наведу деякі дані з його характеристики головного економіста В. М. Данилова:

- Кооператив “Світанок” об'єднує три населених пункти: райцентр Комінтернівське, два хутори – Шевченків та Зоринове, 596 чоловік пайовиків довірили свої земельні частки по 7,25 га, з них 312 чоловік працюючих. Думаю, що довірили і не помилилися, бо господарство розраховується з людьми вчасно й сповна. Маємо при

цьому вже 517 тисяч прибутку. Тому слова В. М. Ольховського тут доречні – кооператив це така форма господарювання, яка організована на приватній власності й зацікавлює всіх членів колективу в кінцевому результаті праці.

Підсумовуючи роботу семінару, голова райдержадміністрації В. В. Громлюк зосередив головну увагу на основних аспектах діяльності даного господарства: кормова база, піднесення і розвиток тваринництва, науковий рівень, трудова дисципліна, людський фактор, все це дає кінцевий результат - прибуток.

– Добре, що у нас в районі лідирує вже не 3-4 сільськогосподарські підприємства, а число таких господарств зросло до восьми. Сподіваюся, що решта, враховуючи уроки навчання, а їх мета саме така, підтягнуться до такого рівня й відстаючих просто не буде, - висловив свої побажання голова райдержадміністрації.

На останок учасники семінару побажали “світанківцям” тримати так і надалі, подякували також за організацію й проведення заходу”.¹⁶⁰

Виступи керівників “Світанку” на згаданому семінарі були правдивими, професійними, поєднані з глибоким знанням справ у господарстві й реальним баченням перспективи виробництва. Семінар був на початку 2001 року. В кінці року були радісні підсумки. Але цього разу обмежимося наведенням цифр і фактів, а право поміркувати над ним залишимо за читачем.

Сільськогосподарський виробничий кооператив “Світанок”

Сільгоспугідь - 4321 га

в т.ч. орної землі - 3696 га

¹⁶⁰ Слава хлібороба. – 2001. –31 січня.

Кількість пайщиків - 595 чол.

в т.ч. працюючих - 320 чол.

Валовий збір зерна	<u>2001 р.</u>	<u>2002 р.</u>
	6489 тн.	5914 тн.
Урожайн. зернових з 1 га	38,6 цнт.	33,2 цнт.
в т.ч. пшениці	43,6 цнт.	39,6 цнт.
соняшник	20,0 цнт.	очікув. 18 цнт.
цукрові буряки	286 цнт.	очікув. 260 цнт. з га
Наявність техніки - кількість шт.		
Трактори	- 32	
Зернозбир.комбайни	- 3	
Силосозбир.комбайни	- 2	
Бурякозбир.комб.	- 1	
Вантажні автомобілі	- 27	

Є в наявності – 50 га молодого саду та 16 га винограду.

На сьогодні є - 1363 голів великої рогатої худоби

в т.ч. 570 голів корів.

Валовий надій молока за 2001 рік – 2854 тн.

Надій на 1 фуражну корову склав – 3129 кг.

В кооперативі діючі:

Ремонтна майстерня, млин, олійня, пекарня, магазин, їдальня.

В 2001 році одержано 537 тисяч грн. чистого прибутку, рівень рентабельності виробництва склав – 22,2 відсотки.

Як вдалося комінтернівцям мати таке господарство, повніше в главі “Місцеві лідери”.

Разом з певними успіхами, що у 2002 році господарство “Світанок” значно поступилося своїми показниками передусім у збиранні основних зернових культур. Справи не в тому, що зібрано менше зерна у зв’язку з суровою засухою (це ще нещастя надібало всі господарства району), а в тому, що хлібороби “Світанку” опинилися на 10 місці серед однотипних господарств району тоді, як рік тому комінтернівці були на третьому місці.

Очевидно не вистачило керівництву хисту для більш повного використання порівняно потужного потенціалу “Світанку”.

Президент України і комінтернівці

Президента України Леоніда Даниловича Кучму єднає з жителями Комінтернівського району низка подій. Як відомо, комінтернівці разом з мешканцями Одещини й громадянами всієї держави 10 липня 1994 року при повторному голосуванні по виборах Президента України у своїй більшості проголосували за Леоніда Кучму. Наведемо деякі цифри. У голосуванні взяло участь 68,4 відсотки виборців, які віддали свої голоси за: Кравчука Леоніда Макаровича – 15452 виборці; Кучму Леоніда Даниловича – 18937 виборців.¹⁶¹

Начебто на знак вдячності, а насправді у зв’язку з гострою необхідністю, Леонід Кучма у статусі Президента України вже 3 серпня 1994 року прибув до Одеси.

Серед супроводжуючих – голова Національного банку Віктор Ющенко, міністр сільського господарства Юрій Карасик, міністр оборони Віталій Радецький. В аеропорту його зустрічали голова облдержадміністрації і облради, губернатор області Руслан Боделан і мер Одеси Едуард Гурвіц.

Турбота про хліб насущний, підготовка до зими, про те, як подолати кризу, зупинити падіння виробництва, навести порядок у країні привели Президента до головної житниці України – Причорномор’я. Саме в цей час область опинилася у біді. Страшна посуха завдала великої шкоди зерновому й кормовому господарству. Люди хвилювалися: чи будуть вони з хлібом?

Леонід Данилович відвідав Куліндорівський хлібокомбінат, Комінтернівську птахофабрику, де зустрічався з працівниками, знайомився з виробництвом. Разом з ним були міністри, керівники фінансових служб, яким тут же він давав конкретні доручення. І не тільки, так би мовити, місцевого значення. Потрібний був загальнодержавницький підхід до вирішення проблем з високою

¹⁶¹ Слава хлібороба. – 1994. – 13 липня.

мірою особистої відповідальності за доручену справу. Попередній економічний курс колишнього керівництва України Президент назвав помилковим. З ним погодилося місцеве керівництво.

Предметна розмова відбулася у Будинку культури Комінтернівської птахофабрики у селі Першотравневому. Леонід Кучма не виступав з доповіддю. Він прибув, щоб порадитися з людьми. Така форма спілкування налаштовувала до відвертості, взаємної довіри й повного взаєморозуміння.

Першим зійшов на трибуну голова облдержадміністрації облради Р. Б. Боделан. Він, зокрема, розповів про те, що працівники агропромислового комплексу знову відчули на собі примхи природи. Область охопила за останні десятиліття найжорстокіша посуха. Практично дев'ять місяців на території області не було суттєвих опадів. За даними Гідрометеоцентру Чорного та Азовського морів, запаси продуктивної вологи на 1 червня місцями були повністю вичерпані. У метровому шарі їх було всього 20-70 мм, а це в 2,5-3 рази менше середніх багаторічних показників. У результаті несприятливих погодних умов, незабезпеченості в повній мірі матеріально-технічними ресурсами, фінансами в області передбачалося отримати всього тільки 1,2 млн тонн зерна, що на 1,6 млн тонн менше, ніж у попередньому році.

Руслан Боделан розповів Президенту України про гостру проблему з насіннєвим фондом як озимих, так і ярих культур, а також про нестачу кормів. Він доповів Президенту і про ті заходи, що їх вживало керівництво області для зменшення наслідків стихії і кризи в агропромисловому комплексі. Губернатор попросив Президента доручити уряду України розглянути такі питання:

а) з метою збереження поголів'я худоби віднайти можливість виділити необхідну кількість зернофуражу, жому, патоки для районів області, що постраждали від посухи;

б) розробити спеціальну програму зі збереження та подальшого розвитку промисловості, птахівництва, меліорації земель.

Керівник Великомихайловського району І. М. Варбанець тоді проголосив такий афоризм: "Погода проти нас. Президент з нами", чим висловив впевненість у тому, що новий глава держави надасть області необхідну допомогу. Виступали інші керівники господарських структур.

Леонід Данилович розповів учасникам наради про загальну кризу в країні. Дефіцит бюджету складав 80 відсотків, п'ять мільярдів доларів – таким був борг України Росії. Лише у 1994 році заборгували 1,2 мільярда доларів. У країні не вистачало коштів для виплати зарплати. Практично 50 відсотків виробничих потужностей у промисловості простоювали. На ладан дихало село, особливо там, де біля керма господарств стояли байдужі до всього керівники. На хвилі демократії немало таких з'явилося і у нових радах. Тривало пограбування держави, народ зубожів. Від зарубіжжя надходили тільки пропозиції, а конкретних позик не було. Треба було надіятися лише на самих себе. Потрібний був перелом, наголошував Президент. Необхідно відновити всі економічні зв'язки з Росією, з іншими країнами СНД, відкрити шлях іноземному капіталу, захищаючи одночасно інтереси вітчизняного виробника. Вирішення цієї проблеми можливо за повної взаємодії всіх органів влади, які мусять навести порядок у країні.

Леонід Кучма заявив, що він зробить все, щоб у країні з'явилася сильна влада. У цьому напрямку були вже вжиті рішучі заходи, підписано Указ про боротьбу з організованою злочинністю. Але не всі хотіли жити за законами. Провокувалися страйки у Донбасі. А, як відомо, нестабільність у суспільстві вигідна “жирним котам”, за такої ситуації їм легше уникати відповідальності. Дехто сподівається, що його врятує депутатський мандат.

Гарантами виконавчої влади на місцях Президент бачить губернаторів. Він оприлюднює думку, що необхідно відновити строгу вертикальну підпорядкованість та звітність виконавчої влади. Склалося становище, що в центрі навіть немає необхідних даних, щоб глибоко проаналізувати стан економіки. Статистикою, ревізією переймається Верховна Рада, а це не її справа. Президент вважає помилкою припинення Верховною Радою приватизації. Найближчим часом, повідомляє він, буде прийнято низку документів, якими і в центрі, і на місцях належить керуватися. Пільги і кредити, які давав попередній уряд, підірвали економіку. Нових господарів не вийшло з багатьох керівників, на яких розраховували.

Редактор газети “Одеські вісті” Віктор Василюк у статті “Погода проти нас. Президент з нами.”, підсумовуючи ділові зустрічі Президента з трудівниками області, писав, що при підтримці держави область справиться із зимівлею худоби, а село

повинне вижити. Забезпечити це має нова влада. Президент бачив у цьому її іспит перед народом. Він повідомив, що 10 серпня уряд надасть Одещині 280 млрд. карбованців субсидій на закупівлю фуражу та низку інших сільськогосподарських потреб. Того ж самого дня Леонід Кучма відвідав Миколаївську й Херсонську області.

Очевидці розповідають про цікаві епізоди розмови Президента України Леоніда Кучми й щойно обраного голови Комінтернівської райради Віталія Громлюка. Коли Віталій Васильович став розповідати про те, що землі Комінтернівського району омиваються водами Чорного моря, Тилігульського, Аджаликського й Куяльницького лиманів, Леонід Данилович замітив:

- Так ви багаті люди!

На що голова райради відповів:

- Складність у тому, Леоніде Даниловичу, що всі води солоні, а на прісну воду район надто бідний.

Президент передбачив можливі прохання Віталія Громлюка про надання району допомоги у вирішенні проблеми прісної води й сказав:

- Ага, ось куди ти хилиш...

Леонід Данилович пам'ятає працюючих комінтернівців. Про це свідчить, зокрема, його телеграма на ім'я голови райдержадміністрації. Наведемо її повністю:

“Шановний Віталію Васильовичу!

Дозвольте сердечно привітати Вас з Новим 1999 роком та Різдвяними святами і подякувати за підтримку і співпрацю.

Нехай у славних здобутках втілюються всі Ваші починання, спрямовані на благо України.

Нехай Вам здоровиться! Хай береже Вас доля!

З повагою

Президент України

Л.Кучма”¹⁶²

Жителі Комінтернівського й району уважно стежили за політичною боротьбою, що розгорялась між Президентом та народними депутатами. Їм було відоме незадоволення Леоніда

¹⁶² Слава хлібороба. – 1999. – 1 січня.

Даниловича Кучми Верховною Радою України. До речі, так само він буде незадоволений складом парламенту, який буде обраний у березні 2002 року. То є природньо. Глава держави має сувору й просту логіку: якщо економіка, все суспільство перебувають у стані глибокої кризи, якщо у країні є бідні і голодні, якщо зменшується кількість населення в країні, якщо держава є великим боржником перед своїм населенням і перед іншими країнами, якщо серйозно шкутильгають, або взагалі не рухаються реформи як в промисловості, а особливо в сільському господарстві, - значить країна позбавлена відповідних законів, спрямованих на радикальні зміни в житті суспільства. І ще. Якщо роками у Верховній Раді лежать без руху сотні проектів найактуальніших законів, якщо трибуна парламенту не є місцем ділових дискусій в ім'я добробуту народу, а перетворилася в трибуну політиканства, як кажуть одесити, викабелювання депутатів, якщо депутати жиріють, а діти хворіють, вмирають від недоїдання, то кому потрібен такий парламент? Якщо тільки на п'ятий рік незалежності України і то за ультимативної вимоги Президента Верховна Рада прийняла Конституцію, якщо баталії навколо проекту бюджету безплідно точаться місяцями, а економіка країни несвоєчасно отримує затверджений бюджет, а ознак відповідальності депутатів за покращення життя країн не спостерігається, то знову постає питання: кому потрібен такий парламент?

Президент України Леонід Кучма, приймаючи близько до серця свідоме гальмування депутатами процесу реформування економічної і соціальної сфер, всіма йому доступними засобами намагався активізувати ділову діяльність парламенту. Дещо йому вдавалося зробити, але за рахунок надто великих зусиль.

Наприклад, Верховна Рада не реагувала належним чином на вимоги Президента прийняти Конституцію аж до того часу, поки він не вирішив звернутися до народу з проханням висловитися з приводу “конституційної кризи” в парламенті. Крига, як кажуть, скресла.

Зрозуміло, щоб “проштовхнути” проект кожного з сотень актуальних законів у Верховній Раді, Президент не в змозі вдаватися до надзвичайних заходів – референдуму. Краще використати цей захід один раз, але найефективніше – для реформування самого парламенту, стимулювання його ділової активності, підвищення відповідальності народних депутатів перед виборцями, приземлення, так би мовити, самих депутатів до інтересів простих людей.

15 січня 2000 року Леонід Кучма підписав Указ Президента України “Про проголошення Всеукраїнського референдуму з народної ініціативи”.

В Указі Президента названі питання, найголовніші з яких були включені до бюлетеня для таємного голосування. Ось ці питання.

Перше: “Чи підтримуєте Ви пропозицію про доповнення ст.90 Конституції України новою, третьою, частиною такого змісту: “Президент України може також достроково припинити повноваження ВР України, якщо ВР України впродовж одного місяця не змогла сформувати постійно діючу парламентську більшість або у разі незатвердження нею впродовж трьох місяців підготовленого і поданого в установленому порядку Кабінетом Міністрів України Державного бюджету України”, яка б установлювала додаткові основи для розпуску Президентом України ВР України словами: “...і в інших випадках, передбачених Конституцією України?” Очевидно, громадянам, і в першу чергу депутатам, було зрозуміло: якщо в Верховній Раді не буде досягнута коаліція з більшості депутатів, яка затвердить склад уряду і буде готова розділити з Президентом і урядом відповідальність за ситуацію в країні, прийняти основостверджуючі документи, в першу чергу Державний бюджет, то Президент отримає право розпустити парламент і призначити нові вибори.

Питання друге: “чи згодні Ви з необхідністю обмеження депутатської недоторканості народних депутатів України і вилученням у зв'язку з цим частини третьої ст.80 Конституції України: “Народні депутати України не можуть бути притягнуті до карної відповідальності, затримані або заарештовані?”

Зрозуміло, що вилучення частини цієї статті штовхає народного депутата в інший соціальний стан. А саме: у разі скоєння ним карного діяння його можна буде притягнути до відповідальності точно так, як кожного звичайного громадянина, не добиваючись на те згоди Верховної Ради. Подальшу долю депутата покликаний цивілізованим шляхом вирішувати суд, котрий єдиний може відповісти на питання: винний чи не винний депутат? Мова йшла не про зняття депутатського імунітету як такого, а тільки про обмеження цього імунітету, викликаного скоєнням карного злочину. За депутатом зберігалися пільги й привілеї, що визначені Конституцією.

Питання третє: “Чи згодні Ви із зменшенням загальної чисельності народних депутатів України з 450 до 300 і у зв’язку з цим заміною в частині першій ст.76 Конституції України слів “чотириста п’ятдесят” на слово “триста”, а також внесенням відповідних змін у виборче законодавство? Ясно, що Президент у даному разі мав намір: 1) зменшити на третину витрати на утримання парламенту; 2) підняти значимість кожного місця у Верховній Раді, а значить – відповідальність кожного депутата перед своїми виборцями за виконання своїх передвиборних обіцянок.

Питання четверте: “Чи підтримуєте Ви необхідність формування двопалатного парламенту в Україні, одна з палат якого представляла б інтереси районів України і сприяла б їх реалізації, і внесення відповідних змін в Конституцію України і виборче законодавство?”

Це питання було найскладнішим для розуміння пересічним громадянином. Але при вдумливому сприйнятті його ставало зрозумілим: у сьогоденньому складі парламенту регіони представлені несправедливо. Наприклад, від Одеського регіону всього 17 депутатів, а від столиці – 100. Верхня палата мала змінити це співвідношення на користь регіонів, бо був у Президента намір у верхній палаті представити регіони рівною кількістю голосів.”¹⁶³

Розуміючи прагнення Президента України, комінтернівці переважною більшістю з’явилися на референдум і підтримали пропозиції Леоніда Даниловича.

Комінтернівці послідовно підтримували Л.Д.Кучму. У виборчій кампанії 1999 року проукраїнські організації, громадяни, особливо інтелігенція селища й району, зробили чимало для пропаганди передвиборчої програми Леоніда Даниловича, яка в основному була центристською зі значним креном у бік пріоритетів українського народу, незалежності України, добробуту, миру, злагоди.

У березні 1999 року в Національному палаці культури “Україна” на Установчому з’їзді Всеукраїнського об’єднання демократичних сил “Злагода” у складі делегації Одеської області перебувала група представників Комінтернівського району на чолі з його керівником В. В. Громлюком. У Комінтернівському була створена організація цього об’єднання. Було видно, що вона

¹⁶³ Григорій Гончарук. Президент і Одеса. – Одеса: Астропринт, 2001. – С.165-169.

сформувалась під вибори Президента і свою роль виконала – згуртувала людей, додала впевненості у перемозі Леоніда Даниловича тим виборцям, які вагалися. “Злагода” стала не тільки місцем зустрічі й прийняття спільних рішень низкою партійних і громадських організацій правоцентристського й центристського спрямувань, а фактором почуття ліктя близького за поглядами громадянина.

Комінтернівська районна організація “Злагода” була створена на установчих зборах 24 квітня 1999 року. До її складу ввійшли організації Аграрної, Народно-демократичної партій, партій “Демократичний союз”, “Солідарність жінок України”, районні організації ветеранів війни та праці, жіночої ради спілки ветеранів Афганістану, інших воєнних конфліктів, районної організації Конгресу української інтелігенції, представники профспілок району.¹⁶⁴

Голова районного відділення Конгресу української інтелігенції головний лікар центральної районної лікарні Володимир Гриценко у статті “Провісник демократії, прогресу”, зокрема, писав:

“Члени Конгресу української інтелігенції нашого району всеціло підтримали нинішнього главу держави на чергових президентських виборах, зробивши все можливе по роз’ясненню його передвиборчої програми, відстоювали перед виборцями саме його кандидатуру. Про все це як... начальник районного штабу на виборах знаю особисто”.¹⁶⁵

Як в Одеській області, Л. Д. Кучма у Комінтернівському районі і райцентрі отримав переконливу перемогу. Про це свідчать дані виборчої комісії виборчого округу по Комінтернівському району: ...кількість виборців, які взяли участь у голосуванні – 33483 виборців; “за” Леоніда Кучму – 19118 виборців або 57,1 відсоток, “за” Петра Симоненко – 12581 виборців, або 37,57 відсоток.¹⁶⁶

Комінтернівці позитивно відреагували на започаткований Леонідом Кучмою Всеукраїнський референдум з народної ініціативи 16 квітня 2000 року. Незабаром стало зрозуміло і інше. А саме: референдум глибоко задів егоїстичні, як кажуть в народі, шкурні інтереси парламентаріїв. Вони ні за яких обставин не змиряться з вимогами референдуму. Складність ситуації була ще і

¹⁶⁴ Слава хлібороба. – 2001. – 20 червня.

¹⁶⁵ Слава хлібороба. – 2000. – 14 листопада.

¹⁶⁶ Архівний відділ Комінтернівської райдержадміністрації, ф.1, оп.6, арк.3.

в тому, що втілювати в життя волю народу, висловлену 16 квітня 2000 року, належало тим, хто цьому всіляко чинив опір, - народним депутатам. Саме вони мусили законодавчо дати шлях до реалізації народної волі.

Референдум, задуманий Леонідом Даниловичем, як важель покращення ефективності роботи Верховної Ради, став перетворюватися у фактор загострення протиріч між Президентом і парламентом. Заклики Леоніда Кучми до парламенту, його намагання всіляко матеріалізувати волю народу, не знаходили розуміння серед народних обранців. Більше того, у засобах масової інформації, у виступах депутатів почала навіть посилюватися хвиля сумніву в законності самого референдуму й правомірності його організації.

Найефективнішим засобом зберегти свої привілеї в повному обсязі, вважало чимало депутатів, треба було зупинити Президента. З огляду на те, що Леонід Данилович не з похливого десятка, непохитний, незламний у своїй правоті, у своїх справедливих, законних рішеннях, зупинити дії Президента, спрямовані на реалізацію результатів референдуму, могли тільки радикальні заходи – добитися його відставки. Яким чином? Зрозуміло яким: компромат, скандал, організація виступів населення, аж до кровопролиття. Справа ризикована, складна, вимагає професійної підготовки, коштів і часу. Але добробут, привілеї, безтурботне життя депутатів варті авторитету, честі, гідності Президента, іміджу держави – так, як покажуть майбутні події, очевидно, вирішило чимало депутатів. Імплементация результатів референдуму стала проблематичною.¹⁶⁷ Більше того, незабаром опозиція затіяла низку антипрезидентських акцій. Серед них – так званий “касетний скандал”, головною метою якого було довести “причетність” Леоніда Кучми до вбивства журналіста, та події 9 березня 2001 року у Києві, коли організовані опозицією молодники своїми вуличними виступами фактично здійснили смертельно небезпечні атаки на Президента України.¹⁶⁸

Сили на підтримку, точніше, захист Президента Леоніда Кучми в Комінтернівському районі, як і в Одеській області, виявилися значно потужнішими від опозиції. 10 січня 2001 року на Куликовому полі в Одесі був організований мітинг обласними структурами Аграрної партії України, партії “Демократичний Союз”, Народно-демократичної партії та Соціал-демократичної

¹⁶⁷ Див. Григорій Гончарук. Президент і Одеса. – С.172-173.

¹⁶⁸ Див. Григорій Гончарук. Президент і Одеса.

партії України (об'єднаної). Газета “Одесский вестник”, зокрема, писала: “Огромное количество одеситов пришло на Куликово поле. Много среди них было молодежи, студентов, потому, наверное, в глаза бросались прежде всего их лозунги: “Молодежь – за умную и добрую власть”, “Обеспечить спокойствие и консолидацию всех ветвей власти”, “Народе України! Захистимо нашу Конституцію”.

У мітингу взяла участь група громадян Комінтернівського на чолі з першими особами району. Учасники мітингу прийняли резолюцію, в ній говорилося: люди стомилися від брудного політичного розбрату, вони хочуть спокійно працювати, своєчасно отримувати зарплату і пенсії, їм не потрібні гучні кампанії, які б відвертали увагу владових структур всіх рівнів від вирішення нагальних проблем.

Учасники мітингу у своїй резолюції вимагали негайно розпочати втілення в закони України рішень Всеукраїнського референдуму 16 квітня 2000 року, прийняти Бюджетний, Пенсійний, Податковий, Земельний, Цивільний, Карний кодекси, інші закони, які конче необхідні для подальшого реформування українського суспільства. Учасники мітингу вимагали від народних депутатів від Одеської області докласти максимум зусиль для вирішення зазначених проблем.

11 січня 2001 року на центральній площі селища Комінтернівське відбувся багатолюдний мітинг жителів райцентру та ближніх сіл на захист Конституції України та конституційного ладу в Україні. З транспарантами, національними прапорами прийшли люди на священне місце, щоб висловити свої думки щодо тривожної політичної ситуації, яка склалася в нашій країні. Загальна й однастайна думка всіх, хто виступив на мітингу, підтримати Президента України, захистити конституційний лад в державі.

Наведемо виступ А. С. Коритного, голови районної організації Аграрної партії України:

“Шановні земляки!

Всі ми з вами є свідками того, як останнім часом Україну намагаються зіштовхнути у прірву політичної кризи і конфліктів. Ми усвідомлюємо, що це є не що інше, як спроба заколоту проти української держави і її Конституції. Якщо ми, громадяни України, будемо спокійно спостерігати, як продовжується подальша ескалація напруженості в суспільстві, як застосовуються неправові засоби тиску на органи державної

влади, то все це буде мати непередбачені наслідки для народу України.

Жителі Комінтернівського району добре розуміють, кому потрібна дестабілізація в суспільстві – це політичні сили лівого спрямування на чолі з Морозом. Їм не до вподоби, що в економіці України досягнення зростання на 6 відсотків в порівнянні з минулим 1999 роком, обсяги виробництва промислової продукції зросли на 13 відсотків, обсяги виробництва продукції сільського господарства – на 2 відсотки, реалізація товарів народного споживання – на 25 відсотків.

Україна більше як 13 місяців не користується кредитами Міжнародного валютного фонду і своєчасно виконує свої зобов'язання по сплаті відсотків за раніше отримані кредити.

Внаслідок цілеспрямованих дій з боку Уряду держави сьогодні повністю погашено заборгованість по пенсіях, зменшилась заборгованість по заробітній платі, досягнуто виконання бюджету за 2000 рік. Всі ці яскраві приклади характеризують ознаки стабілізації ситуації в економіці нашої держави та суспільстві в цілому.

Внаслідок продуманої, виваженої політики з боку Президента нашої держави, Уряду країни, спрямованої на реформування агропромислового комплексу, в Комінтернівському районі розпайовано 74 тисячі гектарів земель сільськогосподарського призначення, отримали землю у приватну власність 11400 громадян, в тому числі і пенсіонери, які проживають на селі. В нових, ринкових умовах господарювання це дозволить реалізувати на практиці бажання значної кількості селян працювати самостійно на землі. Крім землі, селяни безкоштовно отримали від держави у приватну власність практично все майно колишніх державних та колективних сільгоспідприємств. Сьогодні очевидно, що тільки через 83 роки після проголошення комуністами лозунгу “Землю – крестьянам, фабрики – рабочим!”, він став реальністю. І не завдяки тому, що це зробили комуністи, або так звані соціалісти, а завдяки реформаторському курсу Президента та Уряду держави. Більшість реформованих сільгоспідприємств, які складають основу економіки нашого Комінтернівського району, стали працювати значно ефективніше після проведення реформування і зміни форми власності.

Звичайно, у нас є ще значна кількість невирішених проблем і в економічній, і в соціальній сферах, які треба терміново

вирішувати. Ми давно і з нетерпінням чекаємо від Верховної Ради життєво необхідних для подальшого розвитку реформ в Україні Земельного Кодексу, Податкового, Пенсійного, Кримінального кодексів. Це ті нормативні акти, без яких не може існувати Україна, як демократична, правова держава. Гостро стоїть в державі проблема необхідності проведення широкомасштабної адміністративної реформи та подальшого проведення реформування агропромислового комплексу. Всі ці проблеми вимагають конструктивної та ефективної роботи всіх народних депутатів у Верховній Раді та узгодженості спільних дій в процесі прийняття рішень всіх гілок влади – виконавчої, законодавчої та судової.

Але певним силам сьогодні вигідна дестабілізація політичної ситуації в Україні. Адже вони розуміють, що по мірі утвердження України в світовому співтоваристві як незалежної, демократичної держави з ринковою економікою, вони з кожним роком все більше і більше втрачають соціальну базу для своїх утопічних ідей. Все більше і більше громадян нашої держави, особливо молоде покоління, не підтримує комуністичну ідею.

Комінтернівське районне громадсько-політичне об'єднання “Злагода”, в яке входять партійні організації Аграрної, Народно-демократичної партій, партії “Солідарність жінок України”, інтелігенція району, звертається до Верховної Ради України з вимогою покласти край політичним провокаціям та налагодити конструктивну співпрацю з іншими гілками влади. Вважаємо ненормальною ту ситуацію, коли робляться спроби оприлюднювати інформацію, записану магнітофоном, встановленим “під диваном”, оскільки все це є спробою легалізувати протизаконні методи шпигування за людьми з метою фабрикивання компромату.

Звертаємось до народних депутатів України. Будьте чесними перед своїм народом, перед своїми виборцями. Якщо не можете втілити в життя волевиявлення народу – оголосіть про саморозпуск.

Конституційний суд України повинен дати в цей період принципову оцінку подій, які відбуваються навколо так званої “справи Гонгадзе” в стінах Верховної Ради і не допустити використання Основного Закону держави як засобу у брудних політичних махінаціях.

Звертаємось до Президента України і вимагаємо рішуче вжити всіх передбачених Законом заходів для збереження в

Україні конституційного ладу, стабілізації політичної ситуації і недопущення протистояння в суспільстві і силового варіанту розвитку подій.”¹⁶⁹

Голова Комінтернівської районної державної адміністрації Віталій Громяк 14 листопада 2000 року в газеті “Слава хлібороба” опублікував змістовну статтю “Люди не помилилися”, присвячену річниці обрання Леоніда Кучми на посаду Президента України. В ній йшлося про те, що у державі намітився поворот на краще. Сформувались певні позитивні тенденції у розвитку галузей виробництва та соціальної сфери.

Особливу увагу глава держави приділяв аграрно-промислому сектору. В статті, зокрема, йшлося: “Після виборів на новий термін Президент Леонід Кучма вже третього грудня 1999 року підписав Указ “Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки”. Цим указом були встановлені конкретні завдання і жорсткі строки перетворення колективних підприємств у приватні, укладання з селянами, власниками земельних паїв, договорів оренди з обов’язковим зазначенням орендної плати”.

Далі Віталій Громяк підкреслював, що наступним кроком у здійсненні аграрної реформи були укази Президента України “Про заходи щодо забезпечення формування та функціонування аграрного ринку” та “Про невідкладні заходи щодо стимулювання виробництва і розвитку ринку землі”. У статті наводились конкретні факти про благотворний вплив указів Леоніда Кучми на реформування сільськогосподарського виробництва в Комінтернівському і районі.

У наступний час, як і раніше, комінтернівці пильно слідкували за політичною ситуацією в Києві і належним чином реагували. На початку червня 2001 року відбулися збори районної організації Всеукраїнського об’єднання демократичних сил “Злагода”. В роботі зборів взяли участь голови первинних організацій Народно-демократичної, Аграрної партії, партії “Солідарність жінок України”, актив районної організації партії “Демократичний Союз”, районної громадської організації Конгресу української інтелігенції, районної ветеранської організації, районної жіночої ради, представники галузевих профспілок району, сільські та селищні голови, священослужителі району, керівники управлінь та відділів райдержадміністрації, установ та організацій райцентру.

¹⁶⁹ Слава хлібороба. – 2001. – 13 січня.

На збори була також запрошені голова райдержадміністрації В. В. Громяк, голова райради В. Д. Симулик та їх заступники.

Звертаючись з коротким вітальним словом до учасників районного зібрання, голова районної організації Всеукраїнського об'єднання демократичних сил “Злагода” М. І. Орос, зокрема, сказав, що за останній час в нашій країні пройшло дуже багато різних політичних, економічних, міжнародних подій. Ведеться активна боротьба як лівих, так і крайньоправих сил проти існуючої влади, робляться спроби змінити її. В Україні пройшла зміна уряду. Різні політичні партії проводять роботу по створенню блоків, об'єднань, інші заходи щодо підготовки до наступних виборів у Верховну Раду та ради всіх рівнів.

Тому на координаційній раді вирішили, що нам необхідно зібратися, обговорити ситуацію, що склалася в державі, задля вироблення єдиних злагоджених дій усіх партійних, громадських формувань в районі.

Збори прийняли рішення про спільність дій у справі відстоювання незалежності України та підтримки політики Президента Леоніда Кучми.¹⁷⁰

Вдруге Президент України Леонід Кучма відвідав Комінтернівщину 19 серпня 2001 року. Саме в цей день було завершено будівництво першої черги нафтопроводу Одеса – Броди, який у комплексі з морським нафтотерміналом “Южний” є дуже важливою частиною Євро-Азійського нафтотранспортного коридору, що відкриє принципово нові можливості надходження нафти до Європи. 673-кілометрова магістраль пролягла по території п'яти областей України, але понад третину – 267 кілометрів – по території Одеської області. Це перший нафтопровід, збудований з українських матеріалів і на українські гроші.

Не зайве буде нагадати тим критиканам від політики, які роками не переставали дорікати Президенту України за начебто байдуже ставлення до будівництва нафтокомплексу, що саме він, Леонід Данилович, ще у 1993 році у статусі прем'єр-міністра підписав рішення про будівництво нафтоперевалочного комплексу в районі міста Южного. І тому саме йому, Леоніду Даниловичу, якому належить вирішальна роль у спорудженні комплексу, надали право заварити останній “золотий стик” побудованого нафтопроводу.

¹⁷⁰ Слава хлібороба. – 2001. – 20 червня.

Всі учасники мітингу з нагоди завершення будівництва говорили про головне: Україні вдалося прокласти альтернативний шлях надходження сирої нафти і зробити це власними силами. У будівництві нафтопроводу “Одеса – Броди” брали участь 30 організацій, майже 30 тисяч трудівників. Його завершення стало чудовим подарунком до 10-ї річниці Незалежності України.

Усі місцеві газети давали інформацію, репортажі тощо з місця історичної події. Наведемо для прикладу матеріал з “Одесского вестника”: “Но прежде чем принять участие в церемонии, Президент ознакомился с работой морского нефтеперевалочного комплекса “Южный”. Сюда он направился прямо из аэропорта, где был встречен главой обл администрации Сергеем Гриневецким, городским головой Русланом Боделаном и другими официальными лицами. Встречающие обратили внимание на небывало представительный состав делегации: вместе с Президентом в Одессу прибыли Председатель Верховной Рады Иван Плющ, первый вице-премьер Олег Дубина, ряд министров и большое количество послов, включая американского. Это лишний раз подчеркнуло важность события.

На площадке, где должен был состояться “золотой стык”, люди собрались с раннего утра и, несмотря на палящее солнце, терпеливо ждали прибытия высоких гостей. Еще бы – такое событие бывает только раз в жизни! Особенно волновались сварщики Юрий Тарбеев, Леонид Погорельцев и их коллеги. Именно им предстояло помочь Президенту провести символическую операцию завершения стройки. Юрий и Леонид работают на стройке практически с самого ее начала. Юрий приехал сюда из Дрогобыча, его напарник – из Ровно. Впрочем, нефтепровод строила, без преувеличения, вся страна.

Долгожданных гостей встретили аплодисментами и приветственными возгласами. Президент, выслушав от Любомира Буняка краткую информация о системе украинских нефтепроводов, напавился к месту сварки. Натянул зеленую робу и спустился в котлован, где его ждал сварочный аппарат. Надел специальную маску и взялся за аппарат. Через несколько секунд он отбросил маску и поднял руку: свершилось!

А затем начался митинг.

Его открыл глава облгосадминистрации Сергей Гриневецкий. Поздравив всех присутствующих с завершением строительства нефтепровода “Одесса – Броды” и выделив особую роль в этом работников акционерных обществ “Магистральные

нефтепроводы “Дружба”, “Нафтогазбуд”, “Укргаз” и других, он предоставил слово Президенту.

- Я рад, что мы с Иваном Степановичем имеем возможность принять участие в таком торжественном событии, - начал свое выступление Л.Кучма. – Я очень волновался, ведь завершён многолетний труд строителей. Я благодарен им за этот подарок к десятилетию Украинского государства.

Далее в своем выступлении Президент затронул крайне важную и сложную тему:

- В Конституции записано, что Президент является ее гарантом, - продолжал Л.Кучма. – А я задумался, кто бы выступил гарантом наполнения трубы? Не случайно сегодня здесь мы видим послов практически всех нефтедобывающих стран. Я думаю, что само их присутствие является гарантом того, что труба будет наполнена.

Эту тему развил первый заметитель министра топлива и энергетики, председатель правления АО “Нефтегаз Украины” Вадим Копылов:

- Чтобы терминал работал эффективно, чтобы в нем все время была нефть, мы работаем с дипломатическим корпусом и надеемся, что здесь будет нефть ведущих компаний мира”.

Там, де наш Президент, там часто знаходиться місце для гумору. Під час відвідування Припортового заводу Леонід Данилович завітав у робітничу їдальню і попросив показати меню. Подивився і зрадів:

- Ого, та такого меню нема у Верховній Раді!

У відповідь на це одна із працівниць пожартувала:

- Леоніде Даниловичу, так у нас і працюють не так,
як у Верховній Раді!

Президент щиро розсміявся:

- Один нуль на вашу користь.

І звернувся до Івана Плюща:

- Слухай, що народ каже...»¹⁷¹

Не забуває Леонід Данилович і про хліборобів Комінтернівського і району. Чимало з них нагородженні урядовими нагородами, удостоєні письмової подяки Президента.

Довідка

про нагородження державними нагородами, цінними подарунками Президента України Л. Д. Кучми представників Комінтернівського району.

Згідно з Указом Президента України Л. Д. Кучми “Про відзначення державними нагородами України працівників агропромислового комплексу” від 13 листопада 2001 року № 1078/2001, за визначні трудові досягнення, вагомий особистий внесок у розвиток агропромислового виробництва, високий професіоналізм і самовіддану працю орденом “За заслуги” III ступеня нагороджено голову Комінтернівської районної державної адміністрації Віталія Васильовича **ГРОМЛЮКА**. Вручення нагороди відбулося у Маріїнському Палаці м.Києві.

З нагороди 70-річчя утворення Одеської області 27 лютого 2002 року у Російському драматичному театрі м.Одеси нагороджено орденом “За заслуги” III ступеня **ХРАМШИНУ** Валентину Петрівну, бригадира птахівництва відділення №3 сільськогосподарського товариства з обмеженою відповідальністю “Комінтернівська птахофабрика”.

Крім того, на нараді з нагоди 10-ї річниці Незалежності України голова райдержадміністрації Громлюк В. В. від імені Президента України Кучми Л. Д. вручив годинники Президента України (28.08.2001 р.):

1. СЄБОВІЙ

Марині Миколаївні - директору ПСП “Марина”

¹⁷¹ Григорій Гончарук. Президент і Одеса. – С.198-202.

2. ЗАДОРОЖНІЙ - заступнику голови
райдержадміністрації,

Ользі Костянтинівні - начальнику фінансового
управління

3. ПРАВИЦЬКІЙ

Валентині Миколаївні - директору друкарні

4. РУДЕНКУ - директору СТОВ
“Комінтернівська

Володимиру Івановичу птахофабрика”

5. КОВАЛЕНКУ

Леоніду Миколайовичу - директору СТОВ “Сербське”

6. ШАПОВАЛУ - директору Чорноморської
загально-

Леоніду Васильовичу освітньої школи I-III ступенів

7. БОРОВИКУ - директору Крижанівської
загально-

Євгену Васильовичу освітньої школи I-III ступенів

8. ХМЕЛЕНКУ - головному агроному СТОВ
“Комінтер-

Василю Івановичу нівська птахофабрика”

9. НАКОНЕЧНОМУ

Сергію Миколайовичу - механізатору ТОВ ім.Суворова

10. ЛАВРИНЮКУ

Миколі Івановичу - механізатору СВК “Світанок”. За
високий професіоналізм, добросовісну працю подяками
Президента України Л.Д.Кучми відзначені (02.2000 р.):

1. БОЙЧУК - начальник РВ УМВС

України в

Геннадій Дмитрович Одеській області

2. ГРИЦЕНКО

Володимир Костянтинівич - головний лікар району

3. КАЇШ - директор Новодофинівської

загально-

Марія Василівна

освітньої школи I-III ступенів

4. ПОСМІТНА

- директор Корсунцівської

загально-

Алла Борисівна

освітньої школи I-III ступенів

5. СЄБОВА

Марина Миколаївна

- директор ПСП “Марина”

Отже, як господарювання на землях Комінтернівського району, так і особливо люди користуються увагою Президента України Леоніда Кучми. Комінтернівці, в свою чергу, завжди готові не тільки підтримати його, але й дати гідну відсіч так званій опозиції, що зазіхає на честь і гідність глави держави Україна.

Губернатор і комінтернівці

За великим рахунком, як кажуть, досліджуючи проблему впливу першої особи регіону (губернії, області) на Антонове-Кодинцеве чи Комінтернівське варто було б назвати всіх керівників краю, починаючи десь від князя Григорія Потьомкіна, який навіть доповнення до свого прізвища заслужив перед Катериною II “Таврічеський”, бо зробив чимало для розвитку Північного Причорномор’я.¹⁷²

Але відверто кажучи, автор цих рядків поки що не знайшов документів про безпосередній вплив цих осіб на добробут мешканців краю ні в царські, ні в радянські часи. Знайдено матеріали про такий вплив Руслана Борисовича Боделана, який з 1990 по 1998 рік очолював Одеську обласну раду народних депутатів, а з 1995 по 1998 рік одночасно був головою обласної державної адміністрації та Сергія Рафаїловича Гриневецького, що змінив Боделана на згаданих посадах.

У главі “Президент і комінтернівці” мова йшла про те, як під час відвідування Леонідом Кучмою Комінтернівщини відбулася предметна розмова Президента України з керівниками області, району, господарств у Будинку культури Комінтернівської птахофабрики. Очевидно саме змістовна доповідь на цій нараді Руслана Борисовича про жахливі примхи природи й важкий стан, у якому опинився агропромисловий комплекс схилила Леоніда Даниловича до рішення, згідно з яким

¹⁷² Див. Тарас Гончарук. Князь Потемкин Тавричеський. – Одеса: Астропринт, 2002.

дано розпорядження виділити Одещині 280 млрд. карбованців субсидій на закупівлю фуражу та для низки інших сільськогосподарських потреб. Значна сума цих коштів дісталася Комінтернівському району, зокрема, районному центру.

Комінтернівці пам'ятають про неодноразовий приїзд Руслана Боделана до райцентру, а керівники Комінтернівського розповідають про його ділове реагування на їхні прохання з приводу вирішення нагальних проблем селища Комінтернівське.

Сергію Рафаїловичу Гриневецькому більш поталанило на керівництво області, ніж його попереднику. Він розпочав діяльність на посаді голови облдержадміністрації в роки, коли економіка області, зокрема, Комінтернівського району повільно, але впевнено виکارбувалася з економічної кризи. Познайомимосся з матеріалами про робочу поїздку Сергія Рафаїловича по Комінтернівському району. Це відбулося в серпні 1999 року. Він, зокрема, відвідав КСП “Свердловське”, де зустрівся з хліборобами, тваринниками, побував у птахівничих корпусах господарства, де вирощується птиця породи “прогрес”. На урочистих зборах трудівників КСП, що відбулися у Будинку культури Сергій Рафаїлович вручив почесну відзнаку Одеської обласної державної адміністрації кращому механізатору Валентину Івановичу Денісніченко.

У своїй промові Сергій Гриневецький поінформував свердловчан про помітні зрушення у промисловості області, закликав хліборобів сміливіше переходити на нові технології отримання високих урожаїв, розвивати й надалі швидкостиглі галузі: птахівництво, свинарство, вівчарство.

Не менш змістовна зустріч губернатора відбулася у районному центрі. Наведу частину репортажу про цю зустріч, що його опублікувала газета “Слава хлібороба” 15 серпня 1999 року.

У селищі Комінтернівському, в актовому залі держадміністрації і райради того ж дня відбулася сьома сесія двадцять третього скликання. В її роботі взяли участь депутати різних рівнів, голови та секретарі сільських та селищних рад, керівники колективних сільськогосподарських підприємств, керівники управлінь, завідувачі відділами, представники від різних партій та громадських організацій. З цим активом і зустрівся С. Р. Гриневецький.

Відкриваючи зустріч, Віталій Васильович Громлюк сказав, що з робочою поїздкою у районі перебуває губернатор. Це – приємно і честь для нас усіх. І надав слово гостю.

Сергій Рафаїлович подякував за надану можливість і виступив перед присутніми з інформацією. Він зауважив, що з задоволенням проводить робочі поїздки, бо хоче знати, як господарюють на місцях, це дуже важливо, адже йде формування бюджету 2000 року. Голова облдержадміністрації наголосив на тому, що був і залишається прихильником регіональної політики. Адже на регіональному рівні проходить свою перевірку курс реформ, саме по діях місцевої влади громадяни можуть судити про спроможність чи неспроможність влади взагалі впоратися з тими завданнями, які поставлені життям, саме регіональні політичні, ділові та культурні еліти виступають одним з найважливіших факторів стабільності в країні, і саме в регіонах вирішується доля держави.

Сьогодні необхідно, сказав С. Р. Гриневецький, зосередити увагу на агропромисловому комплексі. І не лише тому, що у загальній структурі виробництва регіону він займає далеко не останнє місце. Аграрний сектор – це і вузол соціальних проблем, які потребують до себе пильної уваги та розумного підходу. Він наголосив на тому, що сьогодні можна почути нарікання на те, що реформи на селі здійснюються повільно, а інколи навіть гальмуються, що держава не робить нічого для того, аби у землі з'явився реальний господар. Подібна оцінка аграрної реформи, що відбувається сьогодні, виглядає, швидше, як залишок ринкового романтизму, який був властивий першому етапу розбудови нашої держави. Бажання змінити все водночас, не прорахувавши наслідки, може призвести до катастрофи.

У виступі відзначалося, що за останні роки було втрачене відповідальне ставлення до землі як головного багатства. І справді, є чимало прикладів, коли до землі ставляться як до засобу, за допомогою якого можна отримати миттєвий прибуток. Як результат маємо виснаження ґрунту. Звичайно, що за таких умов господарювання ми можемо швидко перетворити українські чорноземи на пустелю. А тому маємо особливу увагу приділяти вихованню нової культури землеробства, складовими якої мають стати дбайливе ставлення до землі, дотримання технології її обробітку, застосування наукового потенціалу. Сергій Рафаїлович також вважає, що ми не готові тепер віддавати землю у приватну власність. Натомість з повним правом можна говорити, що в Одеській області здійснюється третій етап земельної реформи, основне завдання якої облдержадміністрація вбачає у забезпеченні трансформації колективних сільгоспприємств у нові аграрні формування приватноорендного типу, створення ринкової

інфраструктури, всебічному розвитку особистих підсобних та фермерських господарств, інтеграції виробників продукції з підприємствами переробної промисловості.

Говорячи про реформування аграрного сектору, він сказав, що це питання не тільки економічне, але й культурне. А тому необхідно приділяти увагу питанням культурної роботи, вихованню у трудівників поняття національної ідеї, бо ж найглибші зміни сьогодні відбуваються не тільки і не стільки в сфері матеріального виробництва, скільки в сфері людської свідомості.

У главі “Керівні структури” йшлося, зокрема, про надання допомоги Комінтернівській селищній раді для вирішення гострих господарських проблем. Хоч це робилося за розпорядженням голови райдержадміністрації, але переважно з фонду облдержадміністрації, тобто за підтримки губернатора.

Увага Сергія Рафаїловича до комінтернівців виявляється також у його відслідковуванні факторів успіхів хліборобів та керівників району, що, зокрема, стосується конкретних заходів. Це і поздоровлення з нагоди Новорічних та Різдвяних свят Віталія Громлюка, це і нагородження Василя Симулика Почесною відзнакою Одеської обласної ради, це і вручення редакції “Слава хлібороба” магнітофона і диктофона, це і нагородження райдержадміністрації новеньким автомобілем “Волга” (ГАЗ-31-10), що сталося на День працівника сільського господарства у листопаді 2001 року тощо.

Зміст останнього документа наведемо повністю:

“Шановні хлібороби Комінтернівського району!

Прийміть сердечні вітання з успішним завершенням жнив.

Ваші здобутки на хлібній ниві стали значним внеском в Одеський коровай 2002 року.

Впевнений, що ви і надалі будете вести сільгоспвиробництво на високому професійному рівні, своєчасно закладете основу майбутнього врожаю.

Щиро бажаю вам міцного здоров'я та добробуту, натхненної та плідної праці в ім'я процвітання нашої держави!

З повагою

Голова Одеської обласної

Сергій Рафаїлович 13 березня 2001 року видав розпорядження “Про утворення обласного організаційного комітету з підготовки святкування 200-річчя смт.Комінтернівське”, текст якого наводиться на початку книги.

Хоч недовго був головою Одеської обласної ради народних депутатів Юрій Петрович Казаков, але він теж встиг зустрітися з комінтернівцями. 10 лютого 2000 року він здійснив поїздку до КСП “Восток” і КСП “Комінтернівська птахофабрика”. Мета його поїздки – знайомство на місцях, як у районі втілюється в життя указ Президента України про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки.¹⁷⁴

Отже, сказане дозволяє зробити висновок: жителі селища Комінтернівське і району своєю працьовитістю, талантами хліборобів, тваринників, птахівників викликають повагу селян, керівників, кличуть зосередитися на найважливіших напрямках перебудови соціальних відносин, підтримують підприємництво, фермерство, всі форми власності на землю і майно. Можна сказати, що одним з джерел сили і насаги місцевих керівників – це глибоке взаєморозуміння з обласним керівництвом.

Керівні структури

Все – спорудження інфраструктури Комінтернівського, вирішення нагальних проблем господарства, поліпшення добробуту жителів тощо – починалося з рішень і дій представницької і виконавчої влади. У книзі не було фізичної змоги змалювати весь процес спорудження кожної комунальної будівлі, водопроводу чи газопроводу, починаючи від прийняття документів про фінансування і закінчуючи підписанням комісією акту про здачу в експлуатацію. Тим не менш, кожному зрозуміло, що без формування кошторису справу з місця не зрушиш.

Для дослідника при висвітленні питань керівництва господарськими процесами є чимало незручностей. З одного боку, немає сумніву, що показати роль керівних структур в житті селища необхідно, а з іншого – якщо братися висвітлювати цю тему за весь зазначений період, то слід принаймні писати окрему

¹⁷³ Слава хлібороба. – 2002. – 17 липня.

¹⁷⁴ Слава хлібороба. – 2000. – 16 лютого.

книгу. В цій ситуації, очевидно, компромісним буде таке рішення: навести характерні приклади діяльності керівних органів, щоб читач мав уявлення про зміст їх роботи.

У зв'язку з тим, що сучасному читачу більше зрозумілі події в селищі останнього часу, то висвітлення роботи місцевих владових структур обмежимося останніми 2-3 роками. Беремо в архіві справи з “Розпорядженнями Комінтернівської районної Ради “за 1999-2002 роки”. У 1999 році було прийнято 24 розпорядження, що безпосередньо спрямовувалися на поліпшення добробуту населення районного центру. Серед них – виділення коштів (завжди вказувалась конкретна сума) на ремонт шляху по вул.Сонячна, для придбання автомобіля “Таврія-нова” районній газеті “Слава хлібороба”, центральній районній лікарні для придбання медикаментів і продуктів харчування (три розпорядження на рік), 10 розпоряджень про виділення коштів на пріоритетний розвиток селища – газифікацію, декілька розпоряджень з приводу ямкового ремонту доріг, розпорядження про виділення коштів на ремонт та інші витрати по ДЮСШ.

У 2000 році райрада прийняла 34 розпорядження про виділення коштів лікарні, ліквідацію наслідків стихії, газифікацію селища, ремонт паркану по проспекту 40-річчя Визволення, ремонт фасаду районного Будинку культури, заміни водогону, виділення цільових коштів, наданих Припортовим заводом (6000 грн) на спорудження пам'ятника Т. Г. Шевченку, для проведення будівельних робіт по встановленню пам'ятника та впорядкуванні території (15000 тис. грн.) за рахунок гуманітарної допомоги організацій, установ та приватних осіб, що надходять до ініціативної групи, виділення кошти для газифікації вул. Шевченка та Степова, для ремонту водопостачальної мережі та каналізації, виділення коштів Свято-Варваринській церкві для будівництва типової церкви у смт.Комінтернівському, для проведення розрахунків за опалення дитячої районної бібліотеки тощо.

У 2001 році Комінтернівська районна рада прийняла 32 розпорядження, спрямовані на вирішення різних господарських та побутових проблем мешканців районного центру. Серед них – виділити кошти для придбання медичного устаткування, для ремонту доріг селища, для закупівлі матеріалів та подальшого ведення будівництва церкви, для придбання десяти магнітофонів Будинку культури, для ремонту приміщення музею, для подальшого ведення будівництва церкви, для газифікації вулиці Шевченка, на придбання pomp для водяних насосів, на ремонт

житлових будинків по вулиці Київській, на ямковий ремонт доріг селища та багато іншого.

Лаконічна й конкретна форма розпоряджень райради. Цей документ переважно з обґрунтуванням, в якому 3-4 рядки й наступних 3 пункти: у першому названа адреса, сума коштів та їх призначення; у другому – незмінно – “головному бухгалтеру Л. О. Стратій перерахувати зазначені кошти за призначенням”; у третьому вимоги до адресату використати кошти за призначенням, а останній рядок документа вимагає дане розпорядження затвердити на наступній сесії районної ради .

Закінчується документ підписом голови райради В. Д. Симуликом, датою і номером розпорядження.

Відзначаючи комплексність, різноманітність, всеохопленість проблем Комінтернівського даними розпорядженнями, дослідник зізнається, що не мав професійної та часової можливості вивчити в якій мірі використання зазначених. Та факт залишається фактом: серед інших турбот райрада систематично переймається турботами селища.

В архівах райдержадміністрації зберігається не менша кількість документів, що свідчать про участь виконавчої влади у вирішенні господарських проблем Комінтернівського. Але, щоб не втомлювати читача нудним переліком напрямків фінансування різних робіт, скажу: часто голова райдержадміністрації виконував роль своєрідного “пожежника”, рятував ситуації, підставляючи своє плече. Наприклад, розпорядження голови райдержадміністрації В.В.Громяка №405 від 13 травня 1998 року мало такий зміст:

“В зв’язку з необхідністю проведення газифікації по вул. Садовій та враховуючи відсутність коштів у виконкомі Комінтернівської селищної Ради:

1. Виділити додаткові кошти виконкому Комінтернівської селищної Ради в сумі 6000 гривень для проведення газифікації по вул.Садовій.

2. Головному бухгалтеру райдержадміністрації (Н. М. Чекерес) перерахувати кошти з рахунку за дорученням.

3. Виконкому Комінтернівської селищної Ради (О. І. Гарнаженко) використати кошти за призначенням.”

Аналогічні документи були видані з метою погашення заборгованості по 8-квартирному житловому будинку за виконання роботи райагробудом, ремонту лікарні та інше.

В іншому ключі піде мова про Комінтернівську селищну раду. Вона добивалася виділення коштів від вищестоящих інстанцій та переймалася питаннями організації конкретних робіт. А їх було і є чимало. Достатньо сказати, що на території Комінтернівської селищної ради розташовано п'ять населених пунктів. Це смт.Комінтернівське, села Вовківське, Зоринове, Шевченків Кут, Улянівка, де проживає 7505 чоловік: Комінтернівське – 6581, Вовківське – 620, Шевченків Кут – 114, Зоринове – 103, Улянівка – 87.

Кількісний склад апарату селищної ради – 13 чоловік: голова ради, заступник голови виконкому, секретар ради і виконкому, інспектор у справах неповнолітніх, землевпорядник, головний бухгалтер, бухгалтер, касир, діловод, паспортист, прибиральниця, водій та два охоронники.

Голова Комінтернівської селищної ради Лариса Володимирівна Каменовська. Поруч з нею працює заступник голови виконкому Андрій Валерійович Калашников та секретар ради та виконкому Оксана Сергіївна Іванчикова.

При Комінтернівській селищній раді працює:

- товариський суд, головою якого є Леонід Миколайович Іванюк (до складу суду входить 5 чоловік);
- адміністративна комісія, головою якої є заступник голови селищної ради (до складу комісії входить 5 чоловік);
- комісія у справах неповнолітніх, головою якої є інспектор у справах неповнолітніх С.Є.Фіщук;
- постійні комісії (до їх складу входять депутати селищної ради), їх при селищній раді п'ять – постійна комісія із земельних ресурсів, екології та раціональному природокористуванню, постійна комісія з питань освіти, охорони здоров'я та торгівлі, постійна комісія з законності, захисту прав громадян, постійна комісія з депутатської

діяльності та етики та постійна комісія з питань планування бюджету і фінансів).

Про хід виконання програми соціально-економічного розвитку селища на 2002 рік дізнаємося:

- закінчити будівництво храму Великомучениці Варвари в смт.Комінтернівському;
- виготовлено і встановлено залізобетонні паркани по вулиці Центральній;
- реконструйовано місцевий стадіон та ринок;
- ліквідовано 12 стихійних сміттєзвалищ, на їхньому місці висаджені дерева;
- відновлено клумби та газони по вулицях селища;
- закінчується газифікація селища;
- закінчено проект електрифікації новопобудованого південно-східного масиву та ведеться електрифікація;
- закінчується будівництво каналізаційного колектора;
- ремонтуються дороги;
- чимало уваги приділяється питанням соціального захисту населення, а саме інвалідів, ветеранів війни та праці, багатодітних та малозабезпечених сімей. Для ветеранів на свята влаштовуються благодійні обіди, а також пакунки з продуктами харчування.

Отже, наведені факти, приклади дозволяють стверджувати, що Комінтернівські райрада, райдержадміністрація, селищна рада у роки економічної кризи, тісно взаємодіючи між собою, знаходять в собі сили й вміння для вирішення гострих господарських, соціальних, побутових, культурницьких проблем районного центру Комінтернівське.

Місцеві лідери

При дослідженні проблеми головних осіб селища від першого, покищо встановленого (але, очевидно, не остаточно) Антона Івановича Кодинцева, власника поселення, до нині діючого голови селищної ради Лариси Володимирівни Каменовської було чимало, так би мовити, лідерів місцевих хліборобів. На жаль, ще не з'ясовано не тільки заслуг кожного з них, але не встановлено і їх загальної чисельності. Майбутнім дослідникам – це одне з головних завдань.

У роки Радянської влади кількість керівників була подвоєна, а інколи й потроєна. Поруч з обраним головою, скажімо, волосної ради, був ще керівник партійного осередку чи групи і лідер комітету незалежних селян. За 10 років незалежної України, коли з'явилися чисельні партійні й громадські організації, асоціації, спілки, товариства тощо, осіб, що претендують на лідерів різних рангів, значно збільшилось.

В умовах, коли кількість керівників, що працювали в Комінтернівському впродовж 200 років, їх діяльність не встановлено, автор цих рядків обрав таку методу висвітлення проблеми: тих керівників, які діяли в роки незалежної України, назвати у загальному переліку, а ширше розповісти про нині діючих, передусім тому, що саме вони очолили хліборобів під час вирішальної боротьби по виходу з жорстких лещат економічної кризи, загального розкрадання майна, розгулу кримінальних елементів і груп, зневіри населення у краще майбутнє. Хоч прізвища декотрих з них називались раніше, але повторення не завадить пошуку істини.

Головами Комінтернівської селищної ради у період з 1944 по 2001 рік були:

Казакакі Іван Федорович	- 1946-1952рр.
Вайда Микола Соломонович	- 1952-1955рр.
Ячменьов Дмитро Васильович	- 1955 - 22.07.1966рр.
Цебрєнко Юрій Савелійович	- 02.09.1966 –
12.01.1969рр. Бондаренко Микола Панасович	- 21.03.1969 –
20.05.1971рр.	
Гапоненко Іван Андрійович	- 18.07.1971 –
20.06.1982рр.	
Таратунін Станіслав Григорович	- 29.06.1982 –
01.12.1983рр.	

Димченко Михайло Іванович - 31.01.1984 –
17.01.1990рр.

Гавриленко Микола Іванович - 26.03.1990 –
22.04.1998рр.

Гарнаженко Олег Ілліч - 22.04.1998 –
09.09.1999рр.

Трегубенко Олександр Вікторович - 28.10.1999 –
17.01.2001рр.

Каменовська
Лариса Володимирівна
- 24.03.2001р. по
тепе- рішній час.

Всі вони в міру своїх сил, здібностей, можливостей робили все для розвитку господарства, поліпшення добробуту комінтернівців.

Чимало уваги, якщо не першочергової, приділяли вирішенню господарських, соціальних, культурницьких проблем голови Комінтернівської райради, які в період з 1944 до 2002 року у різний час у нижчезазначеній послідовності керували районом:

Вовченко	- 1944-1948
Соболькін Олександр Якович	- 1948-1950
Мосевнін Михайло Васильович	- 1950-1957
Галінський Сергій Васильович	- 1957-1961
Гречек Михайло Павлович	- 1961-1962
Кадук Іван Олексійович	- 1962-23.10.1970
Загороднюк Михайло Олексійович	- 30.10.1970-23.11.1973
Сичук Йосип Якович	- 08.01.1974-03.05.1983
Фомічов Артем Олександрович	- 06.06.1983-20.01.1986
Громлюк Віталій Васильович	- 07.02.1986-26.03.1990; 21.07.1994-21.04.1998
Маковейчук Сергій Васильович	- 27.03.1990-04.05.1992
Коваленко Василь Григорович	- 04.05.1992-28.06.1994

Симулик
Василь Дмитрович

- 21.04.1998р. по
теперіш-ній час

Перші секретарі райкому партії:

Ніколаєнко Іван Герасимович - 1950-1960рр.

Волошин Павло Володимирович - 1960-1961рр.

Галінський Сергій Васильович - 1961-1963рр.

Стацишин Борис Михайлович - 1963-1973рр.

Куценко Георгій Іванович - 1973-31.07.1979рр.

Приходько Борис Степанович - 31.07.1979-08.1991рр.

Голови місцевого колгоспу, які віддали чи найбільше сил для утримання селища від економічного краху, заслуговують на особливу увагу. Це А. Г. Воробйов (1944-1959 рр.), М. А. Томашевський (1959-1985 рр.), М. С. Гузь (1985-1996 рр.).

Не впевнений, чи виправдає, підтримає громада рішення дослідника дати про сучасних керівників району, селища, господарства повнішу інформацію, ніж це робилося про лідерів минулих, чи давно минулих часів. Цей намір формувався двома обставинами.

По - перше. Саме ці люди добровільно взяли на себе відповідальність у нетрадиційних для українського господарства політичних умовах, в умовах тотального розвалу економіки країни, в умовах суцільного розкрадання майна колишніх колгоспів й свідомого викривлення низкою керівників суті президентських указів щодо реформування сільського господарства, розпаювання землі та багато іншого, протиставили розгулу криміналітету, злочинства, руйнації згуртованість, спромоглися знайти важелі виведення його з прірви глибокої кризи. Більше того, ці люди, як читач мав змогу переконатися зі змісту інших глав, сумлінно виконуючи неперевірено свої функції, домоглися того, що три роки підряд комінтернівці утримують лідерство серед районів області.

Зрозуміло, за двісті років історії селища було чимало керівників, гідних високих оцінок їх діяльності. Але вони діяли зовсім в інших історичних і економічних умовах.

По - друге, під час роботи над книгою дослідник зіткнувся з прикрими обставинами: відсутністю достовірних, більш-менш повних даних про життя та діяльність саме тих керівників, що заслуговують на повніше висвітлення в книзі їх ролі в поліпшенні

добробуту комінтернівців. Архіви, якщо й зберігають, то надто скупу інформацію про районних, тим більше селищних, керівників, газети довго не живуть взагалі, а ті “районки”, що мусять зберігатися у фондах наукових бібліотек, з різних причин чи туди не всі доходили, чи чомусь не всі там є. Інша справа книга. Вона живе вічно. Отож впевнений: той історик, що буде досліджувати історію Комінтернівського через 100 років буде вдячний за те, що в цій книзі повніше говориться про керівників, які в роки господарського розвалу, психологічної розгубленості підставили хліборобам своє плече й врятували ситуацію від краху.

Голова Комінтернівської районної державної адміністрації Віталій Васильовий Громлюк. Він народився 21 травня 1944 року в сім'ї колгоспників у селі Байтали Ананьївського району Одеської області. Батько – Громлюк Василь Петрович, 1896 року народження, проживав в селі Байтали Ананьївського районі, помер у 1945 році. Мати – Громлюк (Погорелова) Єфимія Григорівна, 1905 року народження, померла у 1969 році.

В 1951 році вступив у перший клас Байталівської неповної середньої школи і в 1958 році закінчив 7 класів.

Після школи працював у колгоспі ім. Ілліча Ананьївського району.

В 1960 році вступив до Одеського автошляхового технікуму, який закінчив в 1965 році і був направлений на роботу механіком в Любашівську автоколону №24.

В листопаді 1965 року був призваний в Радянську армію, а через рік звільнений з лав армії. З листопада 1966 року розпочинається його трудова діяльність у Комінтернівському районі, де до 1975 року працює токарем, механіком, завідуючим автогаражем.

У 1976 році закінчив Одеський політехнічний інститут.

З 1975 по 1978 рік працював старшим інженером машинно-тракторного парку птахорадгоспу “Улянівський”.

З жовтня 1978 року був призначений головою Комінтернівського районного комітету народного контролю, а з 1979 року працював завідуючим організаційним відділом Комінтернівського райкому Компартії України.

У 1980 році навчався у Вищій партійній школі при ЦК КП України, після закінчення якої з 1982 по 1986 рік працював другим секретарем Комінтернівського райкому партії.

В січні 1986 року був обраний головою Комінтернівської районної Ради народних депутатів. На цій посаді працював до закінчення терміну повноважень – березня 1990 року.

З 1990 по 1992 рік - керуючий справами виконкому Комінтернівської районної Ради народних депутатів.

З 1992 по 1994 рік працював першим заступником голови райдержадміністрації.

В липні 1994 року був обраний головою Комінтернівської районної Ради народних депутатів, у вересні 1996 року був призначений головою Комінтернівської райдержадміністрації.

Одружений, має двох дітей.

Читачу, ще раз уважно продивись “об’єктивку” Віталія Васильовича й сам дійдеш висновку: людина знає сільськогосподарське виробництво, політично підготовлений, вміє працювати з хліборобами. Але чи не найголовніша перевага керівника району перед іншими це наявність історичного мислення і високої політичної свідомості. Про перше свідчить переконаність Віталія Васильовича в тому, що іншого шляху в щасливе майбутнє у України, крім власної незалежності, немає. А цю переконаність формували життя, його здатність спостерігати, аналізувати й робити правильні висновки. Наведу декілька рядків з його спогадів про власне дитинство:

“ У свої п’ять років я вже міг писати й лічити. Коли до сусідів завітав фінінспектор і почав на око оцінювати корову, свиню, дерева та нараховувати податки, збагнув, що людям можна живими в домовину лягати. Іншого сусіда за торбинку колосків на п’ять років у в’язницю засадили. Але найбільше запам’ятав, як голосила мама. Платню тоді давали раз на рік. Прийшла вона за грошима, тільки в руках їх не потримала. “Енкаведіст” поклав на стіл браунінг і заявив: все віддаєш за облігації або живою звідси не вийдеш. Про те, щоб відмовитися, не можна було й помислити. Врятували нас, сиріт (батько помер невдовзі після війни від фронткових ран), родичі.”¹⁷⁵

Мов святе письмо він пам’ятає слова матері: “Треба жити тільки своєю працею, красти – то великий гріх.”¹⁷⁶

Відчуття, як кажуть, усіма фібрами душі історії своєї Батьківщини, вивчення наук в системі політичної освіти та Вищій

¹⁷⁵ Чорноморські новини. – 1999. – 7 жовтня.

¹⁷⁶ Там само.

партійній школі формували його політичні погляди у напрямку усвідомлення необхідності докорінних змін принципів господарювання, заміни державної власності на землю приватною власністю. Тому закономірним є те, що Віталій Громлюк опинився серед перших прибічників реформування сільського господарства. Він став наполягати на розпаюванні землі і майна заздалегідь. “Знаєте, воза можна використовувати доти, доки він везе... Розпайовувати краще тоді, коли є що розпайовувати”, - згадує Віталій Васильович свою позицію перших років незалежності України.

Бажання не дати загинути реформам в районі, як це спостерігалось в інших краях, допомогти хліборобам найраціональнішим способом вийти зі скрутного стану економічної кризи штовхало Громлюка туди, де найефективніше щось можна було зробити. Але одного голосу не вистачило для задуманого. Пішов на рядову посаду. Але і в цій ролі, як кажуть, ситуацію використав до карба.

Віталій Громлюк їде до брата в село Кірове, щоб повчитися приватному господарюванню. Брат – професійний агроном-квітникар, давно займається вирощуванням саджанців сортових троянд. Вирішив зайнятися тим самим. Поруч дружина, дорослі донька і син. Робочих рук достатньо. Біля хати землі малувато. Довелося взяти в оренду три гектари в полі. Він згадує ті своєрідні, важкі, але чомусь радісні дні: “Пам’ятаю, Перше травня, народ з червоними прапорами до центру, а ми з граблями й сапами – у поле. Син не то з жалем, не то з осудом каже: “Оце вони два дні гулятимуть, маршируватимуть, а ми будемо спину гнути”. На те я весело засміявся: “Недарма ж кажуть, що Громлюк – куркуль. Звикайте, діти куркуля!”. Інший день. На початку грудня. Надворі їдка мжичка, назавтра обіцяють приморозок, а нам треба викопати й перенести до теплиці шістьсот садженців. Як взяли з ранку, не розігнулись до вечора. Посідали їсти. Тесть налив склянку вина і запитливо поглянув на мене: “Ти чоловік грамотний, поясни, що оце вас примушує так каторжити? Он зять – прапорщик, увесь день пролежав на дивані з газетами”. Пояснюю: це – моє, у мене є інтерес. Сьогодні не зроблю – завтра все пропаде. Троянди тоді добре виручили, змогли добудувати дім, машину купити”.¹⁷⁷

Та вчився Віталій Васильович не тільки ролі фермера. Намагався глибше збагнути позитивні й негативні господарські,

¹⁷⁷ Там само.

соціальні, політичні процеси. Його всебічну підготовленість, державницьке мислення, усвідомлення своєї долі з долею земляків, політичний й землеробський професіоналізм не був не помічений.

Тому, коли у липні 1994 року розпочалася виборча кампанія, кандидатура Віталія Васильовича гаряче обговорювалась у місцевих засобах масової інформації, а шалена боротьба з його опонентами вихлюпувалась на сторінки обласних газет. На його бік стала вже відома читачу Харитина Гречана, член Спілки журналістів України, Володимир Галущенко, голова Ради ветеранів і праці, батьки багатодітних сімей та багато інших.¹⁷⁸ В. В. Громлюка було обрано головою Комінтернівської районної Ради народних депутатів, а у вересні 1996 року призначено головою Комінтернівської райдержадміністрації.

Досліджувати діяльність Віталія Васильовича Громлюка і легко, і важко. Легко тому, що про нього багато говориться в ЗМІ як центральних і обласних, так і районних. Тобто маємо щедрі джерела вивчення його особистості. А важко саме тому, що його чимало знають. Дослідник же, обмежений рамками книги. У цій ситуації доведеться вибрати метод найголовніших ланок у системі діяльності В. В. Громлюка.

Перед усім варто назвати головні принципи його роботи, яким він ніколи не зраджував і які складають підґрунтя його теорії, ідеології, науки власної діяльності. Ось вони: кадри, технологія, вміння передбачити, постійне підвищення ролі районного керівництва.

Як не дивно, а палкий прихильник реформування сільського господарства на базі приватної власності на землю й засоби виробництва, палкий патріот незалежності України сповідує більшовицьке гасло: “Кадри вирішують все”. Але він втілює це гасло не по-більшовицьки, тобто не призначає кадри за вказівкою партійних органів зверху, а проводить політику, пропагує, підкреслює значення кадрових показників, що втілюються у формулі трьох “П+П+П”. ці три “П” означають: професіоналізм + порядність + патріотизм. І досвід власного змістовного життя, і участь в реформуванні агропромислового комплексу, й політична діяльність безповоротно переконали його, що без органічної єдності цих складових, їх взаємовпливу й взаємодії про повновартісного керівника будь-якого рангу чи рядового механізатора, тваринника, птахівника не може бути мови. Саме

¹⁷⁸ Слава хлібороба. – 1994. – 22 червня.

наявність цих рис складають сьогодні авторитет кадрів, здатних творчо мислити, відстоювати права громадян та інтереси держави. За його ініціативою в районі створена чітка система відбору та підготовки спеціалістів за схемою: школа, навчальний заклад – господарство. Студенти Одеської аграрної академії від Комінтернівського району отримують матеріальну допомогу. В цій системі неабиякої уваги надається періодичній перепідготовці кадрів. За останні роки в районі замінено 12 голів сільгосп підприємств і 32 головних спеціалісти. Їм на зміну прийшла нова генерація керівників і фахівців віком 25-30 років.

Серед “китів” керівної теорії Віталія Громлюка друге місце посідає технологія сільськогосподарського виробництва. Щоб постійно підкреслювати її значення, він вживає словосполучення – “диктат технології”. Це означає: витримання до дрібниць технологічного ланцюжка – вчасно й добрим насінням посіяти в добре підготовлений ґрунт і щедро підживити поле. Особливої уваги “диктат технології” вимагає до своєчасного, високоорганізованого збирання врожаю.

Принцип прогнозування, вміння передбачити можливі ситуації, різні ускладнення чи не найвідповідальніший у керівній діяльності Віталія Громлюка. Зміст цього принципу можна звести до такої формули: будь завжди готовий до суттєвої зміни обставин, забезпеч мобільність основних ланок господарства, спрогнозуй головні напрямки розвитку подій та максимально вплинь на їх наслідки. Кращим прикладом успішної дії цього принципу виявились жнива 2002 року. Відсутність дощів на два тижні прискорило початок збирання зернових. Та своєчасна підготовка техніки дозволила вчасно вивести її у поле. Був використаний керівниками і такий маневр: вони уклали угоди про перекидання 50 кращих комбайнів з північних районів в Комінтернівський район. Це дало змогу досягти добрих результатів, своєчасно впоратися з найвідповідальнішим етапом сільгоспробіт – жнивами.

Віталій Громлюк категорично не згоден зі стилем роботи керівників деяких інших районів, які стверджують, що реформи на селі знижують роль районного керівництва в управлінні агропромисловим комплексом, виключають втручання чиновників зверху у справи господарств. Навпаки, підкреслює він, в умовах економічної кризи, свавілля у справі розпаювання землі і майна з боку місцевих керівників і особливо інвесторів-хижаків, відсутності правових основ для забезпечення змін на селі, диктат трейдерів на продаж зерна та інше різко підвищує значення

районного керівництва. У райцентрі не мають права залишати селян напризволяще, на знуцання над ними кримінальних чи напівкримінальних ділків.

Про важливість принципу підвищення ролі районного керівництва в управлінні ходом реформ на селі в діяльності голови райдержадміністрації, зокрема, свідчить “кадрова революція” Віталія Громлюка, про яку вже йшлося.

У бесіді з ним доходиш висновку: так, радіє Віталій Васильович успіхам району, але має тривожний біль: йому не дають спокою жителі тих сіл, які потрапили до рук недобросовісних інвесторів і тепер деградують. Такі інвестори прийшли на село зі своєю робочою силою, а корінні жителі – чоловіки і жінки, залишившись без роботи, потрапили в пазурі до “зеленого змія”- горе запивати. Це дуже гостра соціальна проблема, над якою ламає голову районне керівництво.

Отже, маємо підстави зробити низку висновків. Безумовно, життєвий шлях В. В. Громлюка – це шлях здібної, добросовісної людини, що зуміє у дуже складній політичній, економічній, соціальній, моральній, кримінальній ситуації знайти єдино правильний напрямок – чесний труд заради сім’ї, людей, Батьківщини.

Цей нащадок байтальських козаків, природою ладно скроєний, міцно зшитий, з копицею русявого волосся на розумній голові, справжнім авторитетом, став гордістю Комінтернівського. Чув як жінки будять своїх чоловіків до праці: “Вставай, ледащо, Громлюк дві години тому пішов на роботу”.

Стиль його керівництва можемо визначити як стратегічно-оперативний. Саме завдяки такій сукупності форм, методів і засобів керівництва вдається поєднувати далекосяжні цілі з вирішенням конкретних сьогоденних завдань. Стиль важкий, але найрезультативніший. Він під силу не всім керівникам, очевидно, одиницям.

Його людяність, висока мрія служити хліборобам, теоретична, політична, професійна підготовленість, моральний принцип єдності слова і діла знаходять підтримку серед населення. До речі, у березні 2002 року його В. В. Громлюка знову обрано до Одеської обласної ради.

Самовідданість у справі служіння хліборобам, державі, творчий характер керівництва Віталія Васильовича високо цінує керівництво держави й області. Президент України Л.Д.Кучма

нагородив його орденом “За заслуги” III ступеня, а губернатор області С.Р.Гриневецький – “Золотим знаком” облдержадміністрації.

Голова Комінтернівської районної ради Василь Дмитрович Симулик. Він народився 18 січня 1941 року в селі Іза Хустського району Закарпатської області в селянській родині. Батько Дмитро Федорович і мати Марія Петрівна працювали у місцевому колгоспі і займались вихованням чотирьох дітей. Батьки вже померли.

Після закінчення 10 класів Ізської середньої школи в 1958 році, рік працював на тваринницькій фермі в місцевому господарстві, потім на Хустській фабриці головних уборів.

В 1960 році вступив до Уманського педагогічного інституту, який закінчив у 1965 році. Після закінчення інституту з 1965 по 1968 рік працював вчителем хімії і біології Базарської школи-інтернату, куди був направлений на роботу.

В 1968 році за сімейними обставинами переїхав в смт. Комінтернівське, де до сьогодні проживає і працює:

З 1968 року по 1969 – вчитель хімії Комінтернівської середньої школи;

З 1969 по 1973 рік – заступник директора Комінтернівської СШ по навчально-виховній роботі;

З 1973 по 1974 рік – директор Комінтернівської СШ;

З 1974 по 1981 рік – інспектор шкіл Комінтернівського районного відділу народної освіти;

З 1981 по 1990 рік – секретар виконкому Комінтернівської районної Ради народних депутатів;

З 1990 по 1995 рік – заступник голови районної ради народних депутатів;

З 1995 по 1998 рік – заступник голови райдержадміністрації;

З 1998 по даний час працює головою районної ради.

Починаючи з 1981 року обирався депутатом районної ради народних депутатів всіх скликань.

За 34 роки проживання в районі полюбив душею і серцем тутешніх працюючих людей. Вивчив звичаї, турботи і життя населення району. Працюючи на різних посадах, робив все, щоб вирішувати злободенні питання, задовольняти проблеми, з якими

зверталися до нього громадяни, допомагати господарствам, щоб вони були багатшими, а люди - заможнішими.

Одружений, має двох одружених синів.

Він і його рідні засуджені не були і до судової відповідальності не притягувались.

У березні 2001 року переобраний на посаді голови районної ради.

На моєму столі товстий зошит з виписками з архівних документів і 61 газета (центральні, обласні, районна), що містять матеріали про діяльність Василя Дмитровича і про нього як людину. На такій джерельній базі, без сумніву, можна писати окрему книгу. Ось чому автор цих рядків не претендує на повне висвітлення змісту діяльності й рис характеру Василя Симулика, а обмежиться фрагментарним показом найсуттєвішого в його керівному стилі.

Перед усім познайомимося з думкою про Василя Дмитровича його земляків. Ці думки зібрав журналіст Віктор Мамонтов і опублікував в газеті облради "Одеські вісті":

"Віталій Васильович ГРОМЛЮК, голова райдержадміністрації:

- Одна з найхарактерніших його рис – порядність. Працює з повною самовідданістю, не перекладає тягар на інші плечі. Не згадаю випадку, щоб він когось образив.

Він великий спеціаліст організованої, апаратної роботи. Не випадково до нього йдуть за порадою, та повчитися багатьох життєвих премудростей.

Надія Іванівна ГУЧОК, директор Візирської середньої школи:

- Поважаю Василя Дмитровича за те, що його завжди хвилював і хвилює стан освіти в районі, долі вчителів сільської школи. З ним легко спілкуватися та цікаво працювати. Впевнена, що мою думку підтримають всі педагоги.

Надія Іванівна КРИВЕНКО, пенсіонерка:

- Голосувала за Симулика, всіх кумів агітувала за нього. Коли з ним поговориш, на душі легше. Все розтлумачить і не треба газети читати чи радіо слухати, до телевізора сідати. Як яка біда, ми, пенсіонери, до нього. І матеріальна допомога, і ліки неодноразово виділяли людям при його сприянні, на лікування в

лікарню призначали. Так що, дай Бог йому здоров'я за те, що він любить людей.

Валентина Миколаївна Гарчева, редактор райгазети:

- Приємно, що він розуміє роль ЗМІ, виступає на сторінках районки. Він усюди встигає. І там, де хліб ростять, дороги асфальтують, проводять газопровід, і там, де золоті весілля грають.

Сергій Петрович Котвицький:

- Особливо хочу відмітити те, що Симулик ніколи не нав'язує свою думку на відміну від інших керівників. Він завжди враховує позицію інших людей та вміє поставити себе на їх місце.

Валерій Павлович БОЙКО:

- Для мене він – людина з великої літери. Цим сказано усе. Як голова депутатської комісії за фахом і роботі з молоддю, нахожусь з ним у депутатській роботі повне порозуміння.

Валентина Олександрівна Бульба:

- З Василем Дмитровичем цікаво працювати. Він дуже вимогливий, дуже пунктуальний. Любить конкретність, точність в усьому. За фахом та покликанню він педагог, і цим все сказано.

...Попросив я висловити свою думку про ювіляра і його дружину ***Валентину Микитівну, педагога, яка виховала не одне покоління учнів:***

- Перш за все мене завжди покоряло і покоряє його ставлення до батьків. Для нього немає нічого святішого за матір і батька.

Дуже дорожить сім'єю, гордиться синами. Цінує думку людей, роботу підлеглих. Планує усе від "а" до "я". Переживає, що мало допомагає у сімейних справах, але я розумію його турботи і підтримую. А найцінніше, що ми зберегли одне до одного світлі почуття та довіряємо один одному в усьому."¹⁷⁹

Ці думки земляків свідчать про надзвичайно багатий і різноманітний душевний світ Василя Дмитровича, у якому домінує глибока повага до людини. Він розумний, високоморальний, душевний, добрий сім'янин, вимогливий керівник. Його щедра душа віддзеркалена на його приємному, благородному обличчі, постійно випромінюється до людей доброзичливою посмішкою. Достатньо незнайомому чоловіку

¹⁷⁹ Одеські вісті. – 2001. – 18 січня.

порозмовляти з ним 20-30 хвилин і складається враження, що він, незнайомиць, знає Василя Дмитровича давно і повністю йому довіряє. Всі сім пунктів його виборчої програми спрямовані на поліпшення добробуту, соціального захисту земляків.

Коли читаємо протоколи чи то сесій райради, чи засідань президії райради, то приємно вражає його мистецтво вислухати виступаючого, виділити головне, раціональне в його промові і поставити це головне аудиторії для колективної оцінки. Всі 11 членів президії райради і всі 8 голів постійних комісій, не зважаючи на наявність різних думок з тих чи інших питань, доходять згоди з головою райради в головному – потрібно добросовісно виконувати свої представницькі функції, конкретною справою зміцнювати авторитет райради.

Василь Дмитрович має талант опиратися, покладатися на депутатський актив, так повести розмову і справу з кожним, щоб той у своїй діяльності міг розкритися кращими якостями, міг досягти найвагоміших результатів. За звітний період з 1998 по 2002 рік райрадою розглянуто 160 питань, прийнято відповідну кількість рішень. І всі вони спрямовані на вирішення конкретних соціально-економічних, фінансових, побутових проблем населення як Комінтернівського, так і всього району.

Аналізуючи роботу Василя Дмитровича з кадрами, доходиш висновку: здається, він хоче, щоб всі керівні особи мали такий стиль управління як у нього. Про це свідчать, зокрема, заходи, спрямовані на виховання кадрів. Серед них – вшанування ювілеїв всіх керівників, а також пенсіонерів (колишніх керівників), привітання з днем народження керівників, депутатів тощо. Ці заходи начебто промовляють керівникам: “Роби стосовно своїх підлеглих так, як Симулик ставиться до тебе”.

Читаєш виступи Василя Симулика у пресі, матеріали про нього й проймаєшся вірою в те, що настане час і такі керівники, як Василь Дмитрович, будуть в кожному районі не тільки області, а й України. Цікавить, що назви таких публікацій дихають людяністю. Наприклад, стаття Василя Симулика в “Чорноморських новинах” за 23 березня 2002 року називається “Влада має бути чесною, працездатною і відповідальною”. Журналістка Ольга Сіра в тій самій газеті за 14 березня 1998 року опублікувала про нього нарис під назвою “Порядна людина, патріот, професіонал”.

Але не тільки з підлеглими чи колегами тісно співпрацює Василь Симулик. Чи не найголовнішим його досягненням є

плідна, безконфліктна співпраця з виконавчою владою, перед усім з райдержадміністрацією, а найважливіше – з головою райдержадміністрації Віталієм Громлюком. Вони вдало доповнюють, взаємопідтримують один одного, знаходять спільний знаменник у спірних, дискусійних питаннях. Обое неначе створені і зведені долею на ці посади, щоб показати приклад взаємодії в ім'я інтересів хліборобів. Це рідкісне явище, щоб між двома керівниками самоврядування і виконавчої гілок влади була згода, злагода, спроможність працювати тільки на позитив, не витрачаючи марно енергію на взаємозвинувачення під час вирішення проблем. Вони намагаються міцніше згуртуватися, мобілізувати всі сили, використати всі резерви, зосередити потенціал кожного у потрібний час і у потрібному місці для вирішення найголовнішого, наприклад, для своєчасного збирання врожаю. Голова райдержадміністрації постійно генерує стратегічні ідеї, відшукує шляхи їх реалізації, твердий, вимогливий, хоч і небезкомпромісний, а голова райради педантичний, м'який, знаходив шляхи фінансового, морально-психологічного забезпечення вирішення нових і старих проблем.

Ця плідна співпраця стала предметом уваги керівників області. Відділ організаційної і кадрової роботи секретаріату Одеської обласної ради вивчив досвід комінтернівців, що стосується співпраці між органами самоврядування і місцевими органами виконавчої влади. Це було на початку 2001 року.¹⁸⁰ А у вересні 2001 року у рамках семінару з питань вдосконалення роботи місцевого самоврядування, який проводить періодично обласна рада, учасники семінару (заступники голів райрад) побували у Комінтернівському. Газета “Чорноморські новини” на першій сторінці подала репортаж про цей семінар під назвою “У комінтернівців є чому повчитися”, в якому йшлося про складові успіхів районного керівництва.¹⁸¹

На завершення слід дати визначення стилю діяльності Василя Дмитровича. Для цього існуючих типів управлінської роботи, здається, мало, бо всі визначення раніше формувалися на базі набутих у процесі навчання і праці особистістю керівних якостей, а Василеві Симулику чимало з того, що потрібно управлінцю, дано природою, Господом-Богом ще на генетичному рівні. Тому, очевидно, його керівництву підійшла б назва гуманно-демократичний стиль, що органічно поєднує неабияку повагу до людини з вимогами дотримання принципів,

¹⁸⁰ Одеські вісті. – 2001. – 17 лютого.

¹⁸¹ Чорноморські новини. – 2001. – 22 вересня.

демократичних форм правління. Це рідкісне явище серед районних керівників, і трапилося воно у Комінтернівському.

Кабінет Міністрів України своєю постановою нагородив Василя Дмитровича Почесною грамотою і нагрудним знаком “За вагомий особистий внесок у розбудову місцевого самоврядування та розв’язання актуальних проблем”. Її сама нагорода актуальна, але наш персонаж заслуговує на більше.

Голова Комінтернівської селищної ради Лариса Володимирівна Каменовська. Вона народилась 15 серпня 1968 року в селищі Комінтернівському Одеської області у сім’ї службовців.

Батько – Хоменко Володимир Олександрович, 1936 року народження, проживає в смт. Комінтернівське, пенсіонер.

Мати – Хоменко Жанна Іванівна, 1940 року народження, пенсіонерка.

В 1975 році пішла в перший клас Комінтернівської середньої школи і в 1985 році закінчила 10 класів цієї школи. Одночасно з атестатом про середню освіту, отримала атестат про закінчення Комінтернівської музичної школи.

В 1985 році вступила до Білгород-Дністровського педагогічного училища на музично-педагогічне відділення, яке закінчила в 1988 році. Після закінчення цього училища була направлена на роботу вчителем музики у Комінтернівську середню школу, де працювала 11 років.

В 1996 році отримала звання “Відмінник освіти України”.

В 1996 році вступила на заочний факультет Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д.Ушинського, який закінчила в 2001 році. В цьому ж році вступила в Академію державного управління при Президентові України - Одеську філію.

В 1999 році обрана депутатом Комінтернівської селищної ради по виборчому округу №6, по вулиці Київській.

В 1999 році на сесії Комінтернівської селищної ради обрана секретарем селищної ради та секретарем виконкому.

30 січня 2001 року рішенням сесії призначення в.о.селищного голови.

У березні 2001 року обрана головою Комінтернівської селищної ради.

Одружена, має двох дітей.

Чим Лариса Володимирівна сподобалася комінтернівцям, дізнаємося з двох джерел: 1) її виборчої програми; 2) відгуків земляків у пресі. Отже програма:

1. Роботу селищної ради планувати згідно з пропозиціями та побажаннями мешканців селища та сіл, які входять до складу селищної ради.

2. Неухильно захищати інтереси працівників соціальної та інших сфер.

3. Всіляко допомагати та вирішувати життєві проблеми ветеранів війни та праці, інвалідів, пенсіонерів.

4. Сприяти, по можливості, молодим у працевлаштуванні на підприємствах, організаціях, установах, розташованих на території селищної ради.

5. Підтримувати розвиток культури, освіти та духовності.

6. Активно готуватися до відзначення 200-річного ювілею селища Комінтернівського, яке святкуватиметься 25 травня 2002 року. Виконати такі роботи по підготовці до цієї дати:

- закінчити будівництво очисних споруд;
- прокласти каналізаційний колектор від МП “Затишок” до райвійськкомату;
- провести ремонт доріг і тротуарів;
- ліквідувати всі стихійні сміттєзвалища, на їх місцях посадити дерева;
- провести ремонт фасадів приміщень райцентру;
- закінчити газифікацію вулиць Шевченко та Степової в цьому році;
- огородити та благоустроїти територію нового цвинтаря в райцентрі;

- закінчити будівництво храму Святої Великомучениці Варвари в селищі.

7. Контролювати роботу ВУЖКГ по своєчасному і повному виконанню робіт, що входять в його функції.

8. Домагатись належного санітарного стану на території селищної ради.

9. Намагатись, щоб навчальні заклади та дитячий садок були забезпечені всім необхідним.

10. Активізувати та контролювати роботу громадського формування з охорони громадського порядку в селищній раді.

11. Не на словах, а на ділі покращити умови життя односельців.

12. Інформувати через районну газету “Слава хлібороба” та районне телебачення мешканців селища про виконання рішень, прийнятих на засіданнях виконкому та сесіях селищної ради.

Як виконує Лариса Володимирівна свою програму, читач дізнався з попередньої глави.

А тепер декілька думок про Ларису Володимирівну, надрукованих у районній газеті:

“...Та найголовніше, на нашу думку, те, що Лариса Володимирівна постійно перебуває серед людей, у вирі людських проблем. Із свого досвіду працівники культури селища знають: скільки не доводилось звертатися до Лариси Володимирівни за вирішенням різноманітних проблем, завжди зустрічали розуміння, готовність вислухати й допомогти. Щирість і простота – ось що відзначає стиль керівництва Каменовської Л. В.”¹⁸²

Читач, мабуть, подумав: автор захопився алілуйщиною про своїх персонажів і зовсім не бачить їх недоліків. Ні. Змушений заперечити. Недоліки у керівників є, як у кожної особистості.

Але якими вони не були суттєвими, їхні достоїнства значно переважають.

¹⁸² Слава хлібороба. – 2001. – 14 березня.

Голова сільськогосподарського виробничого підприємства Володимир Михайлович Ольховський. Він народився 20 серпня 1955 року в м.Севастополі Кримської області.

Батько, Ольховський Михайло Харитонович, 1927 року народження, помер у 1996 році. Мати, Ольховська Ганна Кузьмівна, 1927 року народження, померла в 1984 році. З 1956 року і до кінця своїх днів вони працювали в колгоспі, проживали в с.Байтали Ананьївського району Одеської області.

З 1962 по 1972 рік вчився в Байталівській середній школі.

В 1972 році вступив до Петрівського сільськогосподарського технікуму, який закінчив у 1975 році. Одержав спеціальність агронома-організатора. Два роки працював бригадним агрономом.

З листопада 1975 по листопад 1977 року служив в лавах Радянської Армії.

З грудня 1977 року вчився на підготовчих курсах при Одеському сільгоспінституті.

З 1978 - студент агрономічного факультету інституту.

У 1979 році закінчив перший курс і був переведений на заочне відділення.

У 1986 році закінчив інститут заочно за спеціальністю вчений агроном.

З 1979 по 1982 рік працював агрономом Ананьївського управління сільського господарства.

З 1982 по 1994 рік – головний агроном Улянівського племптахорадгоспу Комінтернівського району Одеської області.

У 1994 році переведений в КСП агрофірма “Світанок” головним агрономом, працював замісником голови агрофірми.

У 1996 році на конкурсній основі обраний головою правління агрофірми “Світанок”, де працює і нині.

Одружений. Дружина – Ольховська Раїса Федорівна, 1956 року народження, освіта вища, вчитель.

У зв'язку з тим, що оцінка діяльності голови “Світанку” дослідника в основному співпадає з оцінкою Людмили Семенівни Чекерис, яка багато років працює у господарстві (була секретарем парткому, тепер головний бухгалтер), то наведу саме її думку про Володимира Михайловича:

“Йому вдалося не тільки зберегти, а й примножити економічний потенціал колишнього колгоспу.

Сьогодні голові правління не соромно дивитися людям в очі. Підбиваючи підсумки роботи поточного сільськогосподарського року, він уміло оперує цифрами, хоча за його словами хвалитися особливо нічим, могли досягти ще й кращих показників. А покищо маємо, те, що маємо. Одними з перших у районі провели збирання врожаю, повним ходом готується сита зимівля тваринництву. Готуються до зимівлі приміщення. Є в достатній кількості солома, сіно, соковиті корми, концкорми. Міцна кормова база дає змогу постійно збільшувати поголів'я ВРХ, відроджувати прибуткову галузь – свинарство. Подальшого розвитку набувають овочівництво, садівництво, виноградарство. А все це робочі місця для людей, їхній добробут. Майже вся продукція переробляється у підсобних цехах господарства, яка у вигляді свіжого хліба, олії, борошна, цукру і круп реалізується у власному магазині та міських ринках.

До каси кооперативу щодня надходять живі гроші, що дає змогу не допускати заборгованості по всіх видах платежів – по виплаті заробітної плати та подальшого розвитку виробництва, вести будівництво і ремонт, оновлювати машино-тракторний парк, створювати належні умови для роботи, відпочинку усіх працюючих.

Крім того, правління кооперативу на чолі з В.М. Ольховським надає посильну допомогу ветеранам, пенсіонерам, усім знедоленим, будівництву місцевого храму.

Всього працюючих в кооперативі – 320 чоловік, 260 пенсіонерів. “Кадри, - говорить голова, - то наша гордість. Вони завжди покладаються лише на власні сили. Кожен звик нести персональну відповідальність за доручену ділянку роботи і ніколи не звалювати власні прорахунки на когось. Це головний агроном СВК “Світанок” Ткаченко Сергій Володимирович, який продовжив батькову стежину (нині покійного) Ткаченко Володимира Ілліча, садівника бувшого колгоспу імені ХХ з'їзду КПРС, що не один десяток років дбав, щоб рясно врожайв сад. Сергій Володимирович по-справжньому закоханий в обрану справу і тепер тримає на своїх плечах усю рослинницьку галузь СВК “Світанок”.

Віктор Олександрович Герман очолює механізований загін по вирощуванню зернових і соняшнику. Він вмілий, невтомний, знаючий керівник, який продовжує справу батька Германа

Олександра Володимировича, і зараз, перебуваючи на пенсії утримує в належному стані усю техніку мехзагону. Механізатори М.К.Педченко, А.Ф.Бешетя, П.Ф.Капелюшний, М.И.Лавренюк, доярки В.В.Капелюшна, С.Б.Сохан, А.Л.Гуменюк, водії И.Г.Стратій, О.М.Васильєв, зав.пекарнею В.М.Цимбал, столяр М.А.Войченко та багато-багато інших, які своєю невтомною працею примножують здобутки кооперативу.

Самому голові правління Ольховському В.М. як керівнику кооперативу, спеціалісту високого гатунку, грамотному організатору виробництва, притаманні уміння спілкуватися з людьми, людяність. ВТН уміє вести діалог і полеміку, переконувати їх та вести за собою. Мабуть у цьому й полягає секрет успіху світанківців, які завжди впевнені у тому, що керівництво ніколи їх не підведе.

Саме життя підтвердило правильність вибору селян, котрі під час реформування об'єдналися в кооператив, в особі якого поєдналися власник, трудівник і господар. Сьогодні кооператори орієнтуються не на тимчасову вигоду, а на довготривалі перспективи. Вони зацікавлені у збільшенні виробництва продукції, оскільки від цього безпосередньо залежать їхні доходи, економічна могутність господарства”.

Вислухавши уважно думки Людмили Семенівни про керівника “Світанку”, здається, коментарі зайві.

Незалежницькі процеси в Україні стимулювали небачену в Україні політичну активність. Найяскравіше політичні зміни визначилися у створенні політичних партій й громадських організацій. Перших вже нараховується 132, а кількість громадських вимірюється сотнями. Неначе гриби після теплого благодатного дощу, з'являлось одне за другим політичне чи громадське угруповання.

Головними політичними показниками участі громадян у визначенні шляхів розбудови держави, економіки є їх активна участь у створенні системи соціального захисту, утвердженні української мови як державної, відродженні української культури, духовності, звичаїв, традицій народу. Це притаманне і жителям Комінтернівського й району. Вони охоче відгукувалися на найважливіші політичні події в Україні. В райцентрі, районі відбувається політичне, громадське структурування населення. З'явилися на політичній арені нові лідери партійних і громадських організацій нових лідерів. У зв'язку з тим, що у межах цієї книги

немає можливості охарактеризувати громадсько-політичні угруповання, обмежимося тільки переліком їх лідерів.

Лідери політичних партій:

А. С. Коритний – голова Комінтернівської районної організації Аграрної партії України;

М. М. Орос – голова Комінтернівської районної організації Народно-демократичної партії України;

О. К. Задорожна – голова Комінтернівської районної організації політичної партії “Солідарність жінок України”;

І. І. Рафальський – голова Комінтернівської районної організації Партії зелених України;

В. Г. Шутєв – голова Комінтернівської районної організації партії “Демократичний Союз”;

А. І. Гайдаржі – голова Комінтернівської районної організації Комуністичної партії України;

Д. І. Маковійчук – голова Комінтернівської районної організації Ліберальної партії України;

В. В. Голопотелюк – голова Комінтернівської районної організації Селянської партії України;

М. В. Салтановський – голова Комінтернівської районної організації Соціалістичної партії України;

С. М. Прус – голова Комінтернівської первинної організації Партії національно-економічного розвитку України;

Г. П. Замковенко - голова Комінтернівської районної організації Всеукраїнського політичного об'єднання “Жінки за майбутнє”;

Л. В. Каменовська - голова Комінтернівської районної організації СДПУ(о);

В. Є. Лукашевич - голова Комінтернівської районної організації Українського Народного Руху;

Д. С. Маковійчук - голова Комінтернівської районної організації партії “Реформи і порядок”;

В. В. Ганасійчук - голова Комінтернівської районної організації Комуністичної партії робітників і селян.

Лідери громадських організації та об'єднань:

В. В. Громлюк – голова Комінтернівського районного відділення Одеської обласної організації “Відродження регіону”;

В. К. Гриценко – голова Комінтернівської районної організації Конгресу української інтелігенції;

М. І. Орос - голова Комінтернівської районної організації Всеукраїнського об'єднання демократичних сил “Злагода”;

В. О. Бульба - голова Комінтернівської районної ради голів профкомів та профорганізацій працівників освіти;

Г. Г. Янкевич - голова Комінтернівської районної профспілкової організації працівників торгівлі;

С. Г. Таратунін - голова Комінтернівського районного комітету профспілки працівників АПК;

Л. Ф. Родіна - голова Комінтернівського районного комітету профспілки медичних працівників;

Н. Ф. Слайко - голова Комінтернівської районної організації профспілки працівників культури України;

І. Г. Коваль - голова Комінтернівського районного товариства “Тилігульський курінь”;

О. С. Мартинюк - голова Комінтернівського районного комітету профспілки працівників державних установ;

Л. К. Єрмей - голова Комінтернівської районної організації охорони пам'яток України;

М. І. Гавриленко - голова Комінтернівської районної ради ветеранів;

В. П. Юрчик - голова Комінтернівського районного відділення Українського товариства мисливців та рибалок;

Н. О. Борщенко – голова Комінтернівського районного товариства Червоного Хреста;

С. Гутніков - голова Комінтернівської районної організації Української регіональної асоціації підприємств;

М. Грушецький - голова Комінтернівської районної молодіжної організації “Екстрим”;

С. У. Басов - голова Комінтернівської районної спілки ветеранів Афганістану.

Наведені факти свідчать про те, що Комінтернівщина, зокрема, районний центр, щедри на талановитих керівників,

справжніх господарських, політичних, громадських лідерів. Кращим показником їхнього професіоналізму є стан економіки, соціальної сфери та рівень культури населення. Як і раніше, так і в незалежній Україні комінтернівська земля народжувала, виховувала й висувала на керівні посади гідних своїх дочок і синів, які з честю виправдовували її довіру.

Сьогодні, поряд з продержавницькими партійними організаціями, в районному центрі існують і опозиційні політичні структури. Їх вплив на життя селища не слід недооцінювати. Але незаперечною маємо дію великої закономірності: незалежницькі, реформаторські процеси незворотні.

Обжинки

Комінтернівці за свою 200-річну історію пережили чимало подій. Переважно гірких, болючих. Були й радощі, але чомусь короткочасні, невпевнені, ненадійні, бо хто міг запевнити, що не буде більше війн, на яких гинули б сини, онуки, батьки, чоловіки, чи партія не влаштує нових голодоморів, репресій тощо.

Попри пережиті труднощі, економічну кризу в кінці ХХ – на початку ХХІ століть, здається, мешканцям Комінтернівського і району нарешті посміхнулося ласкаве сонце соціальної впевненості у завтрашньому дні. З одного боку політика Президента України й Уряду створювала умови для налаштування душі людини на творчий лад, з іншого, - хоч повільно, але незворотно господарчі, земельні реформи йшли до селянина. В актуальності цих реформ, здається, чи не першими в області й одними з перших в Україні переконалися саме у Комінтернівському. Постановою Кабінету Міністрів № 1288 від 17 листопада 1997 року Комінтернівський район був визначений як базовий в Україні по опрацюванню ринкових відносин у сільському господарстві. Вибір на район випав не випадково: не дивлячись на надзвичайно складні матеріальні умови у районі не допущено різкого зниження обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, значного зменшення поголов'я худоби, що мало місце у переважній більшості районів і областей.¹⁸³

Певних успіхів комінтернівці досягли завдяки, передусім тому, що не дали повністю розграбувати колективні господарства,

¹⁸³ Слава хлібороба. – 1998 – 24 січня.

а провели розпаювання майна й паювання землі у переважній більшості з них, видали людям земельні сертифікати. Тут серед перших дійшли висновку, що на сьогодні найефективніше господарство, це те, що ґрунтується на приватній власності та орендної формі організації праці. Іншими словами, власники майна і землі об'єднується з іншими людьми для спільного ведення виробництва.

Керівники району, селища, господарники з реформаторськими поглядами надзвичайно напружено працювали, щоб подолати соціалістично-колективістські переконання селян, колгоспницьку психологію, схилиючи їх до переваг відчуття особистого власника господарства.

Титанічна роз'яснювальна, організаційна, кадрова, господарська робота незабаром принесла бажані результати. Саме нові форми організації сільськогосподарського виробництва дозволили комінтернівцям утримувати, так би мовити, призові місця в області. Вміють і в районному центрі, і взагалі в районі не тільки по-реформаторськи, самовіддано працювати, але й справедливо підводити підсумки. Чи не найрадісним днем для хліборобів став день під назвою "Обжинки". Щоб не дублювати уже написане про це чудове свято, наведу репортаж і вірші про обжинки Віктора Мамонтова, заслуженого журналіста України, відомого поета, опубліковані 5 серпня 2000 року в обласній газеті "Одеські вісті".

"О Б Ж И Н К И"

Хліборобам Комінтернівського району

Обжинки, обжинки, обжинки...

Як пестощі любої жінки.

Як перше і чисте кохання,

Під Богом – святе сповідання.

Вінок чесній праці – обжинки.

За запах духм'яний скоринки

Дарую вам усмішку, радість

Схід сонця і неба безкрайність.

Обжинки, обжинки, обжинки...

З останньої вийшов загінки

Комбайн, що і днями й ночами

Трудивсь, щоб були з калачами
Багаті і щедрі й веселі
З кріпацтва відроджені села.
Стою на тугому покосі.
Вже небо взялося на осінь.
Й таке відчуття, що обжинки,
Мов пестоці любої жінки.

Голова Комінтернівської райдержадміністрації Віталій Громлюк вносив останні уточнення у доповідь, яка була підготовлена до зборів щодо підведення підсумків збирання зернових поточного року, коли ми приїхали у Комінтернівське. 85 тисяч тонн зерна при середній урожайності 22 центнера з гектара. Такі цифри назвав він у залі районного Будинку культури, де зібралися керівники господарств, голови сільських рад, комбайнери, водії, трактористи, які відзначилися на збиранні. Якщо врахувати всі складнощі, які довелося долати хліборобам, від осінньої, квітневої, липневої посухи, дощів, які залили поля з дозрілим колосом, нестачі техніки та ступеню її зношеності до проблем з забезпеченням ПММ, то можна вважати, що комінтернівці зробили вагомий внесок у засіки Одещини, підтвердивши репутацію передового району з багатьох показників.

Ці “обжинки” цілком можна назвати святом праці, душі та серця. Були добрі усмішки, міцні потиски рук, звучала музика. Було сказано багато щирих вдячних слів на адресу тих, чіими руками вирощено хліб. Неможливо було стримати хвилювання, коли начальник управління АПК району Анатолій Коритний, молодий, енергійний, подарував на вишитому рушнику святковий коровай – символ урожаю –2000 – Олександрові Титовичу Бевзенку, який 50 років зустрічав схід і проводжав захід сонця, невтомно працюючи на рідній землі. Цей життєво мудрий епізод, що викликав світлі почуття, незаперечно підтвердив, що народні традиції, які мають багатовікове коріння, ніхто не зможе ні заборонити, ні відмінити, ні принизити. Вони жили, живуть і будуть жити.

Безперечно, час привносить свої особливості, наповнює їх новим змістом. І не випадково на “обжинках”, про які іде мова, якщо їх порівняти, скажімо навіть з минулорічними, акцент наполегливіше робиться не на загальних показниках, а на досягнутому кожним господарством окремо, незалежно від форми власності. І не випадково сьогодні, в період реформ ринкових відносин, які набирають силу, як ніколи створилися такі умови, коли земля щедро віддячує тому, хто не по-споживацьки, а по-хазяйськи ставиться до неї, коли слово х-а-з-я-ї-н все більше проявляється в своєму основному значенні: повновласний розпорядник. Саме такими почувають себе Віктор Бідний, який очолює приватне сільськогосподарське підприємство “Воронівське” та його колеги. З 610 гектарів тут намолочено 2164 тонн зерна при середній урожайності 35,5 центнера з га. На

зберігання уже здано 1200 тонн. Створено відбірний насінневий фонд. Повністю оплачена праця людей. Середньомісячний кінцевий заробіток вийшов близько 1200 гривень. Не випадково багато трудівників довірили свої земельні паї Віктору Бедному, бо побачили в ньому ініціативного, дбайливого господаря. Керівник цього ПСП сказав нам, що сьогодні у колективі старанно трудяться навіть ті механізатори, яких на попередньому місці роботи зарахували до п'яниць. Таке буває. На зустрічі наводиться приклад, коли одні господарства списують техніку, викидають її на звалище, а в інших з неї роблять придатну до експлуатації. Наприклад, механізатори підприємства “Степове” за рахунок цього збільшили парк своєї техніки на три комбайни “Нива”.

За воронівцями щодо урожайності – хлібороби сільгосптовариства “Лан” на чолі з Володимиром Жуком, які зібрали по 33,9 ц/га. Всього на одну десяту вони обійшли ПСП “Новоукраїнське”. Як завжди стабільно потрудилися хлібороби Комінтернівської птахофабрики, яку очолює і користується високим авторитетом і у односельців, і у колег з інших господарств, Володимир Руденко. 7446 тонн зерна, майже десята частина районного урожаю, намолочено в цьому багатопрофільному господарстві. Якщо врахувати, що на “обжинках” аналізувалися підсумки роботи 31 господарства, то вагомість внеску дружного трудового колективу птахофабрики говорить сам за себе.

Багато заслужених добрих слів було сказано на адресу керівників ПСП “Новоукраїнське” Костянтина Попандопула та товариства імені Суворова – Пилипа Бабалика. Було вручено багато грамот та грошових премій тим, хто досягнув найбільші високі показники на збиранні цьогорічного урожаю. Нагороджувалися і цілі колективи, і окремі трудівники. Серед них комбайнери Микола Лавренюк, Сергій Кимелен, Віктор Семенов, Валерій Душейко, Андрій Іванов, водії Сергій Чуприна, Віктор Цуркан, Віктор Дідурик, Олександр Полубник, тракторист Петро Броус, токарь Володимир Снігірьов та багато інших.

Виступаючі говорили і про радощі, і про погане, виходячи з власного бачення проблем, які довелося вирішувати під час битви за урожай і які вирішуються і будуть вирішуватися в рахунок нового, першого у третьому тисячолітті, урожаю. Автор цих рядків, уважно слухаючи промовців, переконувався у тому, що реформи, які проводяться на селі, роблять переворот у свідомості тих, кому вона належить по праву. Люди думають про завтрашній день з вірою в те, що саме вони – господарі своєї землі. А силу,

мудрість, заможність господаря визначає в першу чергу – самовіддана праця. Закономірно, що голова райдержадміністрації Віталій Громяк особливу увагу приділив роботі з кадрами, підкресливши той, підтверджений життям факт, що пора фаворитів минула, люди опираються на тих, хто відповідає тим принципам, які характеризують керівника: порядність, принциповість, патріотизм. Тут доречно зазначити, що голова Одеської обласної держадміністрації Сергій Гриневецький підписав розпорядження №547 від 17 липня цього року про впровадження досвіду комінтернівської райдержадміністрації щодо підготовки кадрів для роботи в агропромисловому секторі економіки.

Даний факт говорить сам за себе: в районі більш за все цінують людину, довіряють їй, підставляють надійне плече. Відомий господар з багаторічним стажем Роман Отчич заявив, що скидки на погану погоду потрібно вважати як бажання приховати за ними свої недоробки – справжній хлібороб за будь-яких обставин не схибить. Головний агроном “Комінтернівської” птахофабрики Василь Хмеленко доводить, що без тісної взаємодії з наукою, неухильного дотримання сівозміни не досягнути високого урожаю. Старійшина сільгоспвиробництва Леонід Коваленко обгрунтував необхідність дотримання в теперішніх умовах найсуворішої дисципліни, бо дехто має схильність забувати, що, на його погляд, демократія – це, перш за все, дисципліна.

Кожен виступ, а мова йшла про зберігання зібраного хліба, про ціни на нього, про скиртування соломи, підготовку ґрунту до сівби, про силосування, отримання та використання кредитів, розвитку тваринництва, закупівлі ПММ, добрива та про інші життєво важливі питання, був насичений конкретними пропозиціями, спрямованими на те, щоб урожай 2001-го року був більш вагомий теперішнього. Щоб не було такого різкого контрасту, коли одні господарства отримали по 25-30 з лишком центнера з гектара, а інші всього лише по 14-15 ц/га.

Підбиваючи підсумки великої розмови хліборобів району, Віталій Громяк назвав заходи, вжиті в останні місяці Президентом України та урядом, спрямовані на стимулювання та розвиток сільськогосподарського виробництва, які вже втілюються у життя. Це свідчить про те, що у справжніх господарів землі з'являються нові можливості для того, щоб отримати за свою працю гідну плату. А праця землероба, як

відомо, не знає перерви: літо зиму годує, осінь її гріє, а зима весну кличе...”¹⁸⁴

У наступному 2001 році комінтернівці досягли ще більших успіхів. Хлібороби пов'язували свою вдачу зі святом всього українського народу – 10 – річчям незалежності країни, Районна газета “Слава хлібороба” присвятила цілих три сторінки торжеству обжинків у районному Будинку культури, де на видному місті яскраво оформлений транспарант гласив: “Є 166 178 тонн комінтернівського хліба!” Про хліборобів Комінтернівського району писали обласні й центральні газети, повідомляли по центральному і обласному радіо та телебаченню, не кажучи вже про районні радіо і районне телебачення про яке варто сказати.

Щоб не утопитися у чисельних архівних документах і матеріалах ЗМІ, наведу репортаж зі свята кореспондента обласної газети “Чорноморська комуна” Віри Семенченко, яка добре знає сильні і слабкі сторінки господарювання комінтернівців, бо багато років публікує свої аналізи причин успіхів та прорахунків хліборобів.

“Хліб третього тисячоліття.

Перше місце по урожайності ранніх зернових – у комінтернівців.

У хлібороба не буває спокійно на душі. Ось і цього року не обминули вистражданий колос пізні заморозки, червневі надзвичайної сили буревії, а за ними – небачена спека. Та закладений з осені добрий посів вистояв, налився дорідним зерном. І ось результат: хлібний гектар комінтернівської землі дав по 40,5 центнера збіжжя. Це найкращий показник в області. Тому таким радісним і піднесеним було традиційне в районі свято обжинків – завершального акорду неймовірно важкої жнивної роботи.

- Це перший урожай за десять років незалежності України, фундамент якого закладався з осені реформованими сільгоспприємствами, - сказав, звертаючись до учасників районної наради, голова Комінтернівської райдержадміністрації Віталій Васильович Громяк. – Символічним є те, що саме цей

¹⁸⁴ Одеські вісті. – 2000. – 5 серпня.

врожай видався рекордним як за врожайністю, так і за валовим збором. Програму “Зерно Комінтернівщини-2001” виконано повністю. Це достойний дарунок до Дня незалежності нашої держави.

Доповідач відзначив, що зернове виробництво нарівні з тваринницькою галуззю – основа спеціалізації району і є показником економічного розвитку та добробуту громадян. Саме тому створений на період жнив штаб пильнував, щоб ніде не було втрачено й жменьки нелегко добутого зерна. І ось спеціальна комісія підбила остаточні підсумки. З радістю повідомляємо, що район домігся небачених досі 166 тисяч тонн хліба. Це майже вдвічі більше, ніж торік.

Низький уклін і найщиріші слова вдячності тим, хто відстояв напружену польову вахту, хто понад усе був відданий “диктатурі” технології, яка, безумовно, відіграла вирішальну роль у здобутті спільного короваю. Першими впорались із жнивами у ПСП “Марина”, очолюваному молодим керівником і до того ж чарівною жінкою Мариною Себовою. І в таблиці про ранги це підприємство перше: зібрано більше 1400 тонн зерна за середньої урожайності понад 52 центнери з гектара.

Важким було становлення приватного підприємства “Степове”, що працює під орудою Анатолія Моряка. Нині – перша серйозна трудова перемога: одержано близько двох тисяч тонн зерна при середній урожайності майже 49 центнерів. Високі показники і на рахунку Віктора Бідного, який більшу частину свого життя пропрацював бухгалтером, а нині очолює приватне підприємство “Воронівське”.

Це, так би мовити, нові імена. Та навряд чи домоглися б вони настільки вражаючих успіхів, якби не випробувана когорта керівників, котрі створюють в районі “бойову” атмосферу, не дозволяють розслабитись ні собі, ні іншим. Левова частка у золотих буртах комінтернівського хліба, як завжди, належить Володимиру Руденку – директору ТОВ “Комінтернівська п-ф”, Леоніду Коваленку – СТОВ “Сербське”, Роману Отчичу – ТОВ “Кордонське”, Пилипу Бабалику – ТОВ ім. Суворова.

Серед фермерів помітний крок вперед зробили Георгій Совсун, Микола Гайчук, Анатолій Слесарук, які з року в рік покращують технологію вирощування сільськогосподарських культур. Ось і зараз, коли пройдено останні хлібні загілки, думки і

дії землеробів вже у майбутньому. Бо ж слід подбати про новий засів, врахувати допущені помилки і не зробити нових.

В урочистій обстановці, на велелюдді численна група кращих з кращих комбайнерів, водіїв автомашин, начальників мехзагонів, агрономів й інженерів, керівників господарств отримувала святкові відзнаки, матеріальну винагороду, вислуховувала слова щирої подяки за відмінну працю. Та це був лише один день. Бо на завтра знову в поле, знову до землі. Немає сумніву, що їх руки зроблять се, аби й наступного року комінтернівська нива була не менш щедрою на віддачу”.¹⁸⁵

Чесно кажучи, коли завершалася ця книга, автору було на душі тривожно. І ось чому: рекорд комінтернівців у 2001 році давав змогу завершити дослідження натхненним акордом. Але перенесення святкування ювілею селища з травня на вересень 2002 року вимагало розповісти в книзі про підсумки врожаю саме 2002 року. Ситуація складалася не на користь комінтернівців і самого автора. Погода неначебто влаштувала хліборобам якийсь іспит на витримку, на виживання в неймовірно важких умовах – з квітня не впала жодна краплина дощу, зате сонце було щедрим на жару...

Хто переміг? Про це із репортажу уже згаданої Віри Семенченко. Вона назвала його “Знову перші комінтернівці”, який був опублікований в обласній газеті “Чорноморські новини” 19 липня 2002 року:

“З дитинства люблю духовий оркестр. Його звуки завжди настроюють на піднесений і водночас ліричний настрій. Ось і зараз, коли на всю округу від Будинку культури лунала гучна життєстверджуюча музика, я зачудовано дивилася на гурти людей, котрі ніби щойно вийшли з битви. Ще вчора вони стомлені й з ніг до голови запорошені степовою курявою долали останні хлібні загінки, а сьогодні акуратно одягнуті з хвилюванням чекали найдорожчого свята. Обжинки! Треба увесь рік важко працювати, аби прийшло у твоє хліборобське життя це торжество.

Перші хвилі свята були ніби осяяні незбагненним духом двох пишних хлібних короваїв, які на барвистих рушниках вродливі дівчата піднесли голові райдержадміністрації Віталію Васильовичу Громлюку та ветерану сільгоспвиробництва Олександрові Титовичу Бевзенку. У цих короваях ніби сфокусувалася вся хліборобська праця.

¹⁸⁵ Слава хлібороба. – 2001. – 4 серпня.

Дощі ніколи не заважали жниварям. Звісно, для косовиці це добре. Але ж скільки розпачу принесло їм цьогорічне затяжне бездощів'я. Правду сказати, живучи в місті, я й не сподівалася, що село матиме привід для святкування. Здавалося, немилосердне сонце випалило в полі геть усе живе. Але ось вони майже сто сорок шість тисяч тонн комінтернівського хліба! У двобої з природою людина таки вийшла переможцем. За рахунок чого?

Відповідаючи на це запитання, Віталій Громяк, котрий увесь час очолював жнивний штаб, вживає цікаве слово – “диктат технології”. Так, саме витриманий до дрібниць технологічний ланцюжок: коли вчасно й добрим насінням посіяно в добре підготовлений ґрунт, щедро підживлено, - і дав отой неможливий, здавалося б, для нинішнього року результат – 36 центнерів середнього врожаю з гектара. (Вслід за Комінтернівським йдуть Білгород-Дністровський та Саратський райони).

У тому технологічному ланцюжку особлива ланка – збирання врожаю. На нього жниварям знадобилося всього 15 днів. Затягнися косовиця ще на тиждень – і втрат би не перелічити. Аби витримати взятий темп, до власних долучили майже п'ять десятків комбайнів зі сторони. На їх оренді не слід було заощаджувати, бо втратиш більше. Такий маневр цілковито виправдав себе: нема полів, де б зерно висипалося з колоса.

Хоча, звісно, результати не у всіх однакові. Господарства, де врожайність нижча тридцяти центнерів, у районі вважають аутсайдерами. Адже поряд, як на нинішні погодні умови, є просто вражаючі результати. Більше 47 центнерів намолотили з гектара у ТОВ “Сербське”, очолюваному досвідченим Леонідом Миколайовичем Коваленком. Трохи нижчий, але не менш успішний ужинок мають ТОВ “Кордонське” – керівник Роман Отчич, ТОВ “Новодофинівське” – директор Павло Вербицький.

А у Комінтернівській птахофабриці, керованій Володимиром Руденком, з двох тисяч гектарів зібрали по 40 центнерів і стали лідерами валового збору – 11 тисяч тонн хліба. Більше того, завершивши жнива у себе, механізатори з Першотравневого допомогли зібрати хліб трьом навколишнім господарствам.

Надзвичайно важкою видалася хлібна вахта. Інколи температура у затінку сягала плюс сорок градусів, а в комбайновій кабіні – всіх шістдесяти. Все це жниварі вистояли, витримали. Директор ТОВ ім.Суворова Пилип Бабалік з вдячністю називає імена керівників мехзагонів Миколи Панасюка

та Василя Никифорова, які зі своїми екіпажами днювали й ночували у полі. Голова приватного підприємства “Воронівське” Віктор Бідний про своїх сказав так: “В мене лиш дев’ять механізаторів, але кожен на вагу золота”.

І, як завжди, наприкінці свята було вшанування кращих. Почесні грамоти та грошові премії отримали комбайнери Володимир Ходак, Анатолій Сірик, Павло Заболотний, водії Ігор Стратій, Вадим Єдинак, Олександр Михайлов і багато інших людей – фахівців, котрі вберегли все вирощене до зернятка. Низький уклін всім, міцного здоров’я й нових щедрих врожаїв!”

Отже, бачимо, хоч нові, але все ж стабільні традиції не тільки у технології господарювання, але і в умінні підводити підсумки, радіти власним успіхам. Читач, очевидно, звернув увагу, що в репортажах кореспондентів переважають одні й ті ж імена. Але то вже такий закон свят: уславляти саме тих, хто досяг найкращих успіхів, чий приклад треба наслідувати, ким пишатися.

Ветерани

Вище згадувалося про піклування місцевої влади, громадян про збереження, вшанування пам’яті загиблих за незалежність Батьківщини, про те, як переймаються турботами комінтернівці про своїх ветеранів. Якщо раніше подавався статистичний матеріал, розповідалося переважно про відповідальних за роботу серед ветеранів осіб, то цього разу дослідник вирішив дізнатися оцінку самих ветеранів про те, як про них дбають владові структури та громадські організації. Джерелом такої інформації послужили матеріали пленуму Комінтернівської райради ветеранів.

Звітну доповідь про роботу президії районної ради за 2001 рік зробив голова районної ветеранської організації Микола Іванович Гавриленко. Він, зокрема, зазначив, що в тому, що район вже третій рік займає в області перше місце за результатами сільськогосподарських робіт, є частина заслуг ветеранів, які часто своїми порадами, а також посильним трудом робили все для одержання високого урожаю рослинництва та тваринницької продукції. Серед ветеранів є керівники, які продовжують очолювати господарства, а саме: Р. В. Отчич, Л. М. Коваленко, К. С. Попандопуло; їх господарства – кращі в районі. Ужинок у 182,8 тис.тонн хліба у районі у 2001 році дав змогу пайовикам одержати в рахунок орендної плати відчутну прибавку до своєї пенсії.

За звітний період на пленумах районної організації було розглянуто вісім питань, актуальних для ветеранських організацій. Більшість пунктів з прийнятих постанов районної ради виконано.

Ветеранська організація Комінтернівського брала активну участь у проведенні загальнодержавних, професійних та релігійних свят.

Як підкреслювалося на згаданому пленумі ветеранські організації працюють в тісній співпраці з райдержадміністрацією та районною радою, з селищними та сільськими радами. Плідна співпраця дозволяє краще вирішувати питання щодо соціального захисту ветеранів. Було надано допомогу ветеранам, інвалідам, які прикуті до ліжка, а таких в районі більше ста чоловік. Протягом року регулярно виплачувалися компенсації інвалідам на невикористане санаторно-курортне лікування. 115 інвалідів отримали компенсації за транспортне обслуговування, вісім інвалідів було оздоровлено в санаторно-курортних закладах.

У 2001 році для ветеранів райдержадміністрацією, районною радою було виділено 93,7 тис.грн. Грошову допомогу отримали 1340 ветеранів та малозабезпечених громадян. До 56-ї річниці Перемоги у Великій Вітчизняній війні ветеранам надана допомога в сумі 57,8 тис.грн.

Була виконана постанова уряду “Про заходи, пов’язані з 60-ю річницею початку Великої Вітчизняної війни 1941-1945 рр. – Днем Скорботи й вшанування пам’яті жертв війни в Україні”. Зокрема, було здійснено упорядкування пам’ятних місць, братських могил, військових поховань, пов’язаних з Великою Вітчизняною війною. Районна рада виділила понад 24 тис.грн. для реставрації пам’ятника загиблим землякам у другій Світовій війні. Було перевірено стан проживання ветеранів-інвалідів з метою поліпшення умов їх життя, медичного обслуговування тощо.

За допомогою спонсорів, голови райдержадміністрації Віталія Громлюка, голови райради В.Д.Симулика 159 ветеранам, які були призвані на початку війни, районна рада ветеранів вручила по 80 грн. кожному на загальну суму 4777 грн. А в рамках акції “Милосердя” після обстеження житлово-побутових умов людей похилого віку, тим, хто перебував в найскрутнішому становищі, виділена грошова допомога на загальну суму 4500 грн. Управлінням соціального захисту надано допомогу престарілим на суму 12960 грн., 580 чоловік отримали гуманітарну допомогу (одяг, взуття) на суму 13530 грн., 370 малозабезпечених пенсіонерів отримали продуктові пакети. В Комінтернівському, в

низці сіл зроблено передплату на газети всій пільговій категорії та малозабезпеченим пенсіонерам на 2002 рік.

Ветерани беруть участь у патріотичному вихованні молоді. З нагоди воєнних дат ветерани виступають на тематичних вечорах у школах району, уроках мужності, виховних годинах на тему: “Ніхто не забутий, ніщо не забуте”.

Крім зустрічей керівників району з ветеранами взагалі, стало традицією зустрічатися з ветеранами - керівниками, що, як стверджувались на пленумі райради ветеранів, позитивно впливає на вирішення політичних та економічних проблем Комінтернівського та району.

Разом зі здобутками гострої критики зазнали окремі керівники, які не профінансували закупівлі для ветеранів скрапленого газу й видачі пільгових балонів. Не було виконано у повній мірі Закон України “Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту” про позачергове встановлення на пільгових умовах квартирних телефонів тощо.

Про увагу владових структур до життя ветеранів свідчить і те, що у роботі згаданого пленуму районної ветеранської організації взяли участь перші особи району, селищ, сіл і начальники низки управлінь і відділів державних структур.¹⁸⁶

Висновки мають бути лаконічними: ветерани – це громадсько-активна соціальна група комінтернівців, що бере участь у виробництві сільськогосподарської продукції, інших сферах суспільного життя. Вони заслужено користуються повагою як з боку пересічних комінтернівців, та і з боку керівників району та селища.

Пам'ятник Тарасу Шевченко

Матеріальні труднощі не зупинили та і не могли зупинити животворчих процесів незалежницького оновлення свідомості й почуттів комінтернівців. В розмовах, на шпальтах районної газети, в репертуарі мистецьких ансамблів районного Будинку культури, у передачах нещодавно створеного районного телебачення, районного радіомовлення – повсюду проростали паростки отого незламного, живучого, людяного, надихаючого, що зветься народною духовністю, українським менталітетом.

¹⁸⁶ Слава хлібороба. – 2002. – 12 січня.

Місцева влада робила свій вагомий внесок у відновлення українського фактору. Виконавчий комітет Комінтернівської селищної ради 24 липня 1996 року прийняв рішення про перейменування вулиць селища. За цим документом нові назви набули такі вулиці:

Комсомольська стала Центральною,

Леніна - Київською,

Советська - Українською,

Октябрська - Серпневою,

Пролетарська - Промисловою,

Вулиця Комінтерна почала називатися іменем відомого місцевого лікаря В.М.Грубніка, а 9 январа - Зоряною.

Щось не до кінця виясненим сталося з пам'ятником В.І.Леніну, що був споруджений у Комінтернівському біля кінотеатру. Вночі з 6 на 7 листопада 2000 року були страшні блискавка, грім і злива. Вранці комінтернівці побачили дивну картину: півпам'ятника лежало на землі, а ноги вождя стояли на п'єдесталі. Версій було декілька. Одна: мовляв, самі комуністи зруйнували пам'ятник, щоб спровокувати населення на виступ проти влади, яка не турбувалася про цю споруду. Друга: мовляв, хтось з патріотів-демократів навмисне зачепив краном пам'ятника. Третя: можливо владі набридли претензії комуністів про реставрацію пам'ятника. Четверта: Бог покарав – послав блискавку.

Спроба комуністичних структур заохотити місцеву владу відновити пам'ятник В.І.Леніну закінчилася невдало. Комінтернівці байдуже поставились до повалення ідола, якому змушені були поклонятися. В цій ситуації восьма сесія селищної ради від 5 липня 2001 року прийняла рішення про знесення півпам'ятника В.І.Леніну.

Зате ті ж самі комінтернівці діаметрально протилежно поставилися до іншої події в своєму селищі – відкриттю пам'ятника пророку українського народу, Тарасу Шевченку. Це сталося в день козацького, а значить - українського, свята святої Покрови 14 жовтня 2000 року.

То було подвійне свято місцевих селян. Але найкраще про нього розповіла газета “Слава хлібороба”, опублікувавши 18

жовтня 2000 року репортаж Світлани Курилюк під назвою “Ми на оновленій землі” та інтерв’ю кількох учасників цих урочистостей.

“Святковий день. Урочистий день. Прекрасний сонячний ранок. Два кольори панують на центральній площі селища Комінтернівське – яскраво жовтий і блакитний, колір осіннього листя і стиглої пшениці відбивається на стінах, вікнах, усмішках і ніжних квітах. А над усім – всепоглинаюча, пронизлива синява осіннього високого неба. Десята година ранку Покровиноного дня. Бадьорі мелодії козацьких маршів скликають людей на площу. Скликають на свято. Тріпотять на вітрі жовто-блакитні прапорці, які роблять площу святковою і урочистою.

Сходяться місцеві жителі, з’їзджаються гості з квітами, святково вбрані. Як водиться, найцікавіші малюки метушаться, бігають, розглядаючи все навкруг. Аж ось на імprovізованій трибуні з’являються керівники району, гості. Гімн України відкриває районне свято, приурочене відкриттю й освяченню в райцентрі погруддя Тарасу Григоровичу Шевченку. Голова Комінтернівської районної ради В.Д.Симулик вітає всіх присутніх зі святом, віддає данину пам’яті Великому Кобзареві.

- Ми виконали твій заповіт, Тарасе, - говорить Василь Дмитрович, - ми пам’ятаємо про тебе на оновленій землі, у сім’ї вольній, новій. Це місце від сьогодні стане для нас святим!

Лунає команда: “Для проведення урочистого мітингу, внести державний прапор України!” І, чітко карбуючи крок, юні громадяни України, старшокласники місцевої школи вносять державний прапор.

В. Д. Симулик представляє гостей, що прибули на свято. Серед них:

Петренко Юрій Олексійович – заступник голови облдержадміністрації;

Подмазко Михайло Михайлович – завідуючий відділом організаційної та кадрової роботи облдержадміністрації;

Бродавко Роман Ісакович – начальник управління культури облдержадміністрації;

Толобко Юрій Миколайович – начальник управління екобезпеки Одеської області;

Міщенко Леонід Васильович – редактор обласної газети “Чорноморські новини”;

Кракалія Роман Тарасович – кореспондент цієї газети;

Морозов Василь Васильович – заступник голови виконкому Южненської міськради;

Карпенчук Михайло Пилипович – голова Суворовської райдержадміністрації;

Радукан Опанас Петрович – депутат обласної ради;

Левчук Володимир Володимирович – голова Овідіопольської райдержадміністрації;

Астахов Михайло Григорович – генеральний директор СП “Союз”;

Ставніцер Олексій Михайлович – президент СП “Тіс”;

Ружинський Володимир Гнатович – директор МПП “Наша марка”.

Далі слово для привітання надається голові райдержадміністрації В. В. Громлюку.

- Є події, - сказав Віталій Васильович, - які мають великий вплив і на населені пункти, і на жителів цих пунктів. Сьогоднішня подія стане такою для нашого селища. Ми вшануємо сьогодні пам'ять про незгасну зірку української поезії, славного сина України Т. Г. Шевченка. Бо він “..був сином мужика, а став зіркою у царстві духу...” Шевченкове слово повернулося на Україну, щоб розбудити приспаний у неволі національний дух. І ожила добра слава, слава України. Ми сьогодні відкриваємо погруддя Тарасу Шевченку і це буде для нас не лише пам'ятником, а й місцем довірливої розмови з поетом. Сюди нестимуть квіти наші земляки.

Слава нашому генію – Тарасу Григоровичу Шевченку!

Слава українському народу, який має такого генія!

Слава Україні!

Почесне право відкрити пам'ятник-погруддя надається голові райдержадміністрації В. В. Громлюку, голові районної ради В. Д. Симулику, а також почесному гостю – заступнику голови облдержадміністрації Ю. О. Петренку.

Площа завмерла на секунду, і в пронизливий, оглушливій тиші представ перед очі присутніх Тарас. Такий знайомий, такий рідний і близький. Високе мудре чоло, пишні козацькі вуса і задумливий погляд. Погруддя встановлене на гранітній брилі і з висоти її Шевченко дивиться на свою неньку-Україну, на своїх потомків...

За християнським звичаєм отець Петро освячує погруддя, а хор Першотравневого Будинку культури виконує пісню “Многая літа”.

Схвильовані учасники свята покладають до пам'ятника вінки, букети, кошики з квітами. І ось уже Кобзар уквітчаний так, що й гранітного постаменту не видно. Ми не забули тебе, Тарасе, ми пом'янули тебе, Кобзарю.

Зі словами привітання до присутніх звертається заступник голови облдержадміністрації Ю. О. Петренко.

- Ми сьогодні віддаємо шану батьку й пророку всіх українців, які проживають не тільки в нашій країні, а й по всьому світі. Він це заслужив. Тож дозвольте побажати усім нам, громадянам України, бути щасливими у вільній, незалежній державі і бути гідними свого Великого Пророка.

Хвилюються виступаючі, тріпотять на вітрі прапорці, переливаються різнобарв'ям квіти. А над ними – Тарас. І синє, бездонне небо. І мої земляки, які, затамувавши подих, вслухаються у кожне слово. Ми не забули тебе, Тарасе, ми пом'янули тебе, Кобзарю!

- Сьогодні ми відкриваємо погруддя Т. Г. Шевченку не лише в день релігійного свята Покрови Пресвятої Богородиці, - говорить депутат районної ради, голова постійної комісії райради з освіти, культури і роботи з молоддю В.П.Бойко. – Сьогодні ще й день утворення українського козацтва. Ці величини: Україна, Шевченко, козацтво – невіддільні. Він був справжній революціонер, народний син, наш батько рідний...”

Валерій Павлович на честь сьогоднішньої події написав вірша, присвяченого Т. Г. Шевченку і виніс його на суд гостей і учасників свята.

Далі слово надається начальнику обласного управління культури Р. І. Бродавку.

- Шевченко – визначний геній світового рівня, - сказав Р. І. Бродавку. – І хоч він ніколи не був на Одещині, ніколи не був в Одесі, але тут є чимало подій, пов'язаних з його ім'ям. Так, саме в Одесі народилася пісня, пов'язана з творчістю Шевченка – “Реве та стогне Дніпр широкий”, в нашому місті було поставлено першу оперу за мотивами шевченківської Катерини, перший балет “Гайдамаки”...

Линуть і линуть врочисті вітальні слова, слухає їх Кобзар, схиливши чоло, а чуємо ми, мої сучасники. Це потрібно не мертвим, це потрібно живим. Нам з вами. Тоді й Тарас живий у нашій пам'яті.

Могутньо лине над площею “Реве та стогне Дніпр широкий” у виконанні народного хору з Першотравневого. А підспівує вся громада, у всякому випадку, - в душі. Бо співають – професіонали.

Організували й провели це свято теж професіонали – про це свідчить рівень підготовки. Досить сказати, що основну частину роботи, пов'язаної з виготовленням погруддя, акумулювання коштів, підготовки свята взяв на себе голова районної ради В. Д. Симулик, і навіть, власне, проводив його. Допомогала йому у всьому його заступник В. О. Бульба. Вагому підтримку одержали від голови райдержадміністрації. О.К.Задорожній, головному архітектору району Г. О. Тефтулу, скульптору, який виготовив погруддя, П. І. Кравченку, начальнику міжгосподарської будівельної організації В. М. Варгаракі, селищному голові О. В. Трегубенку було висловлено подяку за ті зусилля, які вони доклали, щоб погруддя Кобзарю було встановлено в райцентрі.

Підкресливши, що на зведення погруддя Шевченку і на проведення районного свята не витрачено жодної копійки бюджетних коштів, В. Д. Симулик висловив слова подяки спонсорам:

Горбатку Валерію Степановичу – директору ОПЗ,

Астахову Михайлу Григоровичу – генеральному директору СП “Союз”,

Гутнікову Сергію Олександровичу – директору виробничої фірми “Оніс”,

Шабаліну Павлу Михайловичу – голові правління ВАТ “Промринок Котовський”,

Каліці Семену Емануїловичу – директору СП “Векка”,

Левенбергу Вадиму Едуардовичу – директору СП “Зв’язокбуд”,

Амірханяну Едуарду Грачиковичу – директору ТОВ “Дорсервіс”,

Сарафанову Володимирі Олександровичу – директору ТОВ “Живолі плюс”.

- Якщо ми разом, то ми – велика сила, - підсумував Василь Дмитрович.

Лунає команда: “Винести державний прапор України!” І звучить державний гімн. Урочиста частина закінчена. Та свято ще продовжується.

В райцентр прибули кращі з кращих культармійців району. Тому й літературно-музична композиція “Молюсь за тебе, Україно!” вдалася на славу. Народний хор “Травневі зорі” під керівництвом Миколи Польового з села Першотравневого, народний танцювальний ансамбль “Веселка” під керівництвом подружжя Остапенків з Першотравневого Будинку культури, народний, пошуково-дослідницький, фольклористичний гурт “Чисті криниці” під керівництвом В. І. Вовка з Комінтернівського, танцювальний колектив Свердловської школи під орудою Софії Шевцової, дует сестер Комісарових з села Крижанівки, вокальний ансамбль Свердловського СБК під керівництвом Марії Нагалко, самобутній майстер вишивки з Першотравневого Михайло Яцентюк, зразковий духовий оркестр Візирського Будинку культури під керівництвом Степана Скочипця, ансамбль сопіларів Комінтернівської ДМШ під керівництвом Євгена Кашперука, а також гості району - вокальний ансамбль дитячого садка №1 порту “Южний” “Гармонія”.

Кожен колектив старанно готувався до свята і подарував його учасникам, а також і Кобзарю, свій талант. Ніжні українські пісні змінюють запальні національні танці, переливаються

барвами віночки і стрічки та вишивки на блузках. Кожен виступ супроводжується вибухами оплесків глядачів, а пісня “Мати” у виконанні сестер Комісарових викликала щирі сльози в жіночій половині учасників свята.

...Що ж , як мовиться, на одному диханні пройшло це дійство, промайнули дві години. Тут не було високих посад, тут не було політичних лозунгів і закликів. Сюди, на площу, суботнього покровського ранку прийшли всі однодумці, всі ті, хто душею відчув потребу прийти й вшанувати пам’ять Кобзаря.

А про важливість і потрібність подібних заходів красномовно говорило рясне і барвисте коло малюків, і місцевих, і приїжджих, які обсіли площу і весело виляскували в долоні в такт кожній мелодії. Їм такі свята потрібні, як нікому.

... Наші кореспонденти під час свята взяли прес-інтерв’ю в кількох його учасників і нижче публікуємо їх думки.

Покрова- це вже осінь, прощання з теплом. Та цьогорічний день, 14 жовтня видався сонячним і теплим. А для мешканців селища Комінтернівського став ще й пам’ятним. Бо відтепер кожного, хто проходитьме площею 40-річчя Визволення біля райдержадміністрації зустрічатиме, наче батько дітей своїх, наш Кобзар.

Подія з освятою пам’ятника, з церковним співом, палкою промовою представників влади та запрошених гостей, зібрала на площі багатьох людей. Шевченкове слово, його пісня, як ніколи звучали у цей день, душевно й проникливо. Спілкуючись з людьми, що прийшли на відкриття погруддя, звучали такі прості й водночас значимі слова, що вселяють надію і гордість за свій народ.

Бо наведені нижче рядки, без перебільшення, свідчать, що дійсно ще не вмерла душа народу.

Л. К. Крицька, заступник головного лікаря ЦРЛ:

- Давно так не раділа й не плакала водночас, розчулена українською піснею, як сьогодні. Це дійсно свято, свято для душі, що усім нам так потрібне.

Т. Колесник, страховий агент НАСК “Оранта”:

- Я задоволена організацією цього заходу, чудовими виступами художніх колективів. Дійсно, було що побачити й послухати.

О. К. Шавлов, голова Комінтернівської райспоживспілки:

- Шевченко – наш пророк, наша гордість, і мені приємно, що пам'ятник йому споруджено й у нас в райцентрі.

А. О. Козак, головний зоотехнік АПК:

- Без Шевченка не було б і незалежної України.

І. Є. Слізченко, інспектор Комінтернівської податкової інспекції:

- Для усіх нас це чудове свято. Бо, мабуть, немає серед нас людини, яка була б байдужою до його творчості. Його слово живе і житиме вічно. А з ним – і український народ.

М. П. Якубчак, пенсіонерка:

- Приємно, що селище наше оновлюється. Стає гарнішим. А сьогодні і день, і це свято, ніби ліки для душі. Дивлюсь на дітей, на просвітлені обличчя людей і думаю, що переживемо труднощі, що буде й у нас все гаразд.

В. Г. Рибаченко, ветеран війни та праці, житель смт.Комінтернівське:

- Свято мене так схвилювало, що емоції аж виливаються в поетичні рядки. Дізнався, що жодної копійки з бюджетних коштів на цю подію не витрачено, а видно, що пам'ятник багатий, цінний. Отже, спасибі тим, хто подбав для нас про нього, а особливо голові райдержадміністрації В.В.Громлюку, голові районної ради В.Д.Симулику, організаційному комітету і скульптору, який виготовив погруддя Шевченка.

Л. М. Гайдар, заступник директора школи з виховної роботи, жителька селища Комінтернівське:

- Схвильовані, розчулені, радісні. Скажу від імені всіх моїх колег – свято організоване на високому рівні. Дуже добре, що в районі з'явилася нова реліквія, яка не тільки додасть селищу краси, а й послужить добру справу у вихованні школярів.

Т. В. Дегтяренко, директор школи, жителька села Кірове:

- Я щиро вдячна тим, хто організував це свято для нас, хто запросив нас на нього. Повірте, за ці дві години всі присутні, я переконана, одержали заряд позитивної енергії, а жителі райцентру ще й гарний подарунок – погруддя Кобзаря. Хотілось би, щоб таке свято ми змогли провести ближчим часом і в Кіровому.

Т. Г. Назарова, начальник управління райдержадміністрації, жителька села Першотравневе:

- Дуже урочиста й важлива подія сьогодні в райцентрі, запам'ятається на все життя. Але вважаю, що свято це загальнорайонне, адже тут багато гостей з усіх сільських рад. Це дуже добре, що ми вшановуємо національні традиції.

Г. М. Єгорова, керуюча районним відділенням Ощадбанку 2163:

- Сьогодні я дуже схвильована, бо побачила й почула свою Україну. З її мовою, піснями й танцями, з проникливим Шевченковим Словом. І в цьому є впевненість, що усі труднощі ми здолаємо.

Н.А.Литовченко, начальник відділу статуправління:

- Національне відродження можливе лише за умови духовного відродження. А сьогодні, дивлячись на виступи художніх колективів, на національне вбрання виступаючих

і слухаючи шевченкові пісні у виконанні хору “Веселка” з Першотравневого Будинку культури, мені хочеться сказати – Україна жива і житиме вічно, коли є серед нас люди, що, не зважаючи ні на що, дарують радість нашого відродження. Тільки хочеться, щоб таких свят було у нас більше.

Н. П. Гордієнко, головний бухгалтер Пенсійного фонду:

- Я не жалкую, що цього святкового дня прийшла на відкриття погруддя Т.Г.Шевченка. І гадаю, що ця подія надовго залишиться в серці кожного, хто зібрався тут, щоб вшанувати пам'ять великого генія українського народу. Мені безперечно дуже сподобалися виступи самодіяльних художніх колективів району, а також вишиті рушники.”

Освіта

Сучасна Комінтернівська загальноосвітня школа, що має власні освітянські та виховні традиції, будує свою роботу на солідній законодавчій документальній базі. Це Закони України “Про освіту”, “Про загальну середню освіту”, Державна національна програма “Освіта” (Україна ХХІ століття), проекти Національної доктрини розвитку України у ХХІ столітті та Концепція 12-річної загальної середньої освіти з урахуванням вітчизняного та зарубіжного досвіду шкільної освіти.

Організаційна структура ЗОШ має три ступені: I – від першого до четвертого класів; II – від п'ятого до дев'ятого класів; III – включає 10-12 класи.

Загальноосвітня концепція України орієнтована на нове соціальне замовлення щодо знань, змісту, якості й термінів шкільної освіти. Лейтмотивом освіти є пріоритети соціально-мотиваційних факторів і загальнолюдських цінностей. Здійснюється методологічна переорієнтація змісту освіти на особистість, на забезпечення активної пізнавальної позиції суб'єкта навчання, формується організація навчання на основі максимального врахування досвіду взаємодії учня з навколишнім світом, спрямованість освіти на найповнішу реалізацію

здібностей, інтелектуального, духовного і творчого потенціалу дітей, до уваги береться життєдіяльність учня, що зумовлюється його розумом і активністю, вироблення стійких механізмів самонавчання, самовиховання і саморозвитку.

За роки незалежності України, долаючи неймовірні труднощі, передусім, матеріального й фінансового порядку, здійснюється реформування загальноосвітньої школи селища Комінтернівське. Реалізований наказ Міністра освіти про перехід на 12-бальну систему оцінки знань, а з 2001-2002 року здійснюється перехід на дванадцятирічне загальноосвітнє навчання.

Докладніше зупинимося на характеристиці школи. Читачеві відомо, що вона існує вже 65 років. У 1982 році вона перейшла в нове триповерхове приміщення. Сьогодні в ній навчається біля 900 учнів, нараховується 80 осіб працюючого персоналу, з яких вчителів – 58.

Вчителі школи схвально сприйняли реформу загальної середньої освіти, зокрема, нову систему оцінювання. 12-бальна система дозволяє повніше розкрити творчий потенціал учня, забезпечує максимальну точність оцінки його знань, умінь та навичок.

В школі сформовано класи з професійним навчанням (гуманітарний та загальноосвітній).

За період своєї діяльності школа має чим гордитися. Створено колектив професіоналів, які дають міцні знання з цілого ряду предметів. Це дозволяє випускникам школи у великій кількості вступати до вищих та середніх спеціальних навчальних закладів нашої країни.

Міцний фундамент роботи з учнями закладено вчителями минулих років: подружжям Бобровицьких, Аленіних, Фабриків, Крутій, Симуликів, а також вчителів: Л. В. Тетенко, М. І. Костюк, Л. Г. Щеглюк, М. П. Кириченко, М. М. Омеляненко та ін. Вони виховали цілу плеяду вчителів – продовжувачів своєї справи, представників інших професій. Зокрема, в галузі медицини добре відомі брати Грубніки Володимир Володимирович та Юрій Володимирович.

Нині близько 40 відсотків членів педколективу складають випускники саме Комінтернівської ЗОШ. Серед педагогів сьогодні налічується два вчителі-методисти (В. М. Симулик, Н. І. Куба), вісім вчителів із званням “Старший учитель” (А. О. Коровицька,

вчитель хімії, В. В. Коноплянко, вчитель української мови та літератури, нині директор школи, Л. М. Степаненко, вчитель історії, Н. Ф. Лукашевич, вчитель російської мови та зарубіжної літератури, В. М. Пінонік, Л. В. Науменко, вчителі української мови та літератури, М. С. Черномазова, вчитель початкової школи, В. В. Кирниченко, вчитель образотворчого мистецтва, нині заступник директора з НВР), тридцять один вчитель вищої категорії.

Протягом останніх років у школі вчителями української мови та літератури створено українську світлицю, що налічує десятки цінних етнографічних експонатів. Оснащено новою технікою комп'ютерний клас.

В школі існують добрі традиції, перевірені часом. Так, встановлено тісний зв'язок з радою ветеранів селища, що допомагає у проведенні зустрічей, конференцій за участю ветеранів Великої Вітчизняної війни.

Учні школи є членами групи волонтерів, що діє при райдержадміністрації. Вони беруть активну участь в операції "Турбота", акціях милосердя, вітають ветеранів війни та праці зі святами, допомагають їм. Такий зв'язок поколінь виховує в молоді почуття відповідальності за долю свого селища, своєї Батьківщини.

При школі є бібліотека, яка налічує книг, брошур, журналів – 34 791 примірників, в тому числі: підручників – 21 107, з них для 1-4 кл. – 7100, 5-9 кл. – 6957, 10-11 кл. – 7050, та одинадцять найменувань періодичних видань.

Райдержадміністрація, зокрема, завідувача відділом освіти Т. В. Гапоненко, чимало зусиль докладають для того, щоб забезпечити учнів, бібліотеки навчальною літературою, що друкується рідною українською мовою.

До речі, керівництво району, школи постійно піклується про розвиток української мови. 9 листопада 2001 року на базі Комінтернівської школи I-II ступенів відбувся II етап II Міжнародного конкурсу знавців української мови. У ньому взяли участь 115 школярів району. Ця акція ставила мету - сприяти розвою нашої рідної мови та виходу її на міжнародний рівень, а також надати можливості молоді проявити себе. Про зростання популярності конкурсу серед учнів свідчать такі цифри: якщо у 2000 році 9 листопада в День української писемності на

районному рівні у конкурсі змагалися 47 учасників, то через рік – 115 учнів.

Особливу увагу на II етапі конкурсу організатори конкурсу приділяли усному мовленню. Серед переможців була учениця 11 класу Комінтернівської школи Ірина Гапоненко.¹⁸⁷

До нових форм виховання учнів слід віднести районну школу учнівського активу під назвою “Лідер”, організовану працівниками районного відділу освіти. Заняття проходять на базі Комінтернівської загальноосвітньої школи. Контингент школи – відмінники навчання та активісти у житті школи. Молодь вчать шкільному самоврядуванню, на прикладах кращих господарств району формують уявлення хлопців і дівчат про лідерську діяльність та інше. У роботі школи “Лідер” беруть участь завідуючий відділом організаційної і кадрової роботи районної держадміністрації О. М. Шлапак, завідуюча районним відділом освіти Т. В. Гапоненко, її заступник Т. І. Моряк та інші.

Керівництво району розглядає зазначену школу, точніше її учнів, як надію і опору, зміст їх навчання, як перші кроки у плані резервної підготовки керівних кадрів для всіх галузей господарства.¹⁸⁸

Має чим пишатися колектив Комінтернівської загальноосвітньої школи. Серед моральних здобутків школи – вчительські династії. Наприклад, 112 років складає загальний педагогічний стаж учительської династії Аленіних-Моргунів. А почалась вона з далекого 1936 року, коли до Комінтернівської семирічки прийшла зовсім юна дівчина, яку тут вперше назвали по-дорослому Софією Андріївною. А сьогодні в райцентрі серед дорослого населення практично не знайдеш людини, якій це ім'я не було б знайоме. Є славне продовження природнього дару Софії Андріївни сьогодні. В ролі вчительки першою переступила поріг школи старша онука Лариса Валентинівна Науменко, педагог серйозний, вдумливий, нині інспектор відділу освіти. Стежкою, що проклала бабуся, пішла в життя молодша онука Тетяна Вікторівна Ганич, улюблениця школярів Комінтернівської загальноосвітньої школи. Нелегку вчительську долю обрали і правнучки Софії Андріївни – Наталка та Ірина.¹⁸⁹

Заглянемо в учнівські реферати, в яких мова йде про вчителів. Учениця 10-В класу Ірина Шрамова написала змістовну

¹⁸⁷ Слава хлібороба. – 2002. – 9 лютого.

¹⁸⁸ Слава хлібороба. – 2001. – 8 листопада.

¹⁸⁹ Слава хлібороба. – 2000. – 30 вересня.

працю про вчительку української мови і літератури Наталію Григорівну Мацієвську. У рефераті, зокрема, сказано: "...Школі присвятила багато років...вчителювала в повоєнні роки. Виховували у дітей любов до рідного краю, рідної мови та літератури.

Після війни її чоловік був репресований. Вона залишилась з малим сином Юрієм. З гарного великого будинку їх переселили у крихтну земляночку, яка більше нагадувала клітку, ніж квартиру. Самотужки, у важких побутових умовах довелося Наталії Григорівні виростити, виховати сина, поставити його на ноги та дати гарну освіту..."¹⁹⁰ Теплі, красиві слова про вчительку Валентину Микитівну Симулик написали у своєму рефераті учениці 10-В класу Світлана Куликова та учениця 10-А класу Олена Томашевська.¹⁹¹ У кожному рефераті, а їх чимало, діти розповідають про улюблених вчителів, що допомагають їм стати повноцінними громадянами.

Освітнянські та виховні здобутки Комінтернівської загальноосвітньої школи настільки значні, що настав час створити шкільний музей, ініціатором і керівником якого стала вчителька історії Неллі Іллівна Міщенко.

З усіх складових інфраструктури Комінтернівська загальноосвітня школа стабільно користувалася авторитетом впродовж всієї своєї історії. Вона була і залишається гордістю селища.

Складовою освітньої мережі Комінтернівського є дитяча музична школа. Вона забезпечує функціонування естетичного напрямку виховання дітей. Про її створення мова йшла раніше. Вона була створена у 1968 році. Про сьогоденний стан музичної школи інформує її директор Євген Кашперук.

- За роки, що минули, багато чого змінилося в музичній школі. Значно розширився штат викладачів, зросла кількість учнів. Лише нинішнього року розпочали навчальний рік більше 120 дітей у різних класах. У п'яти селах працюють філіали школи. Досвідчені викладачі, а їх всього 16, вчать дітей грі на баяні, акордеоні, фортепіано, гітарі, духових та інших інструментах. І це, незважаючи на фінансові труднощі, відносно невисокий оклад за навчання. Хоча, на жаль, не всі вчителі зуміли витримати, змушені були залишити улюблену, але водночас низько оплачувану роботу. Та залишився кістяк. Це люди, які працюють в

¹⁹⁰ Архівний відділ Комінтернівської райдержадміністрації. Ф.31, оп.1, спр.295, арк.41.

¹⁹¹ Там само.

школі не один десяток років. Серед них С. С. Скоцінець, керівник дитячого духового оркестру, який є неодноразовим переможцем різноманітних оглядів та конкурсів. Цей дитячий музикальний колектив знають не лише у багатьох селах району, а й в Україні.

Багато вихованців згадують досвідчених викладачів Л. С. Кашперук, Л. М. Маковічук та тепер вже колишніх випускників школи, які після закінчення різних навчальних закладів повернулися працювати сюди. Це С. А. Романенко, О. А. Бахчеван, О. В. Кваша та інші.

На цьому нелегкому й тернистому шляху колективом викладачів протягом більше трьох десятиків років роботи досягнуто певних успіхів. Так, музичну школу закінчили понад чотириста сорок дітей, а близько ста вихованців стали професійними музикантами та спеціалістами. Серед них є артисти обласної філармонії, Одеського оперного театру, викладачі консерваторії, музичного училища, багатьох дитячих музичних шкіл області й Одеси, вчителі музики в загальноосвітніх навчальних закладах.¹⁹²

Однією з позашкільних установ мережі закладів освіти району є Комінтернівська дитячо-юнацька спортивна школа. Вона сьогодні здійснює свою діяльність згідно з законами України “Про позашкільну освіту”, “Про фізичну культуру і спорт”, а також відповідно до типового положення про дитячо-юнацьку спортивну школу, основним завданням якої є:

- спортивна підготовка дітей та підлітків;
- зміцнення здоров'я дітей засобами фізичної культури та спорту;
- розвиток їх здібностей в обраному виді спорту.

Минулий навчальний рік був дуже насичений спортивними баталіями у відділеннях футболу, волейболу, боксу.

Основними показниками школи є участь команд ДЮСШ в обласних та всеукраїнських змаганнях, міжнародних турнірах.

Так, вихованці відділення футболу, окрім матчевих зустрічей-турнірів, брали участь в зональній першості області з футболу (куди входило 5 команд ДЮСШ області), згідно з календарем “Осінь-весна” двома віковими групами:

- збірна команда старших юнаків 1985-86 р.н.

¹⁹² Слава хлібороба. – 1998. – 16 вересня.

- збірна молодих юнаків 1987-88 р.н.

Зайнявши у своїй підгрупі I-е місце, команда молодших юнаків потрапила до фінальної частини змагань, де в період з 25 по 28 червня в м.Пилявці серед 10-ти команд-фіналістів посіла п'яте місце (тобто 5-те місце серед 22 ДЮСШ області).

Команда старших юнаків у підгрупі посіла друге місце і до фіналу не потрапила. А вихованець молодшої групи філіалу ДЮСШ у с.Кіровому переданий до ФК ДЮСШ "Чорноморець" для подальшого удосконалення спортивної майстерності.

Основними змаганнями відділення волейболу була участь у першості області серед юнаків та дівчат. Так, дівчата 1986-1987 р.н. під керівництвом тренерів майстра спорту О.О.Острікова та А.Е.Шаповал у фінальній частині першості посіли четверте місце у м.Іллічівську, юнаки 1985-86 р.н. були третіми.

Найбільш вагомий внесок залікових очків ДЮСШ внесли вихованці відділення боксу, які успішно виступили в змаганнях різних рангів, а саме:

Боксери брали участь в міжнародних турнірах "Надія" в м.Б.-Дністровському: С. Трестіна (м.Одеса), А. Роконова (м.Донецьк), Р. Персена (м.Одеса).

Так, участь наших боксерів у змаганнях різних рангів дала змогу підготувати до складу збірної області: для участі в першості України - 18 збірників. Ю. Лічікакі, А. Яготін, О. Воловик входять до складу збірної України з підготовки до першості світу (вони тренувалися у м.Вінниці, де зарекомендували себе з позитивної сторони).

Так, за минулий навчальний рік Комінтернівською ДЮСШ було підготовлено: спортсменів масових розрядів:

футбол – 116 чол.,

волейбол – 96 чол.,

бокс – 115 чол.

Звання майстра спорту України виконали: Бородулін К., Яготін Р., Воловик О., Михайленко К. Звання кандидата в майстри спорту - України виконали і підтвердили: Лічікакі Ю., Серженюк О., Уржумцев Д.

Перший дорослий розряд виконали: Лашук Д., Шпунтов В., Данюк Ю., Бурякраський С.

ДАТА	МІСТО	РАНГ ЗМАГАНЬ	МІСЦЕ, ЩО ПОСІЛА ДЮСШ
12-14.01. 2001.	м.Одеса	Першість області серед юнаків 1985-86 р.н.	Чемпіони області
01-05.02. 2001.	м.Дніпро- дзержинськ	Першість області серед юнаків 1985-86 р.н.	2 призери: Ю. Лічікакі – II м., Д. Горбатюк – III
02-05.05. 2001	м.Кривий Ріг	Першість України серед кадетів	2 призери: О. Серженюк – III, Д. Омельченко – III
10-18.05. 2001	м.Євпаторія	Треті літні юнацькі ігри України з боксу серед юнаків 1985-86 р.н.	IУ-те загальнокомандне Ю. Лічікакі – III А. Сенік – У, Р. Яготін – У, Д. Горбатюк – IX, С. Буряковський – IX
3-8.07. 2001	м.Керч	Першість України з боксу серед юнаків 1987-88 р.н.	Чемпіони: М. В'юн, В. Сокур, Д. Лашук – I м., Р. Скрипник, Ю. Данюк, В. Желязко – II м., Д. Кривенко – III м.
11-15.12. 2001	м.Одеса	Першість України з боксу серед юнаків 1984-85 р.н.	Ю. Лічікакі – III м., Р. Яготін – У м., О. Воловик – У м.

Всі ці результати дали змогу Комінтернівській ДЮСШ в огляді-конкурсі на кращу постановку спортивно-фізкультурної роботи серед ДЮСШ управління освіти зайняти призове третє місце за 2001 р.

Успіхами спортсменів-комінтернівців гордяться жителі району, але більше інших директор ДЮСШ В. Година, у якого була взята ця інформація.

Проводилася районна спартакіада з 10 видів спорту:

- допризивна та призивна молодь;
- легкоатлетичний крос;
- “Шкіряний м’яч”;
- волейбол (юнаки, дівчата);
- шахи-шашки;
- настільний теніс;
- багатоборство з державних тестів;
- легкоатлетичне 4-ох борство;
- “Старти Надій”.

В кінці навчального року було підбито підсумки районної спартакіади і виявлені переможці серед ЗОШ.

I-II

- 1.Комінтернівська
- 2.Кіровська
- 3.Красносільська

I-II

- 1.Каїрська
- 2.Вовківська
- 3.Н.-Миколаївська

В обласній спартакіаді ЗОШ збірні команди району взяли участь у дев’яти обов’язкових видах спорту і посіли сьоме місце серед 26 районів.

Серед позашкільних закладів – дитячий садок “Теремок” теж має свою історію. Нагадаю читачу: після війни садок розташовувався у хаті під очеретом; одна група дітей, кухня, повар, вихователька, завідуюча. Віковий яsenz – місце відпочинку дітей. У 1952 році було збудовано новий корпус. У 1960 році – двоповерховий корпус, будівля яслей. Якщо 5-6 років тому було п’ять ясельних груп, то тепер одна, а садових – сім груп.

Вже більше трьох років очолює комінтернівський дитсадок Тетяна Павлівна Чабан. Як бджілка старається вона, аби все було тут гаразд. Але краще про дитсадок розповість Ірина Єгорова: “На літній період педколективом дитсадка були заплановані і проведені різноманітні цікаві заходи. Вихователі О. А. Бешетя, І. М. Котвицька, Л. Д. Оліфіренко, Є. М. Федчук та багато інших досвічених працівників виявляють неабияку майстерність, готуючи своїх вихованців до школи.

Всі заняття з дітьми будуються у вигляді гри, навіть сам термін заняття не вживають, а запрошують дітей погратися. Такий нетрадиційний підхід, звичайно, дає результати. Так весело і цікаво відбувалося у дитсадку свято сонячного літа, коли завітала до дітлахів дівчинка-Літо, це Маринка Кваша. Був тут і запашний коровай, і вдосталь фруктів та овочів. Усі дітки відчували справжній прихід довгоочікуваного літа. У такому ж святковому обрамленні відбуються спортивне свято “Здоровим будь”, веселі лялькові розваги, де вихователі та їх помічниці-нянечки були у ролі казкових акторів. Спрямованість таких заходів – навчально-вихована робота, де доброта, чесність і справедливість на чільному місці.

А коли діти стали учасниками “Зеленої аптеки”, то побували на імпровізованій квітковій галявині, а там дуже багато квітів: ромашка і деревій, липа та м’ята, калина та багато інших. Вихователь І. М. Котвицька прийшла сюди у ролі Милувальниці-оберігальниці, повідала хлопчикам та дівчатам про кожную квіточку та її лікувальні властивості. На цьому святі були задіяні усі вихованці дитсадка, вихователі. А після його закінчення малят чекав гарячий чай в блискучому самоварі, з трав, з якими тільки-но познайомили їх наставники.

З великим нетерпінням чекають малюки свята іменинника. Винуватців торжества перев’язують червоними стрічками із написом “Іменинник”. Поруч на невеличких столиках попахують солодощі, а друзі дарують їм багато пісень та віршів.

Тож, живе “Теремок” повноцінним життям. Працюють з повною віддачею усі члени його колективу, не впадаючи у відчай у складний економічний час. Сімейним затишком, душевною теплотою зігрівають в дитсадку вони своїх підопічних, даруючи материнську ласку і любов.

Необхідно сказати, що велику увагу, батьківське піклування про юне покоління виявляє голова СВК “Світанок” В. М. Ольховський, директор СП ”ВЄККА” С. Е. Каліка, голова ТОВ

“Дружба” В. Г. Коваленко, СП “Новоукраїнське” К. С. Попандопуло, голова ОТОВ “Комінтернівська птахофабрика” В. І. Руденко, місцеві підприємці П. П. Солодовий та В. В. Брошенський. Завдяки чуйності та доброті цих людей, наполегливості завідуючій дитсадку Т. П. Чабан в дитсадку затишно. Відчувається, що люди, які тут сумлінно працюють, дбають про те, щоб приносити дітям радість.”¹⁹³

Отже, можемо зробити висновок: попри всі матеріальні, фінансові скрути увага до дітей Комінтернівського з боку керівників значна. Тут вбачається не тільки їх батьківська турбота про наймолодше покоління, але й турбота про майбутнє селища, краю, держави. Особливо теплих слів подяки старших поколінь заслуговують педагогічні колективи ЗОШ, музичної школи, ДЮСШ та дитячого садочку “Теремок”.

Не хлібом єдиним...

Врешті-решт настала черга останньої глави майбутньої книги. Відкриваю розпухлу папку з написом “Культура”. В ній – ксерокопії нарисів, репортажів, статей, кореспонденцій, повідомлень, оголошень, що надруковані в районній газеті. Чимало виписок з архівних матеріалів, які допомогли автору зібрати колеги-викладачі, аспіранти кафедри історії та етнографії України Одеського національного політехнічного університету. Уважно вивчаю, вже в котре перекладаю аркуші з місця на місце. Відчуваю наступні труднощі у висвітленні проблеми – надто різноманітна палітра духовного життя комінтернівців, щоб хоч частково віддзеркалити його в одній главі. Шукаю методологічного ключа висвітлення теми. Зупиняюсь на такій структурі: 1) декілька слів про нові традиції культурного життя комінтернівців; 2) на прикладі роботи районного Будинку культури показати функціонування цього головного вогнища, що гріє душі хліборобів пропагандою кращих культурницьких традицій українського народу й тих представників інших народів, що населяють Комінтернівське та район; 3) показати хоч в загальних рисах роль бібліотеки в духовному оновленні хліборобів.

Джерела вивчення теми (матеріали папки) наполегливо, прямо настирливо диктують: зверни увагу на формування й

¹⁹³ Слава хлібороба. – 2000. – 19 серпня.

розвиток нових традицій в житті комінтернівців. Вони й справді нові. Не можна сказати, що комінтернівці не вмiли організувати свята за радянських часів. Вмiли. Але вони були змушені пристосовуватися з національними поривами душі до заполітизованих комуністичних свят.

Та про свята пізніше. А зараз маємо сказати і про сумну нову традицію: про день вшанування пам'яті жертв голодомору та політичних репресій. 25 листопада 2000 року в суботу, в Комінтернівському відбувся мітинг-реквієм. В ньому взяли участь жителі селища та сіл району. Перед учасниками виступили представники різних організацій та об'єднань: Надія Слайко, голова райкому профспілок працівників культури, Володимир Гриценко, голова районного відділення Конгресу української інтелігенції, Сергій Чучко, учень 10 класу Комінтернівської ЗОШ, Анатолій Коритний, голова районної організації Аграрної партії, Леонід Шаповал, директор Чорноморської ЗОШ, депутат райради, Дмитро Мартинюк, керівник громадського об'єднання "Червона калина", Галина Лесько, вчителька Першотравневої загальноосвітньої школи та інші. На основі документів, фактів, спогадів вони розповіли про те, як Комуністична партія тричі влаштовувала своєму народові страшний голодомор, організувала винищення і репресії генофонду українського народу. Газети "Слава хлібороба" й "Чорноморські новини" детально розповідали читачам про мітинг-реквієм, а також про семінар-нараду сільських голів та керівників сільськогосподарських підприємств, директорів шкіл та будинків культури, різних районних служб, що відбувся на відзнаку Дня пам'яті. З доповідями виступили автор цих рядків і доцент кафедри історії та етнографії України Одеського національного політехнічного університету, кандидат історичних наук Т. М. Моїсеєва. керував цим зібранням і виступив зі змістовною промовою голова райдержадміністрації Віталій Громлюк.¹⁹⁴

Поряд зі святом Дня Перемоги у Великій Вітчизняній війні, комінтернівці поважно ставляться до Дня Конституції, що його відмічають 28 червня щороку.

Все більшого значення набувають релігійні свята: Різдво Христово, Великдень, Трійця та інші.

Впадає в очі дійсно нова традиція, що народилося свято вулиць. Цікаво весело святкували на вулицях Тараса Шевченка, Лесі Українки та інших. Раніше не тільки свят, навіть таких назв

¹⁹⁴ Слава хлібороба. – 2000. – 2 грудня; Чорноморські новини. = 2000. – 2 грудня..

багатьох вулиць не було. При святкуванні вулиці Київської, наприклад, у приміщенні селищної ради була підготовлена виставка “Квіти мого двору” та дарів золотої осені. Милували очі запашні та духмяні короваї, різноманітні тістечка та печиво, які займали своє місце на вишитих українських рушниках, особливо приваблював великий, гарний і апетитний торт. Були овочі і фрукти, на будь-який смак і колір, різноманітні салати та закуски, вареники в гарному горщику та багато іншого.

Старожил Іван Антонович Рафальський привітав жителів і гостей зі святом, розповів історію вулиці. Він побажав ветеранам вулиці, яким було вручено букети гарних осінніх квітів, та всім присутнім здоров'я та довголіття. З вітальними промовами виступили також завідувача дитячим садком Т. П. Чабан, депутати селищної ради Л. В. Каменовська та О. В. Фомюк, які розповіли про неocenime багатство вулиці, а саме – про її мешканців, які живуть тут і працюють. Першими поселенцями на одній з центральних вулиць, були знайомі вже читачу зі змісту інших глав династії Моргунів, Буряковських, Цебриків..

Компетентне журі підвело підсумки виставки живих квітів та дарів золотої осені. Переможцями були визнані відповідно районний відділ статистики та колектив дитячого садка “Теремок”. Депутати селищної ради підсумували результати конкурсу на кращий двір вулиці. Табличку “Двір зразкового порядку” та оригінальні сувеніри отримали господині: М. М. Моргун, Н. В. Мала, Н. Ю. Шаповаленко, Н. К. Везненко, В. І. Паневаж, які постійно утримують свої оселі в належному стані.

Загальний інтерес викликала захоплююча гра “Караоке на Київській вулиці”, в якій брали участь майже всі учасники свята. Перемогли п'ятеро – найталановитіших.¹⁹⁵

Серед нових традицій – районні фестивалі щедрувальників та колядників під назвою “Радуйся, земле, коляда йде”, огляд мистецтва сімейних ансамблів, святкування дня працівників культури та аматорів народного мистецтва краю, фестиваль хорового аматорського мистецтва “Травневі зорі” та багато іншого. Традиційними стали святкування дня Валентина, Віри, Надії та Любові тощо.

Змістовна виховна робота жіночого клубу “Берегиня” (директор Н. Ф. Слайко). Увага в ньому приділяється переважно

¹⁹⁵ Слава хлібороба. – 2000. – 4 листопада.

долі жінки, її призначенню – берегині роду, проблемам сім'ї та інше.

Газета “Слава хлібороба” опублікувала “Положення про районний творчий конкурс “Краща пісня про Комінтернівський район”, а потім публікувала (без прізвищ авторів, під номерами) слова пісень. Назвемо деякі з них: “Пісня про Комінтернівське, “Комінтернівська земле мила”, “Мій край – моя земля”, “Комінтернівський вальс”, “України чарівна земля”, “Мое Комінтернівське”, “Комінтернівське”, “Комінтернівщино рідна”, ще один “Комінтернівський вальс”, “Хай щастить тобі, краю мій”, “Мій життєвий маяк”, “Між нами злагода хай буде”, “Краю мій, душа моя”.

І ось 23 травня 1999 року з нагоди 197-ї річниці відбувся районний конкурс “Краща пісня про Комінтернівський район”. На сцену районного Будинку культури запрошуються самодіяльні композитори та поети Комінтернівщини: Євген Кашперук, Віктор Вовк, Валентин Бучинський, Микола Дмитришин та Вікторія Іщенко – з смт.Комінтернівського, Олександр Хворостянко, Оксана Колотова та Сергій Крутій – з міста Южного, Олександр Вдовіченко та Євген Боровик – з Крижанівки, Микола Польовий – з Першотравневого, Михайло Слободанюк – з Петрівки, Степан Скочіпець – з Візирки, Марія Нагалко – із Свердлового, Олег Ткач та Ганна Атаман – з Вовкового, Володимир Стоянов – з Кремидівки. Присутні у залі щирими оплесками вітали учасників конкурсу, а ведуча побажала їм успіхів, творчих злетів та перемоги.

Першу премію присуджено пісні : “Край мій, душа моя”, музику написала – Марія Нагалко, вірші – Лідія Оринянська. Пісня пролунала у виконанні Марії, Ольги та Оксани Нагалко.

Другу премію одержала пісня “Між нами злагода хай буде” на слова Євгена Боровика, музика Олександра Вдовіченка. Її виконав народний вокально-інструментальний ансамбль “Любисток” Комінтернівського Будинку культури.

Третю премію було присуджено пісням “Мій краї, моя земля”, (вірші та музика Степана Скочіпця), у виконанні зразкового духового оркестру Візирського сільського Будинку культури (соліст Іван Ососкало) та “України чарівна земля” на слова Ганни Атаман, музику Олега Ткача, у виконанні вокально-інструментального ансамблю Вовківського клубу (соліст Олег Ткач).

Приз глядацьких симпатій присуджено наймолодшій учасниці конкурсу, учениці 10-го класу Комінтернівської середньої школи Вікторії Іщенко за пісню “Моє Комінтернівське”, яка пролунала у виконанні автора в супроводі народного вокально-інструментального гурту “Альтаір” Любопільського Будинку культури.¹⁹⁶

Настала черга розповісти докладніше про роботу головного вогнища відродження національної душі хліборобів – районного Будинку культури.

Читачеві вже відомо дещо з історії діяльності культурних закладів Комінтернівського. Вище згадувалося також про будівництво та роботу районного будинку культури. Здається, все краще, що було створено, напрацьовано, втілено в традиції попередніми працівниками культури селища шанується, використовується, примножується. Причина успіху працівників Будинку у єдності з невичерпним джерелом творчої краси – талантами земляків-хліборобів. Хіба не про це свідчить, зокрема, одне з багатьох запрошень директора районного Будинку культури, опубліковане в газеті “Слава хлібороба”: Завітайте на свято!

Уклінно запрошуємо усіх бажуючих в районний Будинок культури 6 липня о 19.00 на купальське свято з вечірнім багаттям, з обрядовим перескакуванням через вогонь, з хороводами й піснями за прекрасним народним звичаєм. "Кругом Мариньки ходили дівоньки. Стороною дощик іде, стороною та й на мою роженьку червону..."

На святі будуть і гості – колектив художньої самодіяльності с. Сербка. Гратиме ВІА. Танці.

Тож приходьте, люди, на свято юності, краси і кохання.¹⁹⁷

28 червня 1999 року мешканці району святкували 40-річчя Будинку культури, двері якого завжди відкриті для кожного, хто проживає на цій благодатній землі. У цьому культурному закладі щиро усіх зустрічають, дарують хвилини відпочинку, демонструють свій талант самобутні майстри – виконавці.

У зв'язку з тим, що історією Будинку і діяльністю його колективу переймалася І.Єгорова, то, очевидно, доцільно у книзі навести частину її нарису “Звучать фанфари на честь 40-річчя”, опублікованого в районній газеті: “Історія спорудження та

¹⁹⁶ Слава хлібороба. – 1999. – 29 травня.

¹⁹⁷ Слава хлібороба. – 1999. – 3 липня.

творчого шляху цього культурного храму дуже цікава і насичена...

В жовтні 1957 року на кошти районного бюджету і силами міжколгоспної будівельної організації, яку тоді очолював наш односелець Іван Васильович Стрілець, було розпочато спорудження Будинку культури, а в травні 1959 року будівництво вже йшло до завершення. Його стіни зводили люди, які в цей святковий день завітали на ювілейний концерт. Під гучні оплески на сцену запросили мулярів В. Д. Чернявського, П. А. Дойчева, І. Г. Кулюка, підсобного робітника О. І. Гарнаженка, тесляра Л. Л. Шевцова та водія Г. М. Білаша.

Від імені будівельників виступив В. Д. Чернявський, згадавши деякі моменти вже давно минулих років. На очах розчулених його товаришів з'явилися сльози радості і смутку. Але ті роки назавжди залишаться в пам'яті. В знак вдячності їм були вручені сувеніри.

А далі мова йшла про директорів культурного закладу.

Ось Володимир Олександрович Бербер – він першим господарював тут. Багато років працював з Севастьяном Власовичем Котельчуком. На той час при районному Будинку культури працювали різні гуртки. Особливою популярністю користувався хор і його солісти Ада Сураєва, Анна Капауз, Олександр Білаш, Марія Година, Тетяна Ригіна, Галина Химченко та багато інших. А в дарунок, у день ювілею, хоч вже далеко не молодий, але жвавий і веселий Володимир Олександрович виконав уривок із улюбленої поеми Олександра Твардовського “Василь Тьоркін”.

Довго не згасали гучні оплески по закінченню виступу теж колишнього директора Будинку культури Валентина Бучинського. Самодіяльний поет і композитор виконав “Поздоровчі куплети”. А в них – розповідь про артистів сцени і директорів, мулярів і теслярів.

Віктор Іщенко керував культроботою районного Будинку культури всього один місяць. Але всеодно із улюбленою справою не розлучається. Часто можна побачити на комінтернівській сцені відомий всім народний колектив “Альтаір” під його керівництвом. Солісти гурту завжди бажані гості в райцентрі. Передавши знання своїм дітям, Віктор надіється, що, можливо, Вікторія або Віталій, стануть в майбутньому відомими солістами. А присутні у залі отримали чимало задоволення, коли маленький школярик,

копіюючи артистку Олену Лісовську, виконав пісню з її репертуару.

Артистично і старанно заспівав пісню Валерія Меладзе “Самбо білого метелика” Руслан Ташев.

Ціла армія спеціалістів і аматорів різних професій працювали в районному Будинку культури, віддаючи свій досвід, професіоналізм інтересам культури, вносячи частинку своїх знань і душу у вкрай важливу справу: виховання молодого покоління та організацію дозвілля трудящих, які потребують чимало роботящих рук та гарячих сердець.

У 60-ті роки, немов справжня артистка, виступала на сцені Будинку культури молода і красива Марія Іванова - виконавиця багатьох болгарських пісень. Тож і в цей святковий день зачарувала своїм голосом комінтернівців та гостей селища.

Коли на сцену винесли фотознімок минулих років, присутні у залі побачили на ньому знайомі обличчя. Це – хористи, драмгуртківці, які сьогодні теж поруч із запрошеними гостями присутні на святковому концерті: Тетяна Строгуш, Ольга Довбенко, Тетяна Цуркан, Марія Бондаренко, Надія Дуньо. Ці чарівні жінки – солісти жіночого ансамблю української пісні “Веселка”.

У 1985 році з ініціативи Людмили Гаврилук, яка на той час була директором Будинку культури, було відновлено хоровий спів в Комінтернівському. Згодом цей хоровий колектив здобув визнання, ставши лауреатом двох Всеукраїнських фестивалів і був удостоєний високого звання – народний. “Чисті криниці” і зараз радують своїм виступом глядачів.

Найулюбленіша аудиторія закладу культури – це діти. Тут вони вчаться прекрасному, співають. Вже декілька років діє і дарує гарні пісні гурт “Козачата” під керівництвом Р.Б.Сікори. а нещодавно адміністрацією районного закладу культури було відновлено танцювальний жанр. Минуло півроку з дня заснування ансамблю “Барвінок”, в репертуарі якого українські та сучасні танці.

Ювілей – чудова річ. Це зупинка, підведення підсумків, згадка про прекрасне минуле, демонстрація здобутків сьогодення. В житті районного Будинку культури було все – злети і падіння, та головне, що він діє, і буде працювати й надалі.

Так розпорядилася доля, що Олександр Васильович Фомюк став двадцять третім директором. І в цей ювілейний день гучно

заграли кожен на своєму інструменті учасники квінтету у складі Р. Сікори, С. Фомюка, П. Чорби, Є. Кашперука, художнім керівником якого є Олександр Васильович. У їх виконанні пролунали відомі попури, інші твори. До речі, про Євгена Кашперука – розмова окрема. Хоча він не обіймав посаду директора закладу культури, та на його сцені провів, так би мовити, усе своє життя. Перебуваючи на посаді директора дитячої музичної школи, готує кадри майбутніх музикантів.

Ювілярів приїхали привітати і колективи інших закладів культури району. Це танцювальний колектив із сусідньої Дмитрівки під керівництвом Л. Мусієнко, хор-ланка української пісні з Фонтанки, де художнім керівником Ігор Резніченко, та інші.

З нагоди ювілею шанованих культпрацівників привітав голова районної ради В. Д. Симулик і від імені районної ради та районної державної адміністрації подарував підсилювач. Лунали вітання і від керівників установ та організацій райцентру, місцевої агрофірми “Світанок”.

Культпрацівники щиро дякували районному керівництву, голові районної державної адміністрації В. В. Громлюку і голові районної ради В. Д. Симулику за сприяння у проведенні концерту з нагоди ювілею. Свято вдалося на славу.”¹⁹⁸

А зараз ще декілька фактів про діяльність Будинку культури. Високе звання “народний самодіяльний колектив” носять 9 самодіяльних колективів, чотирьом присвоєно звання “зразковий самодіяльний колектив”. Всі вони є переможцями районних, обласних конкурсів, лауреатами та дипломантами Всеукраїнських фестивалів та міжнародних свят.

Основні напрямки клубної роботи району:

- організація заходів, пов'язаних з розвитком народної творчості;
- пропаганда фольклору, що побутує на Одещині та в нашому районі;
- проводити народні обряди, визначати звичаї і традиції культури народностей, що проживають в районі;
- змістовно організовувати відпочинок населення;

¹⁹⁸ Слава хлібороба. – 1999. – 3 липня.

- проводити роботу в тісному зв'язку зі школою, бібліотекою, дитячою музичною школою, спортивними організаціями та іншими;

- залучати до роботи працівників селищної ради, ради ветеранів, учасників Великої Вітчизняної війни.

Клубними працівниками були проведені наступні заходи: Новорічні та Різдвяні свята, святкові вечори, концерти, фестивалі української естрадної пісні “Червона рута” з нагоди святкування міжнародного жіночого Дня – 8 Березня, музичні вечори, присвячені професійному святу – Всеукраїнському Дню працівників культури та аматорів народного мистецтва, мітинги-реквієми, присвячені визволенню смт.Комінтернівського від фашистських загарбників, лекції-концерти з нагоди річниці Чорнобильської трагедії, народне гуляння “Лине травень – свято весни, миру і праці”, святкові концерти з нагоди Дня перемоги в Великій Вітчизняній війні. Кожного року культпрацівники проводять свято селища з нагоди його заснування, районний фестиваль народної творчості “Мотив для двох сердець”, районний фестиваль хореографічного мистецтва, традиційні вечори “Ой на Івана, ой на Купала”, до річниці незалежності України цикл заходів “І є народ і зветься українці...”, літературно-музичні вечори “Учитель, перед іменем твоїм...”, присвячені святу першого дзвоника, Дню знань, районну урочисту акцію, присвячену Всеукраїнському Дню бібліотек.

Колективи художньої самодіяльності району брали участь у заключному обласному турі фестивалі-конкурсі “Красуня Одещини-2000” в м.Одесі; Другій Всеукраїнській виставці-презентації “Української книги в м.Одесі”; у концертній програмі урочистого вечора, присвяченого 5-ій річниці Конституції України в Одеському музично-драматичному театрі ім.Василька; регіональному фестивалі-конкурсі хорової пісні “Чорнобаївські заспіви” в с.Чорнобаївці херсонської області; в програмі урочистого концерту, присвяченого 10-ій річниці незалежності України в театрі опери та балету м.Одеси; у першому Всеукраїнському фестивалі козацької пісні “Байда” в м.Тернополі. танцювальний колектив “Юність” взяв участь у міжнародному конкурсі “Золота нота”, який проходив нещодавно в м.Одесі.

Всі заходи проводяться державною мовою.

Читач мав змогу ознайомитися з виникненням та розвитком бібліотечної справи в Комінтернівському. Сьогодні тут діють дві районні бібліотеки – для дорослих і дітей. У бібліотечній мережі працює 53 чоловіки, в районній бібліотеці – 14. До послуг читачів районної бібліотеки, яких більше трьох тисяч, майже 70 тисяч примірників книг.

Метою діяльності Комінтернівської централізованої бібліотечної системи є підвищення соціального статусу та престижу сільських бібліотек. Як інформаційні, освітні та культурні центри бібліотеки району будують свою роботу з урахуванням суспільних умов: розвитку демократичних відносин і ринкової економіки. Проводиться робота по залученню уваги представників місцевої влади, спонсорів, широкого загалу до проблем сільських книгозберігань, їх фінансування. Велика увага приділяється пошукам джерел недержавного фінансування комплектування фондів. У бібліотечних закладах надаються користувачам додаткові платні послуги.

Працівники райбібліотеки розвивають традиційні напрямки бібліотечної діяльності, збагачують їх новим змістом, нестандартними формами взаємодії із читачами таким чином, щоб надати їм конкретну допомогу у пристосуванні до нових соціальних умов.

Основним принципом діяльності бібліотек є забезпечення вільного, необмеженого ніякими соціальними або політичними умовами доступу до джерел інформації.

Проводиться робота по соціальній орієнтації молоді, стимулюється у неї інтерес до читання, формуються стійкі навички до книги як до джерела духовного, інтелектуального, творчого розвитку.

Бібліотеки розширюють коло своїх однодумців, співпрацюють зі школами, організаціями у справах сім'ї та молоді, правоохоронними закладами, органами місцевого самоврядування.

Бібліотеки району стали справжніми центрами культурної просвіти, осередками національного відродження. З цією метою активно пропагується література про історію України, народні традиції, обряди, фольклор.

Бібліотеки вносять свій вклад у відтворення історичного минулого краю, проводять краєзнавчу роботу.

У зв'язку з відзначенням 200-річчя з дня заснування Комінтернівського вони висвітлюють історію району, вшановують кращих його людей.

На сторінках газети “Слава хлібороба” розповідається про успіхи і проблеми роботи бібліотек.

Важливим напрямом діяльності бібліотек є робота по збереженню книжкових фондів як загальнонаціонального надбання, важливого інформаційного ресурсу держави в рамках здійснення національної програми збереження бібліотечних та архівних фондів.

У зв'язку з тим, що колективи районного Будинку культури й бібліотеки працюють як одне ціле, навіть в одному приміщенні, то назвемо кращих працівників в один рядок. Великий внесок у розвиток культури району зробили:

Слайко Надія Федорівна, яка очолювала відділ культури на протязі більш 20 років і зараз працює редактором районної бібліотеки.

Шевченко Людмила Дмитрівна працює на посаді спеціаліста відділу культури більше 30 років.

Єрмей Лариса Костянтинівна очолює бібліотечну систему району з 1987 року.

Котвіцька Людмила Миколаївна більше 30 років життя віддала бібліотечній справі.

Сімейна династія **Фомюк** – Олександр Васильович, директор районного Будинку культури та Світлана Владиславівна, художній керівник РБК.

Кашиперук Євген Григорович, директор дитячої музичної школи з 1979 р.

Скочінець Степан Степанович, викладач Комінтернівської ДМШ, керівник та диригент зразкового духового оркестру с.Візирки.

Разборська Людмила Мечиславівна, художній керівник хорової капели.

Райдержадміністрація, районна рада знаходять можливість для дієвої підтримки як Будинку культури, так і бібліотек. В сьогоденних умовах дефіциту державного та місцевих бюджетів, подорожчання друкованої та іншої продукції, постійного збільшення витрат на комунальні та інші послуги без цієї

підтримки заклади культури не змогли б нормально розвиватись і функціонувати. Завдяки райдержадміністрації, особисто В.В.Громлюка, культура Комінтернівщини як галузь пройшла свій пік труднощів і дедалі впевненіше стає на ноги.

Збережено мережу закладів, кадровий потенціал. За роки незалежності не закрито жодного закладу культури. Всі працівники вчасно отримують заробітну плату, працюють на повний посадовий оклад, що створює сприятливий моральний клімат у колективах. Вирішуються питання комплектування сільських бібліотек новими книгами, передплати для них періодичних видань на досить значні суми, придбання літератури безпосередньо у видавництвах.

Виділяються додаткові кошти на проведення культурно-масових заходів, свят, надання матеріальної допомоги працівникам. Так у 2001 році з цією метою лише для потреб районного Будинку культури було надано майже 22 тис. грн.

В поточному році виділено 64 тис.грн. для ремонту приміщень Будинку культури, районної бібліотеки.

Колектив районного Будинку культури нагороджувався дипломами управління Одеської облдержадміністрації за високий рівень в підготовці та проведенні обласного фестивалю-конкурсу хорового аматорського мистецтва “Травневі зорі” та за високий творчий та організаційний рівень проведення фестивалю-конкурсу сімейних ансамблів. Його робота відмічена почесною грамотою райдержадміністрації та районної ради.

Сказане свідчить про те, що комінтернівці зуміли не тільки справитися з економічною кризою, результативно реалізують земельну реформу, а й знайшли в собі сили збагачувати свій духовний світ красивим, естетичним, приємним для серця і душі. Вони з повагою ставляться до кращих традицій свого народу, зберігають їх, забуті відновлюють, ініціюють і розвивають нові духовні починання, відкривають власні джерела аматорської творчості, зміцнюють любов до свого краю, прославляють його не тільки трудом, але і в піснях.

Колективи Будинку культури і бібліотеки створюють умови для розкриття місцевих художніх талантів, допомагають їм самовиразитися, стати надбанням земляків.

Місцева влада надає необхідну матеріальну допомогу закладам культури, а також турбується про історико-естетичне виховання комінтернівців. Восени 2000 року районна рада

прийняла рішення “Про створення та організацію районного історико-краєзнавчого музею”, яке має за мету підняти на новий рівень знання хліборобів про минуле й сьогодення рідного краю.

Дзеркало душі комінтернівців

Відомо, що Володимир Ленін визначив газету як колективний пропагандист, колективний агітатор і колективний організатор. Зрозуміло, він бачив у газеті передусім політичний орган, тобто фактор влади. Не заперечуючи вдалій й лаконічній ленінській газетній формулі, маємо підстави думати, що для комінтернівської районної газети це визначення вузьке. Місцева газета давно переросла вузькі політичні рамки і, не хтуючи питаннями політичного життя, намагається віддзеркалити найрізноманітні процеси відродження української культури, традицій, відродження вільної української душі, національної свідомості, формування суто українського патріотизму, багатогранного, неосяжного історичного явища – українського менталітету.

Районна газета стосовно написання історії Комінтернівського відіграла ще одну значну роль – чудового джерела дослідження. Саме на шпальтах районної газети поряд з архівними документами знаходимо не тільки інформацію про життя селища та краю, але і про думки хліборобів про своє буття. Більше того, газета береже на своїх шпальтах такі складові історії, чого не дано офіційним документам, як спілкування людей між собою, дискусії професіоналів, різні позиції в оцінці явищ на важливі проблеми життя земляків.

Маючи покликання перейматися щасливою й гіркою долею людей, газета пише й свою біографію, яка складає єдине ціле з долею тих, кому служить, про кого розповідає, місцевих хліборобів, механізаторів, тваринників, свинарів, птахівників, садівників тощо.

Районна газета виникла 4 травня 1932 року. Тираж – 2500 примірників. Перша її назва “Ударник п’ятирічки”. Це був одинарний аркуш. В редакції газети зберігся другий номер газети. Наступним дослідникам ще належить розшукати перший номер. Неважко здогадатися, за аналогією зі змістом республіканських і обласних газет, що у тридцять роки районна газета було надто заполітизованою: вона “розкуркулювала”, боролася з “ворогами

народу”, всіляко пропагувала успіхи колгоспів чи окремих ударників п’ятирічок.

В архіві зберігся довоєнний номер “Ударника п’ятирічки” - від 1 серпня 1939 року під редакцією Кунявського. Інших відомостей про цю людину немає. Останній – вже воєнних часів номер “районки” датований 1 серпня 1941 року. Вона більш схожа на бойову листівку розміром в один аркуш. Перша сторінка відведена повідомленню Інформбюро. Йшлося про те, що ворог все далі просувається вглиб країни і в зв’язку з цим газета припиняє свою діяльність, а її працівники добровільно вирушають на фронт.¹⁹⁹

У перші дні війни пішов на фронт редактор районної газети Володимир Антонович Діюк. Зворушливий й пророчий до власної долі напис на фронтовій фотографії: “Оле, Наде, Люде. Храните память о своем Папочке – боевом комисаре-десантнике. 8.У-42”. Це було в травні 1942 року, а в червні на станції Глибокій Ворошиловградської області Володимира Антоновича серед живих вже не було. Йому було всього тридцять років.

Прямо з друкарні, де працював до війни, пішов на фронт і Федір Васильович Цебрєнко. Йому пощастило: він повернувся в рідний край. В пам’яті ветерана і сьогодні живе і біль поразок, і радість перших перемог. Майже два роки, під кулями, вибухами бомб і снарядів працював він складальником в дивізійній газеті.

Нелегким був цей час. Вдень, бувало, вступали у бій, а вночі набирали газету, щоб розповісти про становище на фронтах, в дивізії, підняти дух бійців. А вранці знову у бій. Федір Васильович для багатьох став прикладом не тільки бойової, але й трудової доблесті.

В ході важких кровопролитних боїв в районі Цимлянська дивізія, в якій служив Цебрєнко, понесла великі втрати і була направлена на розформування. Так Федір Васильович потрапив на Кавказ, де була продовжена його військова біографія. Фронтовий досвід і навички прислужились при підготовці молодих воїнів і молодих командирів, коли служив на учбовому пункті.

А після війни знову довелося згадувати свою мирну професію: в травні 1945 року став складальником при штабі армії.

Коли ж повернувся додому, сумніву, куди піти працювати, не було. Понад тридцять літ пропрацював у колективі

¹⁹⁹ Слава хлібороба. –2001. –20 жовтня.

Комінтернівської друкарні. Але й на заслуженому відпочинку, якщо потрібно, завжди приходять на допомогу поліграфістам.²⁰⁰

Окрім названих колег, колектив “Слави хлібороба” шанує пам’ять довоєнних працівників газети Є.Дахна, Г.Малюти, І.Буряковського, В.Кулакова, В.Никитенка, І.Білаша та інших.

З 6 серпня 1944 року газета стала називатися “Перемога”, а з 7 листопада 1956 року – “Прапор перемоги”. Її змістом було підтримка колгоспників, що мали певні успіхи, всіляке заохочування добрим словом передовиків-виробників та нищівна критика відстаючих колективів чи окремих колгоспників, що чимось не вгодили партійним чи радянським керівникам.

19 березня 1963 року газета була переіменована на “Славу хлібороба”. Ця незаполітизована назва збереглася і в незалежницькій Україні. Сьогоднішній редактор Світлана Павлівна Курилюк, енергійна, талановита як керівник колективу та професійний журналіст, бачить покликання газети прославляти найблагороднішу професію на землі - труд хлібороба. Газета має низку рубрик: “Як господарюємо?”, “Моє село – моя гордість” та інші. У процесі підготовки до ювілею селища з’явилася рубрика “До 200-річчя Комінтернівського”. В газеті публікуються статті з різноманітних проблем, інтерв’ю хліборобів, спеціалістів, керівників різних рангів, а також репортажі про здобутки тваринників, птахівник, механізаторів, садівників тощо.

Колектив газети поширює досвід кращих сільськогосподарських колективів, виробників, підприємців, фермерів, інформує земляків про ті процеси, що відбуваються у райцентрі і селах району, про успіхи реформ та стан соціальної інфраструктури на селі.

Засновником “Слави хлібороба” є Комінтернівська районна рада. Як запевняє редактор, рада, особливо її голова Василь Дмитрович Симулик приділяють належну увагу газеті. Тому логічно, що на сторінках газети чимало місця займають матеріали про діяльність органів місцевого самоврядування, є рубрика “Життя рад”, “Депутат за роботою”, “В полі зору депутатів” та інші. Газета постійно і докладно висвітлює рішення сесій районної ради та її президії.

Останні два роки “Слава хлібороба” відмічена серед переможців обласного конкурсу на кращу газетну статтю про діяльність органів місцевого самоврядування. У 2000 році

²⁰⁰ Слава хлібороба. – 1985. –14 травня.

відзначено матеріал про відкриття в Комінтернівському пам'ятника Т.Г.Шевченку, який подається в одній з глав цієї книги, а в 2001 році спецвипуск “районки”, присвячений семінару заступників голів райрад, визнаний переможцем, а редакцію нагороджено відеомагнітофоном.

На шпальтах газети чимало місця відводиться подіям соціально-побутового та культурницького життя Комінтернівського і району. Виступи журналістів-професіоналів, а також сількорів з цих питань подаються під рубриками “Актуально”, “Точки зору”, “Берегиня”, “Горизонти сільської культури”, “З духовної скарбниці” та іншими.

Однією з цікавих ініціатив газети 80-х років стало створення альбому “Любіть книгу - джерело знань”. У ньому зібрані матеріали про значення книги, про бібліотеки району і їх працівників, про дорослих і юних читачів. Це в основному вирізки як газети “Слава хлібороба”, так і інших газет, що публікували інформацію про шанування книги у Комінтернівському та районі.

5 червня 2002 року вийшов ювілейний номер “Слави хлібороба”, присвячений 70-річчю газети, а всього вже побачили світ 8430 номерів газети. У поздоровленні голови районної держадміністрації В. В. Громлюка та голови районної ради В. Д. Симулика йшлося про здобутки газети, керівники висловили щирю вдячність колективам редакції і друкарні на чолі з С.П.Курилюк та В.М.Правицькою. Поздоровлення надіслали голова Одеської обласної ради В.Новацький, Одеська обласна організація Національної спілки журналістів України і редакція “Прескур'єра”. А заступник головного редактора газети обласної ради “Одеські вісті”, окрім привітального матеріалу в прозі, присвятив газеті ще й вірші. Наведемо їх повністю.

ЮВІЛЯРОВІ

У твоїм імені з'єдналися надійно
Два святих слова: Хлібороб і Слава.
Вони лунають гордо і престижно,
І так потрібна людям твоя справа!
Б'є пульс життя на шпальтах твоїх рівно,
Сердець і душ там сповідь йде відкрита
Про радість, горе, майбуття чарівне,
Про спів птахів і шепотіння жита...
Давно тебе вже нарекли – “районка” –
З любов'ю і довірою, від серця.
Для когось ти, як промінь ясний сонця,

Для когось гірше кропиви і перцю.
Але всі знають: правда – твоє кредо,
Чекають всі, коли ти вийдеш в світ...
Мій ювіляре, я дарую небо,
Без хмар, блакитне, і палкий привіт.

Віктор Мамонтов.201

Сьогодні газеті дописують більше п'ятидесяти позаштатних авторів. Імена кращих з них були названі у ювілейному номері. Це Н. Ф. Слайко, В. Л. Година, В. П. Бойко, Л. К. Єремей, Я. В. Рябошапко, В. В. Гапоненка, Ф. І. Вандрович, Ю. Н. Андрієнко, Ю. В. Брошенська, М. І. Орос, М. Є. Кривошеєва, Л. П. Бойко, А. В. Любарець, М. П. Дмитришин.

Зворушливий нарис під назвою “Наш головний редактор”, опублікував Олександр Гаврилюк. В ньому йшлося про одну з перших в області редакторів-жінок, редактора “Слави хлібороба” Харитину Германівну Гречану. Її за майже 50-тирічний труд в газеті нагороджено орденом “Знак пошани” та медаллю “За доблесну працю”.

Автор цих рядків змушений визнати: Харитина Германівна спростувала деякі висновки дослідників про докорінні зміни у Комінтернівському за роки радянської влади. Ось що вона розповіла про райцентр кінця 40-х - початку 50-х років. “Пройшла півсвіту дорогами війни, а такого не бачила: вгрузлі в землю хатини з перекошеними віконцями, на глинобитних дахах ростуть дикі бур'яни, всього кілька дерев, ніде води напитися – тільки хмари жовтої куряви й неймовірна спека.

- Не вірите? – Харитина Германівна дістає фото з власного архіву. – Ось у такій мазанці, схожій на довгий сарай, розміщувалася редакція, друкарня, прокуратура та квартира прокурора, який тримав кілька індиків та качок.”²⁰²

З привітанням редакції – ювіляра виступили також Михайло Орос, головний лікар ветеринарної медицини Комінтернівського району, Микола Дмитришин, ветеран журналістики, Володимир Галущенко, ветеран війни та праці, Надія Гучок, директор Візирської ЗОШ I-II ступенів, Олена Зозуля, позаштатний кореспондент. А Ніна Волощук написала теплий нарис про Федора Васильовича Цебренка, колишнього завідуючого

²⁰¹ Слава хлібороба. – 2002. – 5 червня.

²⁰² Слава хлібюороба. – 2002. – 5 червня.

друкарнею, який близько 40 років пропрацював саме у Комінтернівській друкарні.

Колектив редакції “Слави хлібороба” добрими словами згадує колишніх редакторів газети Д. Д. Мартинюка, В. М. Гарчеву, коректора Г. М. Цапко, кореспондентів М. П. Дмитришина, Л. Семененка. О. Краюшкіну, О. Калюжну, А. Калюжного, О. Волощука, Р. Сиротюка та інших.

Сьогодні колектив газети складається з десяти працівників п’яти творчих та п’яти технічних. Редактор – Курилюк Світлана Павлівна.

Завідуючий агропромисловим відділом – Рафальський Іван Ілліч, працює 2 роки.

Завідуюча відділом народознавства – Волощук Ніна Василівна, працює 2 роки.

Завідуюча відділом листів і інформації – Єгорова Ірина Іванівна, працює 7 років.

Кореспондент – Гаврилюк Олександр Сергійович, працює рік.

Відповідальний секретар – Заболотна Наталя Михайлівна, працює 19 років.

Колектив дружний, злагоджений. Два останні роки – він серед переможців обласного конкурсу. А з нагоди 70-річчя газети “Слава хлібороба” колектив редакції, а також редактор нагороджені Почесними грамотами голови облдержадміністрації С.Р.Гриневецького та обласної Спілки журналістів.

В творчих планах журналістів – тематичні добірки, нариси, колективні портрети, замальовки, репортажі про життя району, його успіхи і проблеми. Особливою популярністю серед читачів користуються тематичні добірки: “Мое село – моя гордість”, “Громадянин і закон”, “Берегиня”.

Підтримують газетярі тісний зв’язок з районною школою молодіжного активу “Лідер”, яка діє при відділі освіти, юні активісти періодично виступають на сторінках “Слави хлібороба” і є учасниками студії юнкора.

Районна газета в квітні 2002 року оголосила конкурс на кращий твір-розповідь про рідне селище Комінтернівське на честь його 200-річчя. Деякі матеріали вже опубліковані. Кращі з них, переможці конкурсу, будуть нагороджені грошовими преміями в дні святкування 200-річчя.

Разом із загальною позитивною оцінкою роботи колективу районної газети “Слава хлібороба”, не можна не бачити відсутність проблемних матеріалів про перешкоди на шляху впровадження земельних реформ, особливо розвитку фермерських господарств, немає аналізу причин банкрутств окремих підприємців та фермерів, відсутні критичні матеріали на адресу керівних осіб, під час політичних, виборчих перегонів газета підтримувала кандидатів вибірково. До того ж, ще не на сучасному рівні матеріальна база газети.

Тираж газети сьогодні 3593 примірників, що значно перевищує тиражі низки обласних газет і чи не найбільший серед всіх районних газет області. Цей авторитет досягається, передусім тим, що газета з перших днів незалежності України підтримує основи державності, сприяє її розбудові як суверенної держави. “Слава хлібороба” робить свій внесок у відродження української духовності, культури, підвищення національної самосвідомості, формування справжнього українського патріотизму.

Післямова.

200-річна історія селища міського типу, районного центру Комінтернівського має чимало цікавих сторінок. Різні вони за змістом: і сумні, і радісні. Але більше сумних: поміщицька неволя, ще більше збідніння людей після земельної реформи 1861 року, криваві роки першої світової війни та української і більшовицької революцій, громадянської війни. Обкраденими виявилися селяни в роки ленінської так званої нової економічної політики, яка начебто давала деякий простір приватній ініціативі хлібороба, але завершилася фізичним знищенням найактивнішої, найпрацьовитішої частини селян, яких придириливо назвали куркулями і підкуркульниками. Нову економічну політику вінчав найстрашніший в історії України голодомор 1932-1933 років. Власне нова економічна політика розпочиналася з голоду у 1921-1922 роках і завершилася голодомором.

Пізнали комінтернівці, як і весь український народ, чорні роки більшовицьких репресій. Дехто називає їх сталінськими, щоб відвести прокляття від справжніх донощиків, слідчих, суддів, або просто “особливих трійок”, начальників концтаборів, катів різних рангів. Дослідники, що здійснюють пошук прізвищ закатованих більшовицьким режимом, вважаю, навмисне не публікують прізвища нелюдів, посилаючись на те, що у них, бачте і, є родичі і, мовляв, нічого травмувати їхні душі. То слід запитати таких горедослідників: а чому це держава Ізраїль на краю світа знаходить і карає причетних до переслідувань й вбивства осіб єврейської національності, а наші вітчизняні “патріоти” ніяк не насміляться назвати прізвища катів? А чому ви, шановні, не подумали про душевний стан родичів замордованих хліборобів тільки за те, що ті хотіли краще працювати, щоб краще жити?

Більшовицька машина смерті карала навіть тих, хто був відданим радянській владі і боровся за її встановлення і зміцнення. Знищення найактивніших інтелігентів і хліборобів наводить на страшну думку: певні кола, що верховодили в радянській системі, реалізовували мету знищення генофонду українського народу. Настане час і справжні історики напишуть справжню історію знущань над українцями і оприлюднять імена катів-мерзотників на чорних скрижальях історії.

У роки Великої Вітчизняної війни комінтернівці разом з патріотами Батьківщини добросовісно виконували свій обов'язок – захищали рідну землю. Близько 150 земляків не повернулися до рідного села. Їх могили зустрічаються в Україні, Росії, країнах Центральної Європи, Німеччині. Сьогоднішні покоління свято бережуть їх імена і пам'ять про їхні подвиги. Шанують комінтернівці також ветеранів Великої Вітчизняної війни. Організують зустрічі молоді, дітей з учасниками війни, всіляко допомагають їм морально й матеріально.

Не обійшов осторонь Комінтернівське також голод 1946-1947 років. Не можуть забути люди тих страшних років, як не забудуть загиблих від голодної смерті.

Не маючи сили змінити політичний устрій, що гнобив і нищив хліборобів, комінтернівці не переставали любити землю навіть тоді, коли вона їм не належала і вони виявляли свої природні якості – працьовитість і добросовісність, вражаючи результативністю праці і були серед кращих трудівників сільського господарства області і навіть України. Механізатори Комінтернівського славилися передовими методами використання землі, техніки і реманенту. Особливого розголосу набули бригадні і сімейні підряди механізаторів. Вражали своїми досягненнями птахівники. Вони не

тільки встановлювали рекорди з вирощування м'яса птиці, виробництва яєць, а й спорудили перепелину ферму, яка успішно функціонує, експериментують з прирученням страусів.

Незалежність України, хоч і породила низку суттєвих труднощів, але внесла докорінні зміни в життя хліборобів: він став власником землі, може сам її обробляти чи здавати в оренду, залишатися зі своїм паєм у колективному підприємстві.

З незалежністю України пов'язані якісно нові виробничо-соціальні рухи: підприємництво, фермерство, колективні сільськогосподарчі виробничі підприємства. Це дало змогу колишньому хліборобу виявити свій талант організатора, знання технології виробництва, любов до землі і хист людини ринкових стосунків. Зрозуміло, що конкуренція – річ складна, часом жорстока. Не кожний може стати лідером в організації праці й продажу своєї продукції. Тут на допомогу їм приходять місцева, перед усім, районна влада, що намагається забезпечити успішне просування реформи в аграрно-промисловому секторі економіки.

Серед кращих господарів, передусім фермерів, бачимо нащадків тих відомих виробників 20-30-х років минулого століття, професіоналів сільськогосподарської праці, що були репресовані колишнім режимом. Вони, продовжують славу своїх пращурів.

Комінтернівський район чотири останніх роки займає перше місце як по валовому збору основних сільськогосподарських культур, так і урожайністю. На високому рівні тваринницька галузь. У 2001 році отримано 13,7 млн. грн. чистого прибутку, що в два рази більше ніж у попередньому році. Тут в єдино злилися і самовідданість хліборобів, що від світання до смеркання біля землі, і талант керівників району, передусім, перших осіб – В. В. Громлюка, В. Д. Симушка, що зуміли забезпечити хліборобську стратегію,

визначити напрямки зосередження вирішальних сил у вирішальному місці і у вирішальний момент.

Зрозуміло, що працьовитість, старанність комінтернівців не могли бути не поміченими керівниками держави і області. Президент України Леонід Данилович Кучма не раз відвідував Комінтернівський район, допомагав у вирішенні гострих проблем і відмічав досягнення комінтернівців. Голова Одеської облдержадміністрації Сергій Рафаїлович Гриневецький тримає в полі зору виробничий ритм хліборобів, конкретно, допомагає багато в чому.

Стало чудовою традицією збиратися після успішних жнив, щоб разом порадіти здобутому. Районне керівництво не жаліє добрих слів для хліборобів, нагороджує кращих преміями, подарунками, грамотами тощо. А колектив районного Будинку культури влаштовує для трудівників чудові концерти.

Та не хлібом єдиним живуть комінтернівці. Вони відроджують славні традиції, звичаї свого народу, ініціюють нові, складають пісні про свою землю, про тих, хто її обробляє. Відроджується духовність. Будуються пам'ятники, церкви. Зростає інтерес до історії свого краю. Багато роблять для цього колективи загальноосвітньої школи, районного Будинку культури, бібліотеки, газети "Слава хлібороба", районного телебачення, музичної школи тощо. Є певні досягнення у вихованців дитячої спортивної школи.

Окремо слід сказати про невтомний труд персоналу районної лікарні. Незважаючи на скрутне фінансове становище, вони зуміли зберегти висококваліфікований колектив, матеріальну базу й славу комінтернівської лікарні.

Районні газети та телебачення чимало пишуть про розвиток пошти, яка справила новосілля у двохповерховому будинку з

гарними комунікаціями. Є АТС “Укртелекому” – свій вклад в загальну справу вносять правоохоронці, працівники суду, державної податкової інспекції, аптек, підприємств електромережі, відділення Ощадного банку, НАСК “Оранта” та багатьох інших установ, організацій.

Важкий історичний шлях пройшли мешканці Комінтернівського різних років. І в решті-решт вийшли на праведну дорогу. Цей шлях можемо порівняти з тим, що йшов колись мимо цього населеного пункту і який мав таку характеристику: “Вся дорога отменно гориста”.²⁰³ Сьогодні маємо нагоду сказати і про цю дорогу, і про вулиці Комінтернівського: всюди відмінний асфальт. Розбудовувалася і селище: нині тут понад 2 тис. дворів багато комунальних будинків, мешкає 6581 осіб. В той час, коли в Україні зменшується чисельність населення, в Комінтернівському районі вона за останні роки зросла і станом на 5 грудня 20001 року складала 67,1 тис. громадян.

Завершити ж книгу чомусь хочеться не осанною на честь комінтернівців, яку вони, безперечно, заслуговують, а пропозицією. Справа в тому, що жодна назва цього селища не відповідала ні менталітету його населення, ні соціальній справедливості, якої ніколи раніше не знали його мешканці, ні нинішньому політичному, національному, економічному, моральному, духовному статусу жителів. Це торкається і сьогоднішньої назви Комінтернівського. Читач переконався: з комуністичним рухом, пануванням комуністичної системи пов’язані найсумніші часи існування селища. Тож чи варто святим трударям землі носити ім’я, яке їм вороже? Газета “Слава хлібороба” мала б оголосити конкурс на кращу назву

²⁰³ Новороссийский календарь на 1840 год.- Одесса. Городская типография, 1839, - 23.

районного центру, яка б відповідала суті і образу життя місцевих жителів. Вони того варті.

Зміст

Вступ	3
Частина перша ПІД ВЛАДОЮ ІМПЕРІЇ.	13
У поміщицькій власності	13
Бідні, але вільні	19
З тривоною в нове століття	23
Криваві роки війни й революції	27
Обмануті надії	32
В умовах нової економічної політики	36
В умовах колективізації, голоду та репресій	39
І знову війна	52
Долаючи розруху й голод	55
В умовах послаблення державного тиску	56
В умовах застою	66
Частина друга Батьківщина незалежна	78
Перші труднощі	78
Підприємництво	85
Фермерство	90
Сільськогосподарське виробниче підприємство “Світанок”	96
Сільськогосподарський виробничий кооператив “Світанок”	103
Президент України і комінтернівці	105
Губернатор і комінтернівці	123
Керівні структури	127
Місцеві лідери	132
Обжинки	154
Ветерани	164
Пам’ятник Тарасу Шевченко	166
Освіта	176
Не хлібом єдиним	186
Дзеркало душі комінтернівців	198
Післямова	205
Перші труднощі	
	Ошибка! Закладка не определена.
Президент України і комінтернівці	
	Ошибка! Закладка не определена.